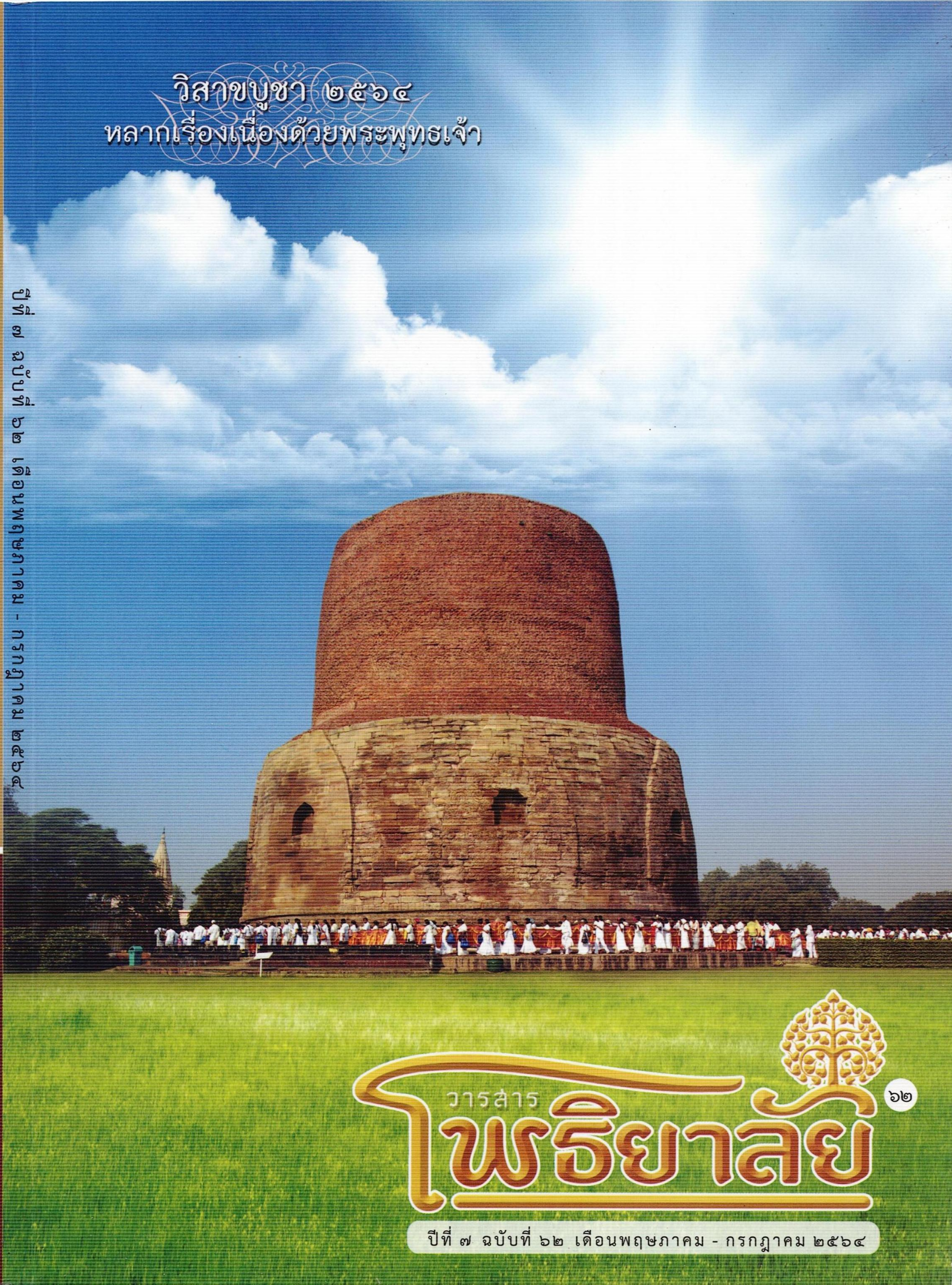
ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๖๒ เดือนพฤษภาคม - กรกฎาคม ๒๕๖๔

วิสาขบูชา ๒๕๖๔

หลากเรื่องเนื่องด้วยพระพุทธเจ้า

วารสาร

โพธิยาลัย

๖๒

ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๖๒ เดือนพฤษภาคม - กรกฎาคม ๒๕๖๔

บัตรอวยพรวิสาขบุรณมีบูชา วันสำคัญสากลของโลก พ.ศ. ๒๕๖๔ พระราชทาน

วิสาเข อภิลกฺขิเต　　อุตฺตเม รตนตฺตเย
ปวุตฺตํ ปุญฺญพีชํ ยํ　　ปูชาภิวนฺทนาทีหิ
จิรํ ธรตุ โน ปชา　　อโรโค นิรุปทฺทโว
สพฺพนฺตรายโมกฺขาย　　เทวา รกฺขนฺตุ นํ สทา ฯ

ณ วิสาขปุรณมีดิถีสมัย　　ขอพระไตรรัตนามาประสิทธิ์
ให้พืชผลความดีมีบุญฤทธิ์　　เพื่ออุทิศแด่มหาประชาชน
ให้ปลอดภัยไกลโศกโรควิบัติ　　อายุวัฒน์ประกอบกิจมหิทธิผล
ขอปวงเทพอภิบาลบันดาลดล　　ชาวไทยพ้นภัยพาลทุกกาลเทอญ ฯ

บัตรอวยพรวิสาขปุรณมี พ.ศ. ๒๕๖๔*

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทาน *"บัตรอวยพรวิสาขปุรณมีบูชา วันสำคัญสากลของโลก พ.ศ. ๒๕๖๔ พระราชทาน"* ที่ทรงมีพระราชปณิธานที่จะสืบสานแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่พระราชทานบัตรอวยพรเนื่องในวันวิสาขบูชา ให้เป็นธรรมเนียมปฏิบัติของการส่งบัตรอวยพรแก่กัน ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ และครบรอบ ๑๐๐ ปีใน พ.ศ. ๒๕๖๔ นี้

"บัตรอวยพรวิสาขปุรณมีบูชา วันสำคัญสากลของโลก พ.ศ. ๒๕๖๔ พระราชทาน" ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นภาพวาดฝีพระหัตถ์ ที่ทรงอธิบายถึงพระราชมรดกทางปัญญาที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานไว้ก็คือแนวพระราชดำริเรื่อง **เศรษฐกิจพอเพียง**

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงอธิบายเพิ่มเติมว่าแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เมื่อแปลตามหลักนิรุกติศาสตร์จะได้ความว่า **"ความพอเพียง เป็นกิจอันประเสริฐ"** (**สนฺตุฏฺฐิ เสฏฺฐกิจฺจํ**) ซึ่งเป็นหลักใจที่เป็นกลางๆ ในการดำเนินชีวิตที่ทุกคนปฏิบัติได้ ปฏิบัติถึง และปฏิบัติให้เป็นผลได้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงขยายความให้เกิดความชัดเจนอีกว่า ความจริงคุณสมบัติของหลักการเศรษฐกิจพอเพียงที่ประกอบด้วย ความพอประมาณ การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และความมีเหตุผล ก็คือหลักการทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า ไตรสิกขานั่นเอง กล่าวคือ

"ศีล" ที่แปลว่า **ปกติ** เป็นการดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนและสังคม มีชีวิตที่เป็นปกติ เรียกว่า รู้จักดำเนินชีวิตอย่าง **"พอประมาณ"** คือมีกายวาจาที่สมดุล ไม่ใช้กายวาจาของตนสร้างความเดือดร้อนทั้งแก่ตนและสังคม

การเจริญสติที่ต่อเนื่องจนเป็น **"สมาธิ"** คือ ความตั้งใจมั่น จะก่อให้เกิดผล **"มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี"** และ

การตื่นรู้ ที่นำไปสู่การพัฒนา ก่อให้เกิด **"มีเหตุผล"** เรียกอีกอย่างว่า **"ปัญญา"**

ดังนั้น เศรษฐกิจพอเพียง ในการปฏิบัติการที่แท้จริงก็คือการพัฒนาพฤติกรรมทางกายวาจาให้มีความพอประมาณ หรือความปกติ พัฒนาสติต่อเนื่องจนมีจิตที่ตั้งมั่นเรียกว่า "สมาธิ" มีผลทำให้มีภูมิคุ้มกัน และปฏิบัติเรียนรู้จนเกิดการตื่นรู้ เห็นทุกอย่างตามเหตุปัจจัย ทำให้กระบวนการคิดประกอบด้วยหลักการของเหตุและผล

ดังนั้น ทุกกิจกรรมของมนุษยชาติควรประกอบด้วยหลักการแนวพระราชดำริที่ว่า **"ความพอเพียง เป็นกิจอันประเสริฐ"** กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ กิจกรรมใดที่ประกอบด้วยหลักแห่งความพอเพียง คือหลักแห่งความสมดุลเป็นพื้นฐาน ก็เรียกได้ว่าเป็นกิจอันประเสริฐ เป็นกิจที่นำไปสู่ความสงบสุขของตนและผู้อื่นในสังคมเป็นที่สุด

วิสาขบูชาเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ตรงกับวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ หรือในกรณีปีใดมีอธิกมาส จะกำหนดในเดือน ๗ อันเป็นวันคล้ายดิถีประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชดำริเกี่ยวกับบัตรอวยพรเนื่องในวันวิสาขบูชา เพื่อให้เป็นธรรมเนียมปฏิบัติของการส่งบัตรอวยพรแก่กัน ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ทำนองเดียวกับการอวยพรในวันสมโภชพระคริสตสมภพ จึงทรงริเริ่มการพระราชทานบัตรอวยพรวันวิสาขบูชาแก่พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ และข้าทูลละอองธุลีพระบาทในราชสำนัก เป็นครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๓

บรรดาพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ และข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ได้รับพระราชทานบัตรอวยพร ต่างสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และพร้อมใจกันสนองพระราชนิยม ด้วยการจัดทำบัตรถวายพระพรเพื่อทูลเกล้าฯ ถวายเช่นกัน ลักษณะของบัตรถวายพระพรแต่ละฉบับ มีขนาด ลวดลาย และข้อความที่แตกต่างกันไป มีทั้งข้อความเป็นคาถาภาษาบาลี ความเรียงร้อยแก้ว และบทร้อยกรองประเภท โคลง หรือกลอน เป็นต้น

บัตรอวยพรวันวิสาขบูชา สะท้อนให้เห็นถึงแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงพระราชปรารถนาให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของวันวิสาขบูชา พร้อมส่งความปรารถนาดี ด้วยภาพและข้อความอันเป็นมงคล ทำให้ผู้ได้รับเกิดความปีติยินดี ก่อให้เกิดสามัคคีธรรม และน้อมนำใจให้รำลึกถึงคุณพระรัตนตรัยเป็นสรณะนำทางชีวิต

*จากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ออนไลน์ https://www.thairath.co.th/news/royal/2100967

มหาราชาภิถุติ

๑. ราชา โน สาสเน สทฺโธ　　พุทฺธมามกสญฺญิโต
อุปการํ กรํ ภูโป　　สาสนสฺสาภิวุทฺธิยา
๒. ตสฺสาภิมงฺคโล วาโร　　อชฺช โน ธมฺมราชิโน
สุขิโต อุภโต โหตํ　　ทีฆชีวี ปโรสตํ.

๑. พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชศรัทธา
เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ทรงเป็นพุทธมามกะ
พระองค์ทรงกระทำอุปการะต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง
๒. บัดนี้นับเป็นโอกาสอันเป็นมงคลสมัยอันประเสริฐ
เฉลิมพระชนมพรรษาของพระธรรมราชาของปวงข้าพเจ้าทั้งหลาย

ขอพระองค์ทรงพระเกษมสำราญ ทั้งพระวรกายและพระหฤทัย
ทรงมีพระชนมายุยิ่งยืนนานมากกว่าร้อยปี ไม่มีอาพาธ เทอญ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้า นายจำรูญ ธรรมดา
ประพันธ์ในนามวารสาร โพธิยาลัย

ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๖๒
วารสาร โพธิยาลัย
พฤษภาคม – กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

เปิดเล่ม

วารสารโพธิยาลัย เดือนพฤษภาคม – กรกฎาคม ๒๕๖๔ เป็นฉบับ **วิสาขบูชา ๒๕๖๔ หลากเรื่องเนื่องด้วยพระพุทธเจ้า**

เป็นธรรมเนียมของวารสารโพธิยาลัยที่จะต้องทำฉบับพิเศษเนื่องในวันวิสาขบูชาของทุกปี ฉบับนี้ก็เช่นกัน เป็นอีกฉบับหนึ่งที่ทำพิเศษเนื่องในวันวิสาขบูชา แต่อาจจะแตกต่างกันที่ฉบับนี้มีกำหนดระยะเวลารวมกันถึง ๓ เดือน

นับเป็นมหามงคลวโรกาสในวันวิสาขบูชาปี พ.ศ. ๒๕๖๔ เนื่องด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๑๐ ทรงมอบบัตรอวยพรพระราชทาน พร้อมด้วยภาพฝีพระหัตถ์ ประกอบด้วยคาถาภาษาบาลี พร้อมด้วยบทกลอนอันไพเราะ และมีความหมายลึกซึ้ง ทรงมอบให้แก่พุทธศาสนิกชนชาวไทยทั้งหลายด้วยพระเมตตาอันหาที่สุดไม่ได้

การส่งบัตรอวยพรถึงกันในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่เป็นสิริมงคลอย่างสูงสุด และเป็นเรื่องที่ควรสนับสนุนให้เกิดมีในสังคมไทยของเราเป็นอย่างยิ่ง วัฒนธรรมนี้ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีผู้พยายามฟื้นฟูให้เกิดมีขึ้น แต่ไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าที่ควร คนไทยก็ยังนิยมส่งบัตรอวยพรในเทศกาลสากลทั่วไปโดยปกติ เช่น ปีใหม่ คริสต์มาส ด้วยเหตุนี้ การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๑๐ ทรงให้ความสำคัญในเรื่องการส่งบัตรอวยพรในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นเรื่องที่น่าปีติปลาบปลื้มแก่พวกเราชาวพุทธ เพราะทรงเป็นแบบอย่างที่ดีให้พวกเราประพฤติปฏิบัติตาม เราได้นำภาพบัตรอวยพรพร้อมทั้งเรื่องประกอบภาพจากหนังสือพิมพ์มาตีพิมพ์ไว้ด้วย เพื่ออธิบายความเป็นมาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ในวันที่ ๒๘ กรกฎาคมของทุกปี เป็นวันคล้ายวันพระราชสมภพของพระองค์ท่าน *อาจารย์จำรูญ ธรรมดา* ได้ประพันธ์ปัฐยาวัตรฉันท์ภาษาบาลี ถวายพระพรมา ณ โอกาสนี้ด้วย นับเป็นความภูมิใจของคณะผู้จัดทำอย่างยิ่ง ที่ได้ทูลเกล้าฯ ถวายพระพรชัยมงคลเป็นฉันทลักษณ์ภาษาบาลี ในวันคล้ายวันพระราชสมภพปีนี้ *พระเทพพัชรญาณมุนี (ชยสาโร)* ได้แสดงพระธรรมเทศนาเรื่อง *ให้โอกาสพุทธธรรมบ้าง* เป็นทัศนะของพระภิกษุที่มีพื้นเพเป็นชาวต่างประเทศ ดังนั้น จึงมีเนื้อหาที่แปลกไม่เหมือนใคร และไม่มีใครเหมือน เชิญพลิกไปอ่านที่หน้า ๕๗

เนื้อหาในเล่ม มีบทความเด่นที่เราภูมิใจนำเสนอ ๒ บทความอันเกี่ยวเนื่องกัน คือ *ธรรมกถาว่าด้วยปฐมเทศนา* แสดงโดย *สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)* ตีพิมพ์ในหนังสือ *ตามทางพุทธกิจ* พ.ศ. ๒๕๓๑ ในขณะที่ท่านดำรงสมณศักดิ์ที่*พระราชวรมุนี* สถานที่แสดงธรรมคือ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน หน้าธัมเมกขสถูป ซึ่งมีเนื้อหาที่เมื่ออ่านแล้วจะทำให้เกิดความซาบซึ้งใจในพระปัญญาธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้า และต่อด้วยบทความเรื่อง *ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร* แปลโดย *พระคันธสาราภิวงศ์* ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจพระธรรมเทศนาบทนี้ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ *พระคันธสาราภิวงศ์* ได้มอบเรื่อง *ภาษาบาลีเป็นภาษาของพระพุทธเจ้า* ซึ่งท่านเขียนขึ้น เพื่อตอบโต้ปาฐกถาของ *Prof. Dr. Jan Nattier* ซึ่งได้บรรยายไว้ที่มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ในหัวข้อ

พระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสภาษาบาลี

ในเรื่องเดียวกันนี้ *อาจารย์จำรูญ ธรรมดา* ก็ได้เขียนถึงทัศนะของท่านไว้ในวารสารโพธิยาลัย ฉบับที่ ๕๖ วิสาขบูชา ๒๕๖๓ ท่านผู้สนใจสามารถย้อนไปหาอ่านได้

เรามีบทกวีเพิ่มมากกว่าฉบับอื่น เพราะเป็นบทกวีตกค้างมาจากฉบับก่อน ที่มีผู้ส่งมาแสดงมุทิตาสักการะถวายท่านเจ้าคุณ พระราชวัชรบัณฑิต และบทกวีเฉลิมฉลองเทศกาลวิสาขบูชา ซึ่งประพันธ์โดยนักกวีผู้มีฝีมือสูงส่งและหาได้ยากในยุคปัจจุบัน

พร้อมกันนี้ เรายังมีบทความดีเด่นอีกหลายเรื่อง เช่น คอลัมน์ชวนอ่านหนังสือ *พุทธประวัติจากพระโอษฐ์* ของพระอธิการดุษฎี เมธังกุโร และบทความ *เจอทุกข์พบธรรม ข้อคิดจากสังเวชนียสถาน* ของพระอาจารย์ไพศาล วิสาโล รวมถึงบทความชุด *ภาษาบาลี* ซึ่งเป็นบทความประจำของเรา

ฉบับนี้ได้เริ่มตอนแรกของสารคดีหลายตอนจบ ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา เรื่อง *พุทธคยา มรดกโลก* และจะมีเรื่องน่าสนใจอื่นๆ อีก ในตอนต่อๆ ไป

คณะผู้จัดทำ

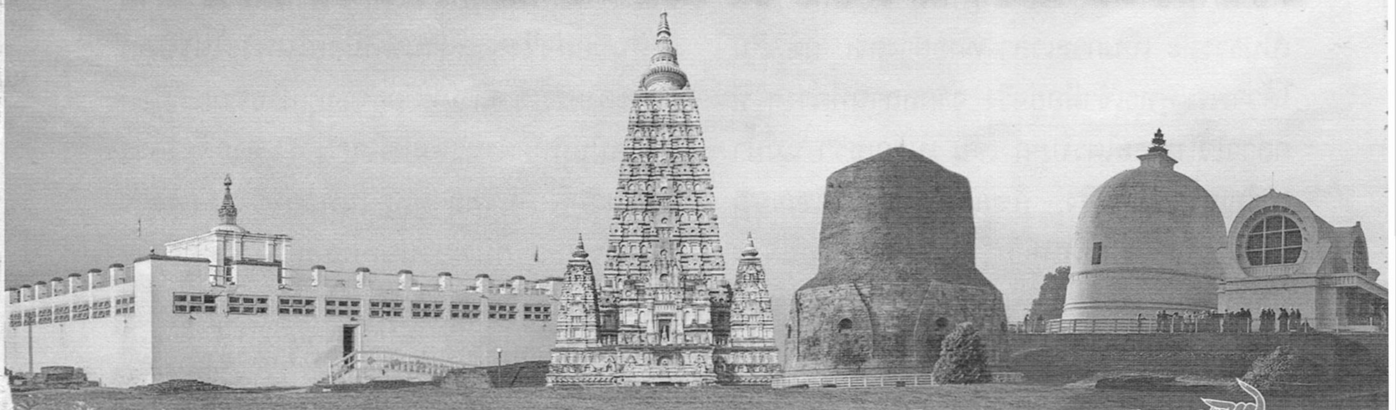
วารสารโพธิยาลัย จัดพิมพ์ด้วยปัจจัยบริจาคของท่านผู้มีจิตศรัทธา แจกเป็นธรรมทาน หากท่านไม่ได้ใช้วารสารนี้แล้ว โปรดบริจาคไปตามห้องสมุด เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางปัญญาแก่ท่านผู้สนใจใฝ่ธรรมต่อไป ขออนุโมทนา

สารบัญ

ประธานผู้ก่อตั้ง : พระครูธรรมธรสุมนต์ นนฺทิโก อัคคมหาบัณฑิต บรรณาธิการอำนวยการ : พระราชวัชรบัณฑิต (ประนอม ธมฺมาลงฺกาโร) บรรณาธิการบริหาร : พนิตา อังจันทรเพ็ญ panitaang@gmail.com รองบรรณาธิการ : พระมหากีรติ ธีรปญฺโญ ผู้ช่วยบรรณาธิการ : พันธุ์รพี นพรัมภา Punrapee@gmail.com ประสานงาน : พระครูประคุณสรกิจ (พระมหาการุณย์ กุสลนนฺโท) pk.krun21@gmail.com กองบรรณาธิการ : คณะสงฆ์วัดจากแดง สำนักงาน : วัดจากแดง ๑๖ หมู่ ๖ ซ.เพชรหึงษ์ ๑๐ ต.ทรงคนอง อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ ๑๐๑๓๐ โทรศัพท์ ๐๒-๔๖๔-๑๑๒๒ พิมพ์ครั้งที่ ๑ : กันยายน ๒๕๖๔ จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม ภาพปกและออกแบบปก : ศิลปิน บัญชา หนังสือ เครดิตภาพ : วัดจากแดงและสถาบันโพธิยาลัย, ธีรปัญโญ, พันโทหญิง ศศิวาศน์ ศรีเนธิยานันท์, ทพญ. อัจฉรา กลิ่นสุวรรณ, กลุ่มเพื่อนธรรม เพื่อนทำ และขอขอบคุณเจ้าของภาพจาก Internet ทุกท่าน ศิลปกรรม : สหมิตรกรุ๊ปทีม อุปถัมภ์อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ : คุณพัชรพิมล ยังประภากร ประธานกรรมการ 'สุวิมล' จัดพิมพ์ : สหมิตรพริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง โทร. ๐๒ ๙๐๓ ๘๒๕๗-๙

ปุจฉา-วิสัชนา

คำถามเกี่ยวกับสังเวชนียสถาน

พระราชวัชรบัณฑิต (ประนอม ธมฺมาลงฺกาโร)

เรียน ท่านเจ้าคุณครับ วารสารฉบับต่อไปเป็นฉบับวิสาขบูชา ธีมจะเป็นอะไรที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า เนื้อหาที่เตรียมไว้ประจวบเหมาะมีเรื่องเกี่ยวกับสังเวชนียสถานหลายเรื่อง จึงขอถามความคิดเห็นของท่านเจ้าคุณที่มีต่อสังเวชนียสถาน ดังต่อไปนี้

๑. ในฐานะที่ท่านเจ้าคุณบวชมาแต่เด็ก ท่านเจ้าคุณเคยคิดฝันว่าจะได้ไปนมัสการพุทธสถานที่อินเดียหรือไม่ เพราะเหตุใด

เคยคิดว่า อยากจะไปให้ได้สักวันหนึ่ง เพราะเป็นสถานที่ประสูติ ตรัสรู้ ปรินิพพานของพระพุทธเจ้า มีความคิดว่าคงจะมีสักวัน แล้วก็ตั้งความฝันเอาไว้ แต่ยังไม่ได้ไป จนเรียนจบกลับมาทำงาน ๔-๕ ปี จนถึงปีที่ ๖ ถึงได้ไป

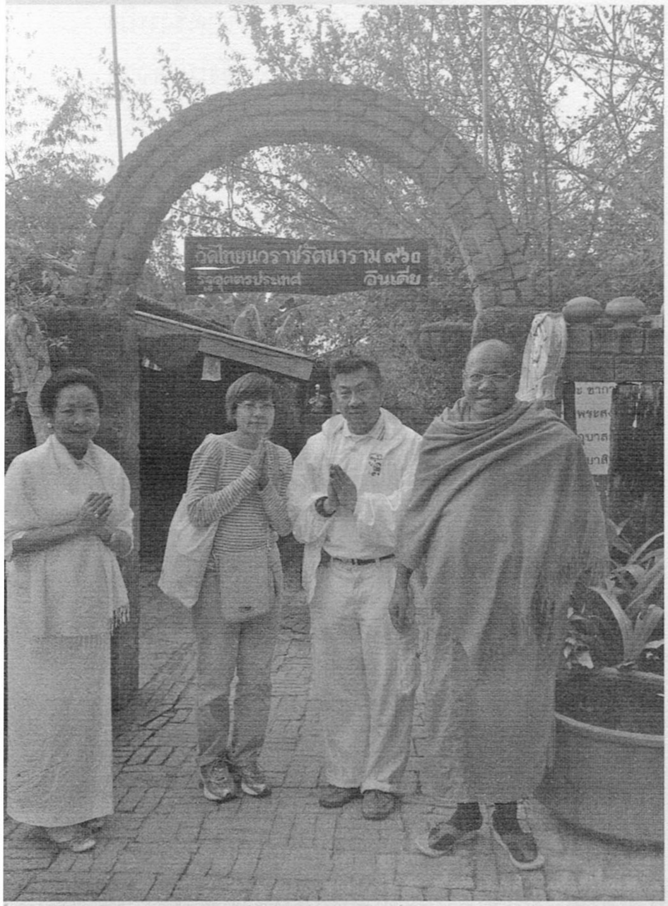
๒. ทราบว่าท่านเจ้าคุณได้ไปสังเวชนียสถานที่อินเดียหลายครั้ง ไม่ทราบว่าครั้งแรกเมื่อไร และมีความประทับใจอย่างไร

ครั้งแรก ประมาณปลายปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ไปกับคณะวัดพระราม ๙ ไป ๓ วัน อยู่พุทธคยาวันแรก หลังจากนั้นก็ไปพาราณสีตอนกลางคืน ไปแล้วก็เจอทุกขสัจจะ คือ ขึ้นไปบนรถทัวร์แล้วแขกมาไล่ลง รถทัวร์ที่พาไปไหว้พระ แขกมาบอกว่า บริษัททัวร์ยังไม่จ่ายเงินให้เขาครึ่งหนึ่ง บางแขกบอกว่าจ่ายแล้ว บางแขกบอกยังไม่ได้จ่าย ขึ้นไปอยู่บนรถทัวร์แล้วก็โดนไล่ลง พอไล่ลงเสร็จแล้วคุยกัน ก็มาเชิญขึ้นไปใหม่ อันนี้ก็คือสภาพที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป เป็นทุกขสัจจะ ต้นเหตุมาจากสมุทัยสัจจะ คือความอยากนั่นเอง แล้วหลังจากนั้นก็เห็นสภาพ ไปราชคฤห์ ได้เห็นสารพัดเลย ที่เป็นทุกขสัจจะมากมาย แล้วก็เห็นต้นตอของทุกขสัจจะ สมุทัยสัจจะ แต่นิโรธสัจจะล่ะ มรรคสัจจะล่ะ อันนี้ก็ต้องคิดเอา

๓. จากที่ได้ไปเห็นสภาพพุทธสถานต่างๆ เกิดความมั่นใจหรือไม่ว่าพระพุทธเจ้ามีอยู่จริง และจะแก้คำกล่าวตู่ของพวกที่เชื่อว่าไม่มีจริงได้อย่างไร

ดูจากประจักษ์พยาน ๓ อย่าง คือ ๑. พยานวัตถุ ๒. พยานบุคคล ๓. พยานธรรมะ นั่นก็คือ เหตุเกิดที่ไหน สถานที่มีไหม บุคคล

ที่อ้างอิงมีไหม กาลเวลาที่อ้างอิงมีไหม สถานที่อ้างอิง ธรรมะที่อ้างอิงมีไหม เมื่อเห็นประจักษ์พยานที่เป็นวัตถุ เป็นบุคคล เป็นสถานที่ เป็นธรรมะ เป็นกาลเวลา ทุกอย่างครบ ก็ตัดสินได้ว่าพระพุทธเจ้ามีอยู่จริง จากสถานที่ต่างๆ ที่กล่าวไว้ในพระไตรปิฎก เช่น **เนรญฺชรา** แม่น้ำเนรัญชรามีอยู่จริง **คิชฺฌกูเฏ** ภูเขาคิชฌกูฏก็มีอยู่จริง **ราชคเห** กรุงราชคฤห์ก็มีอยู่จริง **นาลนฺทายํ** เมืองนาลันทาก็มีอยู่จริง สถานที่ที่กล่าวไว้ในพระไตรปิฎก ก็มีอยู่จริงทั้งหมด และพยานบุคคลในยุคนั้น ดูจากประวัติศาสตร์จากเอนไซโคลพีเดีย (สารานุกรม) กาลานุกรมยุคนั้นสมัยนั้น มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น ประจักษ์พยานบุคคล ประจักษ์พยานสถานที่ ประจักษ์พยานธรรมะ ประจักษ์พยานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทุกอย่างมีอยู่ครบ สถานที่ประสูติก็เห็นมีอยู่จริงๆ สถานที่ตรัสรู้ก็เห็นมีอยู่จริงๆ สถานที่แสดงธรรมจักรก็เห็นมีอยู่จริงๆ สถานที่ปรินิพพานก็เห็นมีอยู่จริงๆ สถานที่ที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกไปดูของจริงได้ สถานที่มีอยู่จริงทุกที่ ธรรมะก็มีอยู่จริง คนปฏิบัติตามธรรมะก็มีอยู่จริง หากต้องการพยานวัตถุ ก็มีวัตถุ มีสถานที่อยู่จริง ต้องการพยานบุคคล ก็มีพยานบุคคลอยู่จริง ต้องการพยานธรรมะ ก็มีธรรมะอยู่จริง ดังนั้น เมื่อเห็นหลักฐานพยานชัดเจนก็ทราบได้ว่าพระพุทธเจ้ามีอยู่จริง คนที่ไม่เชื่อ ถ้าเห็นวัตถุเขาก็ยอมจำนนด้วยประจักษ์พยาน

๔. ท่านรู้สึกประทับใจสถานที่ใดมากที่สุด เรียงตามลำดับ เพราะเหตุใด

สถานที่ประทับใจมากที่สุดก็คือ **พุทธคยา** เพราะทุกประเทศที่เข้าไปทำกิจกรรมต่างๆ เช่น ประเทศโน้นก็เข้ามาสวดมนต์ ประเทศนี้ก็มานั่งปฏิบัติธรรม ประเทศนี้ก็เข้าไปแสดงธรรม ประเทศนี้ก็ไปนั่งกรรมฐาน ทุกคนไปทำกิจต่างๆ ด้วยจิตที่เป็นกุศล ความรู้สึกว่ารบกวนซึ่งกันและกัน ความรู้สึกว่าไปเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ความรู้สึกว่าเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกันไม่เกิดขึ้น สถานที่แห่งนั้นมีความรู้สึกพิเศษ ประทับใจว่า คนจะมาจากร้อยพ่อพันแม่ แต่พอมาถึงสถานที่แห่งนี้ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อที่จะบูชาองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยอามิสบูชา ด้วยปฏิปัตติบูชา เมื่อมีจุดประสงค์อย่างนี้แล้ว ก็ไปในที่ไม่มีจิตที่เป็นอกุศล ในขณะที่อยู่ในบริเวณนั้น สถานที่แห่งนี้จึงเป็นสถานที่ประทับใจมากที่สุด คือถึงจะเป็นพื้นที่แคบๆ เฉพาะตรงจุดนั้น แต่ก็รู้สึกว่าจิตเป็นกุศลได้ตลอดเวลา ทำให้เกิดจิตเป็นกุศลกำลังจิตกำลังใจมันเกิดขึ้น จิตที่คิดจะทำคุณงาม

ความดีมันเกิดขึ้น ดังนั้น สถานที่ตรัสรู้ จึงเป็นที่ประทับใจอันดับแรก สถานที่รองลงมา ก็คือ สถานที่แสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตร เพราะสถานที่นั้นได้เกิดสาวกขึ้นครั้งแรก และพระพุทธองค์ได้ทรงเลือกสถานที่แห่งนั้น เพราะสถานที่อยู่ใกล้เมืองพาราณสี ซึ่งเป็นเมืองปรัชญาโบราณ เป็นพื้นที่ที่คนมีตรรกะ มีแนวความคิดอยู่ในเมืองกันเต็ม ห่างจากเมืองไปก็เต็มไปด้วยพื้นที่สำหรับปลีกวิเวก เงียบสงัด สงบ ควรแก่การปฏิบัติ ฉะนั้น เวลานั่งสวดมนต์ นั่งสาธยาย นั่งปฏิบัติ อยู่บริเวณธัมเมกขสถูป จิตก็จะโปร่งโล่ง เบาสบาย จะไปกี่ครั้งกี่หน จิตก็เป็นกุศล จะไปอย่างไรจิตที่เป็นกุศลมันก็มีมาก เหมือนกับได้ไปนั่งฟังธรรมจากองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนั้น บริเวณธัมเมกขสถูป จึงเป็นสถานที่ประทับใจ ลำดับที่ ๒

ลำดับที่ ๓ ก็คือ สถานที่ประสูติ สถานที่ประสูติก็คือ ลุมพินีวัน จริงอยู่ ตรงนั้นเจ้าชายสิทธัตถะประสูติ พระโพธิสัตว์ประสูติ ยังไม่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า แต่พื้นที่ตรงนั้นเราได้เห็น ๑. พระพุทธเจ้าประสูติตรงนี้ มีพยานหลักฐานจริง ๒. สระโบกขรณี คือสระที่ขุดแล้วก็ก่ออิฐแล้วเก็บกักน้ำไว้ได้ตลอดเวลา มีอยู่จริง ๓. ไปนั่งบริเวณนั้น ก็นึกถึงบุญคุณบิดามารดา นึกถึงการเกิดที่เป็นทุกข์ และการเกิดที่เป็นสุข เป็นจุดเริ่มต้นของการตามหาทุกสิ่งทุกอย่าง ดังนั้น สถานที่ประสูติ จึงเป็นที่ประทับใจลำดับที่ ๓

สถานที่ประทับใจลำดับต่อมา คือ **วัดเชตวัน** เมืองสาวัตถี วัดเชตวันมีพื้นที่กว้าง คนไปสังเวชนียสถานก็จะไปที่วัดเชตวันแห่งนี้ ซึ่งเป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าประทับจำพรรษาอยู่นานมาก จะมีแสดงพระสูตรอยู่เป็นจำนวนมากที่ขึ้นต้นว่า

เอวัง เม สุตัง เอกัง สะมะยัง ภะคะวา สาวัตถิยัง วิหะระติ เชตะวะเน อะนาถะปิณฑิกัสสะ อาราเมฯ ประโยคเหล่านี้จะดังก้องอยู่ตลอดเวลา จะสวดมงคลสูตรก็ดี สวดเมตตสูตรก็ดี ก็รู้สึกประทับใจ หรือได้นั่งปฏิบัติธรรมก็รู้สึกว่าซาบซึ้งใจ พื้นที่กว้างขวาง และได้เห็นว่าชีวิตการเป็นอยู่จริงๆ ของพระภิกษุสงฆ์ในสมัยพุทธกาล จำนวน ๕๐๐ ก็ดี ๑,๐๐๐ ก็ดี มีจริงๆ

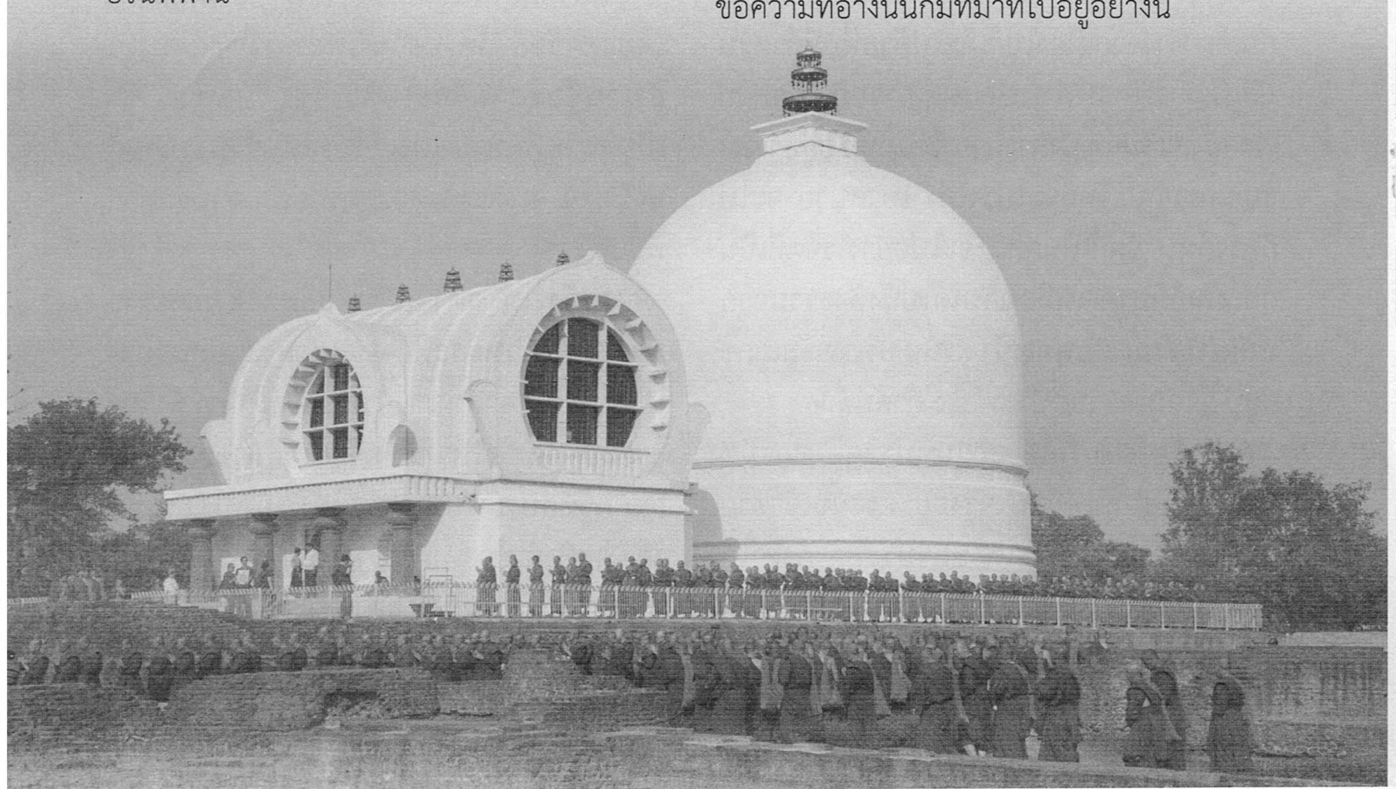
และรู้สึกประทับใจ ในเมืองสาวัตถี วัดเชตวัน และอีกหลายๆ จุดในวัดเชตวัน

สถานที่ประทับใจลำดับสุดท้ายก็คือ **สถานที่ปรินิพพาน ที่เมืองกุสินารา** ทุกครั้งที่ไปก็จะไปนั่งล้อมพระพุทธปรินิพพาน ในมหาปรินิพพานสถูป แล้วก็สวดสาธยายบูชา และพื้นที่นั้นก็มีบ้างบางครั้งบางคราวเห็นคนเขาแย่งกันปิดทองก็เกิดรู้สึกว่าวุ่นวายนิดๆ นะ แต่ว่าก็ไม่เท่าไร แต่ในขณะที่นั่งอยู่ข้างนอก นั่งสวดมนต์ นั่งฟังเทศน์ ฟังธรรม นั่งปฏิบัติธรรม นั่งแสดงธรรมอะไรก็แล้วแต่ ก็รู้สึกว่าสงบเงียบดี หรือนั่งพื้นข้างล่างก็โอเค สถานที่นั้นทำให้เห็นสัจธรรมว่า ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นตั้งอยู่ แล้วก็ดับไป ไม่มีอะไรจีรังยั่งยืน เราจึงไม่ควรจะยึดติดอะไรทั้งสิ้น เกิดความปลงใจวางใจได้ ฉะนั้น สถานที่ปรินิพพาน ก็เป็นสถานที่ประทับใจเป็นลำดับสุดท้าย

โดยย่อก็คือ จุดเริ่มแรกก็ พุทธคยา จุดต่อมาก็ พาราณสี จุดต่อมาก็ สาวัตถี หลังจากนั้นจุดต่อมาก็ ลุมพินี จุดสุดท้ายก็คือกุสินารา สถานที่ปรินิพพาน

๕. มีข้อความที่อ้างไว้ในพระไตรปิฎกว่า การไปเยือนสังเวชนียสถานเป็นสิ่งที่ชาวพุทธควรกระทำ มีข้อความกล่าวไว้อย่างไร ขอให้ระบุที่อ้างอิงด้วยครับ

ข้อความที่กล่าวถึงก็คือ การไปเยือนสังเวชนียสถาน ถ้าไปแล้วจะทำให้เกิดศรัทธา และเมื่อเกิดศรัทธาแล้ว ถ้าจุติด้วยจิตที่เป็นศรัทธา ศรัทธานี้ก็เป็นมหากุศลจิตนั่นแหละ ผู้นั้นก็ไปสู่สุคติภูมิ แต่ถ้าไปเยือนสังเวชนียสถานแล้วเกิดสังเวคญาณ เห็นภัยในวัฏสงสารว่าเป็นสิ่งที่น่ากลัว ถ้าหากสังเวคญาณเกิดขึ้นอย่างนี้ ก็เป็นอันปิดประตูอบายแน่นอน เพราะเป็นการไม่ทำบาปทำกรรมอีกต่อไป การที่พระพุทธองค์ได้ตรัสว่าหากกุลบุตรได้ไปสังเวชนียสถานแล้วก็จะปิดประตูอบายสำหรับภพชาตินั้น ก็เพราะถ้าไปยังสถานที่ประสูติ ตรัสรู้ ปรินิพพานแล้ว ศรัทธาจะเกิด ศรัทธาจะแข็งแรง ถ้าไปแล้วฟังเทศน์ ฟังธรรม เกิดสังเวคญาณ ปัญญาที่แข็งแรงจะเกิดขึ้นที่เรียกว่า ปิดประตูอบายสำหรับภพชาตินั้น ข้อความที่อ้างนั้นก็มีที่มาที่ไปอยู่อย่างนี้

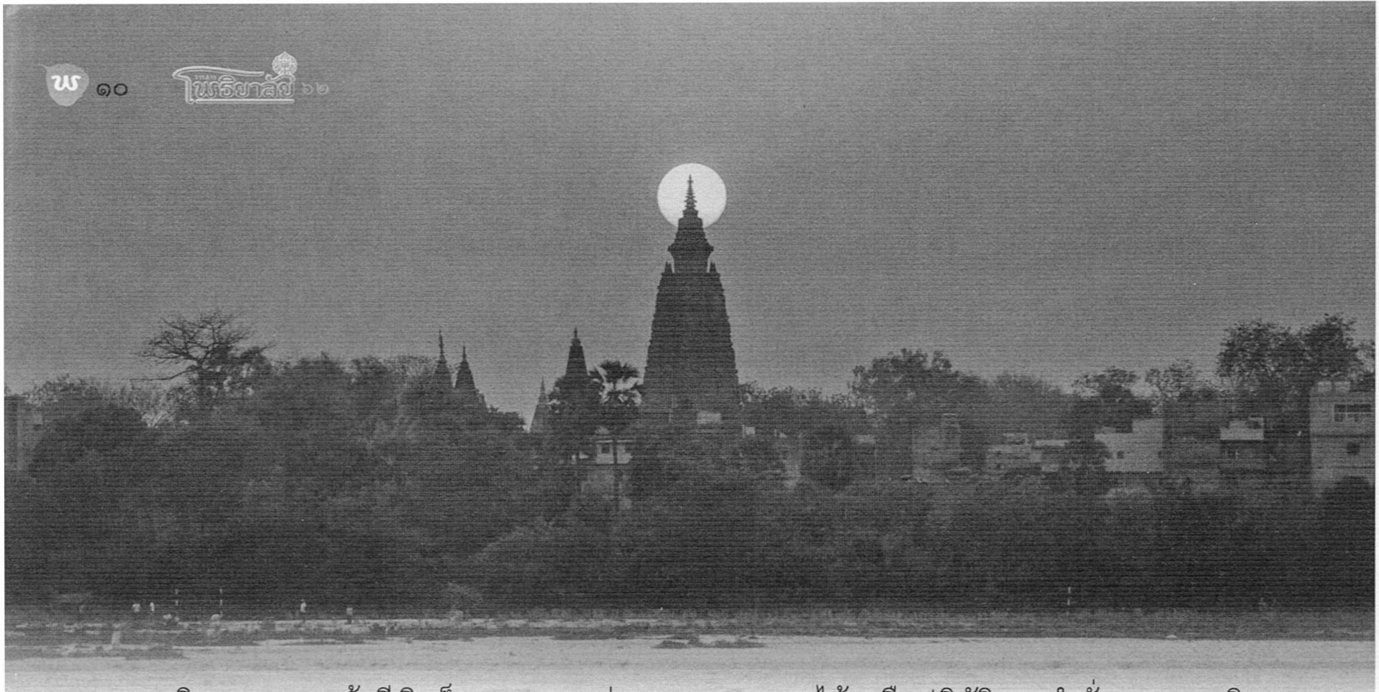
๖. ท่านเจ้าคุณและคณะศิษย์เคยจัดกิจกรรมที่สังเวชนียสถานอย่างไรบ้าง

ได้เคยจัดกิจกรรมสังเวชนียสถานสำหรับนักเรียน โรงเรียนสยามสามไตร จัดกิจกรรมสังเวชนียสถานสำหรับนักปฏิบัติของยุวพุทธ จัดกิจกรรมสังเวชนียสถานสำหรับแพทย์ พยาบาล ณ โรงพยาบาลศิริราชและโรงพยาบาลรามาธิบดี ชุมนุมพุทธธรรมศิริราช จัดกิจกรรมสังเวชนียสถานสำหรับญาติโยมที่รู้จัก ก็คือไปสังเวชนียสถานไปเพื่ออะไร ไปทำไม ไปแล้วได้อะไร โดยเฉพาะแต่ละจุดที่ไป เด็กไปสังเวชนียสถาน ได้ไปสวดมนต์ได้ไปเห็นของจริงว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริงๆ แล้วเด็กก็ได้สวดพระสูตร เช่น มงคลสูตร เด็กทุกคนที่ไป สามารถสวดมงคลสูตรกันได้หมด หรืออริยสัจ ๔ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร บางคนก็สวดได้ และการสวดธัมมจักกัปปวัตตนสูตรอย่างเร็วๆ และถูกต้อง ได้องค์ความหมายก็สวดได้ การไปที่อินเดียก็จะได้ระลึกถึงว่าที่สถานที่แห่งนี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระสูตรสูตรนี้ มีคนได้บรรลุธรรมจำนวนเท่านี้ ที่สถานที่แห่งนี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระสูตรสูตรนี้มีคนได้ดวงตาเห็นธรรม ได้บรรลุธรรมเท่านี้ได้ทราบเหตุผล เมื่อทราบเหตุผลแล้วการจัดไปสังเวชนียสถานก็ได้เกิดศรัทธา ได้เกิดปัญญาแล้วก็เห็นมุมมอง บริเวณเจดีย์พุทธคยา บางคนไปเพื่ออามิสบูชา ไปแล้วก็เกิดศรัทธา แต่บางคนไปก็กราบทั้งวันทั้งคืน เกิดวิริยะคือความเพียรมีศรัทธาประกอบด้วยความเพียร บางคนก็ไปเพื่อฟังเทศน์ฟังธรรม เพื่อปฏิบัติธรรม จะเห็นว่าบางคนไปเพื่อเน้นศรัทธา บางคนไปเพื่อเน้นวิริยะความเพียร บางคนไปเพื่อเน้นปัญญา ก็จะเห็นคนทั้ง ๓ กลุ่ม จากพระพุทธเจ้า ๓ ประเภท คือสัทธาธิกะ วิริยาธิกะ ปัญญาธิกะ จะเห็นบุคคล ๓ กลุ่มที่สังเวชนียสถาน ดังนั้น เราจะไปสังเวชนียสถาน ก็ต้องแล้วแต่ผู้นำ ผู้นำก็คือพระสงฆ์ที่นำจาริกธรรม ท่านมีความชำนาญในเรื่องของประวัติศาสตร์ ชำนาญในเรื่องของธรรมะ ชำนาญในเรื่องของการนำเสนอ ถ้าหากท่านชำนาญทั้ง ๓ อย่าง ประวัติศาสตร์ก็ชำนาญ ธรรมะก็ชำนาญการนำเสนอก็ชำนาญ ผู้ที่ไปก็จะได้ประโยชน์มหาศาล

ด้วยเหตุนี้ การจัดกิจกรรมไปสังเวชนียสถานก็ขึ้นอยู่กับว่า บุคคลนั้นมีวัตถุประสงค์อันใด อย่างเช่น จัดกิจกรรมให้นักเรียนไปทุกปี ก็เรียกว่าโครงการไปไหว้พระที่อินเดีย เพื่อให้เกิดอนุตตริยะ ๖ ประการ คือ **ทัสสนานุตตริยะ** การเห็นอันยอดเยี่ยม เห็นสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล **สวนานุตตริยะ** ได้การฟังอันยอดเยี่ยม ได้ฟังสวดฟังเทศน์อยู่เป็นประจำ **ลาภานุตตริยะ** ได้ลาภอันยอดเยี่ยม คำว่า ลาภ ได้แก่ สุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง **สิกขานุตตริยะ** ได้การศึกษาอันยอดเยี่ยม คือได้ฝึกศีล สมาธิ ปัญญา ตลอดเวลา **ปาริจาริยานุตตริยะ** ได้การปรนนิบัติอันยอดเยี่ยม ได้ดูแลอุปัฏฐากครูบาอาจารย์ตลอดเส้นทาง และ **อนุสสตานุตตริยะ** ได้การระลึกอันยอดเยี่ยม คือ ได้ระลึกถึงพุทธานุสสติ เป็นต้น นั่นคือในขณะที่พาเด็กไปสังเวชนียสถาน ก็จะให้เขาได้รู้จักอนุตตริยะ สิ่งยอดเยี่ยม ๖ ประการ อย่างนี้

๗. ชาวพุทธไทยควรมีท่าทีอย่างไรกับการไปสักการะสังเวชนียสถาน บางคนคิดว่าการไปอินเดียจะได้รับความลำบาก

อันที่จริง ในสังสารวัฏอันยาวนาน เราลำบากตั้งแต่เกิดนั่นแหละ เกิดมาก็ อุแว้ๆ ... การเกิดก็ลำบาก เกิดมาก็ร้องไห้ เจ็บก็ร้องไห้ แก่ก็ร้องไห้ตายก็ร้องไห้ ในสังสารวัฏอันยาวนานนี้ ความ

สบายจริงๆ หายาก ถ้ามีเงินก็จะสะดวกหน่อย แต่จริงๆ สบายก็ไม่สบาย ความลำบาก ไม่สะดวก ไม่สบายนี้ คือความลำบากในการเดินทาง ลำบากในการเดินทางไปไหว้พระที่อินเดีย ยังดีกว่าลำบากในสังสารวัฏ เราไปลำบากในนรก ลำบากในเปรต ลำบากในอสูรกาย ลำบากในสัตว์เดรัจฉาน แต่การลำบากในการเดินทางไปสังเวชนียสถาน อย่างมากก็ไม่เกิน ๑๐ วัน ถ้ากลัวลำบากจะไปสัก ๓ วัน หรือ ๕ วันก็ได้ ถ้าถามว่าไปอินเดียลำบากมากไหม ก็มีลำบากเพราะการเดินทาง ถนนหนทางไม่ค่อยดีเท่านั้นแหละ ถ้ามีเงินมีทอง โรงแรมดีๆ ก็พักได้ อาหารดีๆ ก็มีให้ ความลำบากอะไร ก็มีเฉพาะช่วงนั่งรถที่ต้องนั่งรถยาวนานนิดหนึ่งเท่านั้น พอถึงจุดหมายปลายทาง ได้ลงเดิน ได้ไหว้พระ ก็หายเหนื่อยยากลำบาก ลองไปดูสักครั้งก็จะรู้เอง ว่าความลำบากสร้างความเข้มแข็ง สร้างร่างกายให้เข้มแข็ง สร้างจิตใจให้เข้มแข็ง ไม่ลำบากจนเกินไป อย่าคิดว่ามันลำบากไม่น่าไป ความลำบากทำให้คนคิดหาทางออก แล้วก็ได้พบทางออก ได้ปัญญาในความยากลำบาก ความยากลำบากเล็กน้อยไม่ใช่ประเด็นสำคัญ ถ้ามีโอกาสควรไปอย่างยิ่ง เพราะไปแล้วจะเกิดศรัทธา แล้วก็ได้ฟังธรรมบรรยาย ได้ลงมือปฏิบัติตามคำสั่งสอน จะเกิดปัญญาด้วย ศรัทธาและปัญญาจะเกิดขึ้น โดยอาศัยลำบากเล็กน้อย ไม่ได้ลำบากมากมายอย่างที่คิด

๘. เมื่อได้ไปถึงสังเวชนียสถานแต่ละแห่ง ควรจะนำบทสวดมนต์อะไรไปสาธยายจึงจะเหมาะกับสถานที่นั้น

ก็แล้วแต่สถานที่ ถ้าไปพุทธคยา คัมภีร์อุทานก็ได้ หรือคัมภีร์มหาขันธกะก็ได้ ที่พุทธคยาพระพุทธเจ้าเสด็จมาปฏิบัติตั้งแต่ทรงออกจากบำเพ็ญทุกรกิริยา ทรงรับข้าวมธุปายาส แล้วลอยถาดทองคำ จนกระทั่งตรัสรู้แล้วทรงเปล่งอุทานมี **ยะทา หะเว** เป็นต้น ในยาม ๑ ยาม ๒ ยาม ๓ และปฏิจจสมุปบาท ดังนั้น คัมภีร์มหาขันธกะก็ดี หรือคัมภีร์อุทานในส่วนที่เกี่ยวกับสถานที่นี้โดยตรงก็ดี ควรนำไปสวดสาธยาย เพราะจะได้ทราบว่า สถานที่แห่งนี้มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นและมีความสำคัญอย่างไร มีสาระอะไร คือสถานที่แห่งนี้ ในสมัยพุทธกาลมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นและสิ่งที่ควรได้ ธรรมะที่ควรได้ ณ จุดนั้นๆ คืออะไร

ถ้าไปราชคฤห์ ก็มีหลายสูตร พระสูตรใหญ่ๆ

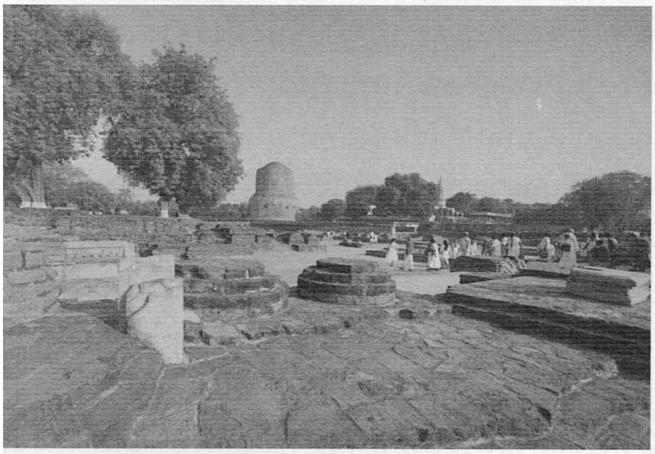
ยาวๆ ยากๆ เช่น พรหมชาลสูตรก็ดี หรือไปที่สาวัตถี ก็มีมงคลสูตร เมตตสูตรก็ดี หรือไปเมืองเวสาลี ก็มีรัตนสูตร หรือไปพาราณสี ก็มีธัมมจักกัปปวัตตนสูตร อนัตตลักขณสูตร หรือไปอุรุเวลาเสนานิคม ก็มีอาทิตตปริยายสูตร ไปที่กุสินารา ก็มีมหาปรินิพพานสูตร ไปจุดไหนเอาพระสูตรสูตรนั้นมาสวดสาธยาย แล้วก็ศึกษาเนื้อหาสาระจากพระสูตรนั้นอย่างกระจ่างชัดจะได้ประโยชน์ อย่างเช่น ไปกุสินารา ตลอดเส้นทางก็นั่งสวดสาธยายมหาปรินิพพานสูตรไปเลย จนจบแล้วได้เนื้อหาสาระในมหาปรินิพพานสูตร แล้วอรรถกถาขยายความว่าอย่างไร แค่มหาปรินิพพานสูตรสูตรเดียวก็จะได้หลายเรื่องหลายอย่าง

หรือในขณะที่ไปราชคฤห์ เอาแค่พรหมชาลสูตร ก็จะได้ทราบความคิดของคนในยุคนั้นที่แยกเป็นครูทั้ง ๖ ... ลัทธิ ๖ ลัทธิมาจากไหน พรหมชาลสูตรจะบอกความคิดของคนได้ทั้งหมด หรือไปพาราณสี เอาธัมมจักกัปปวัตตนสูตรมาสวด ก็จะรู้เลยว่าเป้าหมายของชาวพุทธคืออะไร และจะเดินทางไปถึงเป้าหมายนั้นได้อย่างไร อนัตตลักขณสูตรก็ดี หรือสูตรอื่นๆ ก็ดีที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงในสถานที่ใดๆ เมื่อเดินทางไปถึงที่นั้นๆ ก็ควรนำธรรมะที่เกี่ยวกับสถานที่นั้นๆ มาสวดสาธยาย และศึกษาอย่างละเอียดจนเข้าใจกระจ่างชัด ก็จะได้ประโยชน์สูงสุด

๙. อยากให้ท่านเจ้าคุณพูดถึง การแสดงพุทธานุสสติ และควรใช้พุทธานุสสติเมื่อใด อย่างไร และมีอานิสงส์อย่างไรบ้าง

การเจริญพุทธานุสสติ ก็คือ การเข้าถึงไตรสรณคมน์ว่า **พุทธัง สรณัง คัจฉามิ** ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นที่พึ่ง **ธัมมัง สรณัง คัจฉามิ** ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมว่าเป็นที่พึ่ง **สังฆัง สรณัง คัจฉามิ** ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์ว่าเป็นที่พึ่ง และเมื่อไรก็ตามที่เรานึกถึงพระพุทธองค์ สิ่งแรกเลยคือนึกถึงคุณของพระองค์ เริ่มต้นด้วย พุทธคุณ ๓ คือ **นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ** ข้าพเจ้าขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ผู้ถึงพร้อมด้วยพระมหากรุณาธิคุณ ด้วยบทว่า ภะคะวะโต ผู้ถึงพร้อมด้วยพระบริสุทธิคุณ ด้วยบทว่า อะระหะโต ผู้ถึงพร้อมด้วยพระปัญญาธิคุณ ด้วยบทว่า สัมมาสัมพุทธัสสะ หรือพุทธคุณ ๙ คือ **อิติปิ โส ภะคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ วิชชาจะระณะสัมปันโน สุคะโต โลกะวิทู อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ สัตถา เทวะมะนุสสานัง พุทโธ ภะคะวา**

ระลึกถึงพุทธคุณ ๓ พุทธคุณ ๙ หรือพุทธคุณอันหาที่สิ้นสุดไม่ได้ จะยืน จะเดิน จะนั่ง จะนอน ตรงไหนก็แล้วแต่ ถ้าติดขัดอะไรอยู่ ระลึกถึงพุทธคุณเราก็จะรอดปลอดภัย อานิสงส์ของการเจริญพุทธานุสสติ หรือพุทธคุณ ก็มีมากมายหลายประการ จากการที่เราถึงไตรสรณคมน์ จนถึงพุทธคุณทั้ง ๙ พุทธคุณอันหาที่สิ้นสุดไม่ได้ เราก็จะเห็นอานิสงส์ในส่วนที่เป็นโลกียะ แล้วก็พอข่มศรัทธา ให้ศรัทธาลดลงแล้วก็ยกจิตขึ้นสู่วิปัสสนา ตรงนี้เหมือนพระวักกลิที่เจริญพุทธคุณแล้วก็เกิดเลื่อมใสศรัทธาอย่างเดียว ปัญญาไม่เกิด พอลดศรัทธาลง เพิ่มปัญญา พระวักกลิก็มีโอกาสได้ดวงตาเห็นธรรม พุทธคุณจึงเป็นจุดเริ่มต้นทำให้คนเกิดศรัทธา แต่เมื่อเกิดศรัทธาแล้วต้องต่อยอดด้วยปัญญา ดังนั้น การเจริญพุทธานุสสติก็ทำให้ได้มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ นับภพชาติไม่ถ้วน อานิสงส์ของการเจริญพุทธานุสสติมีมากมาย มีหลายที่หลายแห่งได้แสดงเอา

ไว้ ฉะนั้น จะยืน จะเดิน จะนั่ง จะนอน จะไปแห่งหนตำบลไหนก็ตาม ก็สามารถเจริญพุทธานุสสติได้ตลอดเวลา

๑๐. จากที่ได้ไปสังเวชนียสถาน ท่านเจ้าคุณเคยพบปาฏิหาริย์อะไรหรือไม่ หรือเจอเหตุการณ์ที่ชวนฉงน และน่าประทับใจ

ก็เจอเหตุการณ์หลายอย่างในสังเวชนียสถาน ๔ แห่ง เช่น ในขณะกำลังเดินทาง รถคันใหม่ๆ ก็วิ่งไม่เร็วเท่าไร ๘๐ กิโลเมตรต่อชั่วโมง แต่ล้อรถมันหลุด วิ่งไปข้างหน้า เราเห็นอย่างนั้นก็ช่วยกันสวด อิติปิ โส ภะคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ... นี่คือสิ่งที่เกิดขึ้น รถวิ่ง ๘๐ กิโลเมตรต่อชั่วโมง ทางก็ขรุขระ ล้อหลุด แต่รถไม่คว่ำยังวิ่งตามจนทันล้อที่หลุดแล้วก็เก็บมาใส่ใหม่ นี่เป็นปาฏิหาริย์ครั้งแรก

อีกครั้งหนึ่ง ขับไป นั่งรถไป ถึงกลางคืนตอนช่วง ๖ โมงเย็นก่อนจะค่ำ เกิดสะพานหักแล้วมีรถตกลงไปในแม่น้ำ แต่หน้าเรามีรถอีกคันกันไว้ เราก็รอดปลอดภัย ต้องนั่งรอจนเขาซ่อมสะพานเสร็จ เอาแผ่นเหล็กมาต่อสะพานใช้เวลา ๖ ชั่วโมง กว่ารถจะผ่านไปได้ ก็ได้เห็นเหตุการณ์ทั้งหมด เห็นสะพานมันโยกไปโยกมา สะพานยาว ๕ กิโลเมตร แล้วมันก็ยุบไปข้างหนึ่งต่อหน้าต่อตาเรา แล้วรถที่ไปข้างหน้าเราก็ตกไปในแม่น้ำ แต่รถเราเบรกหยุดได้กะทันหัน รอดปลอดภัย ต้องรออยู่บนสะพานนั้น ๖ ชั่วโมงเต็มๆ ก็ระลึกถึงพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ ที่ทำให้รอดปลอดภัยมาได้

ในการเดินทางไปสังเวชนียสถาน ได้พบเหตุการณ์ปาฏิหาริย์หลายๆ อย่าง หลายๆ ประการ บางทีทางขาด แต่มองไม่เห็นเพราะหมอกคลุมหมด มองไม่เห็นข้างหน้าว่าทางขาดอยู่ พอรถไปถึงต้องเบรกหยุดอย่างกะทันหัน ด้วยอำนาจของพุทธานุสสติก็ทำให้เรารอดปลอดภัย ก็มีเหตุการณ์ปาฏิหาริย์อย่างนี้เกิดขึ้นหลายครั้ง แต่ปาฏิหาริย์ที่ชัดๆ ก็คือเทศนาปาฏิหาริย์ เกิดความเข้าใจธรรมะ เห็นสภาวะของธรรมะอะไรหลายๆ อย่างที่เป็นเทศนาปาฏิหาริย์ ... อิทธิปาฏิหาริย์ได้เห็นพอประมาณ แต่เทศนาปาฏิหาริย์นี่ก็ได้เห็นชัดเจนกระจ่างในธรรมะหลายข้อ เทศนาปาฏิหาริย์นี้ก็สำคัญมากๆ

๑๑. ถ้าท่านเจ้าคุณมีโอกาสได้พบพระพุทธเจ้า และได้รับอนุญาตให้ถามคำถามได้ ๑ ข้อ ท่านเจ้าคุณจะถามอะไร

ผู้ที่สามารถเกิดมาพบพระพุทธเจ้านั้นเป็นโอกาสที่หาได้ยาก แต่ถ้าได้พบพระพุทธเจ้าก็จะถามพระองค์ว่า คนจำนวนมาก รู้ว่าการสร้างบารมี คือการทำความดี เป็นเหตุนำสุขมาให้ แต่เพราะเหตุใด จึงไม่สร้างเหตุคือการทำความดี แต่มนุษย์ต้องการแต่ผล หรือถามใหม่ว่า อะไรเป็นเหตุที่สัตว์ทั้งหลาย อยากได้ผลเลิศ แต่ไม่สร้างเหตุเพื่อให้ได้ผลเลิศ

ธรรมกถาว่าด้วยปฐมเทศนา

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

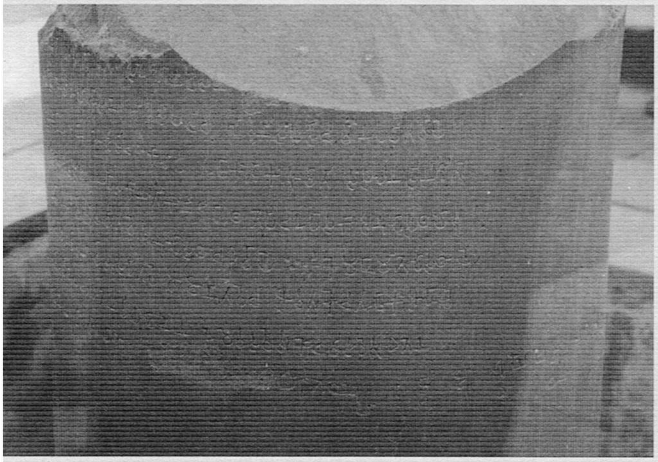
ขอเจริญพร วันนี้คณะได้เดินทางมาถึงพุทธสังเวชนียสถานลำดับที่ ๓ ในบรรดาสังเวชนียสถาน ๔ แห่ง ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้แล้ว จุดมุ่งหมายสำคัญของคณะเดินทางนั้นก็มุ่งที่จะนมัสการสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้นการมาถึงสถานที่นี้จึงเป็นการบรรลุเป้าหมายอย่างหนึ่ง หรือเป็นที่แห่งหนึ่งที่ทำให้บรรลุความประสงค์ที่ได้ตั้งเอาไว้

เมื่อได้ทำการที่สมความมุ่งหมายความสมหวัง คนเราก็ย่อมมีจิตใจปลื้มปีติยินดี เป็นเหตุให้เกิดความสุข โดยเฉพาะเป็นสถานที่ที่เราตั้งความมุ่งหวังในทางที่เป็นกุศล อาศัยความมีศรัทธาในพระศาสนา มีกุศลเจตนา ความปลาบปลื้มยินดีที่เกิดขึ้น จึงเป็นปีติอันประกอบด้วยธรรม หรือเป็นปีติในธรรม เรียกว่า **ธรรมปีติ** ยิ่งถ้าได้เจริญธรรมข้ออื่นๆ ให้เกิดขึ้นในจิตใจของตนด้วย เช่น สมาธิ ปัญญา เป็นต้น ก็จะทำให้ความปีติในธรรมนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ คือความเจริญงอกงามในธรรมยิ่งๆ ขึ้นไปอีก พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

“*ธมฺมปีติ สุขํ เสติ*” แปลว่า “ผู้อิ่มใจในธรรมย่อมนอนเป็นสุข” หรือว่าอยู่เป็นสุข นอกจากอยู่เป็นสุขแล้ว ยังได้เจริญธรรมข้ออื่นๆ ยิ่งๆ ขึ้นไปด้วย อย่างที่ท่านบอกว่า เมื่อเกิดปีติมีความอิ่มใจแล้ว ก็มีปัสสัทธิ คือความสงบกายสงบใจ เมื่อมีปัสสัทธิ ก็มีสุข เมื่อมีความสุข ความสบายในใจของตน ต่อจากนั้นก็เกิดสมาธิได้โดยง่าย

ความสำคัญของสถานที่แห่งนี้

ว่าเฉพาะสถานที่สำคัญแห่งนี้ เป็นสังเวชนียสถานแห่งที่ ๓ คือสถานที่ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร แก่พระภิกษุปัญจวัคคีย์ เป็นการแสดงธรรมครั้งแรก และในบรรดาพระปัญจวัคคีย์นั้น องค์หัวหน้าคือ

อักษรที่เสาอโศก สารนาถ

พระอัญญาโกณฑัญญะ ก็ได้ดวงตาเห็นธรรม ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา จึงถือกันว่าได้เกิดพระสงฆ์ที่นี่ เมื่อประดิษฐานพระสงฆ์ขึ้นในพระศาสนา ก็ทำให้พระรัตนตรัยครบถ้วนบริบูรณ์

ในเรื่องเกี่ยวกับความสำคัญของวันนี้ และข้อความทั่วๆ ไปนั้น ขอให้โยมรำลึกถึงสุตะคือความรู้ที่ได้สดับมา ซึ่งญาติโยมก็ได้อ่านได้ฟังมาเป็นอันมากแล้ว เพียงแต่ว่ามาทบทวนความรู้กันอีกครั้งหนึ่ง

ธัมเมกขสถูป ระลึกถึงการเห็นธรรม

องค์พระสถูปที่ประดิษฐานอยู่เบื้องหน้านี้มีชื่อว่า *ธัมเมกขสถูป* มาจากคำว่า *ธัมม+อิกฺข* แปลง อิ เป็น เอ เป็น *เอกฺข อิกฺข* แปลว่า **เห็น** แปลงเป็น *เอกฺข* ก็แปลว่า **ผู้เห็น** หรือ **การเห็น** สถูปก็คือสถูป แปลอย่างภาษาปัจจุบันก็เป็นทำนองอนุสาวรีย์ หมายถึงสิ่งที่ได้ก่อพูนขึ้นไว้เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้รำลึกถึง โดยปกติจะบรรจุพระธาตุหรือสิ่งสำคัญเข้าไว้ด้วย เพื่อเป็นอนุสรณ์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ธัมเมกขสถูปนี้ก็เป็นสถูปหรือสิ่งก่อสร้างที่ได้กระทำขึ้น เพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงผู้ได้เห็นธรรม หรือเป็นเครื่องรำลึกถึงการเห็นธรรม ซึ่งในที่นี้หมายถึงการเห็นธรรมครั้งแรก คือการที่พระอัญญาโกณฑัญญะ ซึ่งเดิมชื่อเพียงว่า โกณฑัญญะ ได้ฟังพระธรรมเทศนาธัมมจักกัปปวัตตนสูตรแล้ว ได้ดวงตาเห็นธรรม มีใจความว่า

"ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมํ
สิ่งหนึ่งสิ่งใดมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา
สิ่งนั้นทั้งปวงล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา"

พระโกณฑัญญะได้มองเห็นเข้าใจธรรมะนี้ ซึ่งเป็นความหมายโดยย่อของคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหมด หรือถ้าจะกล่าวโดยเฉพาะก็คือความหมายโดยย่อของหลักปฏิจจสมุปบาทนั่นเอง เพราะเป็นหลักแสดงเรื่องเหตุเรื่องผลความเป็นไปตามเหตุตามผล เพราะเหตุที่พระโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม เข้าใจธรรมะคำสอนของพระพุทธเจ้า จึงเป็นเหตุให้พระพุทธองค์ทรงเปล่งอุทานในตอนท้ายของปฐมเทศนานี้ว่า

"อญฺญาสิ วต โภ โกณฺฑญฺโญ อญฺญาสิ วต โภ โกณฺฑญฺโญ"

"โกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ โกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ"

คำว่า *อัญญาสิ* ที่แปลว่า ได้รู้แล้วนี้ ก็ได้มาประกอบเข้ากับชื่อของพระโกณฑัญญะ ทำให้พระโกณฑัญญะได้มีชื่อเพิ่มต่อข้างหน้าว่า *อัญญาโกณฑัญญะ* ถ้าจะแปลก็เป็นทำนองว่า **อัญญาโกณฑัญญะผู้ได้รู้แล้ว หรือรู้ทั่ว เข้าใจทั่วถึงธรรมะแล้ว**

ในพระไตรปิฎกฉบับสิงหฬ อักษรพม่า และอักษรโรมันของฝรั่งที่พิมพ์กัน เขาเรียกพระอัญญาโกณฑัญญะว่า *อัญญาตโกณฑัญญะ* มีเพี้ยนกันไปนิดหน่อย ซึ่งก็มีความหมายอย่างเดียวกัน แต่ว่าประกอบรูปศัพท์ที่ไวยากรณ์บริบูรณ์ ***อัญญาตะ*** แปลว่า **ผู้ได้รู้แล้ว** จึงเรียกว่า ***อัญญาตโกณฑัญญะ***

ของเราเรียกเพียง ***อัญญาโกณฑัญญะ*** นี่คือการเกิดขึ้นของปฐมสาวก และการเกิดขึ้นของพระรัตนตรัยที่ครบ ๓ อย่างบริบูรณ์

ความหมายของธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

ทีนี้ พระธรรมเทศนาที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในวันนี้ เรียกว่า **ปฐมเทศนา** ตามอาการที่ว่าได้แสดงเป็นครั้งแรก แต่ตัวหลักธรรมที่แสดงนั้นมีชื่อเรียกเป็นพระสูตรโดยเฉพาะ เรียกว่า *ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร*

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร แปลว่า **พระสูตรว่าด้วยการยังธรรมจักรให้เป็นไป** มาจากคำว่า *ธัมม+จักก* กับ *ปวัตตน* ***ปวัตตน*** แปลว่า **การทำให้เป็นไป** หรือแปลว่า**หมุน** *ธัมมจักก* ก็แปลว่า **วงล้อแห่งธรรม** ยังวงล้อแห่งธรรมให้เป็นไป ก็คือหมุนวงล้อธรรม

ท่านเปรียบธรรมะของพระพุทธเจ้าเหมือนวงล้อที่จะหมุน คือวิ่งแล่นออกไป แพร่หลายออกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่มวลมนุษย์ พระพุทธเจ้าได้ทรงหมุนวงล้อแห่งธรรมให้เคลื่อนไป ที่นี่เป็นจุดเริ่มต้น ต่อจากนี้ธรรมะก็แพร่หลายขยายออกไป ทำให้เกิดประโยชน์ เกิดศีล เกิดสมาธิ เกิดปัญญา เกิดวิมุตติแก่คนทั้งหลายอย่างกว้างขวาง

อีกนัยหนึ่ง ท่านบอกว่า *'ธัมมจักก'* แปลว่า **อาณาจักรแห่งธรรม** เพราะคำว่า *'จักร'* นอกจากแปลว่า **วงล้อ**แล้ว จะแปลว่า **ดินแดนที่ล้อได้หมุนไปถึง**ก็ได้ อย่างสมัยปัจจุบันนี้ เรามีคำว่า **"อาณาจักร"** ก็แปลว่า **ที่ที่วงล้อแห่งอำนาจได้หมุนไปถึง** อาณาจักรก็เข้าใจกันในภาษาไทย พูดแล้วรู้ทันทีว่าหมายถึงอะไร อย่างพุทธจักร จักร ในความหมายนี้เป็นดินแดนที่ล้อหมุนไปถึง เพราะในสมัยโบราณ สิ่งที่เป็นเครื่องหมายของความเจริญที่สำคัญก็คือล้อ เพราะว่าล้อเป็นตัวนำพาหนะ หรือเป็นตัวนำที่ทำให้เกิดยานพาหนะ และก็เกิดการเคลื่อนที่ได้อย่างรวดเร็ว

กษัตริย์สมัยโบราณ เมื่อเกิดมีล้อมีรถขึ้นมาแล้ว ก็ทำให้สามารถแผ่ขยายอำนาจไปได้อย่างกว้างขวาง และดินแดนที่ล้อรถหมุนไปถึง ก็เรียกว่า **"อาณาจักร"**

ทีนี้ ทางโลกเขามีอาณาจักร ดินแดนที่อาณา คือ อำนาจหรืออาชญาแผ่ไปถึง อำนาจแผ่ไปถึงอาจจะมีความทุกข์ ความเดือดร้อน มีการบังคับขู่เข็ญที่เรียกว่าอาชญา แต่พระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นแล้ว มิได้ทรงแผ่อำนาจที่เป็นไปพร้อมด้วยความเบียดเบียน หรือความเจ็บปวดทุกข์ทรมาน พระองค์ทรงแผ่ความสุขความร่มเย็นด้วยอำนาจธรรมะให้เป็นไปอย่างแพร่หลายกว้างขวาง ธรรมะแผ่ไปถึงไหน ความสุข ความร่มเย็นก็แผ่ไปถึงนั่น แล้วดินแดนที่ธรรมะแผ่ไปถึงนี้ เราก็เรียกว่า **ธรรมจักร** เหมือนให้เป็นคู่กับอาณาจักร

เพราะฉะนั้น *ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร* จึงแปลอีกอย่างหนึ่งว่า **พระสูตรว่าด้วยการยังดินแดนแห่งธรรมให้เป็นไป** หมายความว่าเป็นการประดิษฐานอาณาจักรแห่งธรรม ก็เลยแปลกัน ๒ อย่าง แต่ความหมายแรก ก็คือ พระสูตรแห่งการหมุนวงล้อแห่งธรรม ยังธรรมะให้เริ่มเคลื่อนที่ออกไป ธรรมะที่พระพุทธเจ้าเริ่มหมุนให้เคลื่อนที่ไปก็ต้องเป็นหลักสำคัญในพระพุทธศาสนา

ที่สุดโต่ง ๒ อย่าง ไม่ใช่ทางดำเนิน

จะกล่าวถึงเนื้อหาที่เป็นตัวธรรมจักร คือเนื้อหาของพระสูตรนี้ก่อน ในพระสูตรนี้ พระพุทธเจ้าตรัสแสดงเริ่มต้นด้วยคำว่า

"เทฺวเม ภิกฺขเว อนฺตา ปพฺพชิเตน น เสวิตพฺพา"

แปลว่า **"ภิกษุทั้งหลาย ที่สุด ๒ อย่างนี้อันบรรพชิตไม่ควรเสพ"**

แล้วก็ตรัสบรรยายต่อไปว่า คือ *กามสุขัลลิกานุโยค* การหมกมุ่นสยบอยู่ในกามสุขทั้งหลายอย่างหนึ่ง และ *อัตตกิลมถานุโยค* การหมกมุ่นในการทำตนเองให้ลำบาก หรือการทรมานตนอย่างหนึ่ง ๒ อย่างนี้บรรพชิตควรหลีกเลี่ยง

พระพุทธเจ้าเองก็ได้ทรงหลีกเลี่ยง ไม่เข้าไปข้องแวะการดำเนินชีวิตหรือปฏิปทาที่เอียงสุดโต่ง ๒ อย่างนี้ แล้วทรงดำเนินในมัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลาง

ทางสายกลางนั้นก็คือมรรคามีองค์ ๘ ประการอันประเสริฐ เริ่มต้นด้วยสัมมาทิฏฐิ ปัญญาอันเห็นชอบ จนกระทั่งจบด้วยสัมมาสมาธิ ความตั้งจิตมั่นชอบ อันนี้เป็นหลักแรกที่พระพุทธเจ้าตรัสในปฐมเทศนานี้

ขอให้สังเกตว่า พระพุทธเจ้าเริ่มด้วยข้อปฏิบัติที่แยกพระพุทธศาสนาออกจากความประพฤติ หรือวิถีปฏิบัติของนักบวชสมัยนั้น หรือความเป็นอยู่ของคนสมัยนั้น ซึ่งมี ๒ อย่างที่ล้วนแต่เป็นสุดโต่ง คือ คนทั่วๆ ไปพวกหนึ่งนั้นดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมด้วยความหมกมุ่น มัวเมาในความสุขสำราญในกาม รูป รส กลิ่น เสียง โผฏฐัพพะ แล้วอีกพวกหนึ่งก็สละกามสุขนี้ ออกไปบำเพ็ญพรตอยู่ตามป่าตามเขา เป็นต้น ทำตบะทรมานตัวเองอย่างยิ่งยวด มีบรรยายไว้มากมาย เช่น อย่างพวกฤษีโยคีที่ไปอดอาหาร กลั้นลมหายใจ นอนบนหนาม อาบน้ำในฤดูหนาว อะไรต่างๆ มากมาย ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทดลองมาแล้ว

ปฏิปทาการดำเนินชีวิตของคนสมัยนั้นเป็นไปใน ๒ รูปแบบนี้มาก คนพวกนั้นเข้าใจว่า **"การดำเนินชีวิตอย่างนั้นดีที่สุดแล้ว ทำให้ชีวิตมีความหมาย มีความสุขที่สมบูรณ์"** พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ ทรงได้ผ่านมาด้วยการดำเนินชีวิตของพระองค์เอง และก็ทรงตระหนักแล้วว่ามิใช่ชีวิตที่ดีงามที่จะให้ประสบความสุขอย่างแท้จริง

กามสุขัลลิกานุโยค นั้น พระองค์ทรงได้ประสบมาแล้ว เพราะว่าพระองค์เป็นโอรสกษัตริย์ อยู่ในรั้วในวัง ทรงได้รับการปรนเปรออย่างยิ่งมาตลอดในชีวิตช่วงต้น ๒๙ ปี ครั้นเสด็จออกบรรพชาแล้ว ก็ได้ทรงทดลองข้อปฏิบัติของนักบวชต่างๆ ถึงกับทรงบำเพ็ญตบะทุกรูปแบบ บำเพ็ญทุกรกิริยาอีกถึง ๖ ปี เป็นด้าน *อัตตกิลมถานุโยค* เป็นอันว่าพระองค์ได้ทดลองและดำเนินตามวิธีปฏิบัติของคนในยุคสมัยนั้นมาครบถ้วน

ในที่สุดก็ได้ทรงเห็นว่ามิใช่ทางที่ถูกต้อง จึงได้ทรงบำเพ็ญในมรรคาใหม่ที่พระองค์ได้ทรงค้นพบที่เรียกว่า **มัชฌิมาปฏิปทา** หรือ **ทางสายกลาง** และได้ตรัสรู้

เมื่อได้ตรัสรู้เช่นนี้แล้ว ในการแสดงธรรมครั้งแรกก็ทรงนำเอาข้อปฏิบัตินี้มาชี้แจง แยกให้พระปัญจวัคคีย์ซึ่งเป็นคนชุดแรกที่พระองค์เห็นว่าจะสามารถเข้าใจธรรมะได้ ได้รู้ได้เข้าใจสิ่งนี้ด้วย

เพราะฉะนั้น จุดเริ่มแรกก็คือ แยกให้เห็นความแตกต่างของข้อปฏิบัติว่า ข้อปฏิบัติใดทำแล้วผิดพลาดไม่ถูกต้อง จะได้ละเลิกเสีย แล้วดำเนินในทางที่ถูกต้องต่อไป เพราะฉะนั้นจุดเริ่มต้นอยู่ที่นี่

เมื่อพระองค์ได้แยกให้เห็นข้อปฏิบัติอันเป็นปฏิปทาหรือทางดำเนินที่ถูกต้องแล้ว ก็ตรัสเข้าสู่เนื้อหาธรรมะ คือตรัสถึงอริยสัจ ๔ ประการว่า คนเราที่มุ่งหมายดำเนินชีวิตปฏิบัติไปต่างๆ นั้น เป้าหมายสำคัญก็คือมุ่งเข้าสู่สัจธรรม โดยเข้าใจว่าทำอย่างนั้นๆ แล้วจะเข้าถึงความจริงแท้ ชีวิตจะมีความสุขแท้จริง จะมีชีวิตที่สมบูรณ์ ทุกอย่างจะดี

งามแท้ทุกประการ ไม่มีปัญหา ไม่มีความทุกข์ยาก เดือดร้อนอีกต่อไป แต่ด้วยวิธีการปฏิบัติที่ผิด ก็ไม่สามารถบรรลุสัจธรรมและไปยึดเอาอะไรต่างๆ ที่ไม่ถูกต้องเป็นสัจธรรม พระองค์จึงชี้ให้เห็นว่า **"สัจธรรมคืออะไร"**

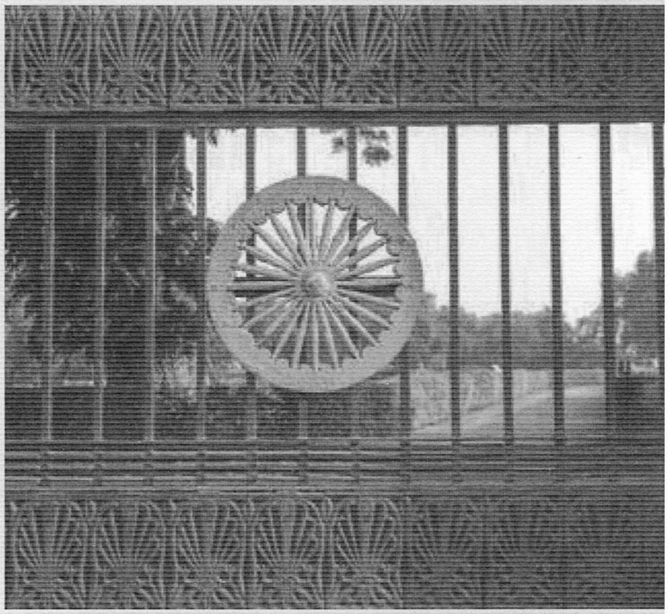
ทรงชี้ให้เห็นว่าสัจธรรมได้แก่ *อริยสัจ ๔* ประการ คือ *ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค* แล้วพระองค์ก็ทรงชี้ให้เห็นว่าทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค แต่ละอย่างนั้นมีความหมายเป็นอย่างไร ให้เห็นถึงทุกข์ที่เป็นตัวปัญหา คือปัญหาชีวิตของมนุษย์ หรือปัญหาของมนุษย์ทั้งหมด มนุษย์ที่เกิดมาดิ้นรนกระทำการต่างๆ นั้น ก็เพื่อแก้ปัญหา เพื่อให้พ้นไปจากทุกข์ เพื่อประสบความสุข นี่เป็นจุดเริ่มต้น

ต้องเข้าใจเสียก่อนว่า ตัวทุกข์ หรือตัวปัญหานั้นคืออะไรกันแน่ ถ้าจับจุดตัวปัญหาหรือตัวทุกข์ผิดแล้ว ต่อจากนั้นก็จับเหตุผิด ตั้งจุดหมายผิด จับทางปฏิบัติ จับอะไรต่ออะไรผิดไปหมด เพราะฉะนั้น ต้องเข้าใจเสียก่อนว่า ปัญหาของเราคืออะไรกันแน่

เมื่อเข้าใจชัดเจนแล้ว ก็ต้องสืบสาวหาสาเหตุว่ามันเกิดจากอะไร ต่อจากนั้น พระองค์ก็ทรงแสดงให้เห็นว่าเหตุของทุกข์ที่เรียกว่าสมุทัยนั้นได้แก่ตัณหา หรือสืบค้นออกไปตามแนวปฏิจจสมุปบาท ก็จะไปลงที่อวิชชา

และต่อจากนั้นก็ทรงแสดงให้เห็นว่า **"เป้าหมายของชีวิตคืออะไร"** ก็ทรงแสดงนิโรธ คือการดับทุกข์ การไม่มีทุกข์เกิดขึ้น ความพ้นจากทุกข์ ความเป็นอิสระได้แก่พระนิพพาน เมื่อรู้ว่าอะไรเป็นจุดหมาย และเห็นว่าทุกข์หรือปัญหานั้นแก้ไขได้ เมื่อแก้ปัญหาได้แล้วจะดีอย่างไร

เมื่อเห็นที่หมายที่จะไป ที่จะนำไปให้ถึงแล้ว คนก็มีจุดมุ่งไปสู่เป้าหมายนั้น แล้วก็จะต้องแสวงหาวิธีปฏิบัติ หรือทางดำเนินให้เข้าถึง เมื่อ

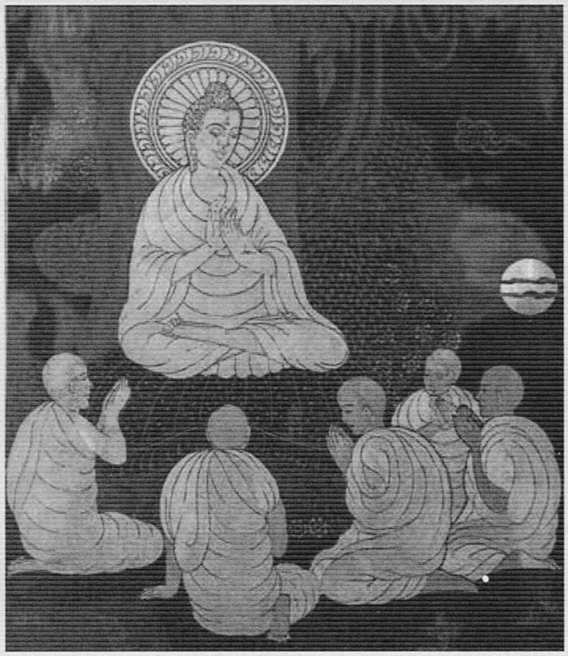
ถึงตอนนี้พระองค์ก็ทรงแสดงว่า

"มัชฌิมาปฏิปทาหรือมรรคามีองค์ ๘ ประการ ดังที่ได้ตรัสแล้วข้างต้นนั่นแหละ เป็นทางที่จะนำไปสู่ความดับทุกข์หรือเป้าหมายที่ต้องการนี้"

ตอนนี้ก็กลับไปบรรจบกับมัชฌิมาปฏิปทาที่พระองค์ตรัสไว้ตอนแรกว่า ให้แยกออกจากข้อปฏิบัติที่เรียกว่าทางสุดโต่ง ๒ อย่าง เป็นอันว่าข้อปฏิบัติที่เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทาที่ตรัสตอนต้นนั้นแหละ คือทางดำเนินให้เข้าสู่จุดมุ่งหมาย ซึ่งจะบรรลุถึงสัจธรรม ดังที่ได้ตรัสตอนหลังในอริยสัจ ๔ ประการ นี่ก็เป็นใจความโดยย่อ

ปฐมเทศนาเป็นความอัศจรรย์

การตรัสเรื่องธัมมจักกฯ เรื่องอริยสัจ ๔ ประการ และเรื่องมัชฌิมาปฏิปทานั้น เราต้องมองดูบรรยากาศสมัยนั้น โดยเทียบกับความเชื่อถือของคนในสมัยนั้นแล้วจึงจะเข้าใจถึงความอัศจรรย์ คือต้องเข้าใจถึงพื้นเพที่เรียกว่าภูมิหลังของคนและความเชื่อถือในสมัยนั้นด้วย จึงจะเห็นความอัศจรรย์มาก จนกระทั่งเป็นอย่างที่ท่าน

ภาพถ่ายจากกรอบรูป ที่วัดไทยพุทธคยา

กล่าวว่า เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสปฐมเทศนาจบแล้ว แผ่นดินก็สะท้านสะเทือนหวั่นไหวไปหมด เสียงกล่าวกระฉ่อนเลื่องลือตั้งแต่ภุมมเทวดาคือเทวดาขั้นพื้นดินนี้ไปจนถึงพรหมโลกชั้นสูงสุด เพราะเป็นการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงความเชื่อถืออะไรต่างๆ ที่คนนับถือกันมา ซึ่งอาตมภาพอยากจะกล่าวต่อไปข้างหน้า ตอนนี้จะยกไว้ก่อน

ทีนี้ หันมาดูตอนหลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ทรงเทศนาเรื่องนี้ไปแล้ว ได้เกิดพระสาวกขึ้นแล้ว ต่อจากนั้นพระองค์ก็ได้ทรงบำเพ็ญพุทธกิจ ได้พระสาวกองค์อื่นๆ มาเพิ่ม มีพระยสะ เป็นต้น

ทรงปูพื้นฐานก่อนแสดงอริยสัจ ๔ ด้วยอนุปุพพิกถา

ในการแสดงธรรมต่อๆ มานั้น ครั้งที่ ๒ ที่ ๓ ได้มีธรรมเทศนาอื่นๆ แทรกเข้ามาด้วย คือเรื่อง **อนุปุพพิกถา** ซึ่งในพระธรรมเทศนาที่เรียกว่า *ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร* นั้น ให้สังเกตว่าทำไมพระพุทธเจ้าไม่ตรัสอนุปุพพิกถา แต่พอถึงครั้งต่อๆ มา ทำไมถึงตรัสอนุปุพพิกถาด้วย มีทาน ศีล สัคคะ กามาทีนวะ เนกขัมมานิสังสะ เมื่อตรัสอนุปุพพิกถาจบแล้ว จึงทรงแสดงอริยสัจ ๔ ประการ

อนุปุพพิกถา มี ๕ อย่าง คือ

๑. **ทาน** การให้ การช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันวัตถุสิ่งของ ต่อจากนั้นก็

๒. **ศีล** ความประพฤติเรียบร้อยถูกต้องดีงาม เว้นจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกันในรูปแบบต่างๆ การอยู่ร่วมกันด้วยดีในหมู่มนุษย์ในสังคมนี้

๓. **สัคคะ** สวรรค์ คือสภาพที่มีความสุข ความมีอารมณ์เลิศ มีรูป รส กลิ่น เสียง โผฏฐัพพะ สิ่งสัมผัสกายที่เลอเลิศ เมื่อบำเพ็ญทานแล้ว ดำเนินชีวิตตามแนวของศีล มีความประพฤติดี ก็ได้ประสบผลดี สังคมก็มีความเรียบร้อยดีงาม อยู่ร่วมกันเป็นสุข คนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันกัน ช่วยเหลือกัน ทำแต่สิ่งที่ดีงามเป็นบุญกุศล ก็ได้ประสบผลอานิสงส์คือ สัคคะ มีความสุข นี่ก็เป็นผลดีที่พึงปรารถนาน่าชื่นชม

๔. ต่อจากนั้นพระองค์ก็ได้ทรงแสดงว่า แม้แต่สิ่งที่คนพอใจเป็นอารมณ์ที่เลิศดีงามเป็นสวรรค์ มันก็ยังมีโทษ มีข้อบกพร่องทำให้เกิดทุกข์ได้ จึงทรงชี้สูงขึ้นไปอีกว่า สัคคะนั้นก็มีโทษ มีปัญหา เพราะจิตใจยังไม่หลุดพ้น เพราะฉะนั้น จึงตรัสให้เห็นโทษที่เรียกว่า **กามาทีนวะ** แปลว่า โทษของกาม เป็นข้อ ๔

๕. ต่อจากกามาทีนวะแล้ว จะทำอย่างไร ในเมื่อกามยังมีโทษ มีข้อบกพร่อง มีความทุกข์ปะปนระคนอยู่ พอผู้ฟังมองเห็นโทษชัดเจนดีแล้ว พระองค์ก็ทรงชี้ทางออกว่ามีอยู่ โดยปลีกออกไปจากกาม สละความโลภความอยากได้ใคร่เอา ละเสียจากชีวิตและความ

คิดที่พัวพันวุ่นวายอยู่กับเรื่องที่จะได้ จะเอา จะหาวัตถุ หาอะไรๆ ที่เป็นเครื่องปรนเปรอบำรุงบำเรอความสุขของตน ปลีกกาย ปลีกใจ ทำตัวให้เป็นอิสระออกไปเสีย เรียกว่า **เนกขัมมะ** จากนั้นก็แสดงคุณ หรืออานิสงส์แห่งเนกขัมมะนั้นเป็นข้อสุดท้าย เรียกว่า **เนกขัมมานิสังสะ**

เมื่อพระพุทธเจ้าได้ทรงชี้เรื่องการดำเนินชีวิตที่ดีงามของมนุษย์ ผลดีที่จะพึงประสบ แต่ยังมีโทษ มีข้อบกพร่องที่คนจะต้องเกี่ยวข้องระคนอยู่ ความทุกข์ที่ยังปะปนอยู่กับความสุขของคนทั้งหลายอย่างนั้นๆ และชี้ทางออกให้แล้ว พระองค์ก็ทรงแสดงอริยสัจ ๔ ประการ

พระองค์ทรงนำเอาอนุปุพพิกถามาเป็นธรรมะสำหรับปูพื้น ท่านบอกว่า **"การแสดงอนุปุพพิกถาก็เหมือนกับการเอาผ้ามาซักฟอกให้สะอาด พร้อมที่จะรับน้ำย้อมคืออริยสัจ ๔ ประการ"**

ตอนนี้ก็มาถึงจุดที่ว่า ทำไมในปฐมเทศนาพระพุทธเจ้าแสดงธัมมจักฯ ขึ้นสู่มัชฌิมาปฏิปทาเลย เข้าถึงอริยสัจ ๔ ประการทันที แต่กับพวกพระยสะและท่านผู้อื่น เช่น บิดาของพระยสะ มารดาของพระยสะ ภรรยาของพระยสะ พระพุทธเจ้าแสดงอนุปุพพิกถาก่อน

อันนี้เราก็เห็นได้ง่ายว่า ท่านปัญจวัคคีย์เป็นนักบวชอยู่แล้ว สละชีวิตในทางโลกมาแล้ว มาบำเพ็ญข้อปฏิปทา เช่น การบำเพ็ญทุกรกิริยา มีความรู้ความเข้าใจเรื่องโทษของกามก่อนแล้ว จึงมาบวชแต่ว่ายังปฏิบัติไม่ถูกต้อง พระพุทธเจ้าจึงทรงชี้เลยว่าข้อปฏิบัติใดผิดหรือถูก และเข้าสู่หลักสัจธรรมทันที แต่สำหรับคนทั่วไปที่ยังครองเรือนนั้น จะต้องทำความเข้าใจเบื้องต้นเสียก่อน เริ่มตั้งแต่การครองชีวิตที่ดีงามเรื่อยมา ผลดีผลเสียของชีวิตในทางโลก เมื่อเข้าใจดีแล้วจึงแสดงอริยสัจทีหลัง

อันนี้ก็เป็นใจความโดยย่อของพระธรรมเทศนาในระยะต้นๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงในบริเวณสถานที่นี้ อาตมภาพอยากจะพูดถึงเรื่องความแตกต่างของพระพุทธศาสนาจากลัทธิศาสนาอื่นๆ ดังที่ปรากฏในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร แต่ก่อนจะพูดเรื่องนั้น อยากจะเลยไปพูดถึงสถานที่ด้วยสักหน่อย เพราะจะได้ความรู้ที่เกี่ยวข้องให้แง่คิดแก่เราในบางแง่บางด้าน

อธิบายชื่อ อิสิปตนมิคทายวันและสารนาถ

สถานที่นี้เรียกชื่ออย่างเดิมว่า *อิสิปตนมิคทายวัน* หรือ ***มฤคทายวัน*** ปัจจุบันเรียกว่า ***สารนาถ*** เดี๋ยวจะเห็นว่าชื่อเดิมกับชื่อใหม่นี้มาบรรจบกันอย่างไร

อิสิปตนะ นั้นแปลว่า **ที่ตกของฤษี** *อิสิ* แปลว่า **ฤษี** *ปตนะ* แปลว่า **เป็นที่ตก** ท่านเล่าว่าฤษีมีฤทธิ์เดินทางไปไหนก็เหาะ ผู้คนพากันเห็นฤษีเหาะมาจากไหนๆ ก็มาตกกันที่นี่หมด ก็เลยเรียกที่นี่ว่า **ที่ฤษีตก** หรือ ***อิสิปตนะ***

ทำไมฤษีจึงมาตกที่นี่ ความจริงไม่ใช่ท่านตกหรอก แต่ท่านเหาะลงมา คือที่นี่เป็นที่ชุมนุมของฤษี ฤษีพากันมาประชุมในที่นี้ เพราะฉะนั้นท่านมาจากที่ไหนๆ ก็มาเหาะลงที่นี่ มาประชุมกันที่นี่ ที่นี่ก็เป็นแหล่งของฤษีเลยทีเดียว ฤษีพากันมาประชุม ณ ที่นี้ คนธรรมดาก็เห็นว่าเป็นที่ฤษีตกลงมา

อนึ่ง ฤษีนั้นตามปกติจะอยู่กันในป่าหิมพานต์ ฤษีเหล่านั้นจะมาในถิ่นผู้คนหรือมนุษย์ทั่วไปเป็นครั้งคราว เมื่อจะมาก็เหาะมา เมื่อจะกลับไปก็เหาะไป ที่นี้ เมื่อจะเหาะมา ก็มาลงที่ป่าแห่งนี้ เมื่อจะกลับไป ก็มาเหาะขึ้นจากที่ป่านี้ หรือจะแปลว่า ชุมทางพระฤษี ก็ได้

คำว่า *ปตนะ* หรือ **ตก** บางทีแปลว่า **ที่ประชุม** ก็ได้ อย่างคำว่า *สันนิบาต* ในคำว่า สันนิบาตชาติ สันนิบาตอะไรต่างๆ ก็แปลว่า **ที่ประชุม** สันนิบาตนั้นความจริงก็มาจากคำว่า **ตกพร้อม** *นิปาต* แปลว่า **ตกลง** *สํ* ร่วมกันหรือพร้อมกัน คือรวมกันมาประชุมกันนั่นเอง เพราะฉะนั้น ป่า *อิสิปตน* ก็แปลว่า **ที่ชุมนุมของฤษี** ก็ได้ ที่ที่ฤษีเหาะลงมาก็ได้

มฤคทายวัน หรือ *มิคทายวัน* แปลว่า **ป่าเป็นที่พระราชทานอภัยแก่เนื้อ** เนื้อในที่นี้ไม่ได้แปลว่าเนื้อสัตว์ที่เรากิน เนื้อเป็นสัตว์ชนิดหนึ่ง หมายความว่า กวางเนื้อ คือ สัตว์จำพวกกวางอะไรพวกนี้ แปลรวมกันว่า เป็นสถานที่พระราชทานอภัยแก่เนื้อ และเป็นที่ประชุมของฤษีด้วย

เป็นที่พระราชทานอภัยแก่เนื้อ หมายความว่า พวกกวางเนื้อมาอยู่ในบริเวณนี้จะไม่ถูกทำอันตราย ไม่ถูกฆ่า จึงมีความหมายเป็นสถานที่ที่มีความร่มเย็น มีความสงบ เพราะว่าทั้งในความหมายว่าชุมทางพระฤษี ฤษีเป็นนักบวชเป็นผู้บำเพ็ญพรตภาวนาถือศีล ก็เป็นที่ร่มเย็นมีเมตตา มีกรุณา ดังนั้น บรรยากาศของสถานที่ก็ต้องมีความรื่นรมย์

อันนี้ก็ไปสัมพันธ์กับชื่อปัจจุบันที่เรียกว่า ***'สารนาถ'*** สารนาถนั้นท่านบอกว่า มาจากคำว่า *สารังคนาถ สารังคะ* แปลว่า **เนื้อ** เหมือนกันคือกวางเนื้อนี่แหละ เป็นอีกศัพท์หนึ่ง *นาถ* ก็แปลว่า **ที่พึ่ง** ที่พึ่งของเนื้อ ถ้าแปลอย่างง่ายๆ **ก็หมายความว่าสถานที่นี้เป็นที่พึ่งของเนื้อ** กวางเนื้อมาอยู่ที่นี่ไม่มีอันตราย แต่ว่ายังมีเรื่องเบื้องหลังมากกว่านั้นอีก

นิโครธมิคชาดก แสดงถึงความเสียสละ

เรื่องนี้มาในชาดก การพระราชทานอภัยแก่เนื้อเป็นเรื่องของพระเจ้าแผ่นดิน ก็มีเรื่องเล่ามาในชาดกที่ ๑๒ เรื่อง **นิโครธมิคชาดก** ถึงเหตุที่ทำให้พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานอภัยแก่เนื้อ

กล่าวถึงความหลัง เมื่อพระพุทธเจ้ายังเป็นพระโพธิสัตว์ อุบัติเป็นเนื้อหัวหน้าฝูง สมัยนั้นพระเจ้าแผ่นดินเมืองพาราณสีเสวยเนื้อเป็นประจำโดยพ่อครัวจะต้องนำเนื้อในป่าบริเวณนี้ไปฆ่าปรุงอาหารถวายทุกวัน พวกเนื้อจึงมาตกลงกันว่า ในเมื่อทางวังจะต้องนำเนื้อไปฆ่าถวายพระราชาทุกวันแล้ว จะทำอย่างไรดี ก็เลยมาตกลงจัดลำดับกันเหมือนคล้ายๆ เป็นเวร แต่เวรนี้ไม่มีการหมุนกลับให้ต้องมาทำเวรใหม่ คือตายแล้วก็ผ่านไปเลย ก็จัดลำดับกัน เรียงรอไปเรื่อยๆ ถึงวาระของเนื้อตัวไหน ก็เป็นอันว่าไปสู่เขียง แล้วก็ตายไป ตัวอื่นก็เข้าลำดับต่อไป

วันหนึ่งมาถึงวาระของแม่เนื้อมีครรภ์ใกล้จะคลอด พระโพธิสัตว์ทราบเรื่อง มีความสงสารแม่เนื้อนี้มาก ก็สละชีวิตของตน ขอเข้าลำดับแทนเมื่อพระโพธิสัตว์เข้าสู่ลำดับที่เขาจะต้องเอาไปฆ่าด้วยความเสียสละนี้ เรื่องก็ไปถึงพระเจ้าแผ่นดินพระเจ้าแผ่นดินได้ทรงทราบ ทำให้พญาเนื้อได้เข้าเฝ้าและได้แสดงธรรมแก่พระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าแผ่นดินเห็นความเสียสละของพญาเนื้อ แล้วก็ได้ฟังธรรมะคำสอนของพระโพธิสัตว์ด้วย ก็ทำให้พระองค์เกิดความกรุณาขึ้นมา แทนที่จะฆ่าเนื้อ ก็เกิดความสังเวชพระทัย เกิดความกรุณามาก

ในที่สุดจึงพระราชทานอภัยแก่เนื้อทั้งหมดเป็นเหตุให้บริเวณนี้เป็นที่อาศัยของเนื้อโดยไม่ถูกเบียดเบียน โดยพระโพธิสัตว์เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ฝูงเนื้อได้รับการอภัยโทษ มีความปลอดภัยจึงเรียกกันว่า *มิคทายวัน* แปลว่า **ที่พระราชทานอภัยแก่เนื้อ** นี้ก็เป็นเรื่องราวหนึ่งที่มาในพระพุทธศาสนา ชาดกที่เล่าเรื่องแสดงให้เห็นคุณธรรมความเสียสละ ความดีงามต่างๆ ที่เรียกว่า ***บารมี***

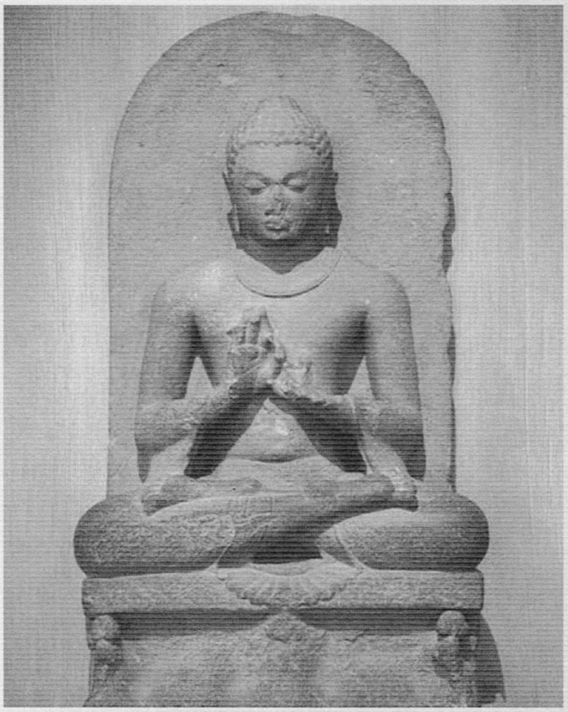
ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบำเพ็ญมา เรื่องราวในพระพุทธศาสนา จะแสดงถึงการบำเพ็ญคุณธรรมอย่างนี้เสมอ

คติฮินดูเน้นฤทธิ์ ต่างจากพุทธเน้นคุณธรรม

อาตมภาพหวนกลับไปนึกถึงเมื่อวานนี้ ที่ได้ฟังนิทานทางฝ่ายฮินดูที่คณะเดินทางได้ฟังในรถ ก็มีข้อสังเกตอย่างหนึ่ง โยมจะเห็น**ว่า "นิทานทางฝ่ายฮินดูนั้นเต็มไปด้วยเรื่องของกิเลส"** เรื่องของความโกรธ ความโลภ ความหลง ความหึงหวง ริษยาเบียดเบียนกัน อะไรต่างๆ มากมาย ส่วนเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาจะแสดงถึงการบำเพ็ญคุณธรรมความเสียสละ การให้อภัยแก่กันและกัน ความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อะไรต่างๆ มากมาย ซึ่งแสดงถึงคติความคิดที่ต่างกันออกไป

นอกจากเรื่องของกิเลสแล้ว ก็ไปสัมพันธ์กับเรื่องฤทธิ์ เรื่องปาฏิหาริย์ ในทางนิทานของฮินดูจะเห็นว่า เทพเจ้าต่างๆ นั้นมีฤทธิ์มากมาย แต่ฤทธิ์นั้นจะเห็นว่าเอามาใช้สนองกิเลส คือฤทธิ์ที่แสดงเพื่อสนองความโลภบ้าง จะเอาโน่นเอานี่ เอาให้ได้มาด้วยกำลังฤทธิ์ หรือว่าโกรธคนนั้นคนนี้ก็ใช้ฤทธิ์ไปทำลายเขา เช่นฆ่าเบียดเบียนเขา เช่น พระอิศวรหมกมุ่นในกามคุณจนมุสาวาทหลอกลวงพระฤษีบ้าง ฤษีโกรธ สาปพระอิศวรบ้าง พระอิศวรหึงหวงพระอุมาจนฆ่าลูกตัวเองบ้าง สารพัดล้วนแต่เรื่องโลภ โกรธ หลงทั้งสิ้น

ในทางพระพุทธศาสนานั้นตรงข้าม จะไม่ค่อยพูดถึงเรื่องฤทธิ์เลย เพราะเอาธรรมะมาเป็นฤทธิ์ เอากำลังคุณธรรมที่เราได้บำเพ็ญเป็นตัวฤทธิ์ ถ้าหากจะมีฤทธิ์เข้ามา ก็นำมาประกอบกับคุณธรรม แต่เห็นว่าใช้น้อย เพราะว่าธรรมะเป็นฤทธิ์ในตัวเอง เรียกว่า ***ธรรมฤทธิ์***

พระพุทธรูป ในพิพิธภัณฑ์ที่สารนาถ

แม้ในหลักการของพระพุทธศาสนาทั่วไป ก็ไม่สรรเสริญเรื่องฤทธิ์ ฤทธิ์จะต้องเข้ามาเป็นเครื่องประกอบคำสอนที่มีเหตุมีผลดีงาม หรือการบำเพ็ญคุณธรรม เพราะฤทธิ์นั้นมักจะเป็นเรื่องของการใช้อำนาจ และอำนาจนั้นก็มักจะเกี่ยวข้องกับกิเลส ความโลภ ความโกรธ ความหลง โดยเฉพาะโลภะ โทสะ แสดงมาก

ในคติพุทธศาสนา ไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับเรื่องฤทธิ์ ไม่สนับสนุนการใช้ฤทธิ์ ชอบให้ยอมกันด้วยเหตุผล ด้วยคุณธรรมความดี นอกจากว่าพระพุทธเจ้าจะต้องไปปราบคนมีฤทธิ์ จะปราบคนมัวเมาในฤทธิ์มาก พระองค์จึงจะเอาฤทธิ์ไปปราบ อย่างพวกอุรุเวลกัสสปะชฎิล ตอนนั้นเชื่อในฤทธิ์ของเทพเจ้า ฤทธิ์ของพญานาคอะไรต่างๆ พระพุทธเจ้าจึงต้องปราบด้วยฤทธิ์เสียก่อน ให้พวกที่เชื่อในฤทธิ์ยอมรับแล้ว พระองค์ก็ไม่ติดอยู่ในฤทธิ์นั้น ไม่ถือว่าเรื่องฤทธิ์สำคัญ พอเขายอมแล้ว พระองค์ก็จะแสดงธรรมต่อไป คือเลยจาก

เรื่องฤทธิ์ไปอีกทีหนึ่ง นี่เป็นข้อที่ควรพิจารณาตามหลักการของพระพุทธศาสนา

อาตมภาพพูดถึงเรื่องนี้ขึ้นมา ก็อยากจะให้เป็นคติว่า **"เรื่องของฤทธิ์เป็นเรื่องที่ต้องระวัง"** เพราะว่ามันเอนเอียงไปสู่การสนองกิเลส ความโลภ ความโกรธได้ง่าย ทีนี้ ในอินเดียจะผิดหรือจะถูกอย่างไรก็แล้วแต่ แต่เรามามองให้ได้ประโยชน์จากสิ่งที่ได้พบเห็น เท่าที่ได้สังเกตเห็นในปัจจุบัน และดูประวัติที่เป็นมาในอดีต เห็นว่าชอบเพลิดเพลินมัวเมาด้วยเรื่องเหล่านี้ตลอดมา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งคุณธรรมและความมีเหตุมีผล แม้แต่ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร พระพุทธเจ้าก็ทรงแสดงแต่เรื่องเหตุเรื่องผล เรื่องการที่จะเข้าถึงสัจธรรมดับทุกข์แก้ปัญหาด้วยความรู้ความเข้าใจ ด้วยการบำเพ็ญคุณธรรม การแก้ปัญหาด้วยปัญญา ไม่ใช่เอาเรื่องฤทธิ์เรื่องปาฏิหาริย์มาใช้ ซึ่งมันต่างกับคติความเชื่อของคนในสมัยนั้นหรือนักบวชสมัยนั้น ที่เชื่อในเรื่องฤทธิ์เรื่องปาฏิหาริย์อะไรต่างๆ ที่จะให้มันเกิดขึ้นได้ผลด้วยอำนาจความศักดิ์สิทธิ์ แต่พระพุทธเจ้าเอาเหตุเอาผลเข้ามาแทน

พุทธเน้นพัฒนามนุษย์ ไม่หวังพึ่งเทพ

นอกจากนี้ คนในสมัยนั้น เมื่อมีเรื่องเกี่ยวกับฤทธิ์ ก็นับถือโยงไปถึงพวกเทพเจ้าต่างๆ พากันยกย่องสรรเสริญบรรดาเทพเจ้าทั้งหลายที่ว่ามีฤทธิ์มีอำนาจมากสูงส่ง คอยหวังพึ่งให้เทพเจ้าเหล่านั้นดลบันดาล

แต่พระพุทธเจ้าทรงดึงความสนใจลงมาสู่เรื่องของมนุษย์ อริยสัจเป็นเรื่องของมนุษย์ มนุษย์เราสามารถแก้ไขปัญหา แก้ไขความทุกข์ด้วยสติปัญญาของเรา ไม่ต้องไปรอเทพเจ้าบันดาล ไม่ต้องไปรอพระศิวะ พระอิศวร พระพรหม พระนารายณ์นิรมิตให้เรา ไม่ต้องรอไปบูชายัญวิงวอนให้พระองค์บันดาลให้ มนุษย์เราแก้ได้ นี่มันเปลี่ยนจากความเชื่อถือของคนในสมัยนั้น

สมัยนั้นคนอยู่ในอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ เชื่อพระเวท เชื่อพระพรหม เชื่อการบูชายัญ เป็นความเชื่อที่สำคัญเหนียวแน่นมาก พระเจ้าแผ่นดินจะแสวงหาอำนาจอะไรก็ต้องบูชายัญ ชาวบ้านก็บูชายัญเล็กๆ ลงมาตามลำดับ เช่นสรวงกันไปต่างๆ พระพุทธเจ้าตรัสบอกว่า คนเรานี่แหละใช้สติปัญญาบำเพ็ญคุณธรรมแก้ปัญหาได้ นี่คือเป็นไปตามหลักอริยสัจ เป็นการเปลี่ยนพลิกมาหมดดึงจากเทพเจ้ามาสู่มนุษย์

แล้วมนุษย์นี้ ถ้าบำเพ็ญคุณธรรม ประพฤติดีฝึกฝนอบรมตนแล้ว พัฒนาตนเอง ก็จะเป็นผู้ประเสริฐ จนกระทั่งเราถือว่า มนุษย์ที่ฝึกตนดีแล้ว พระพุทธเจ้าเป็นตัวอย่างของผู้ฝึกตนแล้ว เป็นผู้ประเสริฐสุด แม้แต่เทพเทวา พระพรหมก็ต้องบูชา

แทนที่มนุษย์จะต้องไปมัวบูชาพระพรหม ตอนนี้เทวดา พระพรหมต้องมาบูชาพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นมนุษย์ นี่มันพลิกกลับหมด ทำไมฟ้าดินจะไม่สั่นสะเทือน เพราะความเชื่อของคนในสมัยนั้นมันถูกปฏิวัติไปหมดเลย ด้วยพระธรรมเทศนานี้

ถ้าเรารู้ภูมิหลัง เราจะเห็นความอัศจรรย์ คนต้องโจษจันกันไป แม้แต่เทพเจ้าก็ต้องหวั่นไหวหมด พระพรหมก็ต้องหวั่นไหว ถูกหั่นบัลลังก์เลย ถูกทำลายที่นั่ง แล้วสะเทือนสะท้านสั่นคลอนหมดเลย เคยยิ่งใหญ่อย่างไรก็ถูกลดลงมาหมด มนุษย์แก้ปัญหาตัวเองได้ แต่ต้องใช้สติปัญญา

ถ้าไทยประมาท อาจพลาดเหมือนอินเดีย

ทีนี้ เรามาพิจารณาเรื่องราวความแตกต่างระหว่างพุทธศาสนากับศาสนาฮินดู ในเมื่อคนอินเดียไม่มั่นอยู่ในคุณธรรม ไม่เชื่อการบำเพ็ญ

คุณธรรมของมนุษย์ ไม่เชื่อในความมีเหตุมีผล สติปัญญามนุษย์ มุ่งอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เชื่อในเทพเจ้า การดลบันดาลต่างๆ และคอยรอหวังพึ่งอ้อนวอนให้เทพเจ้าดลบันดาลให้ อาตมภาพก็เชื่อว่าอินเดียก็ไม่เหมาะกับพุทธธรรม และไม่สามารถรองรับพุทธศาสนาไว้ได้

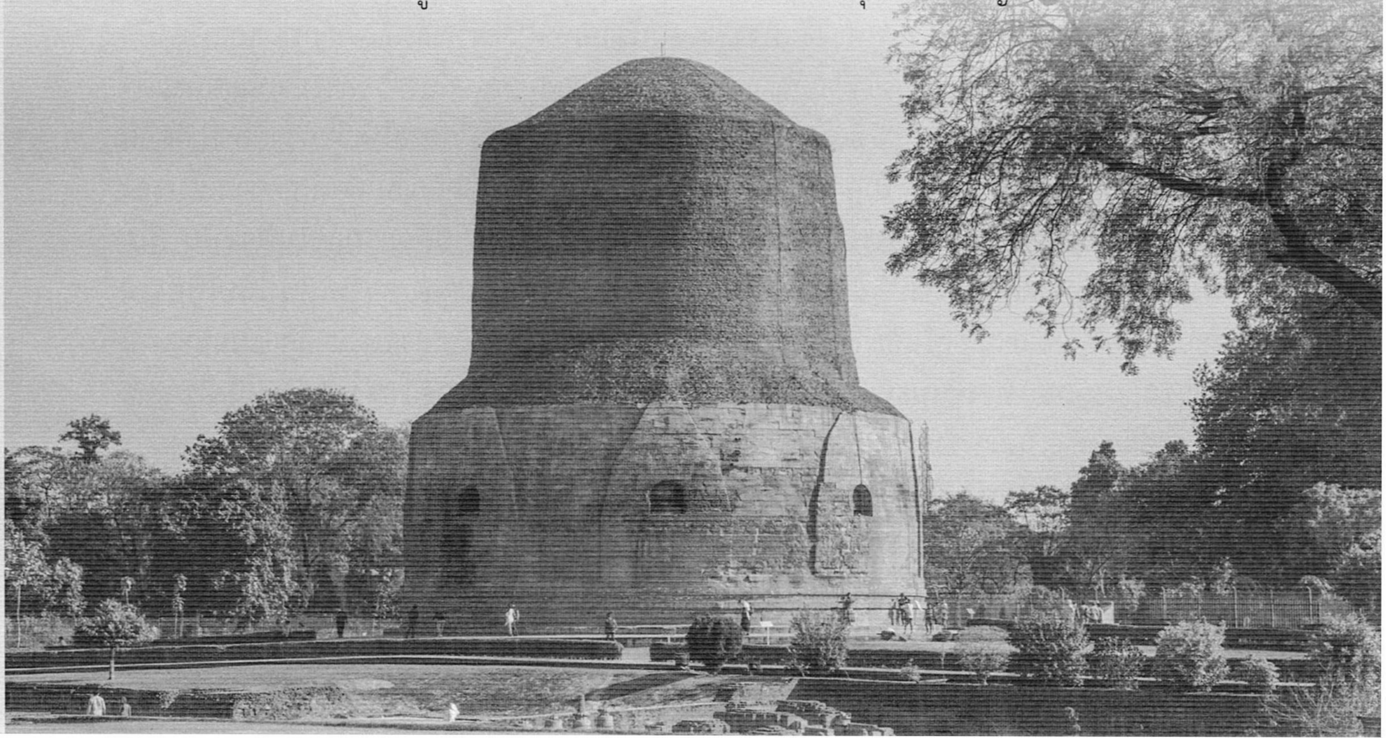
เดี๋ยวนี้เราก็เห็นได้ว่า หลังจากพระพุทธศาสนาได้สิ้นไปจากอินเดียแล้ว ความเชื่อเรื่องศักดิ์สิทธิ์เทพเจ้า การดลบันดาล ยิ่งหนักขึ้นทุกที นี่ก็เป็นสภาพของอินเดียที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งไกลออกไปจากแนวทางพุทธศาสนา และทำให้เขาเป็นอย่างที่โยมได้เห็นมาด้วยกันตลอดทาง เขาเชื่ออะไรอย่างไร และเขาเป็นอย่างไร ก็ให้พิจารณาดู ที่พูดมานี้ก็เพื่อให้เกิดความไม่ประมาทด้วย

เราอย่าประมาทว่าอินเดียรองรับพุทธศาสนาไม่ได้ แล้วไทยเรารองรับได้ ไทยเราก็ไม่แน่นอนว่าจะรองรับได้ตลอดไป ถ้าหากว่าไม่สามารถยึดหลักการทางพระพุทธศาสนาไว้ได้ เรายังหันไปหวังความสำเร็จจากฤทธิ์ จากปาฏิหาริย์ ความเชื่อการดลบันดาลอยู่ ปล่อยให้โลภะ โทสะ แสดงฤทธิ์อำนาจ ไม่ช้าพุทธศาสนาก็อาจค่อยๆ เสื่อมสูญไปจากจิตใจ เมืองไทยก็จะไม่สามารถรองรับพระพุทธศาสนาไว้ได้เหมือนกัน

นี้ก็เป็นคติอย่างหนึ่งที่อาจจะได้จากเรื่องนี้ด้วย นอกจากความเจริญศรัทธา ความมีจิตใจเบิกบานผ่องใสแล้ว ก็ได้ความเข้าใจเหตุเข้าใจผล หลักการคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วย

อาตมภาพก็ขออนุโมทนาโยมที่ได้มาในสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนานี้ อย่างน้อยเราก็ได้มีความสงบทางด้านกาย บรรยากาศก็สงบแล้ว จิตใจของเราก็พลอยมีความผ่องใส มีความสดชื่นเบิกบานเป็นกุศลอย่างมาก นับเป็นผลในทางจิตตภาวนา อีกทั้งก็ได้เจริญปัญญาภาวนาด้วยการสดับคำสอนและคำอธิบายธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ก็ขอให้กุศลที่เกิดจากการนี้ จงเป็นเครื่องเอื้ออำนวยผลให้โยมทุกท่าน เจริญในธรรมะคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายิ่งๆ ขึ้นไป และจงประสบจตุรพิธพร บรรลุความสำเร็จในสิ่งที่มุ่งหวังโดยชอบ ประกอบด้วยธรรม ทุกท่านตลอดกาลทุกเมื่อ เทอญ

คำบรรยายเฉพาะตัวพระสูตร

พระคันธสาราภิวงศ์

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

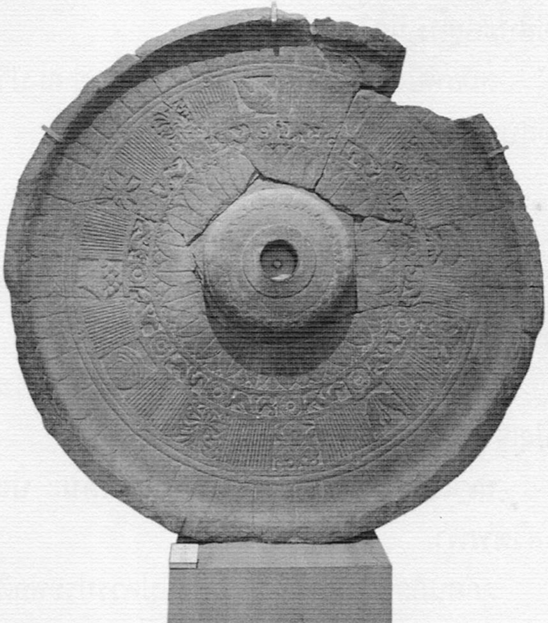
ในวันเพ็ญเดือน ๘ เมื่อ ๒,๖๐๙ ปีมาแล้ว ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระสูตรนี้แก่นักบวชปัญจวัคคีย์ ท่านอัญญาโกณฑัญญะสดับพระธรรมเทศนานี้แล้วบรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน พรหม ๑๘ โกฏิกับเทวดาจำนวนมากก็บรรลุธรรมด้วยพระสูตรนี้

พระพุทธองค์ทรงคัดค้านการปฏิบัติที่ทรมานตนให้ลำบาก (อัตตกิลมถานุโยค) และการเสพกามสุข (กามสุขัลลิกานุโยค) **ทรงชี้แนะทางสายกลางคืออริยมรรคมีองค์ ๘ และทรงจำแนกอริยสัจ ๔ ไว้โดยละเอียดในพระสูตรนี้**

อัตตกิลมถานุโยคเป็นคำสอนของนิครนถนาฏบุตรผู้ก่อตั้งศาสนาเชนในปัจจุบัน โดยศาสนานั้นเชื่อว่า การบำเพ็ญตบะทรมานตนเป็นวิธีปลดเปลื้องวิญญาณจากกรรมเก่า คือ เมื่อกรรมเก่าถูกปลดเปลื้องด้วยการบำเพ็ญตบะแล้วก็จะหมดสิ้นไป ไม่ส่งผลให้เวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป ส่วนกามสุขัลลิกานุโยคเป็นความเห็นของคนที่เชื่อว่า นิพพานคือกามสุขในปัจจุบัน เมื่อสัตว์ตายแล้วก็ดับสูญ ความเห็นนี้นับเนื่องในมิจฉาทิฏฐิ ๖๒ ประเภท เรียกว่า **ทิฏฐธัมมนิพพาน** (นิพพานในปัจจุบันชาติ) กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ **ลัทธิจารวากนั่นเอง** ผู้ที่มีความเห็นเช่นนี้มักต้องการเสพกามสุขทางประสาทสัมผัสอย่างเดียว ไม่สนใจการอบรมจิตเจริญปัญญา เพื่อความพ้นทุกข์จากการเวียนตายเวียนเกิด

เจ้าชายสิทธัตถะได้ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา เพราะประสงค์จะทดลองแนวทางนี้ว่า เป็นทางตรัสรู้หรือไม่ มิใช่ทรงปฏิบัติเพื่อปลดเปลื้องกรรมเก่า ตามคำสอนของนิครนถนาฏบุตร และเมื่อพระองค์ทรงพบว่ามิใช่ทางตรัสรู้ จึงระลึกถึงการเจริญอานาปานสติกรรมฐานใต้ต้นหว้าในพิธีแรกนาขวัญ ครั้นทรงเจริญกรรมฐานนั้นจนบรรลุฌาน ๔ แล้ว ทรงอาศัยฌานเป็นบาทเจริญวิปัสสนา จึงตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณด้วยมัชฌิมาปฏิปทาคืออริยมรรคมีองค์ ๘ นี้

คำว่า **ธรรมจักร** มีความหมายว่า กงล้อคือพระธรรม ในพระสูตรนี้พระพุทธองค์ทรงประกาศศาสนาพุทธว่า เป็นอเทวนิยมที่ไม่เชื่อการเนรมิตของพระเจ้า ด้วยการตรัส**เหตุแห่งทุกข์ว่าคือตัณหา** ทั้งปฏิเสธอาตมันหรือวิญญาณ ด้วยการตรัส**ทุกขสัจจ์ว่า คืออุปาทานขันธ์ ๕** ทรงแสดงแนวทางแห่ง**ความพ้นทุกข์คืออริยมรรคมีองค์ ๘** และตรัส**ผลของการปฏิบัติว่าคือความดับตัณหา**

บทขัดธรรมจักร

๑.	อะนุตตะรัง อะภิสัมโพธิง	สัมพุชฌิตฺวา ตะถาคะโต
	ปะฐะมัง ยัง อะเทเสสิ	ธัมมะจักกัง อะนุตตะรัง.
๒.	สัมมะเทวะ ปะวัตเตนโต	โลเก อัปปะฏิวัตติยัง
	ยัตถากขาตา อุโภ อันตา	ปะฏิปัตติ จะ มัชฌิมา.
๓.	จะตูสฺวะริยะสัจเจสุ	วิสุทธัง ญาณะทัสสะนัง
	เทสิตัง ธัมมะราเชนะ	สัมมาสัมโพธิกิตตะนัง.
๔.	นาเมนะ วิสสุตัง สุตตัง	ธัมมะจักกัปปะวัตตะนัง
	เวยยากะระณะปาเฐนะ	สังคีตัง ตัง ภะณามะ เส.

<u>คำแปล</u>

พระตถาคตตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว เมื่อจะทรงประกาศธรรมที่ยังไม่มีใครแสดงโดยชอบในโลก ได้ทรงแสดงธรรมจักรซึ่งกล่าวถึงส่วนที่สุดสองประเภทและทางสายกลาง เป็นปัญญารู้แจ้งหมดจดอริยสัจสี่ ขอเราทั้งหลาย จงสวดธรรมจักรนั้นที่พระธรรมราชาทรงแสดง ปรากฏสมญานามว่า ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร เป็นสูตรประกาศพระสัมมาสัมโพธิญาณ และพระสังคีติกาจารย์ได้ร้อยกรองไว้โดยความเป็นพระบาลีประเภทร้อยแก้วเทอญ

ธรรมจักร

เอวัมเม สุตัง. ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้ว ดังนี้ **เอกัง สะมะยัง ภะคะวา พาราณะสิยัง วิหะระติ อิสิปะตะเน มิคะทาเย.**

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี

ส่วนที่สุด ๒ ประเภท

ตัตฺระ โข ภะคะวา ปัญจะวัคคิเย ภิกขู อามันเตสิ.

ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสกับพระปัญจวัคคีย์ว่า

ทฺเวเม ภิกขะเว อันตา ปัพพะชิเตนะ นะ เสวิตัพพา.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรพชิตไม่ควรประพฤติส่วนที่สุด ๒ อย่างนี้

กะตะเม ทฺเว. โย จายัง กาเมสุ กามะสุขัลลิกานุโยโค หีโน คัมโม โปถุชชะนิโก อะนะริโย อะนัตถะสัญหิโต, โย จายัง อัตตะกิละมะถานุโยโค ทุกโข อะนะริโย อะนัตถะสัญหิโต.

ส่วนที่สุด ๒ อย่าง คือ การเสวยกามสุขในกามคุณอารมณ์ที่ทราม เป็นข้อประพฤติของชาวบ้าน เป็นข้อปฏิบัติของคนมีกิเลสหนา ไม่ประเสริฐ หาประโยชน์มิได้ และการเบียดเบียนตนให้ลำบาก เป็นทุกข์ ไม่ประเสริฐ หาประโยชน์มิได้

ทางสายกลาง

เอเต เต ภิกขะเว อุโภ อันเต อะนุปะคัมมะ มัชฌิมา ปะฏิปะทา ตะถาคะเตนะ อะภิสัมพุทธา จักขุกะระณี ญาณะกะระณี อุปะสะมายะ อะภิญญายะ สัมโพธายะ นิพพานายะ สังวัตตะติ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตได้ตรัสรู้ทางสายกลางที่ไม่เข้าถึงส่วนที่สุด ๒ อย่างนั้น ก่อให้เกิดดวงตาเห็นธรรม ก่อให้เกิดปัญญา ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบกิเลส เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความรู้แจ้ง และเพื่อดับทุกข์

กะตะมา จะ สา ภิกขะเว มัชฌิมา ปะฏิปะทา ตะถาคะเตนะ อะภิสัมพุทธา จักขุกะระณี ญาณะกะระณี อุปะสะมายะ อะภิญญายะ สัมโพธายะ นิพพานายะ สังวัตตะติ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทางสายกลางที่ตถาคตได้ตรัสรู้ ก่อให้เกิดดวงตาเห็นธรรม ก่อให้เกิดปัญญา ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบกิเลส เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความรู้แจ้ง และเพื่อดับทุกข์นั้นเป็นไฉน

อะยะเมวะ อะริโย อัฏฐังคิโก มัคโค. เสยยะถีทัง. สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปโป สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว สัมมาวายาโม สัมมาสะติ สัมมาสะมาธิ.

ทางสายกลาง คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้นั่นเอง ได้แก่ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การกล่าวชอบ การกระทำชอบ การเลี้ยงชีพชอบ ความเพียรชอบ ความระลึกชอบ และความตั้งมั่นชอบ

อะยัง โข สา ภิกขะเว มัชฌิมา ปะฏิปะทา ตะถาคะเตนะ อะภิสัมพุทธา จักขุกะระณี ญาณะกะระณี อุปะสะมายะ อะภิญญายะ สัมโพธายะ นิพพานายะ สังวัตตะติ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อริยมรรคมีองค์แปดนี้ เป็นทางสายกลางที่ตถาคตได้ตรัสรู้ ก่อให้เกิดดวงตาเห็นธรรม ก่อให้เกิดปัญญา ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบกิเลส เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความรู้แจ้ง และเพื่อดับทุกข์

ทุกข์

อิทัง โข ปะนะ ภิกขะเว ทุกขัง อะริยะสัจจัง. ชาติปิ ทุกขา. ชะราปิ ทุกขา. มะระณัมปิ ทุกขัง.

โสกะปะริเทวะทุกขะโทมนัสสุปายาสาปิ ทุกขา อัปปิเยหิ สัมปะโยโค ทุกโข ปิเยหิ วิปปะโยโค ทุกโข ยัมปิจฉัง นะ ละภะติ ตัมปิ ทุกขัง, สังขิตเตนะ ปัญจุปาทานักขันธา ทุกขา.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อริยสัจคือทุกข์ ได้แก่ ความเกิดเป็นทุกข์ ความแก่เป็นทุกข์ ความตายเป็นทุกข์ ความเศร้าโศก ความร่ำไร ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ เป็นทุกข์ การพบกับอารมณ์ที่ไม่ชอบเป็นทุกข์ การพลัดพรากจากอารมณ์ที่ชอบเป็นทุกข์ และการไม่ได้รับอารมณ์ที่ปรารถนาเป็นทุกข์ โดยสังเขปอุปาทานขันธ์ห้าเป็นทุกข์

ทุกขสมุทัย

อิทัง โข ปะนะ ภิกขะเว ทุกขะสะมุทะโย อะริยะสัจจัง, ยายัง ตัณหา โปโนพภะวิกา นันทิราคะสะหะคะตา ตัตฺระตัตฺราภินันทินี, เสยยะถีทัง, กามะตัณหา ภะวะตัณหา วิภะวะตัณหา.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อริยสัจคือทุกขสมุทัย ได้แก่ ความผูกพันที่ก่อให้เกิดภพใหม่ ประกอบด้วยความยินดีพอใจ เพลิดเพลินภพและอารมณ์นั้นๆ กล่าวคือ ความผูกพันในกามคุณอารมณ์ ความผูกพันที่มีความเห็นผิดว่าภพเที่ยง และความผูกพันที่มีความเห็นผิดว่าภพขาดสูญ

ทุกขนิโรธ

อิทัง โข ปะนะ ภิกขะเว ทุกขะนิโรโธ อะริยะสัจจัง, โย ตัสสาเยวะ ตัณหายะ อะเสสะวิราคะนิโรโธ, จาโค ปะฏินิสสัคโค มุตติ อะนาละโย.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อริยสัจคือทุกขนิโรธ ได้แก่ ความดับสนิทของตัณหานั้นทั้งหมด ความสละตัณหานั้น ความปล่อยตัณหานั้น ความวางตัณหานั้น และความไม่พัวพันตัณหานั้น

มรรค

อิทัง โข ปะนะ ภิกขะเว ทุกขะนิโรธะคามินี – ปะฏิปะทา อะริยะสัจจัง. อะยะเมวะ อะริโย อัฏฐังคิโก มัคโค. เสยยะถีทัง. สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปโป สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว สัมมาวายาโม สัมมาสะติ สัมมาสะมาธิ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อริยสัจคือมรรคอันเป็นทางดับทุกข์ ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้นั่นเอง กล่าวคือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การกล่าวชอบ การกระทำชอบ การเลี้ยงชีพชอบ ความเพียรชอบ ความระลึกชอบ และความตั้งมั่นชอบ

นี้คือทุกข์

อิทัง ทุกขัง อะริยะสัจจันติ เม ภิกขะเว ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ ธัมเมสุ จักขุง อุทะปาทิ, ญาณัง อุทะปาทิ, ปัญญา อุทะปาทิ, วิชชา อุทะปาทิ, อาโลโก อุทะปาทิ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ดวงตาเห็นธรรมได้เกิดแล้ว ญาณได้เกิดแล้ว ปัญญาได้เกิดแล้ว วิชชาได้เกิดแล้ว แสงสว่างได้เกิดแล้ว แก่ตถาคตในธรรมที่ไม่เคยสดับมาก่อนว่า อุปาทานขันธ์ห้านี้คืออริยสัจที่เป็นทุกข์

ควรกำหนดรู้ทุกข์

ตัง โข ปะนิทัง ทุกขัง อะริยะสัจจัง ปะริญเญยยันติ เม ภิกขะเว ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ ธัมเมสุ จักขุง อุทะปาทิ, ญาณัง อุทะปาทิ, ปัญญา อุทะปาทิ, วิชชา อุทะปาทิ, อาโลโก อุทะปาทิ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ดวงตาเห็นธรรมได้เกิดแล้ว ญาณได้เกิดแล้ว ปัญญาได้เกิดแล้ว วิชชาได้เกิดแล้ว แสงสว่างได้เกิดแล้ว แก่ตถาคตในธรรมที่ไม่เคยสดับมาก่อนว่า อริยสัจคือทุกข์นั้นเป็นธรรมที่ควรกำหนดรู้

ทรงกำหนดรู้ทุกข์แล้ว

ตัง โข ปะนิทัง ทุกขัง อะริยะสัจจัง ปะริญญาตันติ เม ภิกขะเว ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ ธัมเมสุ จักขุง อุทะปาทิ, ญาณัง อุทะปาทิ, ปัญญา อุทะปาทิ, วิชชา อุทะปาทิ, อาโลโก อุทะปาทิ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ดวงตาเห็นธรรมได้เกิดแล้ว ญาณได้เกิดแล้ว ปัญญาได้เกิดแล้ว วิชชาได้เกิดแล้ว แสงสว่างได้เกิดแล้ว แก่ตถาคตในธรรมที่ไม่เคยสดับมาก่อนว่า เราได้กำหนดรู้

อริยสัจ คือทุกข์นั้นแล้ว

นี้คือทุกขสมุทัย

อิทัง ทุกขะสะมุทะโย อะริยะสัจจันติ เม ภิกขะเว ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ ธัมเมสุ จักขุง อุทะปาทิ, ญาณัง อุทะปาทิ, ปัญญา อุทะปาทิ, วิชชา อุทะปาทิ, อาโลโก อุทะปาทิ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ดวงตาเห็นธรรมได้เกิดแล้ว ญาณได้เกิดแล้ว ปัญญาได้เกิดแล้ว วิชชาได้เกิดแล้ว แสงสว่างได้เกิดแล้ว แก่ตถาคตในธรรมที่ไม่เคยสดับมาก่อนว่า ตัณหานี้คืออริยสัจที่เป็นทุกขสมุทัย (เหตุแห่งทุกข์)

ควรละทุกขสมุทัย

ตัง โข ปะนิทัง ทุกขะสะมุทะโย อะริยะสัจจัง ปะหาตัพพันติ เม ภิกขะเว ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ ธัมเมสุ จักขุง อุทะปาทิ, ญาณัง อุทะปาทิ, ปัญญา อุทะปาทิ, วิชชา อุทะปาทิ, อาโลโก อุทะปาทิ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ดวงตาเห็นธรรมได้เกิดแล้ว ญาณได้เกิดแล้ว ปัญญาได้เกิดแล้ว วิชชาได้เกิดแล้ว แสงสว่างได้เกิดแล้ว แก่ตถาคตในธรรมที่ไม่เคยสดับมาก่อนว่า อริยสัจคือทุกขสมุทัยนั้นเป็นธรรมที่ควรละ

ทรงละทุกขสมุทัยแล้ว

ตัง โข ปะนิทัง ทุกขะสะมุทะโย อะริยะสัจจัง ปะหีนันติ เม ภิกขะเว ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ ธัมเมสุ จักขุง อุทะปาทิ, ญาณัง อุทะปาทิ, ปัญญา อุทะปาทิ, วิชชา อุทะปาทิ, อาโลโก อุทะปาทิ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ดวงตาเห็นธรรมได้เกิดแล้ว ญาณได้เกิดแล้ว ปัญญาได้เกิดแล้ว วิชชาได้เกิดแล้ว แสงสว่างได้เกิดแล้ว แก่ตถาคตในธรรมที่ไม่เคยสดับมาก่อนว่า เราได้ละอริยสัจคือทุกขสมุทัยนั้นแล้ว

นี้คือทุกขนิโรธ

อิทัง ทุกขะนิโรโธ อะริยะสัจจันติ เม ภิกขะเว ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ ธัมเมสุ จักขุง อุทะปาทิ, ญาณัง อุทะปาทิ, ปัญญา อุทะปาทิ, วิชชา อุทะปาทิ, อาโลโก อุทะปาทิ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ดวงตาเห็นธรรมได้เกิดแล้ว ญาณได้เกิดแล้ว ปัญญาได้เกิดแล้ว วิชชาได้เกิดแล้ว แสงสว่างได้เกิดแล้ว แก่ตถาคตในธรรมที่ไม่เคยสดับมาก่อนว่า นิพพานนี้คืออริยสัจที่เป็นความดับทุกข์

ควรรู้แจ้งทุกขนิโรธ

ตัง โข ปะนิทัง ทุกขะนิโรโธ อะริยะสัจจัง สัจฉิกาตัพพันติ เม ภิกขะเว ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ ธัมเมสุ จักขุง อุทะปาทิ, ญาณัง อุทะปาทิ, ปัญญา อุทะปาทิ, วิชชา อุทะปาทิ, อาโลโก อุทะปาทิ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ดวงตาเห็นธรรมได้เกิดแล้ว ญาณได้เกิดแล้ว ปัญญาได้เกิดแล้ว วิชชาได้เกิดแล้ว แสงสว่างได้เกิดแล้ว แก่ตถาคตในธรรมที่ไม่เคยสดับมาก่อนว่า อริยสัจคือทุกขนิโรธนั้นเป็นธรรมที่ควรรู้แจ้ง

ทรงรู้แจ้งทุกขนิโรธแล้ว

ตัง โข ปะนิทัง ทุกขะนิโรโธ อะริยะสัจจัง สัจฉิกะตันติ เม ภิกขะเว ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ ธัมเมสุ จักขุง อุทะปาทิ, ญาณัง อุทะปาทิ, ปัญญา อุทะปาทิ, วิชชา อุทะปาทิ, อาโลโก อุทะปาทิ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ดวงตาเห็นธรรมได้เกิดแล้ว ญาณได้เกิดแล้ว ปัญญาได้เกิดแล้ว วิชชาได้เกิดแล้ว แสงสว่างได้เกิดแล้ว แก่ตถาคตในธรรมที่ไม่เคยสดับมาก่อนว่า เราได้รู้แจ้งอริยสัจคือทุกขนิโรธนั้นแล้ว

นี้คือมรรค

อิทัง ทุกขะนิโรธะคามินี ปะฏิปะทา อะริยะสัจจันติ เม ภิกขะเว ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ ธัมเมสุ จักขุง อุทะปาทิ, ญาณัง อุทะปาทิ, ปัญญา อุทะปาทิ, วิชชา อุทะปาทิ, อาโลโก อุทะปาทิ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ดวงตาเห็นธรรมได้เกิดแล้ว ญาณได้เกิดแล้ว ปัญญาได้เกิดแล้ว วิชชาได้เกิดแล้ว แสงสว่างได้เกิดแล้ว แก่ตถาคตในธรรมที่ไม่เคยสดับมาก่อนว่า อริยมรรค นี้คืออริยสัจที่เป็นทางดับทุกข์

ควรอบรมมรรค

ตัง โข ปะนิทัง ทุกขะนิโรธะคามินี ปะฏิปะทา อะริยะสัจจัง ภาเวตัพพันติ เม ภิกขะเว ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ ธัมเมสุ จักขุง อุทะปาทิ, ญาณัง อุทะปาทิ, ปัญญา อุทะปาทิ, วิชชา อุทะปาทิ, อาโลโก อุทะปาทิ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ดวงตาเห็นธรรมได้เกิดแล้ว ญาณได้เกิดแล้ว ปัญญาได้เกิดแล้ว วิชชาได้เกิดแล้ว แสงสว่างได้เกิดแล้ว แก่ตถาคตในธรรมที่ไม่เคยสดับมาก่อนว่า อริยสัจคือมรรคนั้นเป็นธรรมที่ควรอบรม

ทรงอบรมมรรคแล้ว

ตัง โข ปะนิทัง ทุกขะนิโรธะคามินี ปะฏิ-ปะทา อะริยะสัจจัง ภาวิตันติ เม ภิกขะเว ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ ธัมเมสุ จักขุง อุทะปาทิ, ญาณัง อุทะปาทิ, ปัญญา อุทะปาทิ, วิชชา อุทะปาทิ, อาโลโก อุทะปาทิ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ดวงตาเห็นธรรมได้เกิดแล้ว ญาณได้เกิดแล้ว ปัญญาได้เกิดแล้ว วิชชาได้เกิดแล้ว แสงสว่างได้เกิดแล้ว แก่ตถาคตในธรรมที่ไม่เคยสดับมาก่อนว่า เราได้อบรมอริยสัจคือมรรคนั้นแล้ว

ไม่ทรงปฏิญาณว่าเป็นพุทธะก่อน

ยาวะกีวัญจะ เม ภิกขะเว อิเมสุ จะตูสุ อะริยะสัจเจสุ เอวันติปะริวัฏฏัง ทวาทะสาการัง ยะถาภูตัง ญาณะทัสสะนัง นะ สุวิสุทธัง อะโหสิ. เนวะ ตาวาหัง ภิกขะเว สะเทวะเก โลเก สะมาระเก สะพรัหมะเก สัสสะมะณะพราหมะณิยา ปะชายะ สะเทวะมะนุสสายะ อะนุตตะรัง สัมมาสัมโพธิง อะภิสัมพุทโธ ปัจจัญญาสิง.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตราบที่ปัญญารู้เห็นตามความเป็นจริงที่มีรอบ ๓ มีอาการ ๑๒ อย่างนี้ในอริยสัจ ๔ ยังไม่หมดจดแก่ตถาคต ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตยังไม่ปฏิญาณว่าเป็นผู้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลก ที่มีเทวดา มาร และพรหม ในเหล่าสัตว์มีสมณะ พราหมณ์ พร้อมด้วยเทวดาและมนุษย์

ได้ทรงปฏิญาณว่าเป็นพุทธะ

ยะโต จะ โข เม ภิกขะเว อิเมสุ จะตูสุ อะริยะสัจเจสุ เอวันติปะริวัฏฏัง ทวาทะสาการัง ยะถาภูตัง ญาณะทัสสะนัง สุวิสุทธัง อะโหสิ. อะถาหัง ภิกขะเว สะเทวะเก โลเก สะมาระเก สะพรัหมะเก สัสสะมะณะพราหมะณิยา ปะชายะ สะเทวะมะนุสสายะ อะนุตตะรัง สัมมาสัมโพธิง อะภิสัมพุทโธ ปัจจัญญาสิง.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตราบที่ปัญญารู้เห็น

ตามความเป็นจริงที่มีรอบ ๓ มีอาการ ๑๒ อย่างนี้ในอริยสัจสี่ ได้หมดจดแก่ตถาคต ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตได้ปฏิญาณว่าเป็นผู้ตรัสรู้อนุตร-สัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลก ที่มีเทวดา มาร และพรหม ในเหล่าสัตว์มีสมณะ พราหมณ์ พร้อมด้วยเทวดาและมนุษย์

ปัจเวกขณญาณ

ญาณัญจะ ปะนะ เม ทัสสะนัง อุทะปาทิ. อะกุปปา เม วิมุตติ. อะยะมันติมา ชาติ. นัตถิทานิ ปุนัพภะโวติ.

ปัญญารู้เห็นได้เกิดแก่ตถาคตว่า ความหลุดพ้นของเราไม่พินาศแล้ว ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย ไม่มีภพใหม่อีกในกาลนี้

พระปัญจวัคคีย์ปลาบปลื้มภาษิต

อิทะมะโวจะ ภะคะวา. อัตตะมะนา ปัญจะ-วัคคิยา ภิกขู ภะคะวะโต ภาสิตัง อะภินันทุนติ.

พระผู้มีพระภาคตรัสธรรมจักรนี้แล้ว พระปัญจวัคคีย์ปลาบปลื้มภาษิตของพระองค์ดังนี้แล

ท่านโกณฑัญญะเป็นพระโสดาบัน

อิมัสฺมิญจะ ปะนะ เวยยากะระณัสฺมิง ภัญญะมาเน อายัสฺมะโต โกณฑัญญัสสะ วิระชัง วีตะมะลัง ธัมมะจักขุง อุทะปาทิ ยังกิญจิ สะมุทะยะธัมมัง สัพพันตัง นิโรธะธัมมันติ.

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสธรรมเทศนานี้อยู่ ดวงตาเห็นธรรมอันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้บังเกิดแก่ท่านโกณฑัญญะว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีสภาพเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งทั้งปวงนั้นมีสภาพดับไปเป็นธรรมดา

ทวยเทพป่าวประกาศ

ปะวัตติเต จะ ปะนะ ภะคะวะตา ธัมมะ-จักเก ภุมมา เทวา สัททะมะนุสสาเวสุง เอตัม ภะคะวะตา พาราณะสิยัง อิสิปะตะเน มิคะทาเย อะนุตตะรัง ธัมมะจักกัง ปะวัตติตัง อัปปะฏิวัตติยัง สะมะเณนะ วา พฺราหฺมะเณนะ วา เทเวนะ วา มาเรนะ วา พฺรัหฺมุนา วา เกนะจิ วา โลกัสฺมินติ.

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรมจักรแล้ว ภุมเทวดา ได้ป่าวประกาศว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักรอันยอดเยี่ยม ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี เป็นธรรมที่สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก จะคัดค้านไม่ได้

ภุมมานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา จาตุมะหาราชิกา เทวา สัททะมะนุสสาเวสุง เอตัม-ภะคะวะตา พาราณะสิยัง อิสิปะตะเน มิคะทาเย

อะนุตตะรัง ธัมมะจักกัง ปะวัตติตัง อัปปะฏิวัตติยัง สะมะเณนะ วา พฺราหฺมะเณนะ วา เทเวนะ วา มาเรนะ วา พฺรัหฺมุนา วา เกนะจิ วา โลกัสฺมินติ.

เทวดาชั้นจาตุมหาราชได้ยินเสียงของภุมเทวดาแล้ว ได้ป่าวประกาศว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักรอันยอดเยี่ยม ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี เป็นธรรมที่สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลกจะคัดค้านไม่ได้

จาตุมะหาราชิกานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา ตาวะติงสา เทวา สัททะมะนุสสาเวสุง เอตัมภะคะวะตา พาราณะสิยัง อิสิปะตะเน มิคะทาเย อะนุตตะรัง ธัมมะจักกัง ปะวัตติตัง อัปปะฏิวัตติยัง สะมะเณนะ วา พฺราหฺมะเณนะ วา เทเวนะ วา มาเรนะ วา พฺรัหฺมุนา วา เกนะจิ วา โลกัสฺมินติ.

เทวดาชั้นดาวดึงส์ได้ยินเสียงของเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกาแล้ว ได้ป่าวประกาศว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักรอันยอดเยี่ยม ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี เป็นธรรมที่สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก จะคัดค้านไม่ได้

ตาวะติงสานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา ยามา เทวา สัททะมะนุสสาเวสุง เอตัมภะคะวะตา พาราณะสิยัง อิสิปะตะเน มิคะทาเย อะนุตตะรัง ธัมมะจักกัง ปะวัตติตัง อัปปะฏิวัตติยัง สะมะเณนะ วา พฺราหฺมะเณนะ วา เทเวนะ วา มาเรนะ วา พฺรัหฺมุนา วา เกนะจิ วา โลกัสฺมินติ.

เทวดาชั้นยามาได้ยินเสียงของเทวดาชั้นดาวดึงส์แล้ว ได้ป่าวประกาศว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักรอันยอดเยี่ยม ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี เป็นธรรมที่สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลกจะคัดค้านไม่ได้

ยามานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา ตุสิตา เทวา สัททะมะนุสสาเวสุง เอตัมภะคะวะตา พาราณะสิยัง อิสิปะตะเน มิคะทาเย อะนุตตะรัง ธัมมะจักกัง ปะวัตติตัง อัปปะฏิวัตติยัง สะมะเณนะ วา พฺราหฺมะเณนะ วา เทเวนะ วา มาเรนะ วา พฺรัหฺมุนา วา เกนะจิ วา โลกัสฺมินติ.

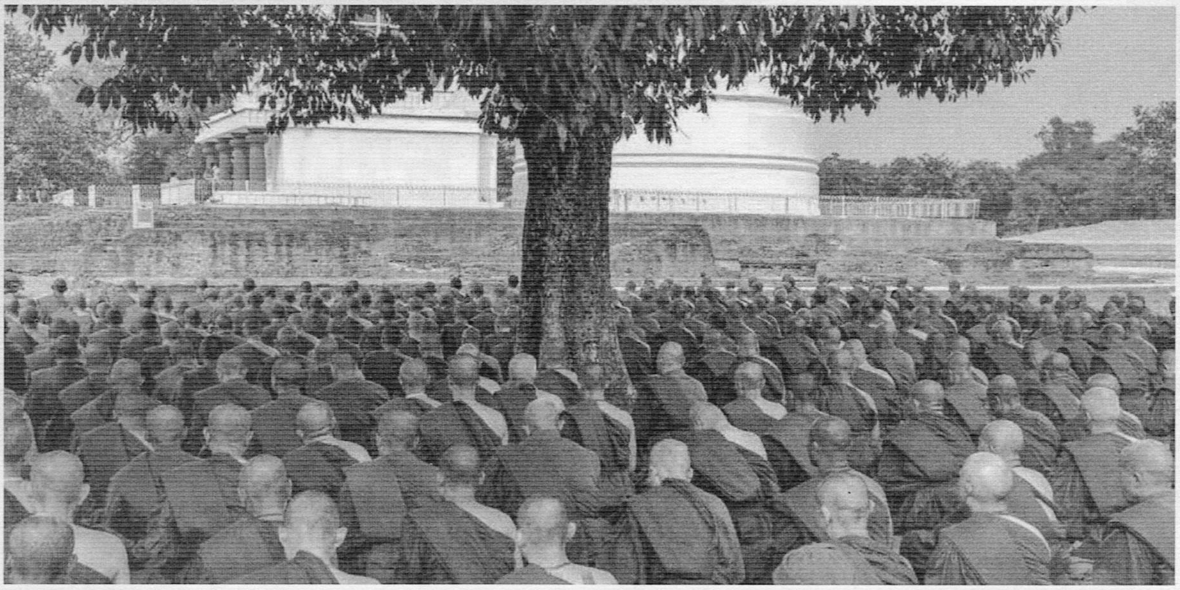
เทวดาชั้นดุสิตได้ยินเสียงของเทวดาชั้นยามาแล้ว ได้ป่าวประกาศว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักรอันยอดเยี่ยม ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี เป็นธรรมที่สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลกจะคัดค้านไม่ได้

ตุสิตานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา นิมมานะระตี เทวา สัททะมะนุสสาเวสุง เอตัมภะคะวะตา พาราณะสิยัง อิสิปะตะเน มิคะทาเย อะนุตตะรัง ธัมมะจักกัง ปะวัตติตัง อัปปะฏิวัตติยัง สะมะเณนะ วา พฺราหฺมะเณนะ วา เทเวนะ วา มาเรนะ วา พฺรัหฺมุนา วา เกนะจิ วา โลกัสฺมินติ.

เทวดาชั้นนิมมานรตีได้ยินเสียงของเทวดาชั้นดุสิตแล้ว ได้ป่าวประกาศว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักรอันยอดเยี่ยม ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี เป็นธรรมที่สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลกจะคัดค้านไม่ได้

นิมมานะระตีนัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา ปะระนิมมิตะวะสะวัตตี เทวา สัททะมะนุสสาเวสุง เอตัมภะคะวะตา พาราณะสิยัง อิสิปะตะเน มิคะทาเย อะนุตตะรัง ธัมมะจักกัง ปะวัตติตัง อัปปะฏิวัตติยัง สะมะเณนะ วา พฺราหฺมะเณนะ วา เทเวนะ วา มาเรนะ วา พฺรัหฺมุนา วา เกนะจิ วา โลกัสฺมินติ.

เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตีได้ยินเสียงของเทวดาชั้นนิมมานรตีแล้ว ได้ป่าวประกาศว่า

พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักรอันยอดเยี่ยม ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี เป็นธรรมที่สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก จะคัดค้านไม่ได้

ปะระนิมมิตะวะสะวัตตีนัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา พฺรัหมะกายิกา เทวา สัททะมะนุสสาเวสุง เอตัมภะคะวะตา พาราณะสิยัง อิสิปะตะเน มิคะทาเย อะนุตตะรัง ธัมมะจักกัง ปะวัตติตัง อัปปะฏิวัตติยัง สะมะเณนะ วา พฺราหฺมะเณนะ วา เทเวนะ วา มาเรนะ วา พฺรัหฺมุนา วา เกนะจิ วา โลกัสฺมินติ.

เทพที่นับเนื่องในหมู่พรหมได้ยินเสียงของเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตีแล้ว ได้ป่าวประกาศว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักรอันยอดเยี่ยม ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี เป็นธรรมที่สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก จะคัดค้านไม่ได้

อิติหะ เตนะ ขะเณนะ เตนะ มุหุตเตนะ ยาวะ พฺรัหมะโลกา สัทโท อัพภุคคัจฉิ.

เสียงป่าวประกาศในโลกนี้ได้แพร่สะพัดถึงพรหมโลก โดยชั่วขณะนั้น ด้วยประการฉะนี้

เกิดแผ่นดินไหวและโอภาส

อะยัญจะ ทะสะสะหัสสี โลกะธาตุ สังกัมปิ สัมปะกัมปิ สัมปะเวธิ. อัปปะมาโณ จะ โอฬาโร โอภาโส โลเก ปาตุระโหสิ อะติกกัมมะ เทวานัง เทวานุภาวัง.

ก็หมื่นโลกธาตุนี้ได้สั่นสะเทือนหวั่นไหว และเกิดโอภาสอันใหญ่หลวงหาประมาณมิได้ในโลก ยิ่งกว่าเทวานุภาพของเทวดาทั้งหลาย

ทรงเปล่งอุทาน

อะถะ โข ภะคะวา อิมัง อุทานัง อุทาเนสิ อัญญาสิ วะตะ โภ โกณฑัญโญ, อัญญาสิ วะตะ โภ โกณฑัญโญติ. อิติ หิทัง อายัสมะโต โกณฑัญญัสสะ อัญญาโกณฑัญโญเตฺววะ นามัง อะโหสีติ.

ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเปล่งอุทานว่า ท่านทั้งหลาย โกณฑัญญะรู้แล้วหนอ ท่านทั้งหลาย โกณฑัญญะรู้แล้วหนอ ฉะนั้น ท่านโกณฑัญญะจึงปรากฏสมญานามนี้ว่า พระอัญญาโกณฑัญญะ (พระโกณฑัญญะผู้รู้แล้ว)

พระพุทธเจ้า ๒๙ พระองค์

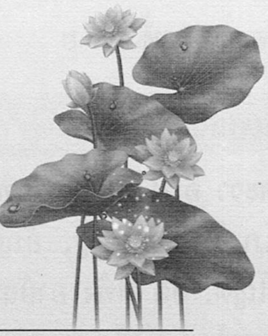
เรื่องน่ารู้ในพระไตรปิฎก

วินิตา รัตตบูรณินท์

เรื่องราวของพระพุทธเจ้าตั้งแต่พระพุทธเจ้าทีปังกร เป็นต้นไป มีปรากฏในคัมภีร์พุทธวงศ์และชินกาลมาลีปกรณ์

๑. พระพุทธเจ้าตัณหังกร

ชื่อกัปที่ตรัสรู้* : สารมัณฑกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงบุปผาวดี
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๗ วัน
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้สัตตปัณณะ (ตีนเป็ดขาว)
อายุขัย* : ๒๐,๐๐๐ ปี

*ชื่อเรียกของแต่ละกัป : ในแต่ละกัปจะมีพระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ในจำนวนที่แตกต่างกัน ซึ่งกัปหนึ่งจะมีอย่างมากไม่เกิน ๕ องค์ โดยมีชื่อเรียกแต่ละกัปต่างกัน ดังนี้
กัปที่มีพระพุทธเจ้าตรัสรู้ ๑ องค์ เรียกว่า สารกัป
กัปที่มีพระพุทธเจ้าตรัสรู้ ๒ องค์ เรียกว่า มัณฑกัป
กัปที่มีพระพุทธเจ้าตรัสรู้ ๓ องค์ เรียกว่า วรกัป
กัปที่มีพระพุทธเจ้าตรัสรู้ ๔ องค์ เรียกว่า สารมัณฑกัป
กัปที่มีพระพุทธเจ้าตรัสรู้ ๕ องค์ เรียกว่า ภัททกัป
ส่วนกัปที่ไม่มีพระพุทธเจ้าตรัสรู้เลย เรียกว่า สุญญกัป

*อายุขัย หมายถึง อายุของคนทั่วไปในยุคนั้น ตั้งแต่เกิดจนตาย

๒. พระพุทธเจ้าเมธังกร

ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : สารมัณฑกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงเมขลา
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๑๕ วัน
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้กิงสุกะ (ทองกวาว)
อายุขัย : ๙๐,๐๐๐ ปี

๓. พระพุทธเจ้าสรณังกร

ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : สารมัณฑกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงสุวิปุละ
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๒ เดือน ๒๐ วัน
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้ปาตลี (แคฝอย)
อายุขัย : ๖๐,๐๐๐ ปี

๔. พระพุทธเจ้าทีปังกร

ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : สารมัณฑกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงรัมมวดี
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๑๐ เดือน
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้นาปิปผลิ (เลียบ)
อายุขัย : ๑๐๐,๐๐๐ ปี

ความสัมพันธ์ : ในกัปนั้น พระพุทธเจ้าโคตมะประสูติเป็นบุตรเศรษฐีชื่อ สุเมธ และได้ออกบวชเป็นดาบสได้ถมถนนถวายพระพุทธเจ้าทีปังกร ได้รับพระพุทธทำนายว่าจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโคตมะในภัทรกัป เป็นการได้รับพระพุทธทำนายครั้งแรก (ดูรายละเอียดได้ที่เรื่องประกอบภาพที่ ๑)

๕. พระพุทธเจ้าโกณฑัญญะ

ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : สารมัณฑกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงรัมมวดี
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๑๐ เดือน
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้สาลกัลยาณี (ขานาง)
อายุขัย : ๑๐๐,๐๐๐ ปี
ความสัมพันธ์ : ในกัปนั้น พระพุทธเจ้าโคตมะประสูติเป็นพระราชา ทรงพระนามว่า วิชิตวี พระองค์ได้บริจาคมหาทานแด่พระพุทธเจ้าโกณฑัญญะ ได้รับพระพุทธทำนายว่าจักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโคตมะในภัทรกัป

๖. พระพุทธเจ้ามังคละ

ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : สารมัณฑกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงอุตตระ
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๘ เดือน
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้นาคะ (กากะทิง)
อายุขัย : ๙๐,๐๐๐ ปี
ความสัมพันธ์ : ในกัปนั้น พระพุทธเจ้าโคตมะประสูติเป็นพราหมณ์นามว่าสุรุจิ ได้รับฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้ามังคละ ได้บริจาคมหาทาน และรักษาศีล ได้รับพระพุทธทำนายว่าจักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโคตมะในภัทรกัป

๗. พระพุทธเจ้าสุมนะ

ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : สารมัณฑกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงเมขลา
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๑๐ เดือน
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้นาคะ (กากะทิง)
อายุขัย : ๙๐,๐๐๐ ปี
ความสัมพันธ์ : ในกัปนั้น พระพุทธเจ้าโคตมะประสูติเป็นพญานาคนามว่า อตุละ ได้บรรเลงดนตรีถวายพระพุทธเจ้าสุมนะด้วยจิตศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง ได้รับพระพุทธทำนายว่าจักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโคตมะในภัทรกัป

๘. พระพุทธเจ้าเรวตะ

ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : สารมัณฑกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงสุธัญญวดี
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๗ เดือน
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้นาคะ (กากะทิง)
อายุขัย : ๖๐,๐๐๐ ปี
ความสัมพันธ์ : ในกัปนั้น พระพุทธเจ้าโคตมะประสูติเป็นพราหมณ์นามว่า อติเทพ ในกรุงรัมมวดี ได้สนทนาธรรมกับพระพุทธเจ้าเรวตะ แล้วบริจาคมหาทาน และรักษาศีล ได้รับพระพุทธทำนายว่าจักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโคตมะในภัทรกัป

๙. พระพุทธเจ้าโสภิตะ

ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : สารมัณฑกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงสุธัมมา
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๗ วัน
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้นาคะ (กากะทิง)
อายุขัย : ๙๐,๐๐๐ ปี
ความสัมพันธ์ : ในกัปนั้น พระพุทธเจ้าโคตมะประสูติเป็นพราหมณ์นามว่า อชิตะ ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าแล้ว ตั้งอยู่

ในพระรัตนตรัย ถวายมหาทานตลอดพรรษาแด่พระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์ ได้รับพระพุทธทำนายว่าจักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโคตมะในภัทรกัป

๑๐. พระพุทธเจ้าอโนมทัสสี

ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : วรกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงจันทวดี
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๑๐ เดือน
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้อัชชุนะ (รกฟ้าขาว)
อายุขัย : ๑๐๐,๐๐๐ ปี
ความสัมพันธ์ : ในกัปนั้น พระพุทธเจ้าโคตมะประสูติเป็นอธิบดีแห่งเหล่ายักษา ได้สร้างรัตนมณฑปและบริจาคมหาทานถวายพระพุทธเจ้าอโนมทัสสี เป็นเหตุให้ได้รับพระพุทธทำนายว่าจักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโคตมะในภัทรกัป

๑๑. พระพุทธเจ้าปทุมะ

ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : วรกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงจัมปากะ
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๘ เดือน
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้มหาโสณะ (อ้อยช้าง, คำมอก)
อายุขัย : ๑๐๐,๐๐๐ ปี
ความสัมพันธ์ : ในกัปนั้น พระพุทธเจ้าโคตมะประสูติเป็นพระยาราชสีห์ ได้ถวายการรับใช้พระพุทธเจ้าปทุมะด้วยความศรัทธานาน ๗ วัน เป็นเหตุให้ได้รับพระพุทธทำนายว่าจักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโคตมะในภัทรกัป

๑๒. พระพุทธเจ้านารทะ

ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : วรกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงธัญญวดี
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๗ วัน
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้มหาโสณะ (อ้อยช้าง, คำมอก)
อายุขัย : ๙๐,๐๐๐ ปี
ความสัมพันธ์ : ในกัปนั้น พระพุทธเจ้าโคตมะประสูติเป็นดาบส ผู้สำเร็จอภิญญา ๕ สมาบัติ ๘ ได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้านารทะ แล้วบริจาคมหาทาน คือภัตตาหารจากป่าหิมพานต์นาน ๗ วัน เป็นเหตุให้ได้รับพระพุทธทำนายว่าจักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโคตมะในภัทรกัป

๑๓. พระพุทธเจ้าปทุมุตตระ

ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : มัณฑกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงหงสาวดี
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๗ วัน
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้สลพะ (สน)
อายุขัย : ๑๐๐,๐๐๐ ปี
ความสัมพันธ์ : ในกัปนั้น พระพุทธเจ้าโคตมะประสูติเป็นพระราชา พระนามว่า ชฎิล ได้บริจาคมหาทานถวายพระพุทธเจ้าปทุมุตตระ ได้รับพระพุทธทำนายว่าจักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโคตมะในภัทรกัป

๑๔. พระพุทธเจ้าสุเมธะ

ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : มัณฑกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงสุทัสสนะ
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๘ เดือน
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้มหานิมพะ (สะเดาป่า)
อายุขัย : ๙๐,๐๐๐ ปี
ความสัมพันธ์ : ในกัปนั้น พระพุทธเจ้าโคตมะประสูติเป็นมานพนามว่า อุตตระ ได้บริจาคมหาทาน คือเหรียญทอง ๘๐ ล้านโกฏิถวายแด่พระพุทธเจ้าสุเมธะ และได้อุปสมบท ได้รับพระพุทธทำนายว่าจักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโคตมะในภัทรกัป

๑๕. พระพุทธเจ้าสุชาตะ

ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : มัณฑกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงสุมังคละ
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๙ เดือน
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้มหาเวฬุ (ไผ่ใหญ่)
อายุขัย : ๙๐,๐๐๐ ปี
ความสัมพันธ์ : ในกัปนั้น พระพุทธเจ้าโคตมะประสูติเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงบริจาคมหาทานถวายพระพุทธเจ้าสุชาตะ และเสด็จออกผนวช ได้รับพระพุทธทำนายว่าจักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโคตมะในภัทรกัป

๑๖. พระพุทธเจ้าปิยทัสสี

ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : วรกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงสุธัญญวดี
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๖ เดือน
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้กกุธะ (กุ่ม)
อายุขัย : ๙๐,๐๐๐ ปี
ความสัมพันธ์ : ในกัปนั้น พระพุทธเจ้าโคตมะประสูติเป็นพราหมณ์นามว่า กัสสปะ เจนจบในไตรเพท หลังจากได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าปิยทัสสีแล้ว เกิดศรัทธามาก ได้สร้างวัดถวาย ได้รับพระพุทธทำนายว่าจักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโคตมะในภัทรกัป

๑๗. พระพุทธเจ้าอัตถทัสสี

ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : วรกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงโสภณ
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๘ เดือน
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้จัมปกะ (จำปาป่า)
อายุขัย : ๑๐๐,๐๐๐ ปี
ความสัมพันธ์ : ในกัปนั้น พระพุทธเจ้าโคตมะประสูติเป็นพราหมณ์นามว่า สุสีมะ ได้สละทางโลกออกบวชเป็นดาบสในป่าหิมพานต์และได้อภิญญา ๕ สมาบัติ ๔ มีฤทธานุภาพมากได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าอัตถทัสสีแล้ว มีจิตศรัทธาถวายดอกไม้จากเทวโลกได้รับพระพุทธทำนายว่าจักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโคตมะในภัทรกัป

๑๘. พระพุทธเจ้าธัมมทัสสี

ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : วรกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงสรณะ
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๗ วัน
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้พิมพชาละ หรือกุรวกะ (มะพลับ, ซ้องแมว)
อายุขัย : ๘๐,๐๐๐ ปี
ความสัมพันธ์ : ในกัปนั้น พระพุทธเจ้าโคตมะประสูติเป็นท้าวสักกเทวราช เสด็จมาบูชาพระพุทธเจ้าธัมมทัสสี ด้วยทิพย์ดุริยางค์และทิพย์บุปผา ได้รับพระพุทธทำนายว่าจักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโคตมะในภัทรกัป

๑๙. พระพุทธเจ้าสิทธัตถะ

ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : สารกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงเวภาระ
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๑๐ เดือน
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้กัณณิการะ (กรรณิการ์)
อายุขัย : ๑๐๐,๐๐๐ ปี
ความสัมพันธ์ : ในกัปนั้น พระพุทธเจ้าโคตมะประสูติเป็นพราหมณ์นามว่า มังคละ เจนจบไตรเพท ได้บริจาคทรัพย์เป็นทานแล้วออกบวชเป็นดาบส ได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าสิทธัตถะแล้วเกิดศรัทธามาก ถวายผลไม้ (ลูกหว้า) จากต้นชมพูพฤกษ์ (ต้นหว้า) ได้รับพระพุทธทำนายว่า จักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโคตมะในภัทรกัป

๒๐. พระพุทธเจ้าติสสะ

ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : มัณฑกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงเขมา
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๘ เดือน
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้อสนะ (ประดู่ลาย)
อายุขัย : ๘๐,๐๐๐ ปี
ความสัมพันธ์ : ในกัปนั้น พระพุทธเจ้าโคตมะประสูติเป็นพระราชา ทรงพระนามว่า สุชาตะ ต่อมาสละราชสมบัติออกผนวชเป็นดาบส บรรลุอภิญญา ๕ สมาบัติ ๘ มีฤทธานุภาพมากได้ถวายทิพย์มาลาจากเทวโลกบูชาพระพุทธเจ้าติสสะ ได้รับพระพุทธทำนายว่าจักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโคตมะในภัทรกัป

๒๑. พระพุทธเจ้าปุสสะ

ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : มัณฑกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงกาสิก
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๗ วัน
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้อาลมกะ (มะขามป้อม)
อายุขัย : ๗๒,๐๐๐ ปี
ความสัมพันธ์ : ในกัปนั้น พระพุทธเจ้าโคตมะประสูติเป็นพระราชา ทรงพระนามว่า วิชิตวี ได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าปุสสะแล้ว เกิดศรัทธา บริจาคมหาทานถวายพระพุทธเจ้า จากนั้นสละราชสมบัติ และเสด็จออกผนวช ได้รับพระพุทธทำนายว่าจักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโคตมะในภัทรกัป

๒๒. พระพุทธเจ้าวิปัสสี

ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : สารกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงพันธุมวดี
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๘ เดือน
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้ปาตลิ (แคฝอย)
อายุขัย : ๖๔,๐๐๐ ปี
ความสัมพันธ์ : ในกัปนั้น พระพุทธเจ้าโคตมะประสูติเป็นพญานาค นามว่า อตุละ มีฤทธานุภาพมาก เมื่อทราบว่าพระพุทธเจ้าอุบัติแล้ว ได้อาราธนาพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกมารับถวายมหาทาน และตั้งทองคำประดับอัญมณีมีค่า ได้รับพระพุทธทำนายว่า จักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโคตมะในภัทรกัป

๒๓. พระพุทธเจ้าสิขี

ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : มัณฑกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงอรุณวดี
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๔ เดือน
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้ปุณฑริกะ (มะม่วงป่า)
อายุขัย : ๕๖,๐๐๐ ปี
ความสัมพันธ์ : ในกัปนั้น พระพุทธเจ้าโคตมะประสูติเป็นพระราชา ทรงพระนามว่า อรินทมะ เมื่อทรงทราบข่าวการเสด็จของพระพุทธเจ้าสิขี ทรงบริจาคมหาทานนาน ๗ วัน ได้รับพระพุทธทำนายว่า จักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโคตมะในภัทรกัป

๒๔. พระพุทธเจ้าเวสสภู

ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : มัณฑกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงอโนมา
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๖ เดือน
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้มหาสาละ (สาละใหญ่)
อายุขัย : ๔๘,๐๐๐ ปี

ความสัมพันธ์ : ในกัปนั้น พระพุทธเจ้าโคตมะประสูติเป็นพระราชา ทรงพระนามว่า สุทัสสนะ เมื่อพระพุทธเจ้าเวสสภูเสด็จยังพระนคร ได้ถวายการต้อนรับ บริจาคมหาทาน และทรงสร้างวัดถวาย จากนั้นสละราชสมบัติ เสด็จออกผนวช ได้รับพระพุทธทำนายว่า จักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโคตมะในภัทรกัป

๒๕. พระพุทธเจ้ากกุสันธะ

ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : ภัทรกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงเขมาวดี
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๘ เดือน
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้มหาสิริสะ (ซึกใหญ่)
อายุขัย : ๔๐,๐๐๐ ปี
ความสัมพันธ์ : ในกัปนั้น พระพุทธเจ้าโคตมะประสูติเป็นพระราชา ทรงพระนามว่า เขมะ ทรงบริจาคบริขารเครื่องใช้สอยของบรรพชิต และมหาทานต่างๆ ถวายพระพุทธเจ้ากกุสันธะ ทรงสดับพระธรรมเทศนามีศรัทธา สละราชสมบัติ เสด็จออกผนวช ได้รับพระพุทธทำนายว่าจักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโคตมะในภัทรกัป

๒๖. พระพุทธเจ้าโกนาคมนะ

ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : ภัทรกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงโสภาวดี
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๖ เดือน
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้อุทุมพร (มะเดื่อ)
อายุขัย : ๓๐,๐๐๐ ปี
ความสัมพันธ์ : ในกัปนั้น พระพุทธเจ้าโคตมะประสูติเป็นพระราชา ทรงพระนามว่า ปัพพตะ ครองราชสมบัติแห่งเมืองมิถิลา เมื่อทรงทราบข่าวการเสด็จมาของพระพุทธเจ้าโกนาคมนะ ทรงบริจาคมหาทาน แล้วทรงอาราธนาพระพุทธเจ้าให้ประทับจำพรรษาที่เมืองมิถิลาทรงถวายการอุปัฏฐากอย่างดีตลอดไตรมาส ได้รับพระพุทธทำนายว่าจักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโคตมะในภัทรกัป

๒๗. พระพุทธเจ้ากัสสปะ

ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : ภัทรกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงพาราณสี
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๗ วัน
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้นิโครธ (ไทร)
อายุขัย : ๒๐,๐๐๐ ปี
ความสัมพันธ์ : เป็นมานพนามว่า โชติปาละ เป็นสหายกับช่างปั้นหม้อนามว่า ฆฏิการะ ผู้เป็นอุปัฏฐากของพระพุทธเจ้ากัสสปะ ฆฏิการะได้ชวนให้โชติปาละไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้ากัสสปะ ได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า โชติปาละได้อุปสมบท และบำเพ็ญเพียรในการศึกษา จนได้รับยกย่อง และได้รับพระพุทธทำนายว่าจักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโคตมะในภัทรกัป

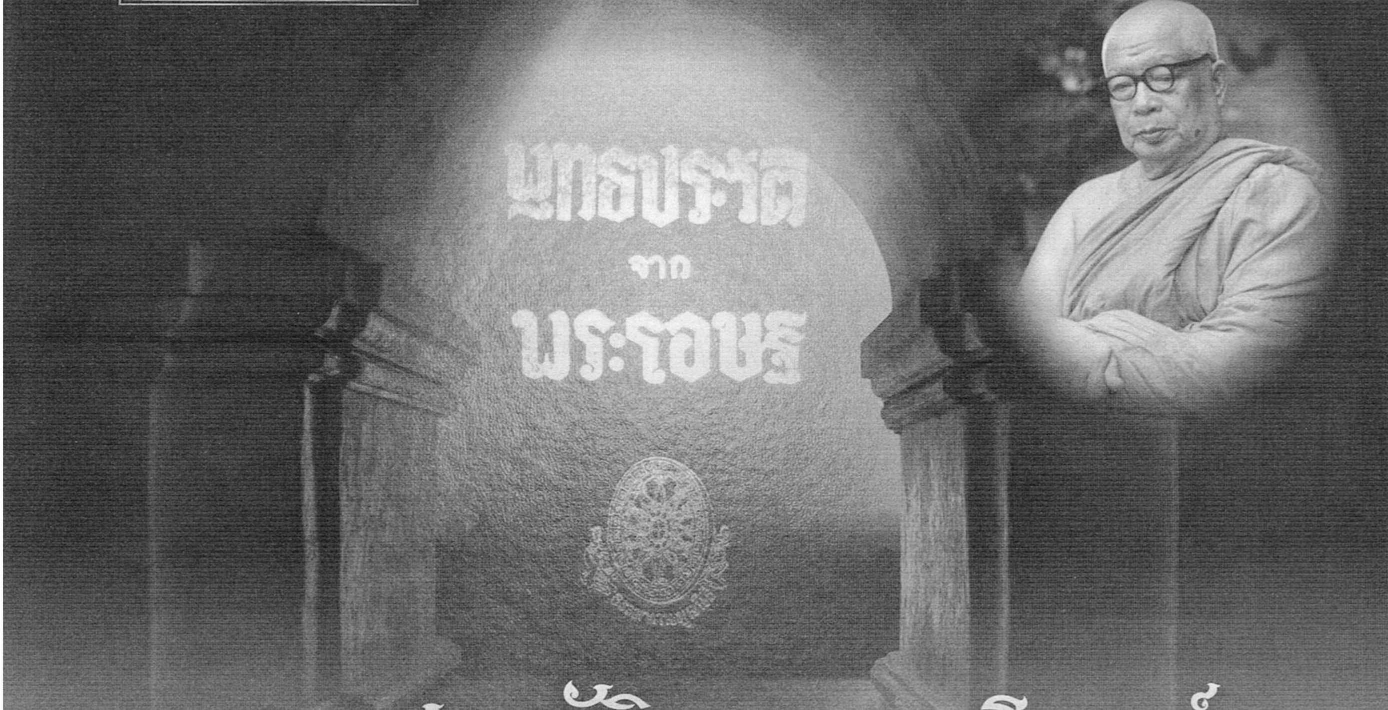
๒๘. พระพุทธเจ้าโคตมะ/พระศากยมุนี

ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : ภัทรกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงกบิลพัสดุ์
ระยะเวลาบำเพ็ญเพียร : ๖ ปี
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้อัสสัตถะ (ต้นพระศรีมหาโพธิ์)
อายุขัย : ๑๐๐ ปี

๒๙. พระพุทธเจ้าศรีอารยเมตไตรย

(พระพุทธเจ้าในอนาคต)
ชื่อกัปที่ตรัสรู้ : ภัทรกัป
สถานที่ประสูติ : กรุงเกตุมวดี
ต้นไม้ตรัสรู้ : ไม้นาคะ (กากะทิง)

ชวนอ่านหนังสือ

พุทธประวัติจากพระโอษฐ์

พระอธิการดุษฎี เมธังกุโร

กล่าวนำ

ช่องทางการเข้ามาศึกษาพุทธศาสนาของบุคคลต่างๆ มีหลายทาง บางคนสนใจเพราะหลักธรรมที่เป็นคำสอนทางปรัชญา บางคนประสบทุกข์จึงต้องการเครื่องช่วยแก้ปัญหาชีวิต บางคนมีครอบครัวหรือบุคคลที่ตนคุ้นเคยเคารพนับถือ ช่วยนำพาให้เข้ามาศึกษาปฏิบัติธรรม บางคนสนใจประเพณีพิธีกรรมหรือศิลปะเป็นสะพานเชื่อม บางคนสนใจการปฏิบัติสมาธิภาวนาก่อนจึงค่อยขยายไปสู่การเรียนข้อธรรมคำสอน และมีไม่น้อย (เช่นข้าพเจ้าเอง) ที่สนใจพุทธศาสนาเพราะได้ยินได้ฟังได้อ่านเรื่องราวของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นพระบรมศาสดาและมหาบุรุษ ผู้ก่อตั้งและสั่งสอนนำทางมหาชนให้หลุดพ้นจากบ่วงมนุษย์และบ่วงอันเป็นทิพย์ทั้งหลาย จนได้เข้าถึงสิ่งสูงสุดที่มนุษย์จะพึงได้รับ

ในบรรดาหนังสือพุทธประวัติทั้งหลาย เล่มที่นับได้ว่าดีที่สุด และเป็นยอดผลงานที่ควรมีไว้ประจำทุกห้องสมุดของทุกสำนักปฏิบัติธรรม เพราะเรียบเรียงอย่างดี มีความแม่นยำน่าเชื่อถือ สร้างแรงบันดาลใจและให้แนวทางในการปฏิบัติธรรมแก่ผู้อ่านอย่างครบถ้วน จนนักเขียนชื่อดังอย่าง *วิลาศ มณีวัติ* ถึงกับยกย่องว่า **หากต้องติดอยู่ที่เกาะคนเดียวและมีหนังสือเล่มเดียวเป็นเพื่อน ก็ขอเลือกเล่มนี้ติดตัวไป**

ท่านพุทธทาสเล่าว่า เมื่อท่านเรียบเรียงหนังสือ *“ตามรอยพระอรหันต์”* และเริ่มใช้นามว่า *“พุทธทาส”* คือผู้รับใช้พระพุทธเจ้าแม้ด้วยชีวิต ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น ในการค้นคว้าพระไตรปิฎกบาลีฉบับสยามรัฐ เพื่อรวบรวม

แนวทางการปฏิบัติธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้ให้ ได้สังเกตว่า **มีพระบาลีที่พระพุทธองค์ทรงตรัสเล่าถึงการปฏิบัติของพระองค์เองกระจัดกระจายอยู่ และมากพอที่จะรวบรวมขึ้นไว้** โดยมิต้องใช้คำของอรรถกถาจารย์ภายหลัง จึงตั้งใจรวบรวมขึ้นเป็น *"พุทธประวัติจากพระโอษฐ์"* เป็นเล่มแรก และเมื่อพิมพ์ซ้ำต่อมาได้ปรับปรุงจนสมบูรณ์เป็นที่พอใจสุดท้าย (จาก พ.ศ. ๒๔๗๗ - ๒๕๒๓ นับได้กว่า ๔๐ ปี) และเป็นหนังสือชุดธรรมโฆษณ์ที่พิมพ์ซ้ำมากครั้งที่สุด

พุทธประวัติ ๓ แนวทาง

ในคำนำครั้งที่ ๒ (พ.ศ. ๒๔๙๔) ท่านพุทธทาส (อินทปัญโญ = อ.ป.) กล่าวถึงแนวทางการร้อยกรองเรื่องพุทธประวัติที่นิยมเขียนไว้ ๓ แนวทาง คือ

แนวทางแรก เน้นเทิดพระเกียรติ สรรเสริญพระคุณ สร้างศรัทธาแก่ผู้อ่าน จึงเต็มไปด้วยเรื่องปาฏิหาริย์ เช่น ปฐมสมโพธิกถา ลลิตวิศตระ

แนวทางที่สอง เน้นตำนาน และประวัติศาสตร์ในฐานะที่ทรงเป็นบุคคลอย่างที่วิทยาศาสตร์เชื่อ เช่น ผลงานของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และ *Life of Buddha ของ E.J.Thomas*

แนวทางที่สาม คือ แนวการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม เช่น ตีความเรื่องราวที่เป็นปาฏิหาริย์ในรูปของปริศนาธรรม เช่น ประสูติแล้วทรงพระดำเนินได้ ๗ ก้าว คือ ธรรมะหมวดโพชฌงค์ ๗ หรือทรงแผ่ธรรมไป ๗ แว่นแคว้นทางเหนือ หรือทรงเอาชนะครูทั้งหกในยุคนั้นได้ เป็นต้น

รวมไปถึงการใช้ภาษาคน - ภาษาธรรม (บุคคลาธิษฐาน และธรรมาธิษฐาน) มาอธิบายสภาวธรรมต่างๆ

[แม้ในรุ่นต่อมา มหากาพย์อย่างไซอิ๋ว (Journey to the West) ก็มีลักษณะการประพันธ์เช่นนี้ คือเป็นเรื่องอ่านเล่นแสดงปาฏิหาริย์ หรือเป็นเรื่องประวัติศาสตร์ของหลวงจีนเหี้ยนจัง (*สำเนียงจีนกลางว่า เสวียนจั้ง ; พระถังซัมจั๋ง หรือพระตรีปิฎก*) หรือเป็นปริศนาธรรมแสดงการเดินทางสู่พระนิพพานก็มี ซึ่งสามารถหาอ่านได้ในหนังสือ *"เดินทางไกลกับไซอิ๋ว"*]

อธิบายหนังสือ พุทธประวัติจากพระโอษฐ์

โดยใจความสำคัญ ท่านผู้รวบรวมได้สรุปไว้ว่า

"เป็นพระประวัติตรัสเล่า ไม่มีคำเรียบเรียงของผู้แต่งคละปน เพราะเป็นที่รวบรวมเฉพาะพระพุทธภาษิตที่ตรัสถึงประวัติของพระองค์เองจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ล้วนเลือกเก็บเอามาร้อยกรองให้เป็นหมวดหมู่ ติดต่อกันเป็นลำดับ มุ่งแสดงหลักธรรมที่แนบอยู่ในพระชนม์ชีพของพระองค์ แทนการมุ่งทางตำนานประวัติ หรือนิยายประวัติ **เพื่อให้เป็นหนังสือส่งเสริมปฏิบัติธรรมเล่มหนึ่ง เป็นส่วนใหญ่ รวมทั้งเป็นแก่นแห่งเรื่องพุทธประวัติด้วย เป็นส่วนพิเศษ"**

ทั้งระบุอีกว่า "มีปทานุกรมคำสำคัญ ลำดับหมวดธรรม อยู่ท้ายเล่ม" และยังมีคำประกาศว่า "การร้อยกรองหนังสือเล่มนี้ อุทิศเป็นถามพลี* แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า และเพื่อเป็นรอยพระพุทธบาท แด่เพื่อนสัตว์ผู้เดินค้นหาพระองค์"

โครงสร้างของหนังสือ

จากลำดับเรื่อง (คือ สารบัญ) ผู้เขียนได้แบ่งออกเป็น ๖ ภาค และได้ทำหัวข้อย่อย

---

* ถามพลี อ่านว่า ถามะ-พลี แปลว่า บูชาด้วยกำลังสติปัญญา

แสดงเนื้อหาของเรื่อง ดังนี้

ภาคนำ เป็นข้อความให้เกิดความสนใจในพระพุทธประวัติ มี ๑๒ เรื่อง เช่น พระตถาคตเกิดขึ้นในโลก เพื่อแสดงแบบแห่งการครองชีวิตอันประเสริฐแก่โลก / แสดงธรรมเพื่อความระงับ ดับ รู้ / ธรรมชาติ ๓ อย่าง ทำให้พระองค์เกิดขึ้นเป็นประทีปแก่โลก / ผู้เชื่อฟังพระตถาคตจะได้รับประโยชน์สุขสิ้นกาลนาน

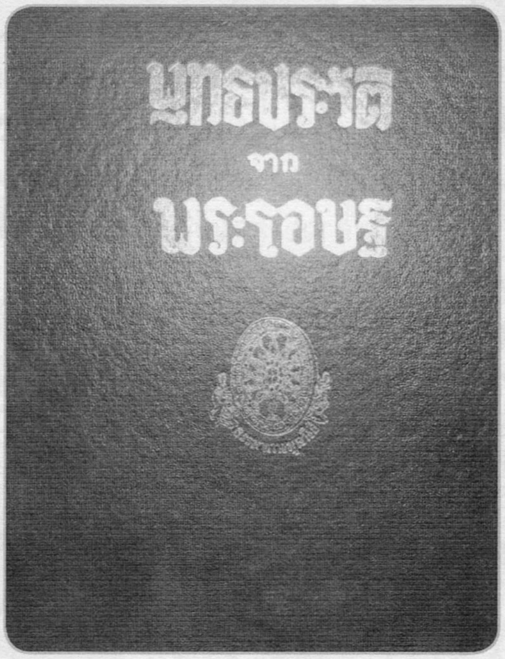
ภาค ๑ เริ่มแต่การเกิดแห่งศากยวงศ์ จนถึงออกผนวช มี ๒๑ เรื่อง เช่น การประสูติ ยืนคลอด / เทวดารับก่อน / เทวบุตรทั้งสี่รับมาถวาย / ไม่เปื้อนมลทินครรภ์ / ท่อธารจากอากาศ / การเปล่งอาสภิวาจา / ประกอบด้วยมหาปุริสลักษณะ ๓๒ / ความรู้สึกที่ถึงกับทำให้ออกผนวช... เป็นต้น

ภาค ๒ เริ่มแต่ออกผนวชแล้ว จนถึงได้ตรัสรู้ มี ๓๕ เรื่อง เช่น ทุกรกิริยา / ธรรมที่ทรงอบรมอย่างมากก่อนตรัสรู้ / อาการแห่งการตรัสรู้ / วิหารธรรมที่ทรงอยู่ เมื่อตรัสรู้ใหม่ๆ ...

ภาค ๓ เริ่มแต่ได้ตรัสรู้แล้ว จนถึงโปรดปัญจวัคคีย์ มี ๗๙ เรื่อง เช่น ทรงเป็นลูกไก่ตัวพี่ที่สุด / ทรงมีตถาคตทศพลญาณสิบ / ทรงทราบ ทรงเปิดเผย แต่ไม่ทรงติด ซึ่งโลกธรรม / ทรงเป็นธรรมราชาที่เคารพธรรม...

ภาค ๔ เริ่มแต่โปรดปัญจวัคคีย์แล้ว จนถึงจวนจะปรินิพพาน มี ๑๗๐ เรื่อง

ก. เกี่ยวกับการประกาศศาสนา ๔๘ เรื่อง
ข. เกี่ยวกับคณะสาวกของพระองค์ ๓๐ เรื่อง
ค. เกี่ยวกับความเป็นอยู่ของพระองค์เอง ๓๑ เรื่อง
ง. เกี่ยวกับลัทธิอื่นๆ ๑๖ เรื่อง
จ. เกี่ยวกับการที่มีผู้เข้าใจผิด ๒๓ เรื่อง
ฉ. เกี่ยวกับเหตุการณ์พิเศษบางเรื่อง ๒๒ เรื่อง ผนวกเรื่องเบ็ดเตล็ดตามเสียงของคนนอก ๒๔ เรื่อง

ภาค ๕ การปรินิพพาน มี ๑๐ เรื่อง เช่น แผ่นดินไหวเนื่องด้วยการปลงอายุสังขาร / ตรัสเรื่องการบูชาอย่างแท้จริง / ธรรมวินัยนี้ ไม่ว่างจากศาสดา / ปัจฉิมวาจา / สังเวชนียสถานหลังพุทธปรินิพพาน...

ภาค ๖ การบำเพ็ญบารมีในอดีตชาติ มี ๒๐ เรื่อง ซึ่งเต็มไปด้วยทิฏฐานุคติอันสาวกในภายหลังพึงดำเนินตาม เช่น ต้องท่องเที่ยวมาแล้วเพราะไม่รู้อริยสัจจ์ / เรื่องในจริยาปิฎก ๓๕ เรื่อง ท่านเลือกคัดมา ๘ เรื่อง เพื่อแสดงพระพุทธจริยา เช่น พระเวสสันดร ซึ่งอ่านแล้วได้ความซาบซึ้งมาก ดังตอนสรุป

...เราสละกัณหาชาลี และพระนางมัทรี ผู้มีวัตรในสามี ไม่มีความลังเลใจ ก็เพราะเหตุแห่งปัญญาเครื่องตรัสรู้....สัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรา เราจึงให้ของรัก (เพื่อสิ่งที่เรารัก)...

คำแนะนำในการใช้หนังสือนี้

สำหรับปทานุกรมค้นคำสำคัญ และลำดับหมวดธรรมท้ายเล่มที่ท่านตั้งใจทำอย่างละเอียด

ด้วยความมุ่งหมายให้ผู้อ่านได้ใช้ค้นหาที่อ้างอิงที่มาในคัมภีร์ และใช้ค้นคว้าหาความรู้โดยสะดวกแล้ว **ในคู่มือการใช้หนังสือดังกล่าวท่านยังแนะวิธีอ่าน และทดสอบความรู้ของตนด้วยตนเอง ซึ่งทำให้ผู้อ่านรู้สึกสนุกและท้าทาย** นอกจากได้รับประโยชน์อย่างมากแล้ว ยังเกิดความเชื่อมั่นในภูมิรู้ภูมิธรรมของตนด้วย ข้าพเจ้าอดทึ่งในฉันทะ ความเพียร ความใส่ใจ และขวนขวายปรับปรุงผลงานชิ้นนี้ ตลอดหลายสิบปีที่ผ่านมา ที่ท่านและคณะทำงานด้วยใจรัก และเพลิดเพลินในธรรมอย่างแท้จริง โดยที่ในเวลานั้นไม่มีเครื่องทุ่นแรงให้ความสะดวก อย่างเครื่องถ่ายเอกสารหรือคอมพิวเตอร์ อย่างในทุกวันนี้ ทุกอย่างจึงต้องใช้มือ หัวสมอง และกำลังใจอันทุ่มเทและบากบั่นยิ่ง

นอกจากนั้นเมื่อมีโอกาส ท่านพุทธทาสยังพยายามย่อและย่อย ตลอดจนขยายความพุทธประวัติที่ท่านได้ศึกษาอย่างแตกฉานและซาบซึ้ง ส่งและสื่อสารถึงกลุ่มคนต่างเพศต่างวัยในโอกาสต่างๆ อาทิ

- สำหรับเยาวชน ท่านแปลและเรียบเรียง *"พุทธประวัติ สำหรับยุวชน"* โดยอาศัยงานของภิกษุ *สีลาจาระ* ชาวศรีลังกา และต่อมามีผู้เขียนภาพการ์ตูนประกอบด้วย

- สำหรับคนวัยหนุ่มสาว ท่านเรียบเรียงเรื่อง *"มหาภิเนษกรมณ์"* พรรณนาเหตุการณ์คืนวันที่พระโพธิสัตว์ (เจ้าชายสิทธัตถะ) เสด็จออกจากวังเพื่อออกบวชแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ด้วยน้ำพระทัยเปี่ยมด้วยความรัก ด้วยสำนวนโรแมนติกมาก

- สำหรับแบบเรียนของคณะสงฆ์ ท่านได้แต่งหลักสูตร *"พุทธประวัติ"* ที่อิงกับประวัติศาสตร์สังคมอินเดีย โดยถวายลิขสิทธิ์ให้มหามกุฏราชวิทยาลัย และเขียน *"พระพุทธคุณ (ต่อมวลมนุษยชาติ) ที่จดจารึกในประวัติศาสตร์"* อีกด้วย การเขียนงานนี้เป็นเหตุให้ท่านต้องเดินทางไปอินเดีย ราว ๒ เดือน เพื่อให้มั่นใจจากการได้พบเห็นของจริง มิใช่ลอกถ้อยคำตามตำรา และการไปอินเดียนี้ยังเป็นเหตุให้เกิดผลงานสำคัญทางโบราณคดีต่อมา คือ

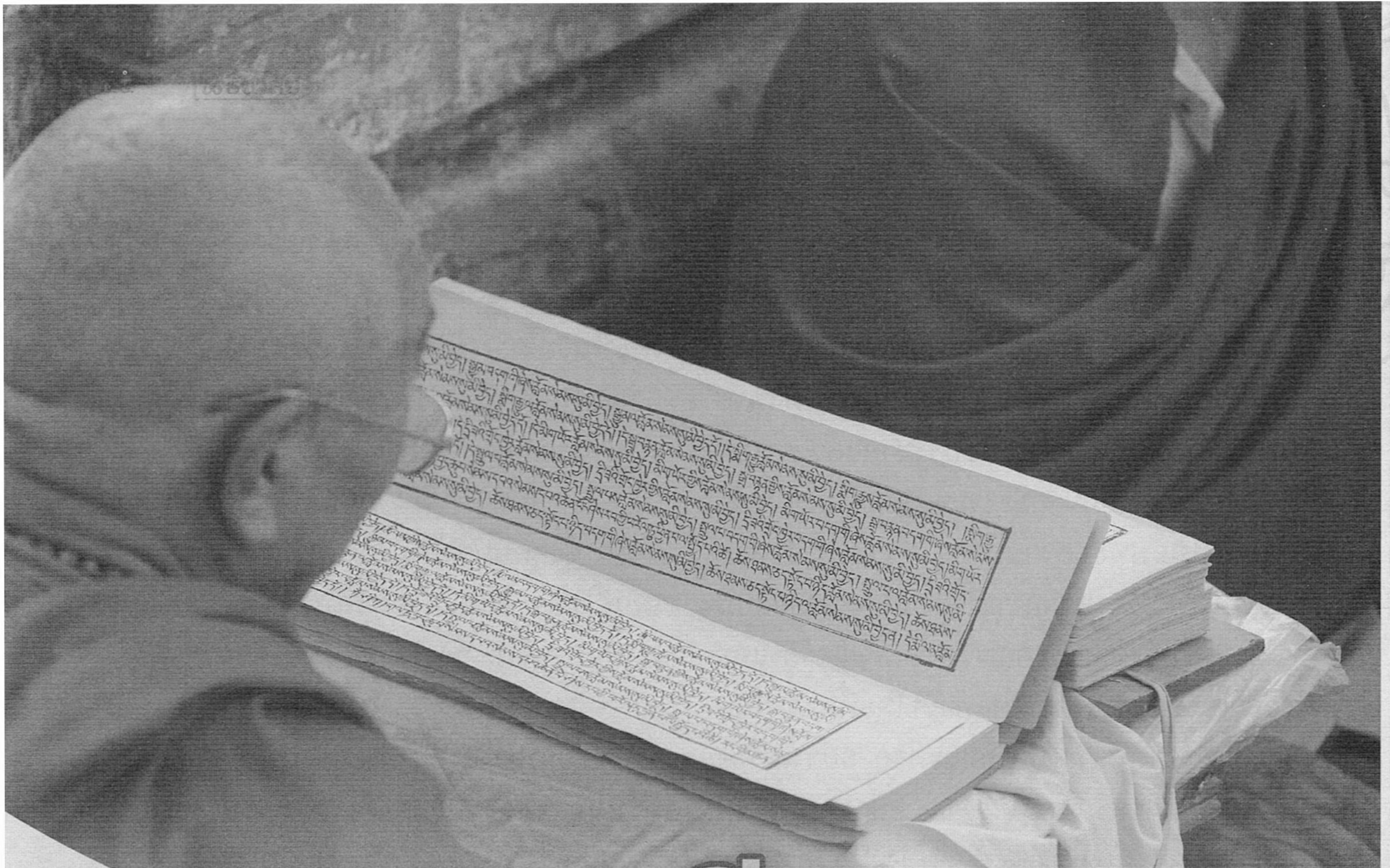
- *"พุทธประวัติ จากหินสลัก"* สมัยพระเจ้าอโศก ซึ่งยุคนั้นยังไม่มีพระพุทธรูป และที่สวนโมกข์ไชยา ก็เกิดโรงมหรสพทางวิญญาณและโรงปั้นภาพขึ้นตามมา

- *"พุทธจริยา"* เป็นหนังสือธรรมโฆษณ์ที่ท่านนำมาอรรถาธิบายขยาย สิ่งที่พระพุทธองค์ทรงปฏิบัติ ต่อชนกลุ่มต่างๆ เช่น พระประยูรญาติ สาวก และชาวโลก อันเป็นแบบอย่างที่ดี

- *"พระพุทธคุณบรรยาย"* เป็นงานที่ท่านรับนิมนต์จาก *เจ้าชื่น สิโรรส* ให้แสดงโดยพิสดาร และต่อมาได้จัดพิมพ์เป็นหนังสือธรรมโฆษณ์ที่ช่วยให้รู้ถึงพระพุทธเจ้าตามนัยแห่งอุบาลีพุทธคุณเพิ่มเติมอีก

บทส่งท้าย

อาจกล่าวได้ว่า ท่านพุทธทาสเป็นบุคคลสำคัญที่อุทิศตนตลอดชีวิต สร้างผลงานชั้นเลิศจำนวนมากอย่างหาผู้เปรียบได้ยาก และ *"พุทธประวัติจากพระโอษฐ์"* นี้ เป็นผลงานสำคัญชิ้นหนึ่งที่ท่านสร้างคุณูปการอย่างใหญ่หลวง ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็น **หนังสือธรรมสามัญประจำบ้าน** ที่ชาวพุทธทุกคนควรอ่าน และคู่ควรแก่การจัดพิมพ์อย่างดี ในราคาย่อมเยา ให้แพร่หลายกว้างขวางที่สุด เช่นเดียวกับ *"พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน"* และ *"พุทธธรรม"* ที่ได้พิมพ์ออกมาก่อนหน้านี้ด้วย

ภาษาบาลี เป็นภาษาของพระพุทธเจ้า

มองต่างมุม

พระคันธสาราภิวงศ์

ในสมัยพุทธกาลมีแคว้นใหญ่ ๒ แคว้น คือ แคว้นมคธ และแคว้นโกศล ทั้งสองแคว้นนี้เป็นมหาอำนาจแผ่แสนยานุภาพปกครองแคว้นต่างๆ กว่า ๒๐ แห่งทั่วชมพูทวีป เรื่องนี้ทราบได้จากข้อความในคัมภีร์อุทาน ราชสูตร (ขุ.อุ. ๒๕/๑๒/๑๐๖) ในพระสูตรนั้นมีเรื่องที่ภิกษุทั้งหลายสนทนาเปรียบเทียบพระเจ้าพิมพิสารที่ปกครองแคว้นมคธ กับพระเจ้าปเสนทิโกศลที่ปกครองแคว้นโกศลว่า กษัตริย์พระองค์ไหนมีพระราชทรัพย์ โภคสมบัติ ท้องพระคลังแว่นแคว้น พาหนะกำลังพล และแสนยานุภาพมากกว่ากัน (ขุ.อุ. ๒๕/๑๒/๑๐๖)

ประชาชนในแคว้นทั้งสองเหล่านั้นใช้ภาษามคธเป็นหลัก จะเห็นได้ว่า ในคัมภีร์อรรถกถาของสีลักขันธวรรค (ที. สี. อ. ๑/๒๕๔/๒๑๖) กล่าวว่า ประชาชนในแคว้นโกศลมักทักทายกันด้วยคำว่า กจฺจิ โภ กุสลํ (ท่านผู้เจริญ สุขภาพดีไหม) ซึ่งคล้ายกับภาษาอังกฤษว่า How do you do? จึงเรียกว่า แคว้นโกศล คือ แคว้นของคนที่ทักทายกันด้วยคำว่า กุสลํ ส่วนประชาชนในแคว้นมคธมักทักทายกันด้วยคำว่า กจฺจิ ขมนียํ, กจฺจิ ยาปนียํ (สบายดีไหม) ซึ่งคล้ายกับภาษาอังกฤษว่า How are you?

เมื่อแคว้นทั้งสองปกครองเมืองต่างๆ ทั่วชมพูทวีปเช่นนี้ จึงเป็นธรรมดาที่ประชาชนในแคว้นเหล่านั้นต้องสื่อสารกันด้วยภาษากลาง ซึ่งก็คือ

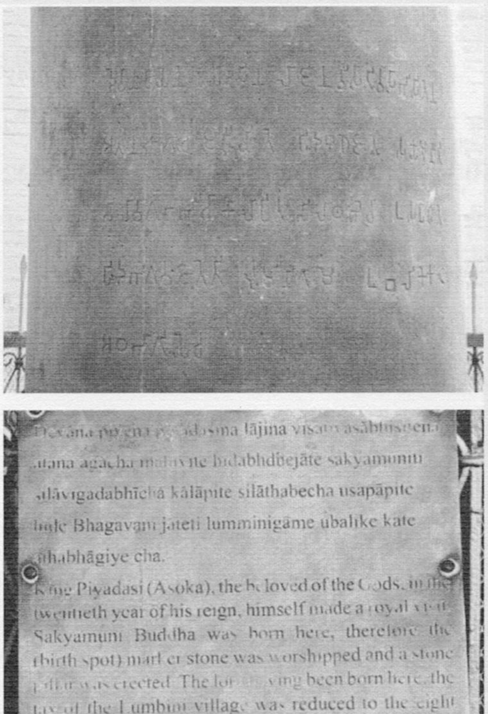
ภาษามคธนั่นเอง ข้อนี้เปรียบได้กับภาษาอังกฤษที่เป็นภาษากลางของประเทศมหาอำนาจฝั่งตะวันตกในปัจจุบัน และพระพุทธเจ้าก็ทรงแสดงธรรมด้วยภาษากลางอันเป็นภาษาที่คนส่วนใหญ่เข้าใจกันในสมัยนั้น

ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ทราบว่าพระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมด้วยภาษามคธ เพื่อให้ชาวอินเดียในสมัยพุทธกาลสามารถเข้าใจสิ่งที่ตรัสสอนได้ และภาษามคธนี้ก็มีชื่อเรียกว่า สกนิรุตติ (ภาษาของตน) พบในพระวินัยปิฎก จูฬวรรค ดังข้อความว่า

อนุชานามิ ภิกฺขเว สกาย นิรุตฺติยา พุทฺธวจนํ ปริยาปุณิตุํ. (วิ.จู. ๗/๒๘๕/๔๖)

"ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เล่าเรียนพุทธวจนะด้วยภาษาของตน"

สกาย นิรุตฺติยาติ เอตฺถ สกา นิรุตฺติ นาม สมฺมาสมฺพุทฺเธน วุตฺตปฺปการ มาคธิกโวหาโร. (วิ.จู.อ. ๓/๒๘๕/๓๑๗)

อักษรที่จารึกไว้ที่เสาอโศก ลุมพินี

"ในคำว่า สกาย นิรุตฺติยา (ด้วยภาษาของตน) นี้ ภาษาของชาวมคธที่มีลักษณะอันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ ชื่อว่า ภาษาของตน"

นอกจากนั้น ภาษามคธนี้ยังมีชื่อเรียกอีก ๘ อย่าง พบในคัมภีร์อรรถกถา ดังนี้

๑. มาคธภาสา (ภาษาอันมีในแคว้นมคธ) พบในอรรถกถาของพระอภิธรรมปิฎก (อภิ.วิ.อ. ๒/๗๑๘/๔๑๕) ว่า สพฺพตฺถ มาคธภาสาว อุสฺสนฺนา (มาคธภาษาเท่านั้นนิยมใช้มากในที่ทุกแห่ง)

๒. มาคธิกภาสา (ภาษาอันมีในแคว้นมคธ) พบในอรรถกถาของปฏิสัมภิทามรรค (ขุ.ป.อ. ๑/๖) ว่า มาคธิกภาสํ ภาสิสฺสติ (จักกล่าวมาคธิกภาษา)

๓. ตันติภาษา (ภาษาของพระพุทธพจน์) พบในอรรถกถาของธรรมบท (ขุ.ธ.อ. ๑/๒) ว่า ตนฺติภาสํ มโนรมํ (ภาษาของพระพุทธพจน์อันน่ารื่นรมย์)

๔. มูลภาษา (ภาษาดั้งเดิมของคนต้นกัป) พบในอรรถกถาของปฏิสัมภิทามรรคว่า

สพฺพสตฺตานํ มูลภาสาย ปเภทคตํ ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา. (ขุ.ป.อ. ๑/๖)

"นิรุตติปฏิสัมภิทา คือ ปัญญาแตกฉาน [ภาษามคธนั้น] ที่เป็นภาษาดั้งเดิมของเหล่าสัตว์ทั้งหมด"

๕. อริยกะ หรือ อริยโวหาร (ภาษาของชาวอารยัน) พบในอรรถกถาของพระวินัยปิฎก มหาวรรคว่า

ตตฺถ อริยกํ นาม อริยโวหาโร มาคธภาสา. (วิ.มหา.อ. ๑/๕๔/๒๗๓)

"ในพากย์นั้น ที่ชื่อว่า อริยกะ คือ ภาษาของชาวอารยัน กล่าวคือ ภาษาของชาวมคธ"

๖. พรหมโวหาร (ภาษาของพรหม) พบใน

อรรถกถาของพระอภิธรรมปิฎกว่า

อยเมเวกา ยถาภุจฺจพฺรหฺมโวหารอริยโวหาร สงฺขาตา มาคธภาสา น ปริวตฺตติ. (อภิ.วิ.อ. ๒/๗๑๘/๔๑๕)

"มาคธภาษานี้เพียงอย่างเดียวที่เรียกว่า พรหมโวหาร และอริยโวหาร ตามความเป็นจริง ย่อมไม่เปลี่ยนแปลง"

๗. ธัมมนิรุตติ (ภาษาคงที่) พบในอรรถกถาของพระอภิธรรมปิฎกว่า

ตตฺถ ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณนฺติ ตสฺมึ อตฺเถ ธมฺเม จ ปวตฺตมานาย ตสฺสา ธมฺมนิรุตฺติยา สภาวปญฺญตฺติยา อภิลาเป ญาณํ. (อภิ.วิ.อ. ๒/๗๒๕/๔๑๙)

"คำว่า ตตฺถ ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ (ความรู้ในการพูดภาษาคงที่นั้น) หมายความว่า ปัญญาในการพูดภาษาคงที่นั้น คือ ในการพูดคำบัญญัติที่ไม่เปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นไปในผลและเหตุนั้น"

๘. สภาวนิรุตติ (ภาษาคงที่) พบในอรรถกถาของพระอภิธรรมปิฎกว่า

ตสฺมึ สภาวนิรุตฺตาภิลาเป ปเภทคตํ ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา. (อภิ.วิ.อ. ๒/๗๑๘/๔๑๔)

"ความรู้แตกฉานในการพูดภาษาคงที่นั้น ชื่อว่านิรุตติปฏิสัมภิทา"

ชื่อว่า ธัมมนิรุตติ และสภาวนิรุตติ มีความหมายเหมือนกัน โดยเป็นภาษาคงที่ไม่เปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาเหมือนภาษาอื่นๆ แม้ภาษานี้จะสาบสูญไปจากโลกมนุษย์แล้วก็ยังคงอยู่ในเทวโลกและพรหมโลก เมื่อโลกพินาศแล้วบังเกิดใหม่ ก็มีพรหมจากพรหมโลกมากินง้วนดินกลายเป็นคนต้นกัป ตามข้อความที่ตรัสไว้ในทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค อัคคัญญสูตร (ที.ปา. ๑๒๐/๗๒-๓) ภาษานี้จึงเป็นภาษาของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ จะเห็นได้ว่า พระเจ้ามหินทะผู้เป็นพระราชบิดาของพระพุทธเจ้าผุสสะที่ตรัสรู้เมื่อ ๙๑ กัปที่ผ่านมา ได้กล่าวนอบน้อมพระพุทธเจ้าพระองค์นั้นด้วยบทมหานมัสการว่า นโม ตสฺส เป็นต้น ดังที่ปรากฏในอรรถกถาธรรมบท (ขุ.ธ.อ. ๑/๑๑/๗๖) และในมหาสุตโสมชาดกก็มีเรื่องที่พระเจ้าสุตโสมได้ฟังคาถา ๔ บทซึ่งเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้ากัสสปะที่เสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว แต่คำสอนที่เป็นคาถา ๔ บทเหล่านั้นยังคงอยู่ในโลก (ขุ.ชา. ๒๘/๔๑๑-๑๔/๑๑๒)

การที่ภาษาบาลีนี้คงอยู่ตามธรรมชาติไม่เปลี่ยนแปลง อาจจะเป็นเพราะว่ามีรากศัพท์ที่แน่นอนชัดเจน และไม่ซับซ้อนเหมือนภาษาสันสกฤต เช่น วิภัตตินามในภาษาบาลีมี ๑๔ ศัพท์ แต่ในภาษาสันสกฤตมี ๒๑ ศัพท์ วิภัตติอาขยาตในภาษาบาลีมี ๙๖ ศัพท์ แต่ในภาษาสันสกฤตมี ๑๘๐ ศัพท์ อีกทั้งการผันคำในสันสกฤตก็ซับซ้อนและมีข้อยกเว้นมากมาย ภาษาบาลีจึงเป็นภาษาของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์

บางท่านเข้าใจว่า คำว่า ปาฬิ ซึ่งอาจใช้เป็น ปาลิ แปลว่า "บาลี" เป็นคำใหม่ที่พบในคัมภีร์อรรถกถา แต่ไม่ปรากฏในพระไตรปิฎก ที่จริงแล้ว คำว่า ปาฬิ มีมาตั้งแต่สมัยปฐมสังคายนา ดังข้อความในสังยุตตนิกาย มหาวรรคว่า

ยาว เอสนา ปาฬิ วิตฺถาเรตพฺพา. (สํ.ม. ๑๙/๒๕๘-๒๖๙/๑๑๙)

"พึงเพิ่มบาลีให้พิสดารจนถึงเอสนาสูตร"

ข้อความนี้เป็นเหมือนเชิงอรรถที่พระสังคาหกาจารย์เพิ่มเติมจากพระสูตร ดังนั้น คำว่า ปาฬิ จึงมีใช้เป็นครั้งแรกในพระไตรปิฎกตั้งแต่ปฐมสังคายนา ไม่ใช่เริ่มมีในสมัยคัมภีร์อรรถกถา จะเห็นได้ว่า ในคัมภีร์อรรถกถาหลายฉบับกล่าวถึง ปาฬิศัพท์ว่า คือพระบาลี หรือ พระพุทธพจน์ ด้วยเหตุนั้น คัมภีร์ฎีกาและไวยากรณ์บาลีจึงแสดง

ความหมาย ของ ปาฬิศัพท์ ๔ ประการตามรูปวิเคราะห์ (คำจำกัดความ) ดังนี้

๑. อตฺถํ ปาติ รกฺขตีติ ปาฬิ, ตนฺติ = สิ่งที่รักษาเนื้อความ ชื่อว่า ปาฬิ คือ พระพุทธพจน์ (ปา ธาตุ + ฬิ ปัจจัยในกัตตุสาธนะ) <โมคคัลลานไวยากรณ์ ๗/๒๒๘>

๒. อตฺถํ ปาเลตีติ ปาฬิ, ลสฺส ฬตฺตํ = สิ่งที่รักษาเนื้อความ ชื่อว่า ปาฬิ แปลง ล เป็น ฬ (ปาล ธาตุ + อิ ปัจจัยในกัตตุสาธนะ) <สัททนีติปกรณ์ ธาตุมาลา น. ๔๕๒>

๓. โย นํ ปริยาปุณาติ, ตํ อาปายิกาทีหิ ทุกฺเขหิ ปาติ รกฺขตีติ ปาฬิ = สิ่งที่รักษาผู้ปฏิบัติตามให้พ้นไปจากทุกข์ในอบายเป็นต้น ชื่อว่า ปาฬิ (ปา ธาตุ + ฬิ ปัจจัยในกัตตุ - สาธนะ) <มณิสารมญฺชูสาฎีกา ๑/๑๕๑-๕๒>

๔. ปกฏฺฐานํ อุตฺตมานํ สทฺทานํ อาฬิ ปาฬิ = ลำดับของกลุ่มคำอันยิ่งยวด ชื่อว่า ปาฬิ (ป อุปสรรค + อาฬิ ศัพท์) <ม.มู.ฏีกา ๒/๓๓๗/๗๒๒, องฺ.จตุกฺก.ฎีกา ๒/๒๒/๓๐๙>

แม้คำว่า ปาฬิ จะหมายความถึงพระบาลีคือพระไตรปิฎก แต่ภายหลังคำนี้ใช้เป็นชื่อของภาษา เรียกว่า ภาษาบาลี โดยมีใช้ครั้งแรกในสมัยของท่านพระธรรมบาลในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕ พระฎีกาจารย์ใช้คำว่า ปาฬิภาสา (ภาษาบาลี) ในคัมภีร์ฎีกาของทีฆนิกาย (ที.สี.ฏีกา ๑/๑๙) และฎีกาของมัชฌิมนิกาย (ที.ม.ฏีกา ๑/๘/๒๑) โดยกล่าวว่า ปาฬิภาสายานุวิธายินี (กระทำให้สมควรด้วยภาษาบาลี)

ดังนั้น จึงสรุปความได้ว่า บาลีเป็นชื่อของพระพุทธพจน์และภาษามคธทั้งสองอย่าง โดยพระพุทธพจน์ชื่อว่า บาลี เพราะรักษาเนื้อความ ส่วนภาษามคธชื่อว่า บาลี เพราะเป็นภาษาของพระพุทธพจน์ (ปาฬิยา ภาสา ปาฬิภาสา = ภาษาของพระพุทธพจน์ ชื่อว่า ปาฬิภาสา) เนื่องจากคำว่า ปาฬิ หมายถึงพระพุทธพจน์นั่นเอง

บางท่านกล่าวว่า ปาฬิภาสา มีความหมายว่า "ภาษารักษาพระพุทธพจน์" ตามรูปวิเคราะห์ว่า พุทฺธวจนํ ปาเลตีติ ปาฬิ (ภาษารักษาพระพุทธพจน์ ชื่อว่า ปาฬิ) แต่ความหมายและรูปวิเคราะห์ดังกล่าวไม่ปรากฏในคัมภีร์ใดๆ

คัมภีร์ฉันโทสารัตถเมทินี (คำอธิบายคาถา ๓-๔) ประมวลความเกี่ยวกับภาษามคธไว้เป็นคาถาท่องจำโดยนำมาจากคัมภีร์สัมโมหวิโนทนี (อภิ.วิ.อ. ๒/๗๑๘/๔๑๔-๑๕) และอรรถกถาปฏิสัมภิทามรรค (ขุ.ป.อ. ๑/๖-๗) ดังนี้

มูลภาสาติ สา วุตฺตา โปราณา ยา'ทิกปฺปิกา
มาคธี'ริยภาสาถมโนรมาติ วิสฺสุตา.

"ภาษาใดเป็นภาษาดั้งเดิม คนต้นกัปใช้พูดกัน ปรากฏว่าเป็นภาษาที่ใช้ในแคว้นมคธ ภาษาของชาวอารยัน และภาษาน่าพึงใจ ภาษานั้นเรียกว่ามูลภาษา (ภาษาดั้งเดิม)"

พฺรหฺมภาสา ยถาภุจฺจภาสา จาปริวตฺตินี
สภาวนิรุตฺติ เหสา เกนจิ อวิโกปิตา.

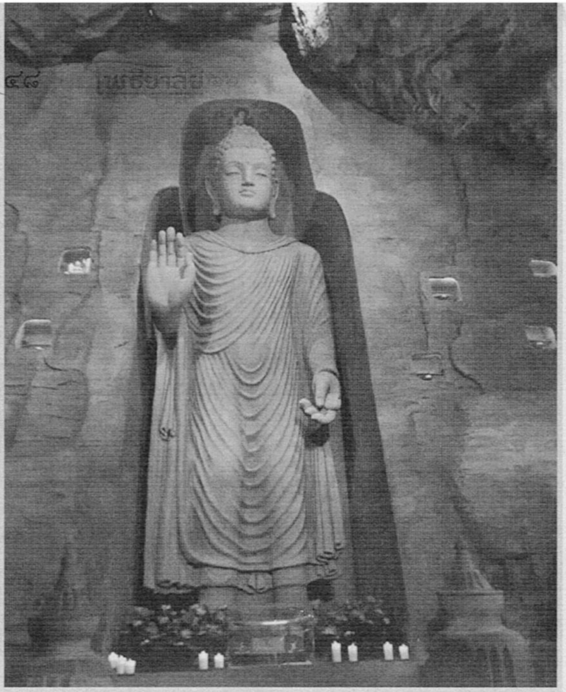
"ภาษานั้นเป็นภาษาของพรหม เป็นภาษาที่มีความคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง ที่จริงแล้วภาษานี้คงที่ ไม่มีใครทำให้วิบัติได้"

นิรเย เทวโลเก จ พฺรหฺมโลเก รสาตเล
สาเยว มาคธีภาสา อุสฺสนฺนา พฺรหฺมวณฺณิตา.

"ภาษาของชาวมคธนั้น นิยมใช้มากในนรก เทวโลก พรหมโลก และนาคโลก เป็นภาษาอันพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐทรงสรรเสริญแล้ว"

อมนุสฺเส พฺรหารญฺเญ ชาโต โย'สฺสุตวาจิโก
ธมฺมตายตฺตโน วาจํ กเถนฺโต ตํ กเถสฺสติ.

"บุคคลผู้ไม่เคยได้ยินคำของคนอื่น เกิดในป่าใหญ่อันไม่มีมนุษย์ เมื่อจะเจรจา ก็จักพูดภาษามคธนั้นตามปกติของตน"

พระพุทธรูปจำลองจากบามิยัน ประดิษฐานที่วัดสระเกศฯ

พุทฺโธปิ โสคตํ ตนฺตึ นวงฺคํ ปิฏกตฺตยํ
อาโรเปนฺโต วิสุทฺธาย มูลภาสาย' โรปยิ.

"แม้พระพุทธเจ้าเมื่อจะทรงยกพระไตรปิฎกมีองค์ ๙ สู่พระบาลีของพระสุคต ก็ยกขึ้นไว้ด้วยมูลภาษาอันบริสุทธิ์"

ตนฺตารุฬฺหสฺส มูลาย ญาณเภทสมงฺคินํ
โสเต ฆฏฺฏิตมตฺเตว อตฺโถ'ปฏฺฐาติ'เนกโส.

"เมื่อมูลภาษาของศัพท์ที่ยกขึ้นสู่พระบาลีมากระทบโสตของผู้ถึงพร้อมด้วยนิรุตติปฏิสัมภิทาญาณเนื้อความย่อมปรากฏเป็นอันมากโดยแท้"

ตทญฺญา เทสภาสาขฺยา จิเรน ปริวตฺตินี
กิราโตฏฺฏนฺธกาทีนํ วเสนฏฺฐารสพฺพิธา.

"ภาษาอื่นจากนั้น [ในประเทศอินเดีย] ชื่อว่าเทสภาษา (ภาษาถิ่น) มี ๑๘ อย่างโดยจำแนกเป็นภาษากิราตะ, โอฏฏะ และอันธกะ เป็นต้นมักเปลี่ยนแปลงตามกาลอันช้านาน"

ยา สงฺขตา มเหสีหิ วามกาทีหิ วาจิตา
เวเทสุ โยชิตา เหสา ภาสา สกฺกฏสมฺมตา.

"ส่วนภาษาใดอันฤาษีผู้ประเสริฐมีวามกะเป็นต้น บัญญัติสอนไว้ ประกอบใช้ในคัมภีร์พระเวทภาษานั้นเรียกว่าสันสกฤต"

อนึ่ง ในคัมภีร์อรรถกถาหลายฉบับ (อภิ.วิ.อ. ๒/๗๑๘/๔๑๔-๑๕, ขุ.ป.อ. ๑/๖-๗) กล่าวว่า "ผู้ที่เกิดในป่าไม่เคยได้ยินเสียงพูดของมนุษย์ทั่วไป จะต้องพูดภาษามคธ" เรื่องนี้มีคำวิจารณ์ไว้ในคำนำโมคคัลลานนิสสัย (หน้า จ) ว่า "บุคคลเช่นนั้นคงจะพูดภาษามคธได้เล็กน้อย และคงจะเป็นคำผิดๆ ถูกๆ ไม่สมบูรณ์ตามหลักภาษา เพราะแม้กระทั่งคนที่เรียนภาษานี้มาเป็นอย่างดียังยากที่จะพูดถูกต้องให้สมบูรณ์ได้" ผู้แปลเห็นด้วยกับข้อความข้างต้น เพราะบุคคลดังกล่าวอาจพูดได้เพียงคำว่า มะมะ หรือ อัมมะ ซึ่งภาษามคธใช้เป็น อมฺม (แม่) จะเห็นได้ว่า ทุกภาษาในโลกเรียกแม่ด้วย ม อักษร เช่น ไทยใช้เป็นแม่ พม่าใช้เป็น อะเหม่ อังกฤษใช้เป็น mom, mother จีนใช้เป็น māma เป็นต้น การที่ภาษาทั่วโลกใช้ ม อักษรเรียกแม่ คงเป็นเพราะว่าเด็กทารกยังไม่มีฟันงอกขึ้นอย่างบริบูรณ์ จึงคงจะออกเสียงด้วยการใช้ริมฝีปากเป็นหลัก และ ม อักษร ก็เป็นอักษรที่เกิดที่ริมฝีปาก (โอฏฺฐฐาน)

บทความนี้เขียนขึ้นเพื่อชี้แจงให้ชาวพุทธเถรวาทมั่นใจว่า พระพุทธเจ้าตรัสภาษามคธหรือภาษาบาลี โดยมีสาเหตุมาจาก ศ.ดร.แจน แนทเทียร์ ซึ่งจบปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ในสาขาเอเชียศึกษา และภาษาทางตะวันออก (Inner Asian and Altaic Studies) ได้นำเสนองานที่เธอค้นพบบนเวทีสัมมนานานาชาติ ภายใต้หัวข้อ การแปลภาษาและการถ่ายทอดภาษา: Translation & Transmission Conference ในวันที่ ๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐ ณ รัฐโคโลราโด ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยเธอแสดงความเห็นว่า พระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสภาษาบาลี และพระไตรปิฎกก็เป็นภาษาที่ประดิษฐ์ขึ้นในภายหลังเพื่อให้คนทั่วไปเข้าใจได้อย่างกว้างขวาง

โดยแสดงเหตุผลดังต่อไปนี้ คือ

๑. Most of his teachings were initially delivered in some form of what more technically is called Old Magadhi to distinguish it from Ardha Magadhi a much later language which was used for the transmission of the scriptures belonging to the Jain tradition. But old Magadhi was far from the only language spoken in India or even in Northern India at the time. And it seems likely that the Buddha may have been able to communicate in more than one language.

คำสอนส่วนใหญ่ของพระพุทธเจ้าน่าจะตรัสเป็นภาษาที่นักวิชาการเรียกกันว่ามาคธีโบราณ ที่เรียกว่ามาคธีโบราณก็เพื่อให้ต่างจากภาษาอรรธมาคธีที่ใช้ในคัมภีร์ของศาสนาเชน แต่กระนั้นภาษามาคธีก็ไม่ใช่ภาษาเดียวที่ใช้กันในอินเดียหรืออินเดียภาคเหนือในขณะนั้น และพระพุทธเจ้าก็น่าจะตรัสได้มากกว่าหนึ่งภาษาด้วย

๒. The word "Pali" is subject of a very old misunderstanding—not ours, we inherited it—the misunderstanding of medieval Asian traditions—the word doesn't appear in the Pali Tripitaka. It's a commentarial word from a later layer of Buddhist literature. When it does appear it's the phrase that appears in Palibhasa, like Bhasa, Subhasita, etc. It's just the Pali language, so it looks like a name of a language, like the French language, or the Sanskrit language, or the Chinese language. But it's not. Pali, as I think some of you already know, doesn't mean a language name, it means texts, specifically, it means scriptural religious text.

คำว่า บาลี ถูกเข้าใจผิดมาอย่างยาวนาน ไม่ใช่ความเข้าใจผิดของพวกเรา แต่เป็นความเข้าใจผิดของชาวเอเชียยุคกลาง (เพราะ) คำว่า บาลี ไม่มีปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี แต่มีอยู่ในคัมภีร์อรรถกถาและคัมภีร์ชั้นหลัง เริ่มมีการใช้คำว่า ปาลิภาสาในวลีที่ปรากฏในภาษาบาลี เช่นคำว่า ภาสา หรือ สุภาสิต เป็นต้น แต่ถูกนำไปใช้ในลักษณะที่เป็นชื่อของภาษา เช่น ภาษาฝรั่งเศส ภาษาสันสกฤต ภาษาจีน ทั้งๆ ที่คำว่า บาลี ไม่ใช่ชื่อของภาษา ตามที่ผู้บรรยายและผู้ฟังบางท่านได้รับทราบมาก่อนแล้ว บาลีหมายถึงข้อความในคัมภีร์ทางศาสนา

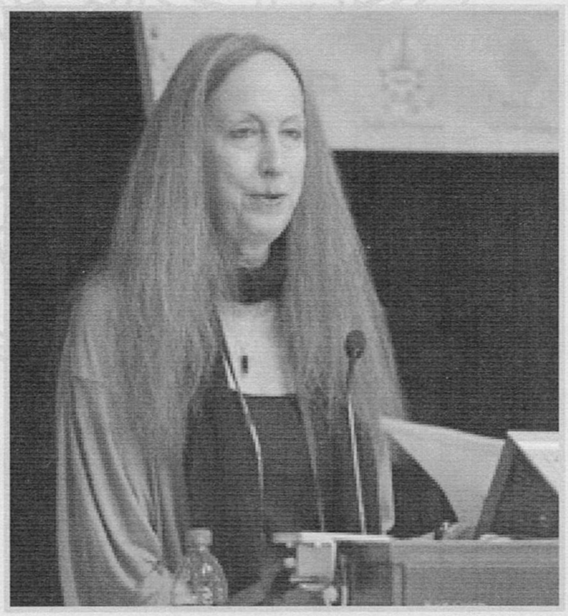
๓. It's clear that it was not the language that the Buddha spoke. But not only did the Buddha not speak Pali, no one spoke Pali. Pali is, as von Hinüber calls it, an artificial language, cobbled together from a variety of spoken languages to come up with what von Hinüber

called, and I'm not sure it's the best choice, but he called it a lingua franca for the purpose of disseminating Buddhist teachings across dialectal or perhaps language lines. So it's a compromise language made up from pieces of different languages in India at the time. The reason I have problem with the term lingua franca is that usually it's something that you can speak, usually it can be a marketplace language for people from different linguistic backgrounds to haggle over goods in some common tongue. That's not what Pali was. It's a scriptural lingua franca—don't think we have a word for that—but used originally and only for religious texts, and I mean that broadly, not only for the canonical scriptures attributed to the Buddha but later for the commentaries and for what we call church histories, texts like the Dipavamsa from the 3rd and 4th centuries and the Mahavamsa from this century composed to tell the history of Buddhism and the history of Sri Lanka in the process, composed in Sri Lanka much later. So, Pali is already representing a bit of a divergence from the language we talked about in the beginning. It's no one's language and ideally everyone's language, at least as a language for the study and recitation of Buddhist texts.

ที่แน่นอนก็คือพระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสภาษาบาลี ไม่ใช่พระพุทธเจ้าเท่านั้น แต่ไม่มีใครเลยที่พูดภาษาบาลี บาลีเป็นภาษาที่ถูกสังเคราะห์ขึ้น สร้างขึ้นจากการตัดต่อรวมกันของภาษาพูดหลากหลายภาษา ฮินูเบอร์เรียกว่า ภาษากลางที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้เผยแผ่พุทธศาสนาไปยังชุมชนที่ใช้ภาษาแตกต่างกัน เป็นภาษาที่สร้างขึ้นใหม่จากภาษาต่างๆ ที่ใช้กันในอินเดียขณะนั้น ผู้บรรยายมีข้อสงสัยเกี่ยวกับภาษากลางว่าควรเป็นภาษาที่ใครๆ ก็พูดได้ เป็นภาษาสำหรับผู้คนที่มีพื้นเพทางภาษาต่างกัน ใช้สื่อสารต่อรองสินค้ากันในตลาด แต่ภาษาบาลีไม่เป็นเช่นนั้น ภาษาบาลีเป็นภาษากลางสำหรับเขียนคัมภีร์ ใช้เฉพาะการบันทึกคัมภีร์ทางศาสนาเท่านั้น ไม่ใช่แค่คัมภีร์ที่บันทึกคำสอนเฉพาะของพระพุทธเจ้าเท่านั้น แต่รวมถึงอรรถกถาและประวัติพุทธศาสนา เช่น คัมภีร์ทีปวงศ์ มหาวงศ์ ที่บันทึกประวัติพุทธศาสนาทั้งในอินเดียและศรีลังกา ดังนั้นภาษาบาลีจึงเป็นภาษาที่มีการดัดแปลงจากภาษาที่กล่าวแล้วข้างต้น ไม่ใช่ภาษาของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เจตนาคือให้เป็นภาษากลางที่ทุกคนเข้าใจได้ อย่างน้อยในกลุ่มคนที่ศึกษาคัมภีร์พุทธศาสนา

๔. It's certainly to be classified as one of the many Middle Indic languages and that in a certain sense is a Prakrit. But when we map Pali on to the picture provided by the Asoka inscriptions, Indological specialists discovered something very peculiar, for Pali does not fit the normal profile of an ordinary Prakrit. Instead, as the great Pali scholar Oskar von Hinüber has shown, it exhibits some mixture of Eastern and Western features including some terminology that starts to go back to old Magadhi itself—even older language. The majority of the characteristics of Pali, in fact, wind up with what we know from the inscriptions would be from Western Prakrits not Eastern. And this already would call into question whether it's anything even close to the language the Buddha spoke since the Buddha lived in the eastern part of this region.

บาลีถูกจัดเป็นหนึ่งในภาษากลางของอินเดีย และบางครั้งก็ถูกจัดอยู่ในกลุ่มภาษาปรากฤตด้วย แต่เมื่อเอาไปเทียบกับแผนผังทางภาษาที่ได้จากการศึกษาจารึกพระเจ้าอโศก ผู้เชี่ยวชาญด้านอินเดียศึกษาก็ต้องแปลกใจมาก เมื่อพบว่าภาษาบาลีไม่สอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของภาษา

ปรากฤต ผู้เชี่ยวชาญภาษาบาลี ออสการ์ ฟอน ฮินูเบอร์ ระบุว่า บาลีมีส่วนผสมของภาษาปรากฤตทั้งทางตะวันออกและตะวันตก และมีส่วนที่คล้ายกับภาษามาคธีอีกด้วย ความจริงลักษณะภาษาบาลีมีส่วนคล้ายกับภาษาปรากฤตฝั่งตะวันตก ไม่ใช่ฝั่งตะวันออก จารึกเหล่านี้ทำให้เราเข้าใจหลักภาษาและการออกเสียงที่ต่างกันระหว่างภาษาปรากฤตทางตะวันออกกับตะวันตก จึงเกิดคำถามว่า บาลีจะใกล้เคียงกับภาษาที่พระพุทธเจ้าตรัสหรือไม่ ในเมื่อพระพุทธเจ้าทรงอยู่ทางตะวันออก

ผู้เขียนขอชี้แจงเรื่องนี้ ดังต่อไปนี้

๑. ผู้พูดเรื่องนี้คงไม่เข้าใจความต่างกันระหว่างภาษามคธกับภาษามาคธี จึงเข้าใจว่าเป็นภาษาเดียวกัน แต่ความจริงภาษามาคธีกับภาษามคธที่เรียกว่า ภาษาบาลี ไม่เหมือนกัน จะเห็นได้ว่า ในคัมภีร์อรรถกถาและฎีกาของพระไตรปิฎกนิยมเรียกภาษามคธว่า มาคธภาสา หรือ มาคธิกภาสา ดังคำว่า มาคธาย นิรุตฺติยา หรือ มาคธิกาย ภาสาย ซึ่งแปลว่า "ด้วยภาษาของชาวมคธ" ไม่มีตำราเล่มไหนเรียกว่า มาคธีภาสา เพราะเกรงว่าจะไปสับสนกับภาษามาคธีอันคล้ายคลึงกับภาษามคธ

แม้ภาษามาคธีจะเป็นภาษาที่ใช้ในแคว้นมคธเหมือนกัน ก็มีลักษณะบางอย่างต่างจากภาษาบาลี เช่น

๑) ภาษามาคธีใช้ ล อักษร แต่บาลีใช้เป็น ร อักษร เช่น ปุลิเส (มาคธี), ปุริโส (บาลี)

๒) ภาษามาคธีใช้ ณ อักษร แต่บาลีใช้เป็น น อักษร เช่น มาณุส (มาคธี), มานุส (บาลี)

๓) ภาษามาคธีใช้ ศ อักษร แต่ในบาลีไม่มี ศ อักษร เช่น ศตํ (มาคธี), สตํ (บาลี), มํศ (มาคธี), มํส (บาลี)

๔) ภาษามาคธีใช้สระ เอ ลงท้ายบทนามปุงลิงค์ อ การันต์ แต่บาลีใช้สระ โอ ลงท้าย เช่น ปุลิเส (มาคธี), ปุริโส (บาลี)

๕) ภาษามาคธีใช้สระ เอ ลงท้ายบทนามนปุงสกลิงค์ อ การันต์ แต่บาลีใช้สระ อํ ลงท้าย เช่น โศณิเท (มาคธี), โสณิตํ (บาลี)

ตัวอย่างภาษามาคธี

หตมาณุศมํศโภอเณ กุมฺภศหศฺศํ วศาหึ ศํจิเอ
อณิศํ จ ปิอามิ โศณิอํ วลิศศทํ ศมเล หุวีอทุ.
(เวณีสํหาร ๓/๑)

ตัวอย่างภาษามคธ (บาลี)

หตมานุสมํสโภชเน กุมฺภสหสฺสํ วสาหิ สญฺจิตํ
อนิสํ จ ปิวามิ โสณิตํ วสฺสสตํ สมโร ภวิสฺสติ.

"ในงานฉลองกินเนื้อมนุษย์ที่ถูกฆ่าตาย คนโทพันใบเต็มไปด้วยไขมัน และข้า (รากษส) ได้ดื่มเลือดคำแล้วคำเล่าไม่หยุดหย่อน หวังว่าสงครามจักดำเนินต่อไปร้อยปี"

อนึ่ง ภาษามคธนับว่าเป็นภาษาที่มีแบบแผนเป็นอย่างดีของชาวเมืองที่เจริญแล้ว (โปรี) ดังข้อความในพรหมชาลสูตรว่า

ยา สา วาจา เนลา กณฺณสุขา เปมนียา

หทยงฺคมา โปรี พหุชนกนฺตา พหุชนมนาปา, ตถารูปึ วาจํ ภาสิตา โหติ. (ที.สี. ๙/๙/๕)

"พระสมณโคดมตรัสแต่คำไม่มีโทษ ไพเราะ น่ารัก จับใจ เป็นคำของชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่พอใจ"

ส่วนภาษามาคธีจัดว่าเป็นภาษาถิ่นของคนบ้านนอกที่ไร้การศึกษา เหมือน broken English นั่นเอง ส่วนภาษามคธหรือภาษาบาลีเปรียบเหมือนภาษากลางที่คนไทยทั่วไปใช้สื่อสารกัน จะเห็นได้ว่า ศัพท์บางคำในคำสอนของเจ้าลัทธิในสมัยพุทธกาล เป็นภาษาถิ่นที่ไม่ถูกไวยากรณ์ เช่นคำว่า ทฺวาสฏฺฐิ ปฏิปทา (ปฏิปทา ๖๒) ถูกใช้เป็น ทฺวฏฺฐิ ปฏิปทา เป็นต้น อย่างไรก็ตาม นักไวยากรณ์รุ่นหลังได้ตั้งสูตรประกอบรูปศัพท์ของคำว่า ทฺวฏฺฐิไว้เพื่อให้อนุชนเข้าใจความหมายได้อย่างถูกต้อง ดังที่กล่าวไว้ในสัททนีติปกรณ์ สุตฺตมาลา (นีติ.สุตฺต. ๑/๑๖๐)

อีกภาษาหนึ่งที่ใกล้เคียงกับภาษาบาลีและมาคธี คือ อรรธมาคธี เป็นภาษาหลักของศาสนาเชน และแพร่หลายหลังพุทธกาลในสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช จึงใช้เป็นภาษาในศิลาจารึกของพระเจ้าอโศก ข้อแตกต่างระหว่างภาษาบาลีกับอรรธมาคธี พบในรูปศัพท์ที่เป็นนามและกริยา เช่น

ภาษาอรรธมาคธี	ภาษาบาลี
เตณํ สมเยณํ	เตน สมเยน
หวอิ	ภวติ
ณอร	นคร
อาอุห	อายุธ
ชอุณา	ยมุนา

นอกจากนั้น ยังพบข้อแตกต่างระหว่างภาษาบาลีกับอรรธมาคธีในการเปลี่ยนเสียงพยัญชนะอีกด้วย เช่น

ภาษาอรรธมาคธี	ภาษาบาลี
กย	กต
อวยาส	อวกาส, โอกาส
ปยาร	ปการ
ณยร	นคร
คย	คช
เอค	เอก
อุว	อุป
ปายว	ปาทป
ปฑิวอา	ปฏิปทา
ปุฒวิ, ปุฒวี, ปุหวี	ปถวี
กชฺช	การิย
รยณ	รตน
ปาว	ปาป

ขอยกตัวอย่างภาษาอรรธมาคธีที่พบในศิลาจารึกแห่งไพรัตของพระเจ้าอโศก มาแสดงไว้เทียบเคียงกับภาษาบาลี ดังนี้

ปิยทสิ ลาชา มาคธํ สํฆํ อภิวาเทตูนํ อาหา อปาพาธตํ จ ผาสุวิหาลตํ จา. วิทิเต เว ภํเต อาวตเก หมา พุธสิ ธํมสิ สํฆสีติ คลเว จ ปสาเท จ เอเกจิ ภํเต ภควตา พุเธน ภาสิเต สเว เส สุภาสิเตวา เอ จุโข ภํเต หมิยาเย ทิเสยา เหวํ สธํเม จิลฐิติเก โห สติติ อลหามิ หกํ ตํ วตเว. อิมานิ ภํเต ธํมปลิยายานิ วินยสมุกเส อลิยวสานิ อนาคตภยานิ มุนิคาถา โมเนยสูเต อุปติสปสิเน เอจา ลาฆุโลวาเท มุสาวาทํ อธิคิจฺย ภควตา พุเธน ภาสิเต เอตาน ภํเต ธํมปลิยายานิ อิจฺฉามิ กึติ พหุเก ภิขุปาเย จา ภิขุนิเย จา อภิขินํ สุนฺยุ จา อุปธาเลเยยุ จา เหวํเหวา อุปาสกา จา อุปาสิกา จา เอเตน ภํเต อิมํ ลิขาปยามิ อภิเหตํ ม ชานํตติ.

ขอปริวรรตข้อความข้างต้นเป็นภาษาบาลีดังต่อไปนี้

ปิยทสฺสี ราชา มาคธํ สํฆํ อภิวาเทตุน อาห

อปฺปาพาธตญฺจ ผาสุวิหารตญฺจ. วิทิโต โว ภนฺเต ยาวตโก อมฺหากํ พุทฺธสฺมึ ธมฺมสฺมึ สํฆสฺมึ คารโว จ ปสาโท จ. โย โกจิ ภนฺเต ภควตา พุทฺเธน ภาสิโต. สพฺโพ โส สุภาสิโตว. ยญฺจ โข ภนฺเต อมฺเหหิ ทิสฺสเต- เอวํ สทฺธมฺโม จิรฏฺธิติโก เหสฺสตีติ อรหามิ อหํ ตํ วตฺตเว. อิมานิ ภนฺเต ธมฺมปริยายานิ วินยสมุกฺกํโส อริยวํสา อนาคตภยานิ มุนิคาถา โมเนยฺยสุตฺตํ อุปติสฺสปญฺโห โย จ ราหุโลวาโท มุสาวาทํ อธิกิจฺจ ภควตา พุทฺเธน ภาสิโต. เอตานิ ภนฺเต ธมฺมปริยายานิ อิจฺฉามิ- กินฺติ พหุกา ภิกฺขโว จ ภิกฺขุนิโย จ อภิณฺหํ สุเณยฺยุํ จ อุปธาเรยฺยุํ จ เอวเมว อุปาสกา จ อุปาสิกา จ. เอเตน ภนฺเต อิมํ เลขาปยามิ อธิปฺเปตํ เม ชานนฺตูติ.

"สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปริยทรรศี ได้ทรงอภิวาทพระภิกษุสงฆ์ชาวมคธแล้ว ตรัสปราศรัยกับพระภิกษุสงฆ์ จำนงความไร้อาพาธและความอยู่สำราญ

ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลายย่อมทราบว่าโยมมีความเคารพและเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ มากเพียงใด

ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ สิ่งใดก็ตามที่พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าตรัสไว้แล้ว สิ่งนั้นๆ ทั้งปวงล้วนเป็นสุภาษิต

ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ ก็ข้อที่โยมควรจะชี้แจงนั้น คือข้อที่ว่า พระสัทธรรมจักดำรงอยู่ได้ตลอดกาลนานด้วยอาการอย่างนี้ๆ โยมสมควรจะกล่าวความข้อนั้น

ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ มีธรรมบรรยายอยู่ดังต่อไปนี้ คือ

๑) วินยสมุกฺกํส หลักธรรมดีเด่นในพระวินัย

๒) อริยวาส ความเป็นอยู่อย่างพระอริยะ

๓) อนาคตภย ภัยอันจะมีในอนาคต

๔) มุนิคาถา คาถาของพระจอมมุนี

๕) โมเนยฺยสุตฺต พระสูตรว่าด้วยโมไนยปฏิปทา

๖) อุปติสฺสปญฺหา ปัญหาของอุปติสสะ และ

๗) ข้อความที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในราหุโลวาท อันว่าด้วยเรื่องมุสาวาท

ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ โยมมีความปรารถนาในส่วนที่เกี่ยวกับธรรมบรรยายเหล่านี้ว่าขอพระภิกษุผู้เป็นที่เคารพ และพระภิกษุณีทั้งหลายเป็นอันมาก พึงสดับ และพิจารณาใคร่ครวญในธรรมบรรยายเหล่านี้อยู่โดยสม่ำเสมอเป็นประจำ แม้อุบาสกและอุบาสิกาทั้งหลายก็พึงสดับและนำมาพิจารณาใคร่ครวญอยู่เสมอๆ เช่นกัน

ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้แลโยมจึงให้เขียนจารึกนี้ไว้ เพื่อประชาชนทั้งหลายจักได้รู้เข้าใจถึงความมุ่งหมายในใจของโยม

(คำแปลจากศิลาจารึกแห่งไพรัตในหนังสือศิลาจารึกอโศก หน้า ๑๒๓)

๒. คำว่า บาลี ซึ่งอาจใช้เป็น ปาฬิ หรือ ปาลิ พบในสังยุตตนิกาย มหาวรรค (สํ.ม. ๑๙/๒๕๘-๒๖๙/๑๑๙) ทั้งฉบับฉัฏฐสังคีติ ฉบับไทย ฉบับสิงหล และฉบับโรมัน มีข้อความตรงกันทั้งหมดว่า ยาว เอสนา ปาฬิ วิตฺถาเรตพฺพา (พึงเพิ่มบาลีให้พิสดารจนถึงเอสนาสูตร) ดังนั้น การกล่าวว่า คำว่า บาลี ไม่เคยปรากฏในพระไตรปิฎก แต่มีอยู่

ในคัมภีร์อรรถกถาและคัมภีร์ชั้นหลัง จึงไม่ถูกต้อง

นอกจากนั้น การกล่าวว่าพระพุทธเจ้ามิได้ตรัสภาษาบาลี เพราะไม่มีชื่อภาษานี้อยู่ในพระไตรปิฎก ถ้าเห็นตามนั้นก็อาจทำให้เข้าใจว่าในสมัยพุทธกาลไม่มีภาษาสันสกฤตอีกด้วย เพราะภาษาสันสกฤตที่เรียกว่า สกฺกตภาสา หรือ สกฺกฏภาสา ไม่มีกล่าวไว้โดยตรงในพระไตรปิฎกเช่นเดียวกัน มีเพียงการกล่าวถึงเรื่องที่พราหมณ์แตกฉานพระเวท เป็นผู้ถึงฝั่งแห่งพระเวทเท่านั้น ข้อนี้คงคล้ายกับการพูดว่า "นายกรัฐมนตรีของไทยพูดปราศรัยในที่ประชุม" โดยไม่มีการระบุภาษาว่า "พูดปราศรัยด้วยภาษาไทย" เพราะเป็นที่รู้กันอยู่แล้ว ในพระสูตรต่างๆ จึงมีเพียงข้อความว่า ภควา เอตทโวจ (พระผู้มีพระภาคตรัสพระดำรัสนี้) ไม่มีข้อความว่า ภควา มาคธภาสาย เอตทโวจ (พระผู้มีพระภาคตรัสพระดำรัสนี้ด้วยภาษามคธ)

๓. ภาษาพูดทุกภาษาในโลก ต้องเกิดก่อนภาษาเขียน ดังนั้น บาลีจึงไม่ใช่ภาษาที่ถูกสังเคราะห์ขึ้น เพราะไม่มีภาษาใดในโลกที่มีภาษาเขียนเกิดขึ้นก่อนภาษาพูด ถ้าบาลีเป็นภาษาที่ถูกสังเคราะห์ขึ้นโดยไม่มีภาษาพูด ก็ถือว่าผิดหลักการเกิดขึ้นของภาษาในโลก สมมุติว่ามีบางคนประดิษฐ์ภาษาใหม่ขึ้นในปัจจุบัน คนทั่วไปจะเข้าใจภาษาที่เขาคิดค้นได้อย่างไร ยิ่งไปกว่านั้นนักวิชาการคงต้องค้นคว้าหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์อีกด้วยว่าใครเป็นคนแต่งพระไตรปิฎกซึ่งในฉบับไทยมี ๔๕ เล่ม และฉบับฉัฏฐสังคีติมี ๔๐ เล่ม และแต่งในสมัยไหน ใช้เวลาแต่งกี่ปี เป็นต้น

๔. ภาษาต่างๆ ในโลกล้วนมีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ภาษาอินเดียฝั่งตะวันออกเมื่อสองพันห้าร้อยปีก่อน คงจะไม่เหมือนภาษาอินเดียฝั่งตะวันออกในปัจจุบัน และภาษาอินเดียฝั่งตะวันตกเมื่อสองพันห้าร้อยปีก่อนก็คงจะไม่เหมือนภาษาอินเดียฝั่งตะวันตกในปัจจุบันเช่นเดียวกัน เพราะภาษาทั่วไปย่อมมีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาจนแตกต่างจากเดิมเป็นส่วนใหญ่ อีกทั้งภาษามคธหรือภาษาบาลีก็สาบสูญไปจากประเทศอินเดียเป็นเวลานับพันปี จึงไม่มีข้อมูลให้สืบค้นได้อีก

จะเห็นได้ว่า ภาษาเบงกาลีวิวัฒนาการมาจากภาษาอรรธมาคธี และภาษาฮินดีในปัจจุบันก็วิวัฒนาการมาจากภาษาปรากฤตแบบสันสกฤต เพราะมีคำจากภาษาสันสกฤตปะปนอยู่จำนวนมาก แต่ภาษาทั้งสองนี้ต่างจากภาษาอรรธมาคธีและสันสกฤตดั้งเดิมโดยสิ้นเชิง เพราะเวลาที่ผ่านไปสองพันกว่าปีทำให้โครงสร้างและการใช้คำในภาษาเหล่านั้นแตกต่างไปจากภาษาดั้งเดิม โดยภาษาเบงกาลีและฮินดีไม่มีการผันคำตามวิภัตติเหมือนภาษาอรรธมาคธีและปรากฤตแบบสันสกฤต

ด้วยเหตุดังกล่าว การวิเคราะห์ตามหลักภาษาศาสตร์โดยอ้างลักษณะของภาษาทางอินเดียฝั่งตะวันออกและตะวันตกในปัจจุบันแล้วปฏิเสธว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้พูดภาษาบาลี จึงไม่สมเหตุสมผล เพราะผิดหลักวิวัฒนาการทางภาษาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน ซึ่งได้กล่าวไว้ในยุคภาษาสันสกฤตแบบพระเวท (Vedic-Sanskrit หรือ Old Indo-Aryan), ภาษาปรากฤต หรือภาษาอินเดีย อารยะ-ยุคกลาง (Middle Indo-Aryan), ภาษาอปภรังศะ (Apabhramsa) และภาษาอินเดีย อารยะ-ใหม่ (New Indo-Aryan)

หนังสือ อินเดีย อนุทวีปที่น่าทึ่ง (หน้า ๗๙-๘๐) และภรตวิทยา (หน้า ๒๒๘) กล่าวถึงวิวัฒนาการของภาษาในประเทศอินเดียซึ่งเกิดขึ้นในช่วงเวลาอันยาวนานไม่น้อยกว่า ๔,๐๐๐ ปี

มีขั้นตอนและชื่อตามคำนิยามของนักภาษาศาสตร์ ซึ่งสรุปความได้ดังนี้

๑) ภาษาสันสกฤตแบบพระเวท (Vedic-Sanskrit หรือ Old Indo-Aryan) เริ่มตั้งแต่ปี ๒,๐๐๐ ถึงปีที่ ๖๐๐ ก่อนคริสต์ศักราช

๒) ภาษาปรากฤต หรือภาษาอินเดีย อารยะ-ยุคกลาง (Middle Indo-Aryan) ได้แก่ ภาษามคธ มาคธี อรรธมาคธี เศารเสนี และมหาราษฏรี เป็นต้น เริ่มตั้งแต่ ๖๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราชจนถึงปีคริสต์ศักราชที่ ๖๐๐

๓) ภาษาอปภรังศะ (Apabhramsa) เริ่มตั้งแต่คริสต์ศักราชที่ ๖๐๐ ถึงคริสต์ศักราชที่ ๑,๐๐๐ ในช่วงเวลา ๔๐๐ ปีนี้ ภาษาปรากฤตได้ผันแปรไปจนมีชื่อเรียกใหม่ว่า ภาษาอปภรังศะ คือ ภาษาที่ผันแปรหรือเปลี่ยนรูปไป ภาษาอปภรังศะมีหลายรูปแบบตามท้องถิ่นที่ใช้ และภาษาอปภรังศะนี้เองเป็นที่มาของภาษาอินเดียที่ใช้กันในปัจจุบัน (ยกเว้นสันสกฤต ทมิฬ กัณณาท เตลุคู และมะละยาลัม)

๔) ภาษาอินเดีย-อารยะใหม่ (New Indo-Aryan) ได้แก่ ภาษาฮินดี เบงกาลี มาราฐี คุชราตี ปัญจาบี อัสสมี โอริยา กัศมีรี สินธี และอูรดู เป็นต้น เริ่มตั้งแต่คริสต์ศักราชที่ ๑,๐๐๐ จนถึงปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่า ในช่วงเวลา ๔,๐๐๐ ปีที่ผ่านมา ภาษาต่างๆ ในโลกมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ดังนั้น ลักษณะของภาษาทางอินเดียฝั่งตะวันออกและตะวันตกก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเช่นเดียวกัน

มีข้อสังเกตว่า ศ.ดร.แจน แนทเทียร์ เป็นนักวิชาการฝ่ายมหายาน ไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญศาสนาพุทธของฝ่ายเถรวาท แม้ ศ.ออสการ์ ฟอน ฮินูเบอร์ (Professor Oskar von Hinüber) จะเป็นนักวิชาการพุทธศาสนา ก็ไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญภาษาบาลี เพราะไม่มีผลงานแปลตำราบาลีเป็นที่ประจักษ์ แต่มีนักวิชาการชาวตะวันตกหลายท่านผู้เชี่ยวชาญภาษาบาลียอมรับว่าพระไตรปิฎกฉบับบาลีของฝ่ายเถรวาทเป็นข้อมูลดั้งเดิมที่น่าเชื่อถือที่สุด ซึ่งสืบทอดมาตั้งแต่ครั้งปฐมสังคายนาในสมัยพระเจ้าอชาตศัตรูจนถึงสังคายนาครั้งต่อๆ มา นักวิชาการเหล่านั้น เช่น ศ.โทมัส วิลเลียม รีส เดวิดส์ (Professor Thomas William Rhys Davids) ผู้ก่อตั้งสมาคมบาลีปกรณ์, ศ.ริชาร์ด กอมบริช (Professor Richard Gombrich) และอานันทโชติ ภิกขุ (Anandajoti Bhikkhu) เป็นต้น

พระคันธสาราภิวงศ์
โครงการเตปิฏกสังวัณณนาวิจัย
๓ ก.พ. ๒๕๖๔

~~~◎ พระเมธีวัชรโสภณ ◎~~~

พระเมธีทองแท้ ธรรมมุนี
วชิรเพชรน้ำดี บาลีพร้อม
โสภณมิตรไมตรี จิตนิ่ง ประนีประนอม
ธมฺมาลงฺกาโรน้อม ธรรมไท้รโหฐาน ฯ
พระราชปราชญ์ แซ่ซ้อง สาธุการ
วัชรพร่างพราวงาน ผ่านฟ้า
บัณฑิตจิตเบ่งบาน สานต่อ ศาสตร์ราชา
วัดจากแดงเลิศหล้า เกียรติก้องสนองสงฆ์ ฯ
ตรีปิฎกสาธกล้ำ ธรรมวินัย
จิตมุ่งหวังเยาว์วัย ใฝ่สู้
พม่ารามัญไป เรียนเร่ง เพ่งตำรา
สาสนธัชเรียนรู้ กลับกู้ ศึกษาสงฆ์

ปิยโสภณ ผู้ประพันธ์

~~~◎ ประโยชน์ตน - ประโยชน์ท่าน ◎~~~

พระ...อาจารย์ เป็นแบบอย่าง ทางปฏิบัติ
ประนอม...ประนี ชี้ชัด เมตตาสาม
ธรรมา... ก้อง คล่องปริยัติ จัดงดงาม
ลังกาโร...โชว์วับวาม งานมวลชน
พระ...สอนสร้าง ร่างระบบ แบบศึกษา
เมธี...พา บาลีนำ ทำต้นหน
วชิระ... เพชรเม็ดงาม ตามยุบล
โสภณ...ล้น ค้นหาได้ ในบาลี
พระ...รื้อฟื้น คืนไตรปิฎก ถกสิกขา
ราช...สัมมา ดำริ ผลิเต็มที่
วัชระ...ดำรัส ตรัสวจี
บัณฑิต...นี้ ต้องเสริมส่ง ให้จงดี
พระแน่วแน่ ดำรง ตรงสู่มรรค
เทพประจักษ์ ชนประสาน พระประศาสน์ศรี
วชิระ ใสแวววไว ฉายธรรมทวี
เฟื่องบาลี ฟูปิฎก ฟื้นศกพุทธธรรม ๑~

ปุญฺญวํโส
วันเข้าพรรษา ๒๔ ก.ค. ๒๕๖๔

พระธรรมเทศนา

พระเทพพัชรญาณมุนี (ชยสาโร)

ให้โอกาสพุทธธรรมบ้าง*

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต
สัมมาสัมพุทธัสสะ (๓ จบ)

พุทธัง ธัมมัง สังฆัง
คุณุตตะรัง อุปัชฌายัง นะมัสสามิ.

วันนี้เป็นโอกาสดีที่เราจะได้ฟังธรรม จะได้พิจารณาคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตท่ามกลางวิกฤต และวิกฤตนี้จะถือว่าเป็นวิกฤตที่หนักที่สุดในประวัติศาสตร์ก็คงไม่ใช่ แต่ก็ถือว่าหนักที่สุดในชีวิตที่พวกเราจำได้

ในชีวิตของเราส่วนใหญ่ มีวิกฤตตลอดเวลาอยู่แล้ว แต่ในเรื่องของโควิดก็ถือว่าเป็นรูปแบบที่ชัดเจนที่หันหลังให้ไม่ได้ เป็นวิกฤตของคนทั่วประเทศทั่วโลก **แต่ถึงจะไม่มีโควิด ชีวิตก็เต็มไปด้วยสิ่งที่ท้าทาย** อดีตเป็นเช่นนั้น และอนาคตก็จะเป็นเช่นนั้น วิกฤตต่างๆ นั้นจะเปิดเผยเนื้อแท้ของคน เห็นได้รอบตัว เป็นตัวอย่างที่น่าชื่นใจที่วิกฤตนี้ทำให้เห็นความดีที่อยู่ภายในจิตใจของคนนั้นได้แสดงออกมาให้เห็นปรากฏ ในขณะเดียวกันก็ต้องยอมรับเหมือนกันว่าวิกฤตนี้มันจะดึงดูดความไม่ดีของคนออกมาให้เห็นเหมือนกัน **แต่สิ่งที่จะเห็นชัดมากก็คือความเข้มแข็ง และความอ่อนแอในจิตใจของคน** ครูบาอาจารย์พยายามสอนพวกเราให้แปลงวิกฤตเป็นโอกาส ถ้าเรามีปัญญา วิกฤตนี้อาจจะเป็นโอกาสที่ดีที่สุดได้

ทางพุทธธรรมถือว่า ความลำบากกับความทุกข์ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน บางคนอาจจะลำบากแต่ทุกข์น้อย บางคนอาจจะรับผลกระทบคือลำบากน้อยแต่ทุกข์มาก ทำไมเป็นเช่นนั้น เพราะจิตใจ

---

* พระธรรมเทศนา เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๔

คนเรานั่นเอง บางคนเข้าใจผิดว่า พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของจิตใจอย่างเดียว เป็นเรื่องของตัวบุคคล เป็นเรื่องส่วนตัว สิ่งแวดล้อมจะเป็นอย่างไร ให้จิตใจเราสงบก็พอแล้ว เป็นเรื่องการทำใจ แท้ที่จริงแล้วคำสอนของพระพุทธองค์นั้น ทรงให้ชื่อว่า พระธรรมวินัย คำว่าวินัยในกรณีนี้ไม่ใช่ศีล ๒๒๗ ข้อของพระสงฆ์ แต่หมายถึงการพยายามสร้างสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าวัตถุ ไม่ว่ากฎหมาย ข้อวัตรปฏิบัติจารีตประเพณีต่างๆ ที่เอื้อต่อความเจริญในธรรม พระองค์ไม่ได้ทรงสอนว่า ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ที่ใจ แต่พระองค์ทรงสอนว่าทุกอย่างเกิดจากใจ ใจเป็นใหญ่ แต่พระพุทธองค์ไม่เคยมองข้ามความสำคัญของสิ่งนอกตัว ความเป็นอยู่ในสังคม **คำสอนของพระพุทธเจ้าให้เราพัฒนาทั้งด้านนอกทั้งด้านในพร้อมๆ กัน** พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการพัฒนา

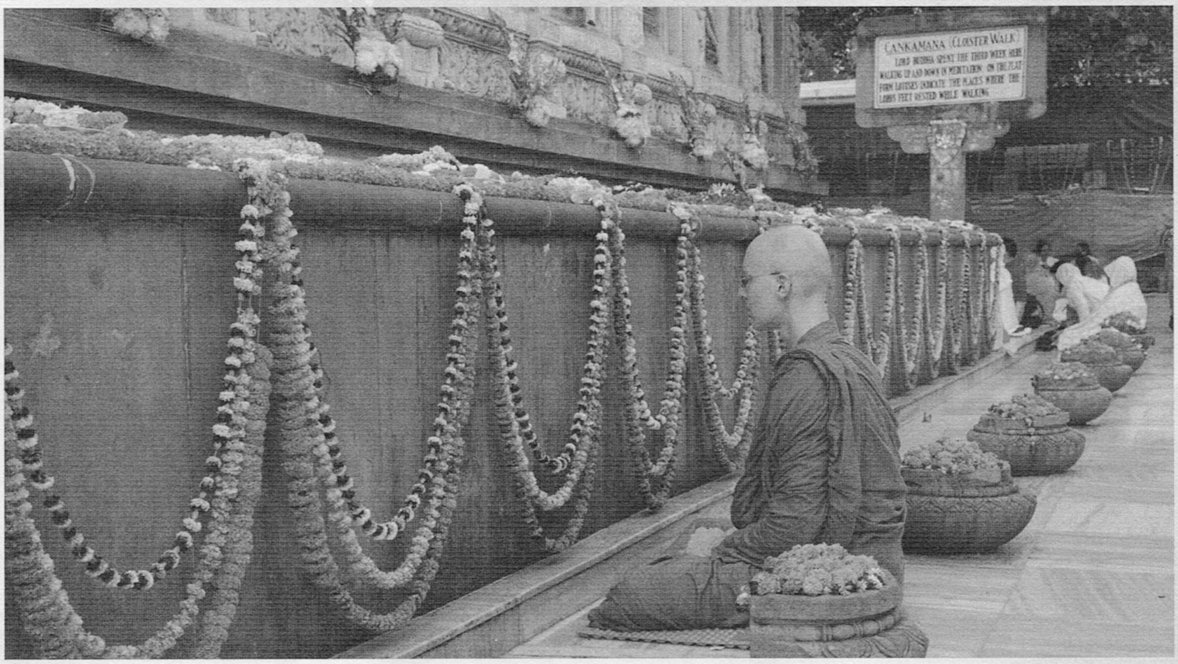
บางคนที่อยู่ชายทะเลอาจจะทราบว่า มีสัตว์ตัวเล็กๆ ชื่อ "เพรียง" ที่มันชอบติดที่เรือเมื่อเรือลำใหญ่เทียบท่า บางครั้งน้ำหนักของเรือเพิ่มเพราะเพรียงถึง ๔๐% ทำให้เรือแล่นช้าลง ทำให้เปลืองน้ำมัน ทำให้ต้องจัดการกับเพรียงเป็นระยะๆ ถ้าเราดำน้ำอยู่และมองเรือจะไม่เห็นเรือจะเห็นแต่เพรียง อาตมาคิดว่าพระพุทธศาสนาเปรียบเหมือนเรือลำใหญ่ แต่เต็มไปด้วยเพรียง เพรียงเกาะเต็มเรือลำใหญ่ ทำให้แทบจะมองไม่เห็นเรือ สิ่งที่ไม่ใช่พระพุทธศาสนามาครอบงำพระพุทธศาสนา สิ่งที่มีสาระน้อยมาปิดบังอำพรางสิ่งที่มีสาระมากหรือสิ่งที่เป็นหัวใจ

หลังๆ นี้จะมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์พระพุทธศาสนามากขึ้น จริงๆ ก็มาเป็นระลอกๆ แต่ปี ๒ ปีที่ผ่านมา เสียงค่อนข้างดัง อาตมาก็ไม่ได้ติดตามมาก แต่ในฐานะที่อาตมาเป็นสงฆ์ผู้มีหน้าที่ปกป้องก็ต้องทำความเข้าใจ พยายามถามลูกศิษย์ว่า เขาวิจารณ์อะไร แต่ส่วนมากที่ฟังแล้วเขาวิพากษ์วิจารณ์ตัวเพรียง ไม่ได้วิพากษ์วิจารณ์ตัวพระพุทธศาสนา

ทุกวันนี้เราอยู่ในยุคที่ได้เปรียบกว่ายุคก่อนๆ โอกาสที่เราจะได้ศึกษาคำสอนพระพุทธเจ้ามีมากและไม่ต้องเสียสตางค์ด้วย ไม่ว่าในพอดคาส์ต (podcast) ในยูทูป (youtube) หรือในทีวี มีโอกาสได้ศึกษาได้เรียนรู้มาก แต่เมื่อมีคำถามคำวิพากษ์วิจารณ์บางข้อ อาตมานึกเสียใจว่าแค่เปิดกูเกิล (Google) เปิดวิกิพีเดีย (Wikipedia) ก็พอจะหาความรู้ได้ แทบจะไม่ต้องถามคำถามเหล่านี้ หรือไม่ต้องพูดคำวิจารณ์เหล่านี้ออกมาเลย

ในวันนี้อาตมาอยากขอให้ทุกคนให้โอกาสพระพุทธศาสนาบ้าง พระพุทธศาสนามีเอกลักษณ์ความเป็นเลิศทางด้านปัญญา แต่เราไม่ได้เอามาใช้เท่าที่ควร สำหรับอาตมาคิดว่าเป็นสิ่งที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง ด้วยความมีปัญญา ด้วยความฉลาดของผู้นำในอดีต เมืองไทยไม่เคยตกเป็นเมืองขึ้นของต่างประเทศ ของอังกฤษ หรือของฝรั่งเศส เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจ แต่ในขณะเดียวกัน ก็ต้องยอมรับว่า **เมืองไทยตกเป็นเมืองขึ้นทางความคิดของตะวันตกมาก โดยไม่ค่อยจะรู้ตัว** ถ้าตกเป็นเมืองขึ้นแบบสมัยก่อน เราก็ต้องรู้ เราก็ต้องเห็นว่าผู้นำเป็นต่างชาติ เป็นทหารต่างชาติ เป็นต้น แต่ความคิดที่ค่อยๆ ซึมซับเข้ามาโดยไม่รู้ตัว ที่คอยบ่อนทำลายคุณค่าหรือหลักชีวิตร่วม อันเป็นที่ตั้งแห่งความมั่นคงของชาติ แห่งความมั่นคงทางจิตใจของแต่ละคน เป็นสิ่งที่เรามองข้ามไปมาก

อาตมาจึงขอตั้งข้อสังเกตว่า คนสมัยนี้มองพระพุทธศาสนาผ่านความคิด และผ่านมุมมองปรัชญาของชาวตะวันตกโดยไม่ค่อยจะรู้ตัว เห็นว่าศาสนาเป็นเรื่องของความเชื่อ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในจิตใจ เป็นเครื่องปลอบใจในเวลาเป็นทุกข์ เป็นต้น แต่หัวใจของพระพุทธศาสนา

ไม่ได้อยู่ที่ความเชื่อ ในคัมภีร์ ในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ **คำสั่งสอนของพระพุทธองค์ คือระบบการศึกษา และระบบการพัฒนาชีวิต**

อิทธิพลของตะวันตกมีมาก บางทีรู้สึกตลกขบขันเหมือนกัน เมื่อมีทฤษฎีใหม่มาจากชาวตะวันตก คนตื่นเต้นกันมาก กล่าวถึงกันมาก และแปลออกมาเป็นภาษาไทยกัน สำหรับอาตมาหรือผู้ที่เคยอยู่ตะวันตกจะรู้ว่า เจ้าของทฤษฎีผู้เขียนทฤษฎีใหม่นี้ หันมาศรัทธาพุทธศาสนา เอาปรัชญาของพุทธศาสนาไปแปลเป็นสำนวนฝรั่ง โดยไม่กล่าวถึงพระพุทธศาสนา ให้เป็นกลางๆ และเมื่อเผยแพร่เป็นหนังสือมาถึงเมืองไทย การที่ผู้อ่านก็ไม่รู้จักคำสอนของพระพุทธเจ้า ก็เลยรู้สึกว่าสุดยอดเลย น่าจะนำมาใช้ในประเทศไทย แล้วจึงแปลเป็นภาษาไทยอีกสำนวนหนึ่ง แทนที่จะแปลกลับให้เป็นสำนวนเดิมที่เป็นพุทธ แต่กลับเป็นสำนวนแบบแข็งๆ มีนมมีเนยอยู่ ไม่รู้เป็นภาษาอะไร

ในทำนองเดียวกัน คนที่หวังดีต่อพระพุทธศาสนาฟังอะไรจากตะวันตกที่กล่าวถึงจิตใจหรือคำว่าความสงบ ก็ตื่นเต้น "โอ้! เหมือนพระพุทธศาสนาเลย เหมือนจริงๆ" ซึ่งผู้ที่ศึกษาหลักพุทธจะรู้ว่า มันมีส่วนความคิดที่เหมือนกันบ้างต่างกันบ้าง แต่เพราะเราไม่ได้ให้โอกาสกับคำสอนของพระพุทธเจ้าเท่าที่ควร เราแยกไม่ได้ จึงด่วนสรุปว่า ถ้ามีคำว่า "สงบ" มีคำว่า "สติ" เป็นอันใช้ได้ล่ะ นี่เป็นสิ่งที่อันตราย

อาตมาเองหลังๆ นี้พยายามใช้คำว่าพระพุทธศาสนาให้น้อยลง ทุกวันนี้รู้สึกว่าคนจะมีอคติต่อคำนี้พอสมควร แต่ก็อยากใช้คำว่า พุทธธรรม คือพุทธองค์เคยตรัสไว้ว่า คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้น มี ๘๔,๐๐๐ ข้อ ซึ่งก็ไม่แน่ใจว่าจะใช่หรือไม่ใช่ ไม่มีใครนับ แต่พระพุทธองค์ตรัสว่า ไม่ต้องท้อใจ แท้จริงมีแค่ ๒ เรื่องเท่านั้นเอง **สำนวนของพระพุทธองค์ทรงใช้คำว่า เรื่องทุกข์ และเรื่องการดับทุกข์** แต่ถ้าแปลความหมายเป็นสำนวนสมัยใหม่ คือ ๑. เป็นคำสอนเกี่ยวกับชีวิตของเราเป็นอย่างไร เป็นการวิเคราะห์การวิจัย หรือเรียกว่า descriptive ส่วนที่ ๒. เป็นการสอนว่าเราจะต้องทำชีวิตอย่างไรให้ดีขึ้น ให้ดีที่สุด หรือ

เรียกว่า prescriptive ซึ่งรวมอยู่ในคำสอนที่เรียกว่า อริยมรรคมีองค์ ๘ (Eightfold Path) ที่พระองค์ทรงย่อลงมาเหลือสาม ที่เรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ต้องเข้าใจว่า ศีลในทางความหมายของพระพุทธศาสนาไม่เหมือนศีลในศาสนาอื่นเสมอไป เพราะเป็นเรื่องของการฝึก

บางคนก็กล่าวว่าการถือศีล ๕ เป็นเรื่องข้อห้าม ๕ ข้อ นี่คือตัวอย่างที่เห็นได้ชัดๆ ที่นำความคิดของตะวันตกมาใส่พุทธศาสนา เราไม่มีคำว่าห้าม ไม่มีการชวนให้เป็นคนดี โดยล่อว่าเป็นคนดีแล้วจะได้ขึ้นสวรรค์ เป็นคนชั่วแล้วตกนรก ไม่ได้ใช้วิธีการปลูกฝังให้คนทรงศีลในลักษณะนั้น ถ้าใครใช้วิธีนี้ ก็บอกได้ว่าไม่ถูกหลักแล้ว

แต่พระพุทธองค์ทรงให้เริ่มต้นด้วยคำถามง่ายๆ ว่า คนเราจะอยู่ด้วยกันอย่างไรให้มันดีที่สุด **ในเมื่อทุกคนมีกิเลส มีโลภ มีโกรธ มีหลง เราจะอยู่ด้วยกันอย่างไร** เราต้องการถือหลักร่วมอะไรบ้าง พระพุทธองค์ทรงนำหลักธรรมชาติของมนุษย์เป็นที่ตั้ง ไม่ใช่ความเชื่อในสิ่งที่เราพิสูจน์ไม่ได้ ธรรมชาติของมนุษย์มีกาย มีวาจา มีใจ คือมีความประพฤติทางกายทางวาจาฝ่ายหนึ่ง และความรู้สึกนึกคิดทางใจฝ่ายหนึ่ง คนเราไม่สามารถห้ามไม่ให้คิดอยากจะเอาของเขา ไม่ให้คิดอยากทำร้ายเขา ตามธรรมชาติห้ามล่วงหน้าไม่ได้ เราก็ต้องเคารพธรรมชาติ แต่เราห้ามการแสดงออกทางกาย ทางวาจาได้ ถ้าเราอยู่ในครอบครัว หรือในชุมชน หรือในองค์กรใด เราตกลงกันสัญญากันว่า..

"ข้าพเจ้ายอมรับว่า ยังมีความโลภ อยากได้นั่น อยากได้นี่ ยังมีเหลืออยู่ในจิตใจ ยังมีความโกรธ ความแค้น ความน้อยใจ สิ่งเหล่านี้ยังมีอยู่ในจิตใจ แต่ข้าพเจ้าขอสัญญาไว้กับคนรอบข้างทุกคนว่า **แม้จะโกรธมากเท่าไร จะไม่ทำร้ายใครด้วยกาย ด้วยวาจาเป็นอันขาด** จะไม่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้โดยเด็ดขาด จะไม่นอกใจคู่ครองเป็นอันขาด จะไม่โกหก ไม่หลอกลวง เป็นอันขาด"

ทำได้ไหม ก็ยากเหมือนกัน แต่ทำได้ ไม่เหลือวิสัยของมนุษย์ พระพุทธองค์ทรงศึกษาแล้วเปิดเผยวิสัยของมนุษย์ ธรรมชาติของมนุษย์ สิ่งที่เป็นไปได้และสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ ถึงเราจะอยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น ทุกคนรักกัน ก็ไม่ใช่ว่าจะรักกันทุกวันตลอด ๒๔ ชั่วโมง ทุกลมหายใจใช่ไหม แม้แต่คนที่เรารักมากที่สุด บางทีเราก็น้อยใจได้ โกรธได้ เห็นใจได้ เป็นไปได้ทุกอย่าง ธรรมชาติเป็นเช่นนั้น

แต่สิ่งที่เราทำได้คือ สามารถบริหารอารมณ์ สามารถควบคุมการแสดงออกทางกาย ทางวาจา และถ้าทำได้เช่นนั้นอย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่อง ผลดีเกิดหลายข้อหลายอย่าง ข้อแรกคือ ทุกคนในครอบครัวนั้น ในชุมชนนั้นๆ จะรู้สึกปลอดภัย **ฐานที่ขาดไม่ได้ในการพัฒนาคนในการพัฒนาชุมชนคือความปลอดภัย** ดังนั้น การให้ความปลอดภัยให้ความสบายใจกับคนรอบข้างด้วยการงดเว้น

จากการกระทำและการพูดบางอย่าง ฝึกตนอย่างนี้นี้เป็นเรื่องของศีล

ดังนั้น เรามีปัญญา ควรคำนึงถึงวิสัยที่เป็นไปได้ที่เป็นไปไม่ได้ เป้าหมายคือ ทำอย่างไรเราจะอยู่ด้วยกันอย่างที่ทำให้ทุกคนรู้สึกปลอดภัย อยู่ด้วยความไว้วางใจซึ่งกันและกัน สมมุติฐานของพุทธธรรมคือ ต้องสมัครใจบริหารกายวาจาของตน ถ้างดเพราะกลัวติดคุกติดตาราง นี้ยังไม่ใช่ศีลในความหมายของพุทธธรรม อาจจะเกิดความเรียบร้อยในระดับหนึ่ง แต่ยังไม่ใช่สิ่งที่ต้องการ แต่ถ้าเราสมัครใจงดเว้นจากการเบียดเบียนด้วยกายด้วยวาจาได้อย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะมีความกดดันจะมีความยั่วยุอย่างไร ก็ปฏิบัติได้อย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง ผลนั้นไม่ใช่เกิดต่อคนรอบข้างอย่างเดียวเกิดกับจิตใจเราเอง ทำให้เราเคารพนับถือตัวเองได้ เป็นเพื่อนกับตัวเองได้ เป็นการพัฒนาตน

แต่ยังไม่พอ การพัฒนาชีวิตของมนุษย์ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของพุทธศาสนา ไม่ได้หยุดอยู่ที่ความเรียบร้อยทางกาย วาจา เพราะถ้ายังมีความคิดอยู่ ยังมีความโลภ ความโกรธ ความหลงอยู่ ไม่มีทางจะสงบได้ ไม่มีทางที่จะได้รับความสุขที่แท้จริง เพราะสิ่งที่เป็นอุปสรรค **สิ่งที่เป็นศัตรูต่อความสุขที่สุด อยู่ภายในจิตใจเราเอง** พระพุทธองค์เคยตรัสไว้ว่า ไม่มีศัตรูที่ไหนที่จะโหดร้าย เท่ากับจิตใจของตัวเองที่ขาดการฝึกอบรม และไม่มีเพื่อนที่ไหนที่จะดี เท่ากับจิตใจของเราที่ได้รับการฝึกอบรม ฉะนั้น จึงอยู่ที่เรา

หัวใจพุทธศาสนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับกิจกรรมต่างๆ เรื่องการใส่บาตร เรื่องการทำบุญสุนทานสิ่งเหล่านี้ดีมาก สมควรจะทำ แต่หัวใจของการเป็นพุทธมามกะไม่ได้อยู่ที่สิ่งเหล่านี้ มันอยู่ที่ความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตัวเอง ตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ทุกวันนี้มีการเรียกร้องให้เปลี่ยนสังคมให้สังคมดีขึ้น ซึ่งก็เป็นสิ่งที่น่าอนุโมทนาและหวังดีต่อสังคม ต่อประเทศชาติ แต่ประวัติศาสตร์สอนเราว่า ถ้าหากไม่มีการพัฒนาตัวบุคคลพร้อมกับการพัฒนาสังคม การพัฒนาสังคมจะล้มเหลวแน่นอน เพราะกิเลสในแต่ละคน จะต้องออกฤทธิ์และทำลายสิ่งที่ได้ ฉะนั้นอุดมการณ์ต่างๆ นี้ จะอยู่ได้ไหม อยู่ตลอดรอดฝั่งได้ไหม ส่วนมากพอมีชื่อเสียง มีอำนาจ อุดมการณ์ก็หายไปเลย ส่วนมากเป็นอย่างนั้น เพราะอะไร? เพราะคนไม่ฉลาดในเรื่องจิตใจตัวเอง ไม่มีวิชาป้องกันกิเลสไม่ให้ครอบงำจิตใจตนเอง ก็เท่ากับหลงตัวเองหลงทิฏฐิ ความคิดเห็นของตัวเอง

ทุกวันนี้ที่เห็นได้ชัด คนไทยพูดด้วยความเชื่อมั่นในตัวเองมากขึ้น พูดคล่องขึ้น แต่ว่าเนื้อหาบางทีก็ไม่ดีเท่า (แต่ก่อน) และที่สำคัญคือ **เรื่องการสื่อสาร ไม่ใช่เรื่องการพัฒนาการพูดอย่างเดียว แต่ต้องพัฒนาการฟังด้วย** ทุกวันนี้คนพูดเก่งมากกว่าสมัยก่อน แต่รู้สึกว่าเรื่องการฟังคนอื่นอาจจะแย่ลง อิทธิพลของโซเชียลมีเดีย (Social media) ทำให้คนใจแคบ ความรู้สึกว่าเราว่าเขาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในการดูประเทศทางตะวันตกบางทีก็ดูในแง่ดีเกินไป ตอนนี้ตะวันตกมีปัญหามากมาย ยิ่งที่อเมริกาความแตกแยกในสังคมนี่ร้ายกว่าเมืองไทยหลายเท่าตัว กลายเป็นสองเผ่าเลยซึ่งแต่ละฝ่ายก็มองฝ่ายตรงข้ามว่าทั้งโง่ ทั้งชั่วทั้งอันตราย แทบจะไม่สามารถพูดคุยกันได้อีกแล้ว มันเป็นเรื่องที่ร้ายแรงและอันตรายต่อโลกทั้งโลก เมืองไทยเราก็ยังไม่ถึงขั้นนั้น สำคัญที่เราใช้วิชาของพระพุทธเจ้าให้เข้าใจตนเอง ให้รู้ตนเอง สนใจรู้เขา เข้าใจเขา สร้างสะพานเชื่อมกับคนที่เราไม่เห็นด้วย การสร้างกำแพงในการแบ่งแยก และเชื่อว่าเราดีที่สุด เขาเลวที่สุด แล้วผู้ที่ดี ผู้ที่ถูกมีสิทธิ์จะไปด่าไปว่าเขา อันนี้เป็นความคิดแบบ

เด็กๆ ทุกวันนี้การระบายความกลัว ความกังวล ความเครียด ด้วยการด่ากัน ด้วยการว่ากัน ก็พอเข้าใจอยู่ แต่ไม่ใช่ทางที่จะเกิดประโยชน์

ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงให้เครื่องมือพัฒนาชีวิต พัฒนาชุมชน ไม่ใช่เรื่องจะเชื่ออะไรให้มันสบายใจ ให้เราศึกษาเรื่องกาย เรื่องวาจา เรื่องใจตนเอง ให้เราฉลาดในเรื่องกิเลส และป้องกันมิให้กิเลสเกิดขึ้น หรือเมื่อกิเลสเกิดขึ้นแล้ว เราจะฉลาด มีพลังสามารถปล่อยวางได้ สามารถน้อมสิ่งดีๆ ที่ยังไม่เข้ามาในใจ ให้ปรากฏในจิตใจเราได้ เมื่อเรานึกถึงผู้ที่เราเคารพนับถือ และคุณธรรมที่เห็นชัดในตัวเขา ไม่มีคุณธรรมข้อไหนที่เกิดขึ้นในจิตใจของเราไม่ได้ ไม่ว่าชาย ไม่ว่าหญิง ไม่ว่ารวย ไม่ว่าจน เรื่องนี้ต่างหากคือความเสมอภาค **ความเสมอภาคของมนุษย์อยู่ตรงนี้ อยู่ในโอกาสที่จะละบาป บำเพ็ญกุศล ชำระจิตใจของตนให้ขาวสะอาด** เราเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยการฝึกตน ด้วยการพัฒนาตน

ทุกวันนี้เราอยู่ท่ามกลางวิกฤต แต่เราสามารถหากำไรจากวิกฤตได้บ้างเหมือนกัน สามารถทำให้ตนเองดีขึ้นทุกวัน อย่างการเสียสละความสะดวกสบายเพื่อคนอื่น การทำคุณงามความดี นั่นคือกำไรชีวิต **ทำความดีเมื่อไร ก็ได้กำไรทันที** ช่วยเหลือคนอื่น เสียสละเพื่อส่วนรวม ง่ายๆ แต่ทำให้เรารู้สึกดี ความซึมเศร้านี้เห็นผลเลย ถ้าเราวางความหมกมุ่นเรื่องส่วนตัว เรื่องปัญหาตัวเอง เปิดใจให้กว้าง ยอมรับในความทุกข์ของคนอื่น คิดจะช่วยคนอื่น อารมณ์ก็ดีขึ้นทันที

คนเรานี้ทำชีวิตของตนให้ดีขึ้นได้ทุกวัน นี้คือแก่นของคนเข้าวัด เข้าหาศาสนาพุทธ ผู้ที่มีความมุ่งมั่น มีความพยายามที่จะพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นให้ดีกว่านี้ เช่น ถ้าเราเป็นคนขี้โกรธ ทำอย่างไรเราจะเป็นคนขี้โกรธให้น้อยลง ถ้าเป็นคนขี้อิจฉาจะต้องเอาชนะให้ได้ ก็ให้ลดน้อยลง มีความไม่ดีตรงไหน นี่คือศาสนา ทำอย่างไรเราจึงจะจัดการในเรื่องสติ เรื่องความสงบ พระพุทธองค์ทรงให้แผนที่ที่ชัดเจนมาก เรื่องการฝึกจิตให้เข้าถึงความสุขที่ละเอียด ประณีต ที่เลิศประเสริฐกว่าความสุขที่ได้จาก รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสต่างๆ มันไม่น่าสนใจหรือ

ถ้าทุกคนต้องการความสุข และยอมรับว่าความสุขที่ได้ทุกวันนี้กระท่อนกระแท่น ได้บ้างไม่ได้บ้าง ไม่ค่อยจะเป็นที่พอใจ และผู้มีปัญญามากที่สุดในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ ได้บอกข่าวว่า คนเราสามารถเข้าถึงความสุขที่ดีกว่านี้ได้ ถ้าหากว่าอดทน ขยันหมั่นเพียร ทำอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง ก็จะทำได้

อาตมาว่า ถ้าเรามีบุญพอจะเกิดในประเทศอันสมควร อย่างเช่นเมืองไทย อย่างน้อยก็ควรจะให้โอกาสพระพุทธเจ้า ให้โอกาสพระอริยเจ้าทั้งหลาย ที่ท่านอุตสาหะถ่ายทอดศาสนาพุทธให้เราทราบว่า คนเรานี้ดีกว่าที่คิดนะ มีประสิทธิภาพ มีสมรรถภาพ มีศักยภาพที่สุดยอด อยู่ในตัวของเรา

เพียงแต่ไม่มีใครจะทำให้เราสงบได้ ไม่มีใครทำให้หายห่วงได้ หายกังวลได้ หายเครียดได้ ในที่สุดแล้วเป็นสิ่งที่แต่ละคนต้องทำเอง

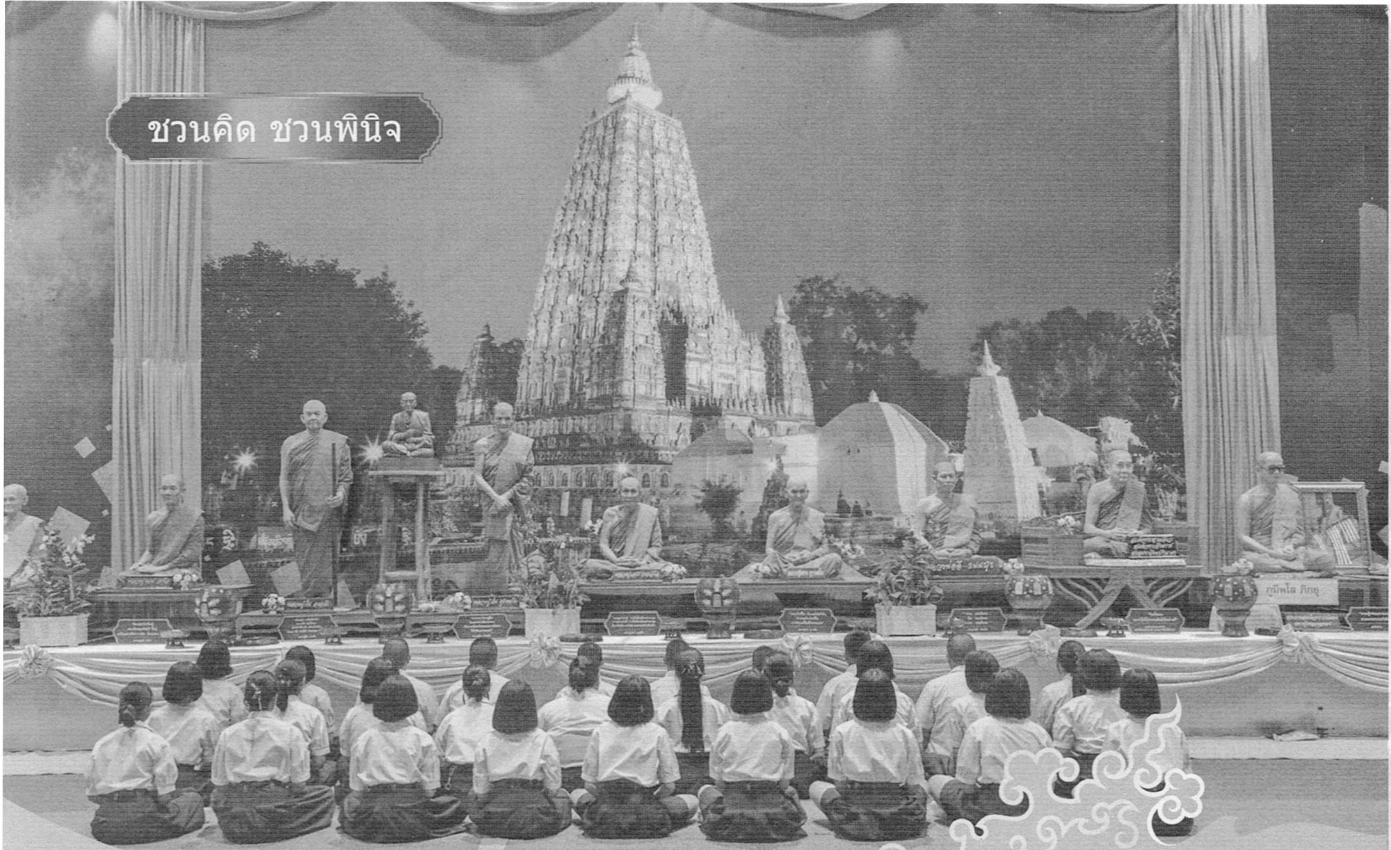
ในช่วงนี้ถ้าพวกเราทุกข์ ทุกข์เพราะโควิดไหม หลายคนก็ทุกข์เหมือนกัน ลำบากเหมือนกัน แต่ให้สังเกตว่า **ความทุกข์ส่วนใหญ่นี้เกิดจากความคิดมากกว่าตัวโควิด** ความลำบากเพราะอาการของโรค หรือความกังวล เรื่องครอบครัวหรือญาติมิตรที่ติดเชื้อ มันก็มีบ้าง แต่สิ่งที่เราทรมานใจที่สุดคือ เราคิดไม่หยุด คิดวิตกกังวล "ทำไมเป็นอย่างนี้ ไม่อยากเป็นอย่างนี้ ไม่น่าจะเป็นอย่างนี้ ถ้าเป็นอย่างนี้แล้ว จะเป็นอย่างนั้นต่อ" นี้เป็นตัวร้าย พระพุทธองค์ตรัสว่า ปัญหาชีวิตของเรานี้ เหมือนเราถูกลูกศรเสียบแทงมันเจ็บมากอยู่แล้ว แต่คนเราก็ยังไปเอายาพิษไปอาบลูกศร ลูกศรก็ลูกศรเรา ต้องยอมรับ แต่สิ่งที่เราทำได้คือ อย่าเอายาพิษไปอาบไว้ที่ลูกศรอีก ทำให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ คุณธรรมจะทำจิตใจของเราให้สูงขึ้น และเป็นสิ่งที่เราพัฒนาได้ เราจะทำอย่างไรให้จิตใจเรามีสุข ชีวิตเราดีขึ้น และมีส่วนในการช่วยให้คนอื่น มีชีวิตที่มีทุกข์น้อยลง มีความสุขให้มากขึ้น นี่คือสำนึก ขอให้เข้าใจว่า พุทธศาสนาที่ชาวตะวันตกสนใจเข้ามาศึกษา มาศรัทธา ก็เพราะปฏิบัติได้จริง (practical) มีคำสอนที่เรานำไปทำได้เป็นระบบ เป็นขั้นตอน พระพุทธเจ้าให้ไว้ละเอียดมาก ทำอย่างนี้แล้ว ถ้าเกิดปัญหาทรงให้ไปแก้อย่างนี้ เป็นคู่มือมนุษย์ที่แท้จริง

ดังนั้น จึงอยากให้ในช่วงเข้าพรรษาในวันที่เป็นสิริมงคลที่จะถึงนี้ ให้ทุกคนสำนึกเชื่อมั่นในศักยภาพในตัวเอง **ใช้คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นคู่มือ เป็นแผนที่** ลองดูว่า จริงไหมที่เราสามารถชำระบาป บำเพ็ญกุศล ชำระจิตใจของเราให้ขาวสะอาดได้จริงไหม ไม่ต้องเชื่อไว้ก่อน แต่ว่าให้โอกาส การให้โอกาสพระพุทธศาสนาคือ การให้โอกาสชีวิตตัวเอง ทุกๆ คน ต้องเคารพ ต้องรักชีวิตตัวเองให้มากขึ้น แต่ไม่ใช่ให้รักตัวเองนะ ไม่ต้องรักตัวเอง แต่รักชีวิตของตัวเองให้มากขึ้น เพื่อความสุขและเพื่อประโยชน์ของตนเอง เพื่อความสุขและเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ตลอดกาลนาน

การดำเนินชีวิตแนวพุทธ ต้องเป็นนักศึกษา ต้องเป็นนักฝึกตน และในการฝึกตนนั้น ต้องฝึกตลอด ทุกอิริยาบถ ทุกเวลา แต่การฝึกอย่างเข้มข้น กิจกรรมที่ออกแบบเพื่อฝึกโดยเฉพาะคือ การนั่งสมาธิ เดินจงกรม ขอให้ผู้ที่ฝึกจิตเป็นประจำอยู่แล้ว ให้ทำยิ่งๆ ขึ้นไปนะ แต่สำหรับผู้ที่ยังไม่เคย ให้โอกาสบ้าง ให้โอกาสพุทธธรรม **ให้โอกาสพระพุทธศาสนา ให้โอกาสแก่หัวใจของพระศาสนา อย่าเอาแต่เปลือกของศาสนา** อย่าโจมตีเปลือกของศาสนา แล้วมองข้ามหัวใจของพระศาสนา หัวใจของศาสนามีไว้สำหรับคนทุกคน เข้าถึงได้ทุกคน แต่ต้องตั้งอกตั้งใจเท่านั้นเอง

วันนี้คงพอสมควรแก่เวลา ช่วงนี้ก็ขอให้ทุกคน ระมัดระวังตัวไม่ประมาท อดทน ใจเย็น ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน มีเมตตาต่อกันและกัน อยู่ด้วยกันเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ในที่สุดเราก็จะพ้นจากวิกฤตนี้ไปได้ ขอให้ทุกคนมีความสุข มีความเจริญ

พระไพศาล วิสาโล

เจอทุกข์ พบธรรม
ข้อคิดจากสังเวชนียสถาน

สถานที่แห่งนี้เป็นสังเวชนียสถานจุดที่ ๓ ที่พวกเราได้มาเยี่ยมเยือนและสักการะ แต่ถ้าพูดถึงประวัติพระพุทธเจ้าแล้ว ลุมพินีวันเป็นจุดแรก เป็นจุดตั้งต้น ซึ่งจะนำไปสู่การอุบัติขึ้นของพระพุทธเจ้า การที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จมาอุบัติบนโลกนี้ได้ เงื่อนไขประการแรกที่สำคัญที่สุดก็คือ การมาประสูติในโลกมนุษย์

พระโพธิสัตว์เดิมก็ประทับอยู่ในสวรรค์ที่พรั่งพร้อมด้วยสิ่งที่เป็นทิพย์ ไม่ว่าจะเป็นอายุทิพย์ วรรณะทิพย์ สุขทิพย์ แต่การที่พระองค์จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมาประสูติในโลกมนุษย์ มีกายหรืออัตภาพอย่างมนุษย์ เหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ความเป็นมนุษย์เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการอุบัติขึ้นของพระพุทธเจ้า ก็เพราะอัตภาพของมนุษย์ก็ดี โลกมนุษย์ก็ดี ไม่ได้อุดมไปด้วยความสุขสบายมากเท่าเทวดาและเทวโลก ที่สำคัญก็คือ อัตภาพของมนุษย์และโลกมนุษย์เต็มไปด้วยทุกข์ มีความผันผวนปรวนแปร มีความบีบคั้นซึ่งไม่ปรากฏชัดเจนในภพภูมิของเทวดาและพรหมทั้งหลาย พระโพธิสัตว์จะตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณได้ ก็ต่อเมื่อได้เผชิญกับทุกข์ซึ่งมีอยู่อย่างมากในโลกมนุษย์

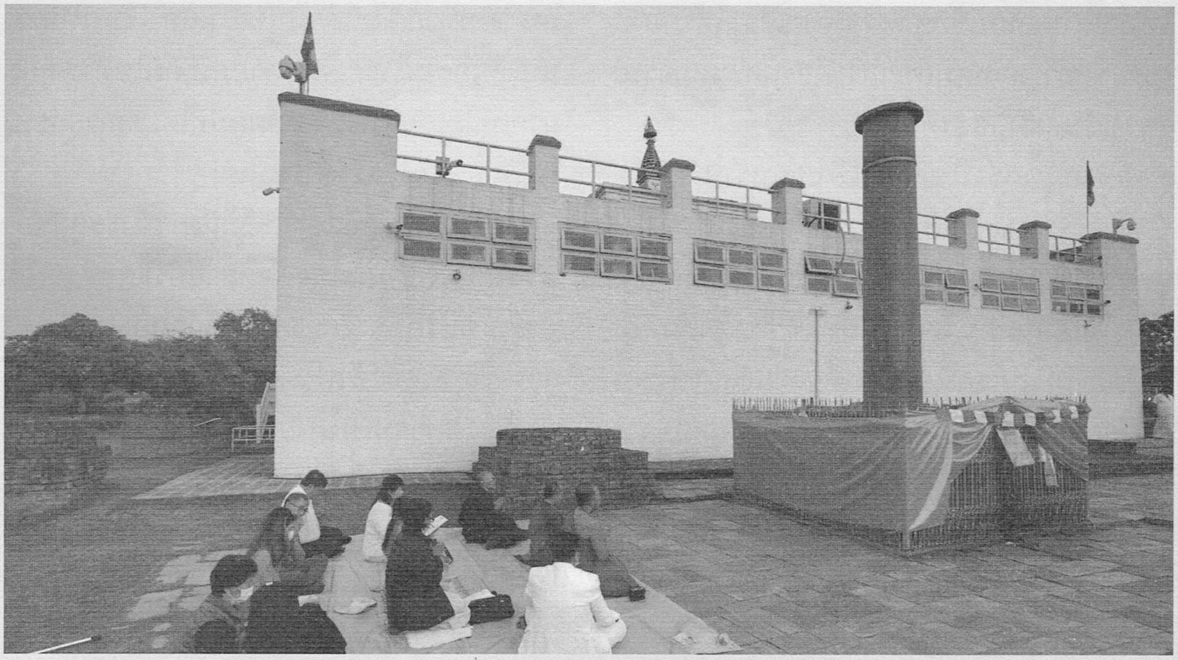
พวกเราคงทราบดีอยู่แล้วว่า จุดเปลี่ยนสำคัญของเจ้าชายสิทธัตถะก็คือ ตอนที่ท่านเสด็จออกมาจากพระราชวังซึ่งแสนจะสุขสบาย ตอนอยู่ในนั้น พระองค์ไม่เคยตั้งคำถามกับชีวิตและโลกเลย จนกระทั่งเสด็จออกมาจากปราสาท และได้พบ

ความทุกข์ของผู้คน ที่เราเรียกว่าเทวทูต ๓ ก็คือ คนแก่ คนเจ็บ และคนตาย ถ้าพระองค์ไม่เห็นความแก่ ความเจ็บ และความตาย ปรากฏต่อหน้า จุดเปลี่ยนของพระองค์ก็คงไม่บังเกิดขึ้น พระองค์คงยังอยู่ในปราสาทสามฤดู และมีวิถีชีวิตอย่างที่พระเจ้าสุทโธทนะต้องการ คือเป็นพระจักรพรรดิผู้ครองโลก แต่อาจห่างไกลหรือเข้าไม่ถึงธรรมก็ได้ เรียกว่าห่างไกลจากความเป็นพุทธะ

ต่อเมื่อพระองค์เสด็จออกจากพระราชวังแล้ว จึงเห็นความแก่ ความเจ็บ ความตาย ภาพหรือนิมิตทั้ง ๓ ไม่มีวันที่จะปรากฏในเทวโลกได้ มีแต่ในโลกมนุษย์ จึงจะเห็นได้อย่างชัดเจน ตรงนี้แหละที่ทำให้เกิดจุดเปลี่ยนของพระองค์

ที่จริงแล้ว เพียงแค่เห็นความแก่ ความเจ็บ ความตาย ที่ปรากฏอยู่เบื้องหน้าก็ยังไม่นำไปสู่จุดเปลี่ยน จนกว่าพระองค์จะน้อมเข้ามาใส่ตัวว่า สิ่งเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นกับคนยาจกเข็ญใจเบื้องหน้าเท่านั้น แต่ยังจะเกิดขึ้นกับพระองค์ด้วย ก่อนหน้านั้นพระองค์ไม่เคยคิดเลยว่า พระองค์จะต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย เพราะว่าทรงถูกปรนเปรอด้วยความสุข ซึ่งทำให้หลง ทำให้ไม่เห็นความจริง แต่เมื่อเห็นความทุกข์ปรากฏขึ้นต่อหน้าแล้ว พระองค์ก็ฉลาดพอที่จะน้อมเข้ามาใส่ตัวว่า สักวันหนึ่งเราก็ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตายเหมือนกัน นี้คือจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้พระองค์หันมาตั้งคำถามกับชีวิตที่เป็นอยู่ ชีวิตที่เต็มไปด้วยความสะดวกสบาย ปรนเปรอด้วยกามคุณ และทรงพบว่า นั่นไม่ใช่สิ่งที่ชีวิตพึงประสงค์ พระองค์ไม่ปรารถนาที่จะลงเอยแบบพระราชบิดาคือเป็นกษัตริย์ เพราะไม่ได้ให้คำตอบว่าพระองค์จะพ้นทุกข์ได้อย่างไร คำถามว่าเราจะพ้นทุกข์ได้อย่างไรจะไม่เกิดขึ้นเลยจนกว่าจะเจอทุกข์

คนฉลาดแค่เจอทุกข์ต่อหน้าในภาพของคนแก่ คนเจ็บ คนตาย ก็เกิดคำถามขึ้นมาว่าทำไฉนเราถึงจะทำที่สุดแห่งกองทุกข์นี้ได้ เวลาเราสวดมนต์ทำวัตรตอนเช้า มีคำถามหนึ่งที่เราเปล่งออกมาทุกครั้งว่า "ทำไฉนการทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงปรากฏชัดกับเราได้" หรือพูดอย่างภาษาชาวบ้านคือ ทำอย่างไรเราจึงจะพ้นทุกข์ได้ นี่คือคำถามที่อยู่ในใจของเจ้าชาย

สิทธัตถะ เป็นจุดกระตุ้นเร้าให้พระองค์คิดถึงเรื่องการสละเรือนออกบวช เมื่อออกบวชแล้วในที่สุดพระองค์ก็ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ถ้าไม่เสด็จออกบวชและยังทรงอยู่ในปราสาทสามฤดู และไม่ตั้งคำถามกับชีวิต ไม่ตั้งคำถามว่าทำอย่างไรเราจึงจะพ้นทุกข์ได้ ก็จะไม่มีพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลก

การเห็นทุกข์เป็นสิ่งสำคัญ คนฉลาดไม่รอให้ทุกข์เกิดกับตนก่อน ไม่รอให้ความแก่ความเจ็บหรือความตายเกิดขึ้นกับตนก่อน เพียงแค่เห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย ก็เฉลียวใจ เกิดธรรมสังเวช และหาทางออกจากทุกข์นั้นให้ได้ แต่ถ้าไม่ฉลาดก็ต้องรอให้ทุกข์เกิดขึ้นกับตนก่อน เมื่อทุกข์เกิดขึ้นกับตนแล้วก็ยังไม่สาย เพราะความทุกข์นั้นสามารถสอนธรรมให้เราเห็นความจริงของชีวิต อย่างที่ได้เล่าที่วัดเชตวันว่า มีหลายท่านทีเดียวที่บรรลุอรหัตตผล ออกจากทุกข์ได้ก็เพราะท่านเจอทุกข์กับตัวเอง เจอทุกข์ชนิดที่หนักหนาสาหัส จนกระทั่งเสียศูนย์หรือเสียสติเลยก็มีในทีแรก แต่ทุกข์นั้นก็มีข้อดีคือ ผลักดันให้ท่านเหล่านั้นเข้าหาพระพุทธเจ้า ให้มาเจอธรรม ให้มาเจอเพศที่ประเสริฐคือ เพศพรหมจรรย์ อย่างเช่น นางโสณา

ความทุกข์เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเกิดปัญญา จนกระทั่งแจ่มแจ้งในธรรม และนำไปสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ คือเมื่อรู้ว่าร่างกายนี้ อัตภาพนี้เป็นทุกข์ โลกนี้เป็นทุกข์ ก็จะไม่ลุ่มหลงในอัตภาพนี้ ในโลกนี้ และยิ่งเห็นแจ่มชัดว่า สังขารเป็นทุกข์เหลือเกิน ความแน่วแน่ที่จะปล่อยวางสังขารก็จะเกิดขึ้น

หลวงปู่บุญฤทธิ์ ปณฺฑิโต ซึ่งละสังขารไปเมื่อ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ ท่านเคยกล่าวว่า "ความทุกข์ที่จริงเป็นสิ่งดี ทุกข์นี้ดีจะได้เบื่อ เบื่อว่ากูไม่อยากเกิดแล้วโว้ย จะได้ปรารถนาออกจากกาม เพราะถ้ามันสุขมันก็จะลืมตัว มันจะพาเวียนว่ายตายเกิดอยู่อย่างนี้แหละ"

นี่คือเหตุผลสำคัญที่พระโพธิสัตว์เลือกมาเกิดเป็นมนุษย์ เพื่อสร้างบารมีเป็นพระพุทธเจ้า เพราะโลกมนุษย์เต็มไปด้วยวัตถุดิบมากมายที่จะทำให้เกิดปัญญาจนออกจากทุกข์ได้ หรือเป็นแรงผลักดันให้เกิดความเพียรในการหาทางออกจากทุกข์

มีคำกล่าวของท่าน**ติช นัท ฮันห์** พระเวียดนามที่มีชื่อเสียงมาก ท่านเคยกล่าวหรือเขียนข้อความสั้นๆ ว่า "No Mud, No Lotus" แปลว่า "ไม่มีโคลนตม ก็ไม่มีดอกบัว" ดอกบัวเกิดขึ้นได้เพราะอะไร เพราะโคลนตม ดอกบัวหมายถึงอะไร หมายถึงพระพุทธเจ้าหรือความเป็นพุทธะ ความเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ข้อความนี้ชี้ว่าความรู้แจ้งจะไม่เกิดขึ้นถ้าไม่มีทุกข์ ไม่มีทุกข์ก็ไม่มีพระพุทธเจ้าหรือความตื่นรู้ เบิกบาน ในเทวโลกไม่มีโคลนตม มีความทุกข์น้อยมาก มีแต่อายุทิพย์ วรรณะทิพย์ ความสุขทิพย์ แหล่งที่มีโคลนตมมากก็คือโลกมนุษย์ แต่ถ้าลึกลงไปกว่านั้นเห็นจะไม่ไหว คืออบายภูมิเต็มไปด้วยทุกข์มากเหลือเกิน และเป็นภพภูมิที่ได้แต่เสวยกรรม ไม่มีโอกาสที่จะสร้างกรรมใหม่

เมื่อเรามาที่นี่และระลึกถึงการประสูติของพระพุทธเจ้า จะได้ข้อคิดหลายประการ ข้อคิดประการแรกคือ โลกมนุษย์นี้ถ้ามองในแง่ของการตรัสรู้ธรรมแล้วประเสริฐกว่าเทวโลก เทวดานั้นถือว่าความเป็นมนุษย์คือสุคติของเทวดาเมื่อเทวดาจะจุติ คำว่า "จุติ" เป็นภาษาบาลีแปลว่าดับ หมายถึงการเปลี่ยนสภาพจากกำเนิดหนึ่งไปเป็นอีกกำเนิดหนึ่ง หลายคนตั้งชื่อลูกว่า จุติ เพราะคิดว่าแปลว่าเกิด แต่จุติ ภาษาบาลีแปลว่า

ดับ เมื่อเทวดาองค์ใดองค์หนึ่งจะจุติ เพื่อนเทวดาก็จะอวยพรว่า ขอให้ไปสุคตินะ คือไปเกิดเป็นมนุษย์ ต่างจากมนุษย์ มนุษย์เวลาตายปรารถนาจะไปเกิดในสวรรค์ เพราะเราคิดว่าสวรรค์เป็นสุคติของมนุษย์

ทำไมเทวดาจึงบอกว่า ความเป็นมนุษย์คือสุคติของเทวดา ถ้าจะจุติขอให้มาเกิดในโลกมนุษย์ เพราะอะไร เพราะมนุษย์นั้นมีสามอย่างที่เหนือกว่าเทวดา โดยเฉพาะเทวดาชั้นดาวดึงส์ คือ กล้าหาญกว่า มีสติดีกว่า และมีการประพฤติพรหมจรรย์ หมายถึงมีปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ ๘ ถ้าปรารถนาความเจริญงอกงามในทางธรรมจนพ้นทุกข์ โลกมนุษย์เป็นสุคติที่เหมาะที่สุด แต่ถ้าปรารถนาความสะดวกสบายอิ่มเอมปลื้มเปรมก็ต้องสวรรค์หรือเทวโลก หลายคนเมื่อจะตายจิตจึงปรารถนาขอให้มาเกิดเป็นเทวดา เพราะว่าพรั่งพร้อมด้วย อายุทิพย์ ผิวพรรณทิพย์ และความสุขทิพย์

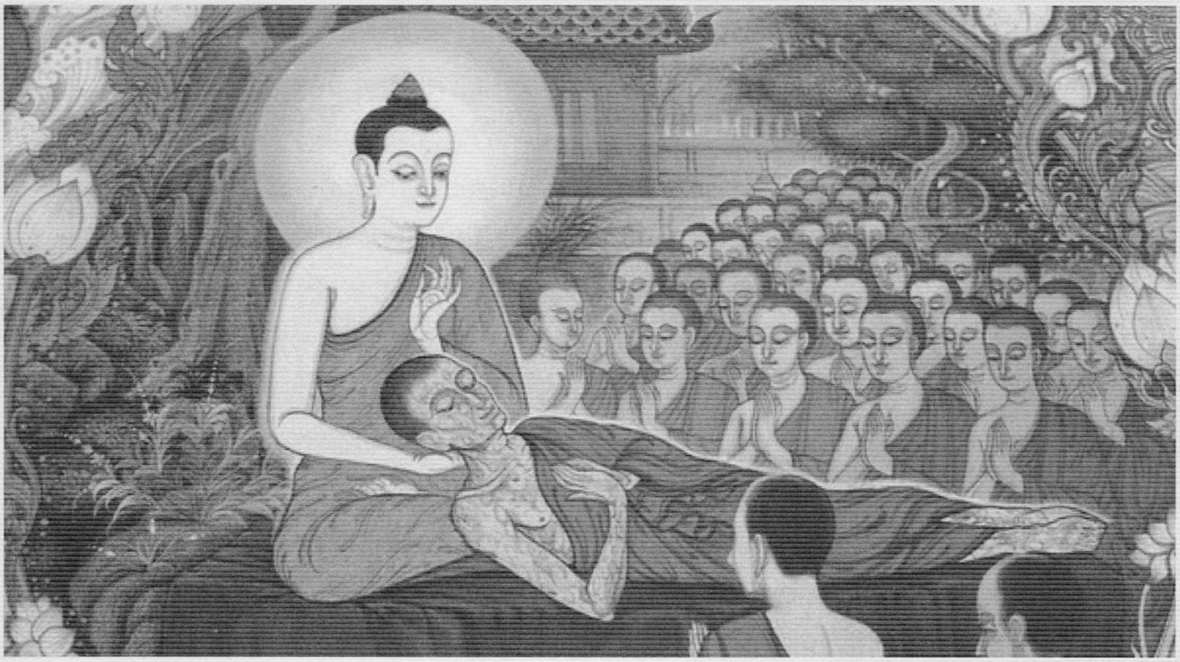
แต่เทวดาฉลาด ท่านรู้ว่า ความสุขสบายความพรั่งพร้อมในกามคุณ รวมทั้งสิ่งที่เป็นทิพย์เหล่านั้นมันไม่เที่ยง สิ่งที่ดีกว่านั้น คือการตรัสรู้หรือมีปัญญาเห็นธรรมจนหลุดออกจากความทุกข์ได้ จึงอวยพรกันว่าขอให้ท่านได้ไปเกิดในโลกมนุษย์ เพราะโลกมนุษย์ไม่ใช่ภพภูมิที่เราจะมาใช้กรรม หรือเสวยบุญอย่างเดียว แต่เป็นภพภูมิที่เราทำกรรมดีได้ด้วย และการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า น่าจะตอกย้ำให้เราตระหนักว่า เราไม่ได้เกิดมาเพื่อใช้กรรมเท่านั้น แต่เรายังสามารถสร้างกรรมดีเมื่อเกิดมาในโลกนี้ด้วย

มีความเข้าใจที่ผิดมากว่าเราเกิดมาเพื่อใช้กรรม ถ้าเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน อสุรกาย เปรต สัตว์นรก ก็แน่นอนว่าต้องชดใช้บาป ชดใช้กรรมเลว แต่สำหรับมนุษย์ทุกคน เราไม่ได้เกิดมาเพื่อใช้กรรมเท่านั้น ที่ถูกควรเรียกว่าเสวยกรรม รวมทั้งเสวยบุญที่เกิดจากกรรมดี เพราะถ้าเราไม่ได้ทำบุญในชาติก่อนๆ เราก็ไม่มีโอกาสเกิดมาเป็นมนุษย์ อย่างไรก็ตามภพก่อนๆ เราก็ทำบาปทำกรรมมา จึงต้องมาเสวยวิบากกรรมด้วย

อย่างไรก็ตาม มนุษย์มีความพิเศษอยู่อย่างหนึ่ง คือสร้างกรรมใหม่ได้ พระโพธิสัตว์มาเกิดในโลกมนุษย์ก็เพราะมีโอกาสทำความเพียร สร้างกรรมดี จนอยู่เหนือกรรมได้ ถ้าทำแต่กรรมดีก็ยังหลงวนอยู่ในวัฏสงสาร จนกว่าจะทำความเพียรจนอยู่เหนือกรรม คืออยู่เหนือกรรมดีและกรรมชั่ว เหนือกรรมดำและกรรมขาว

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธองค์จึงจำเป็นต้องมาเกิดในโลกมนุษย์ เพื่อทำความเพียรจนตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ แต่ถึงแม้เราไม่มีความปรารถนาหรือความมุ่งมั่นแน่วแน่ที่จะทำความเพียรจนพ้นทุกข์ แต่เพียงแค่เราตระหนักว่าเราไม่ได้เกิดมาเพียงเพื่อใช้กรรมเท่านั้น แต่เราเกิดมาเพื่อทำกรรมดีด้วย ก็จะมีประโยชน์มาก เพราะถ้าเราคิดว่าเกิดมาเพื่อใช้กรรม เราก็จะปล่อยชีวิตไปตามยถากรรม คำว่ายถากรรมนี้ อาตมาพูดในความหมายแบบไทยๆ คือปล่อยไปเรื่อยเปื่อย ที่จริงเราทำกรรมดีได้ และทำได้มากด้วย แม้ในยามเจ็บป่วย ซึ่งบางครั้งก็ยากจะรู้ว่าเป็นเพราะผลแห่งกรรมในอดีตชาติ หรือผลแห่งกรรมในปัจจุบัน เช่น สูบบุหรี่ กินเหล้ามาก หรือกินอาหารไม่ถูกสุขลักษณะ แต่เราก็ยังทำกรรมดีได้อีกมากมายในยามที่ล้มป่วย จนป่วยแต่กายใจไม่ป่วย

ไม่ว่าเราประสบทุกข์แค่ไหน ก็อย่าคิดว่าเรากำลังใช้กรรม ให้คิดว่าเรายังทำกรรมดีได้อีกมากมายในภาวะนั้น แม้กระทั่งในยามใกล้ตายหรือป่วยระยะสุดท้าย เราก็ยังทำกรรมดีได้อีก

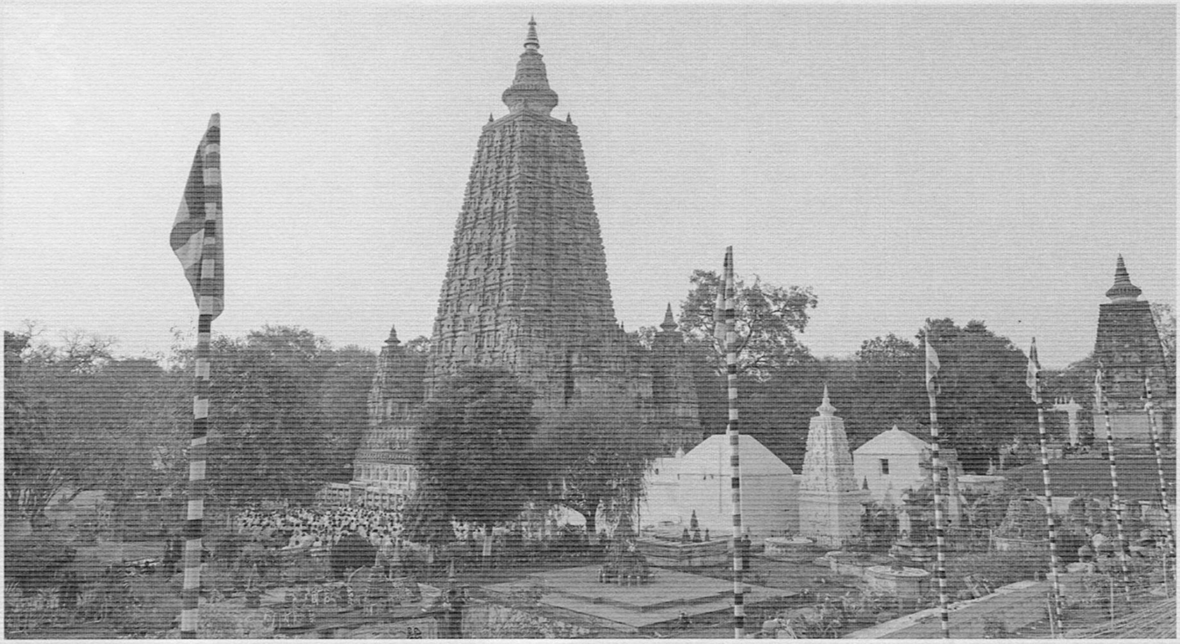

มาก รวมทั้งใช้ความเจ็บป่วยนั้นให้เป็นประโยชน์ในการเปิดใจให้เห็นสัจธรรม คือพระไตรลักษณ์ อย่างที่พระอรหันต์หลายรูป ท่านบรรลุธรรมก็เพราะเห็นความไม่เที่ยงของสังขารในขณะที่ป่วยหนัก อย่างพระติสสะป่วยด้วยโรคที่ผู้คนรังเกียจ มีแผลเรื้อรัง มีหนองเต็มตัว ส่งกลิ่นเหม็นจนเพื่อนพระดูแลไม่ไหวและทิ้งไป แต่พระพุทธเจ้าเสด็จมาดูแลท่าน เช็ดเนื้อเช็ดตัว เอาจีวรไปซักไปต้ม แม้ทุกขเวทนาจะแรงกล้า แต่จิตใจของท่านก็เริ่มสบายขึ้นเพราะการมาดูแลของพระพุทธเจ้า ในขณะที่ใกล้จะตาย พระพุทธเจ้าแสดงธรรม โดยตรัสเป็นคาถาว่า **"ร่างกายนี้ไม่เที่ยงหนอ เมื่อปราศจากวิญญาณและถูกผู้ละทิ้ง จักนอนทับซึ่งแผ่นดิน เหมือนท่อนไม้ที่หาประโยชน์ไม่ได้"** ท่านติสสะพิจารณาตาม ทุกขเวทนาที่เกิดกับท่านทำให้ท่านเห็นชัดแจ่มแจ้งว่าสังขารเป็นทุกข์ เมื่อปัญญาเกิด จิตก็หลุดพ้น เป็นพระอรหันต์ กิเลสดับพร้อมกับสิ้นลมหายใจ

น่าคิดนะว่า ถ้าพระติสสะไม่ป่วยหนัก ท่านก็อาจไม่บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ก็ได้ ความป่วยหนักทำให้ท่านเห็นชัดว่าสังขารเป็นทุกข์ เหมือนกับถ่านก้อนแดงๆ ที่ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น ทุกขเวทนาอันแรงกล้าทำให้ท่านปล่อยวางสังขารอย่างสิ้นเชิง เรียกว่าความทุกข์สอนธรรมให้แก่ท่านจนหลุดพ้นจากทุกข์ได้ หรือจะพูดอีกอย่างก็ได้ว่า ท่านใช้ความเจ็บป่วยให้เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

อาตมาได้พูดไปเมื่อวานแล้วว่าความเจ็บป่วยมีประโยชน์ ทุกข์มีประโยชน์ เราต้องฉลาดใช้ประโยชน์จากความทุกข์ ไม่ว่าจะเป็นความเจ็บป่วย ความพลัดพรากสูญเสีย ประโยชน์ที่ว่าหมายถึงประโยชน์ทางธรรม เหตุร้ายต่างๆ เช่น ความเจ็บความป่วย ความพลัดพรากสูญเสีย ไม่ว่าเกิดจากกรรมในอดีตชาติ หรือกรรมในปัจจุบันก็แล้วแต่ ล้วนมีประโยชน์ เราต้องใช้ประโยชน์หรือหาประโยชน์จากมันให้ได้ นี่เรียกว่าใช้กรรมอย่างถูกต้อง

ใช้กรรมมีสองความหมาย อย่างแรกคือชดใช้กรรมที่ทำไว้ในอดีต คล้ายๆ กับการใช้หนี้

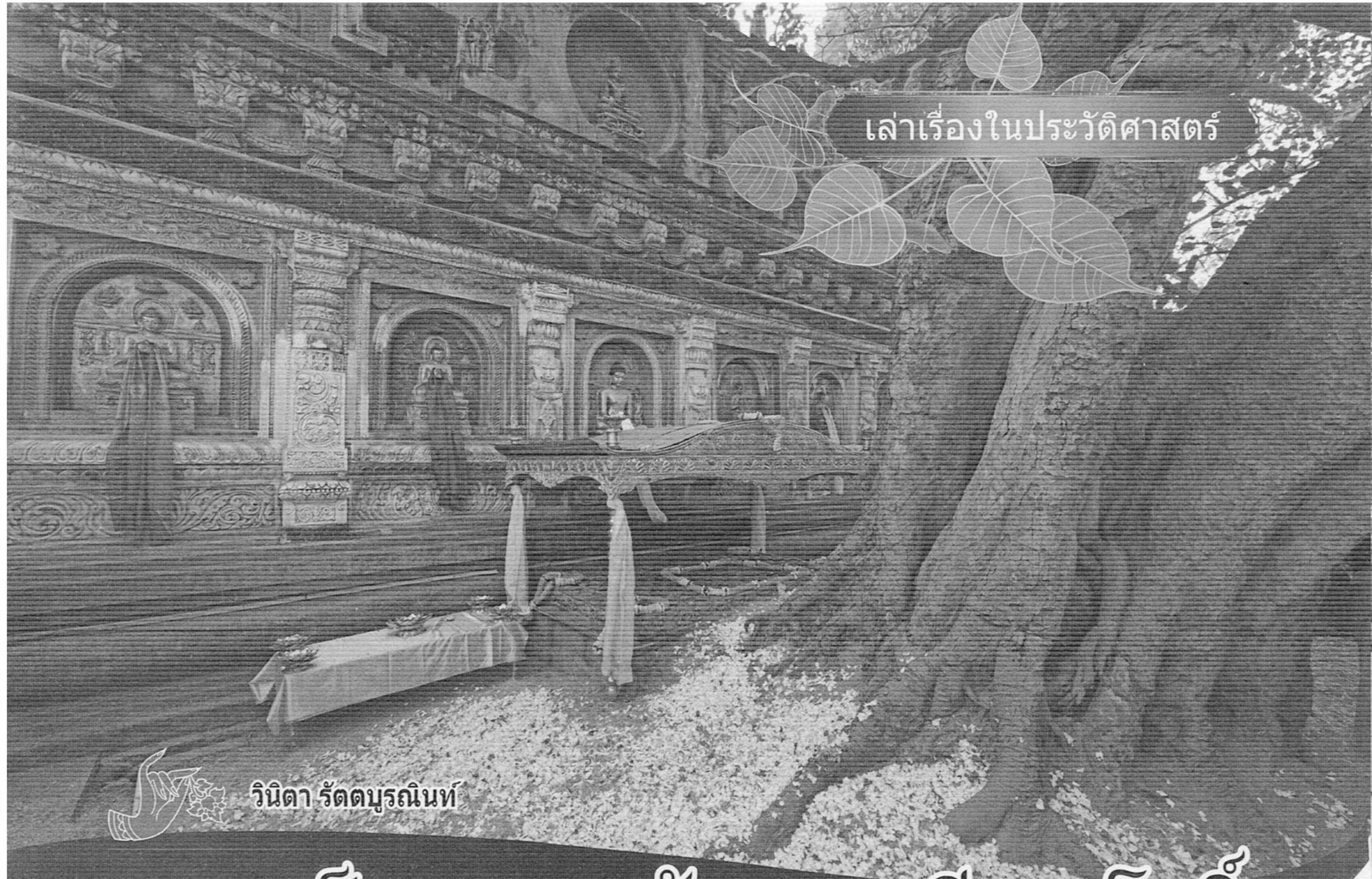

อย่างที่ ๒ คือใช้กรรมหรือวิบากกรรมที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ เช่น ทำให้เห็นชัดว่า สิ่งทั้งปวงไม่เที่ยง สังขารเป็นทุกข์ ไม่มีอะไรที่ยึดเป็นเราเป็นของเราได้เลยสักอย่าง พูดง่ายๆ คือทำให้เห็นชัดในไตรลักษณ์ เพราะฉะนั้นถ้าเราคิดว่าเกิดมาเพื่อใช้กรรม ก็ขอให้เข้าใจการใช้กรรมให้ถูกต้อง คือเกิดมาเพื่อใช้กรรมหรือวิบากกรรมให้เป็นประโยชน์มากที่สุด มนุษย์เราอยู่ในวิสัยที่จะใช้กรรมทั้งหลายให้เกิดประโยชน์ได้

ถ้าเข้าใจเช่นนี้ ชาวพุทธเราจะไม่กลัวทุกข์ เพราะเรารู้ว่าทุกข์มีประโยชน์ เพราะทุกข์คืออริยสัจข้อแรก ถ้าหากใช้ให้เป็น มีท่าทีที่ถูกต้อง เช่น รู้ทุกข์ รู้ด้วยปัญญา ก็จะเห็นสมุทัย แล้วก็จะเข้าใจเรื่องนิโรธ รวมทั้งเห็นมรรคหรือทางออกจากทุกข์ มีหลายคนบอกว่าขอบคุณความทุกข์ อย่างเช่น อาจารย์กำพล ทองบุญนุ่ม ซึ่งพิการมาค่อนชีวิต แต่ความพิการทำให้ท่านเห็นธรรม ท่านจึงบอกว่าขอบคุณความทุกข์ เพราะความทุกข์สอนให้ท่านเห็นทางออกจากทุกข์

ขอให้เราขอบคุณความทุกข์ในโลกนี้ เพราะถ้าไม่มีความทุกข์ก็จะไม่มีพระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ อย่างที่ท่านติช นัท ฮันห์ กล่าวว่า “No Mud, No Lotus” พระพุทธเจ้าตรัสรู้ในโลกนี้ได้เพราะโลกนี้เต็มไปด้วยความทุกข์ และสมควรอย่างยิ่งที่พระองค์ตรัสรู้ในดินแดนอินเดีย เพราะอินเดียเต็มไปด้วยทุกข์เหลือเกิน เช่น ความอดอยากหิวโหย จนทุกวันนี้ทุกข์ก็ยังเยอะอยู่ อินเดียไม่ใช่เป็นแค่พุทธภูมิ ในแง่หนึ่งอินเดียยังเป็นทุพภิกขภูมิด้วย พุทธภูมิกับทุพภิกขภูมินั้นอยู่ด้วยกัน เป็นที่เดียวกัน เป็นเพราะดินแดนนี้เต็มไปด้วยความทุกข์ พระพุทธเจ้าจึงทรงอุบัติขึ้นที่นี่ เป็นเพราะเห็นความทุกข์อย่างแจ่มแจ้งจนเข้าใจพระไตรลักษณ์ ปุถุชนคนหนึ่งจึงได้ตรัสรู้ธรรม บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ และออกจากทุกข์ได้ในที่สุด

บรรยายธรรมแก่คณะจาริกบุญซึ่งจัดโดยยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ฯ เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

วินิตา รัตตบูรณินท์

ความเป็นมาของต้นพระศรีมหาโพธิ์

ต้นไม้ซึ่งเป็นที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ได้แก่ พันธุ์ไม้อัสสัตถะ (ภาษาไทยเรียกต้นโพ) ส่วนคำว่า ต้นโพธิ์ หมายถึงต้นไม้ซึ่งเป็นที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ต้นที่อยู่ ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลคยา ประเทศอินเดีย

ต้นโพธิ์ตรัสรู้นั้น มีตำนานว่า เป็นสหชาติ คือ เกิดขึ้นมาพร้อมกับการประสูติของเจ้าชายสิทธัตถะ ส่วนหน่อของต้นโพธิ์ตรัสรู้ ต่อมาพระอานนท์ได้นำไปปลูกไว้ที่ประตูวัดเชตวัน ตามความประสงค์ของอนาถบิณฑิกเศรษฐี และเรียกชื่อว่า อานันทโพธิ

พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ตรัสรู้ภายใต้ร่มไม้ทั้งสิ้น *(ดูรายละเอียดเรื่องต้นไม้ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ๒๙ พระองค์ ที่หน้า ๓๒)*

หลังพุทธกาลสองร้อยกว่าปี ในรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงครองราชสมบัติ ณ เมืองปาตลีบุตร แคว้นมคธ พระนางสังฆมิตตาเถรี พระราชธิดาในพระเจ้าอโศก ได้นำกิ่งด้านขวาของต้นพระศรีมหาโพธิ์ ที่พุทธคยา ไปถวายแด่พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะแห่งลังกาทวีป ทรงปลูกไว้ ณ เมืองอนุราธปุระ จึงได้ชื่อว่าเป็นต้นไม้เก่าแก่ที่สุดในประวัติศาสตร์ที่ยังคงมีชีวิตอยู่จนปัจจุบัน รวมอายุได้กว่า ๒,๓๐๐ ปี

ต้นพระศรีมหาโพธิ์ต้นนี้ แม้จะแก่เฒ่า มีอายุมากเท่าใด แต่ยังคงยืนต้นอยู่อย่างสงบ ได้รับการดูแลอย่างดีจากรัฐบาลประเทศศรีลังกา ด้วยถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง ที่บรรพชนได้พิทักษ์รักษามาด้วยชีวิต จนกระทั่งสามารถรอดพ้นการถูกทำลายล้างจากลัทธิศาสนาอื่น เหลือเป็นมรดกตกทอดมาให้อนุชนรุ่นหลัง ได้กราบไหว้บูชาเพื่อความเป็นสิริมงคล

ส่วนที่ประเทศอินเดียแหล่งกำเนิดต้น

พระศรีมหาโพธิ์ พระนางมหีสุนทรี พระชายาองค์หนึ่งในพระเจ้าอโศก มีความไม่พอพระทัยเนื่องจากพระสวามีใช้เวลาประทับที่ต้นโพธิ์นานๆ ไม่สนพระทัยพระนางเลย พระนางจึงทรงให้นางกำนัลเอาน้ำร้อนไปเทราดต้นโพธิ์หลายครั้ง จนในที่สุดต้นโพธิ์ก็เหี่ยวเฉา ทำท่าจะตาย พระเจ้าอโศกทรงเสียพระทัยจนประชวรหนัก พระนางจึงสารภาพความจริง พระเจ้าอโศกจึงทรงทะนุบำรุงต้นโพธิ์ใหม่ จนแตกหน่ออ่อนให้ได้ชื่นชม

ต้นพระศรีมหาโพธิ์มีอายุยืนยาวมาจนถึงรัชสมัยพระเจ้าสะสังกา กษัตริย์ฮินดูจากแคว้นเบงกอล ประกาศตนไม่ขึ้นกับพระเจ้าปุรณวรมาแห่งแคว้นมคธ เข้ารุกรานต้นพระศรีมหาโพธิ์ เพื่อเป็นการทำลายขวัญของประชาชน เพราะขณะนั้นต้นโพธิ์เป็นศูนย์รวมใจของชาวพุทธ ทหารของพระเจ้าสะสังกาได้ทำลายต้นพระศรีมหาโพธิ์ลงอย่างสิ้นซาก ด้วยการจุดไฟเผา

ต้นพระศรีมหาโพธิ์ต้นที่ ๓ เกิดขึ้นใหม่ในบริเวณเดิม พลโท เซอร์ อเล็กซานเดอร์ คันนิงแฮม นายทหารและนักโบราณคดีชาวอังกฤษ บันทึกไว้ว่า ท่านได้อ่านพบในหนังสือ Journey to the West เขียนโดย พระถัง ซำจั๋ง หรือเสวียนจ้าง (XuanZang) ถึงสังเวชนียสถาน จึงเดินทางมาพุทธคยาครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๑๕ ได้เห็นต้นพระศรีมหาโพธิ์แก่ชรามาก ต่อมา พ.ศ. ๒๔๑๘ ท่านได้เดินทางมาพุทธคยาอีกครั้งหนึ่ง พบว่าต้นโพธิ์กำลังจะตาย เพราะถูกชาวบ้านริดรอนกิ่งเอาไปทำฟื้น เซอร์ คันนิงแฮม กลับมาพุทธคยาครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๔๒๑ คราวนี้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ถูกพายุพัดโค่นลงมาทางทิศตะวันตกของมหาวิหาร ต้นพระศรีมหาโพธิ์ต้นนี้มีอายุ ๑,๒๕๘ ปี

ส่วนต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันที่พุทธคยา เกิดจากศรัทธาของพลโท เซอร์ อเล็กซานเดอร์ คันนิงแฮม อย่างแท้จริง เมื่อท่านได้เห็นต้นพระศรีมหาโพธิ์โค่นล้มลงมาก็สู้อุตส่าห์จะเก็บเมล็ดจากต้นที่ล้มนั้นเพื่อจะมาปลูกใหม่ทดแทนให้ แต่กลับได้พบหน่อเล็กๆ สองหน่อเกิดขึ้นมา หน่อหนึ่งสูง ๖ นิ้วฟุต อีกหน่อ

สูง ๔ นิ้วฟุต จึงขออนุญาตรัฐบาลอินเดียขุดต้นเก่าออก แล้วนำหน่อที่โตกว่าลงปลูกในบริเวณเดิม ส่วนหน่อเล็กนำไปปลูกไว้ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ไม่ไกลจากที่นั้น

จุดที่นำหน่อที่สองไปปลูกนี้ พลโท เซอร์ อเล็กซานเดอร์ คันนิงแฮม เข้าใจว่าเป็นสถานที่ที่พระพุทธองค์ทรงยืนทอดพระเนตรดูต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่พระองค์ตรัสรู้ เป็นการเสวยวิมุตติสุขอยู่ตลอด ๗ วัน ที่ชาวไทยเรียกว่า อนิมิสเจดีย์

ต้นพระศรีมหาโพธิ์ต้นที่ ๔ ปลูกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๓ นับอายุถึงปีนี้ (พ.ศ. ๒๕๖๔) ต้นพระศรีมหาโพธิ์มีอายุ ๑๔๑ ปี ในประเทศไทย สมัยราชวงศ์จักรี พระสมณทูตไทยในสมัยรัชกาลที่ ๒ ได้เดินทางไปศรีลังกา และนำหน่อพระศรีมหาโพธิ์ที่เมืองอนุราธปุระมา ๖ ต้น ใน พ.ศ. ๒๓๕๗ โปรดให้ปลูกไว้ที่เมืองนครศรีธรรมราช ๒ ต้น นอกนั้นปลูกที่วัดมหาธาตุ วัดสุทัศน์ วัดสระเกศ และที่เมืองกลันตันแห่งละ ๑ ต้น ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๕ ประเทศไทยได้พันธุ์ต้นพระศรีมหาโพธิ์จากพุทธคยาโดยตรงครั้งแรก ได้ปลูกไว้ ณ วัดเบญจมบพิตร และวัดอัษฎางคนิมิตร

ในช่วงที่ ศ. นรนิต เศรษฐบุตร เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้รับหน่อพระศรีมหาโพธิ์จากต้นเดิม (ที่พระนางสังฆมิตตาเถรีนำมาถวายพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ ในพุทธศตวรรษที่ ๓) มาจากเมืองอนุราธปุระ ประเทศศรีลังกา และได้นำมาปลูกไว้ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต

จะเห็นได้ว่า เรื่องของต้นไม้ บางทีก็ไม่ใช่เรื่องธรรมดา หากเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อจิตใจของผู้คนและประชาชน ผู้มีความผูกพันกับเรื่องราวต่างๆ ที่สัมพันธ์กับต้นไม้นั้น อย่างเช่น ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ต้นโพธิ์ซึ่งเป็นที่ตรัสรู้ของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พุทธคยา ต้นนั้นนั่นเอง

วันวิสาขบูชา วันต้นไม้แห่งชาติ

ชวนปลูกต้นไม้

กระดังงาหน้าบ้าน

คาดว่ายังมีคนอีกเป็นจำนวนมากที่ยังไม่ทราบว่า วันวิสาขบูชาของทุกปีเป็นวันต้นไม้แห่งชาติ ซึ่งนับว่ามีความเหมาะสมเป็นอย่างมาก เพราะประเทศไทยของเราผูกพันกับพระพุทธศาสนา คนไทยส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน ถ้าได้ศึกษาเข้าไปในพุทธประวัติและพระไตรปิฎก ก็จะพบกับเรื่องราวที่เกี่ยวกับ พันธุ์ไม้ต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานที่ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน ก็จะเกิดขึ้นใต้ร่มไม้ พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ตรัสรู้ที่ใต้ร่มไม้เช่นกัน

ปัจจุบันต้นโพธิ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้นโพธิ์ที่พุทธคยา ประเทศอินเดีย ต้นโพธิ์ที่อนุราธปุระ ประเทศศรีลังกา ยังคงเป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวพุทธทั่วโลกเดินทางไปเพื่อกราบไหว้ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตน

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช (รัชกาลที่ ๙) ทรงให้ความสำคัญแก่พืชพันธุ์ไม้เป็นอย่างมาก ตลอดระยะเวลาที่ครองราชย์นานกว่า ๗๐ ปี ทรงให้ความสำคัญแก่การเกษตรกรรมเป็นที่สุด ทรงตรัสว่า ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ไม่ใช่เป็นประเทศอุตสาหกรรม **ทรงสนับสนุนให้คนไทยทำเกษตรกรรมเป็นหลัก เป็นระบบเศรษฐกิจที่เรียกว่าเศรษฐกิจพอเพียง**ทรงพระราชทานทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนาเกษตรกรรมพอเพียงมาโดยตลอด ทรงสอนว่า คนไทยทุกคนมีโอกาสที่จะมีธุรกิจของตัวเองจากการทำเกษตรกรรม แม้มีที่ดินเพียงน้อยนิดไม่ถึงหนึ่งไร่ แต่เกษตรกรรมนั้นต้องเกื้อกูลต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยไม่ใช้สารเคมีใดๆ หรือที่เรียกว่า เกษตรกรรมแบบอินทรีย์ ซึ่งจะทำให้สิ่งแวดล้อมสะอาด ปราศจากมลพิษ คุณภาพชีวิตและสุขภาพของประชาชนดีขึ้น นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณหาที่สุดมิได้

วัดจากแดงได้ให้กำเนิดโครงการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมาแล้วมากมายเช่น โครงการรีไซเคิลขยะ นำเอาเศษขยะเศษอาหารมาทำเป็นปุ๋ย นำขวดพลาสติกใสมาทำจีวร ผลิตยาฆ่าเชื้อโควิด-19 แจกฟรีแก่ประชาชน โครงการเกษตรที่วัดจากแดงได้ริเริ่มทำขึ้นสองโครงการ คือ ปุ๋ยอินทรีย์และดินอินทรีย์ในราคาย่อมเยา เพื่อเกื้อกูลส่งเสริมให้เกษตรกรมีปุ๋ยและดินที่ดีในการเพาะปลูก โดยไม่ต้องพึ่งสารเคมีราคาแพงและสารเคมีที่นำเข้าจากต่างประเทศอีกต่อไป ปุ๋ยอินทรีย์ตราใบจาก ผลิตจากวัตถุดิบอย่างดี ได้แก่ ธาตุอาหารพืช ไนโตรเจน N (1.91%) ฟอสฟอรัส P (1.64%) โพแทสเซียม K (0.37%) อินทรีย์วัตถุ โดยปุ๋ยที่ได้จากการหมักนั้น มีคุณสมบัติ เป็นฮิวมัส (Humus) หรืออินทรีย์วัตถุที่พืชสามารถดูดซึม นำไปใช้ง่าย

ดินอินทรีย์ผลิตมาจากเศษอาหาร กิ่งไม้ใบไม้หมัก เปลือกทุเรียน แกลบดำ ขี้วัว แกลบดิบ ดินดำจากธรรมชาติ น้ำหมักจุลินทรีย์ มาผสมคลุกเคล้าให้เข้ากัน แล้วหมักทิ้งไว้ให้ได้เวลาพอเหมาะแล้วนำมาใช้

โลกทุกวันนี้ประสบปัญหามากมายเช่น ขยะล้นโลกทำลายสิ่งแวดล้อม โรงงานอุตสาหกรรมปล่อยควันพิษปล่อยสารเคมีลงสู่แม่น้ำลำคลอง ทำให้สัตว์น้ำตายเป็นจำนวนมากมหาศาลเป็นระยะๆ ดังมีข่าวให้เห็นเป็นที่น่าสลดใจอย่างยิ่ง

เกิดโรคระบาดร้ายแรงที่ทำให้คนทั่วโลกเจ็บป่วยและล้มตาย โรคโควิด-19 ที่ยังไม่สามารถปราบปรามให้หมดไปจากโลกนี้ได้ ปัญหาโลกร้อน น้ำแข็งขั้วโลกละลาย ทำให้เกิดน้ำท่วม ดังที่นักวิทยาศาสตร์หลายท่านได้คาดการณ์ไว้ว่า ในเวลาอีกไม่กี่ปีข้างหน้า น้ำจะท่วมแผ่นดินหลายประเทศที่มีลักษณะเป็นเกาะ จมสูญหายไปจากโลก แม้กรุงเทพฯ ก็จะจมอยู่ใต้น้ำ

การทำเกษตรกรรมธรรมชาติหรืออินทรีย์จะเป็นการช่วยลดโลกร้อนได้เป็นอย่างดี และ **การปลูกต้นไม้ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้จะเป็นการชะลอการเกิดน้ำท่วมได้อีกทางหนึ่ง** หากมนุษย์โลกไม่ตระหนักในความจริงที่กล่าวมาข้างต้น ยังคงดำเนินชีวิตอย่างประมาทอยู่ต่อไป ก็เป็นที่เชื่อได้ว่า เราจะต้องประสบภัยความหายนะยิ่งกว่าที่เห็นและเป็นอยู่ในทุกวันนี้ เราจึงควรมาช่วยกันพิทักษ์และปกป้องโลกของเราไว้ให้กับอนุชนรุ่นหลัง นับตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สนใจดินและปุ๋ยอินทรีย์ตราใบจากติดต่อที่
วัดจากแดง คุณไก่ โทร: 095 998 1654
https://www.facebook.com/ปุ๋ยอินทรีย์ตราใบจาก-107288054731806/ พ

โครงการ "Care the Whale"

ผู้เขียน : สุขวทุฒนี

ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ร่วมกับวัดจากแดง และบริษัท สหพัฒนพิบูล จำกัด (มหาชน) นำร่องขยายพื้นที่ความร่วมมือโครงการ Care the Whale สู่ชุมชน ริเริ่ม "สถานีขยะล่องหน @ ชุมชนคุ้งบางกะเจ้า"

โครงการ "Care the Whale : ขยะล่องหน"

เรื่องนี้มิใช่เรื่องใหม่ แต่เป็นการทำงานอย่างต่อเนื่องของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ที่มีเป้าหมายในการสร้างโอกาสการเติบโตอย่างสมดุลทั้งธุรกิจและสังคม (Balanced Growth) เพื่อให้ตลาดทุนเป็นประโยชน์แก่ทุกภาคส่วน ร่วมกับพันธมิตร ทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคสังคม ตามวิสัยทัศน์ "To make the capital market 'Work' for everyone" ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมพร้อมสร้างสมดุลระบบนิเวศให้คงอยู่

เป็นการดำเนินงานมากกว่า ๑ ปีของตลาดหลักทรัพย์ที่ได้รับความร่วมมือจากพันธมิตรและเครือข่ายกว่า ๓๐ องค์กร ผู้ประกอบการบนพื้นที่ถนนรัชดาภิเษก ๑๔ แห่ง รวมถึงผู้ประกอบการทางสังคม องค์กรพันธมิตรในธุรกิจด้าน Circular Economy และหน่วยงานภาครัฐ ตลอดทั้งปีได้ร่วมกันลดปริมาณก๊าซเรือนกระจกจากการบริหารจัดการขยะและคัดแยกขยะได้ถึง 4,268,495.04 kg CO_2e เทียบเท่าการปลูกต้นไม้ใหญ่อายุ ๑๐ ปี จำนวน ๔๗๔,๒๗๗ ต้น

ความร่วมมือโครงการ Care the Whale : ขยะล่องหน เกิดขึ้นเพื่อขับเคลื่อนการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ซึ่งดำเนินงานภายใต้เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (SDGs) (ในข้อ ๑๒ "Responsible Consumption and Production" ข้อ ๑๓ "Climate Action" และข้อ ๑๗ "Partnerships for the Goals") ปี พ.ศ. ๒๕๖๔ โครงการ Care the Whale มุ่งขยายความร่วมมือไปยังพื้นที่นอกถนนรัชดาภิเษก โดยร่วมกับองค์กรภาคธุรกิจ และภาคชุมชน ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด พร้อมพัฒนา Climate Care

Calculator Digital Platform เป็นเครื่องมือบริหารจัดการขยะตั้งแต่ต้นทางจนถึงปลายทาง และคำนวณเป็นตัววัดผลค่าการลดปริมาณก๊าซเรือนกระจก ซึ่งจะช่วยในการวิเคราะห์และพัฒนาการบริหารจัดการขยะได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัดจากแดง เป็นวัดที่อยู่ติดแม่น้ำเจ้าพระยาภายในชุมชนคุ้งบางกะเจ้า พระราชวัชรบัณฑิต เจ้าอาวาสวัดจากแดงในปัจจุบัน เล่าให้ฟังอยู่เนืองๆ ว่า ในอดีตเมื่อหลายปีมาแล้ว วัดจากแดงประสบปัญหาเรื่องขยะปริมาณมาก ที่ถูกน้ำซัดมาเมื่อน้ำลดขยะก็ค้างอยู่ ซึ่งเป็นภาพที่ไม่น่ารื่นรมย์ ส่งกลิ่นเหม็น เป็นสภาวะที่ไม่เอื้อต่อการปฏิบัติสมณธรรมของพระสงฆ์ ซึ่งทางวัดได้จัดให้มีการเรียนบาลีและพระไตรปิฎก มีพระสงฆ์จำนวนมากมาศึกษาหาความรู้ และมีการจัดปฏิบัติธรรมให้แก่ประชาชนและนักเรียนทั่วไปอยู่เนืองๆ เมื่อมีขยะมากมายส่งกลิ่นเหม็น ความเป็นอยู่จึงไม่น่ารื่นรมย์

ที่ผ่านมาวัดได้มีการปลูกฝังความเข้าใจแก่พระสงฆ์ภายในวัด และคนในชุมชนวัดจากแดง รวมทั้งในบริเวณใกล้เคียง เรื่องอันตรายของขยะประเภทต่างๆ เพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการช่วยกันลดปริมาณขยะของวัด บ้าน และในชุมชนของตน โดยการให้ความรู้เรื่องการจัดการคัดแยกขยะมาตลอด ซึ่งได้ทำให้เกิดการนำขยะประเภทต่างๆ มาใช้ให้เป็นประโยชน์ เช่น ขยะของเหลือจากอาหารในครัว ก็นำมาทำปุ๋ยอินทรีย์ ขยะบรรจุภัณฑ์ที่ใส่อาหารมาถวายพระ ขวดหรือถุงพลาสติกก็นำมาหมุนเวียน (recycle) ให้เกิดประโยชน์ในการแปรรูป และที่สำคัญคือการให้ความรู้ และ**ปลูกฝังเยาวชนให้รักษาดูแลสิ่งแวดล้อมรอบบ้าน หมู่บ้าน ตลาด และชุมชนที่พักอาศัย**

ในบางโอกาสวัดจากแดงได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทหารเรือ จัดทำเรือแพหรือเรือเล็ก เชิญชวนผู้คนที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำ ลงเรือที่วัดจากแดงเพื่อเก็บขยะในแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณที่ติดกับวัด ทำให้ทุกคนได้เห็นปริมาณขยะที่มากับน้ำที่เก็บได้ ไม่ว่าจะเป็นถุงพลาสติก ตะปูมากับเศษไม้ ขวดพลาสติก ขวดแก้วประเภทต่างๆ **วันที่ได้จัดกิจกรรมการเก็บขยะในแม่น้ำเจ้าพระยานั้น สามารถเก็บขยะต่างๆ ที่ลอยผ่านหน้าวัดจากแดงก่อนจะลงสู่อ่าวไทยได้ถึง ๒ ตัน ในเวลาเพียง ๑ ชั่วโมง**

จากประสบการณ์ที่ได้ใช้เวลาหนึ่งวันเก็บขยะที่มากับแม่น้ำเจ้าพระยาได้หลายตัน ทำให้ประชาชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา ได้เห็นถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้นเมื่อขยะเหล่านี้ไหลลงสู่ทะเลในที่สุด เป็นการทำลายระบบนิเวศ ทำให้สัตว์ในทะเลตายลงมากมาย เนื่องจากการกินขยะเข้าไปด้วยเข้าใจผิดว่าเป็นอาหาร ทำให้มีเศษพลาสติกหลายกิโลสะสมอยู่เต็มท้อง ดังที่มีข่าว

นำขยะมาสะสมแต้มเพื่อแลกของใช้อุปโภคบริโภค โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนด้วยแนวคิด "กำจัดคำว่าขยะให้หายไป ร่วมหาทางใช้ให้ถึงที่สุด"

ให้เห็นในหน้าหนังสือพิมพ์ การปลูกจิตสำนึกมิให้ทิ้งขยะลงแม่น้ำลำคลองนี้ วัดจากแดงได้ทำมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาหลายปี

บริษัท สหพัฒนพิบูล จำกัด (มหาชน) เป็นภาคเอกชนที่เข้ามาร่วมกับตลาดหลักทรัพย์ และด้านสังคม ในการดำเนินธุรกิจ ๘๐ ปีของกลุ่มสหพัฒน์นั้นคำนึงถึงชุมชนและสิ่งแวดล้อมตลอดมา เช่น โครงการ "สหพัฒน์ให้น้อง" คือให้ความรู้แก่เด็กนักเรียน เรื่องสอนให้มีกิจกรรมการแยกขยะตามโรงเรียนต่างๆ เมื่อได้ฟังการเชิญชวนของตลาดหลักทรัพย์ในโครงการ "ขยะล่องหน" กับชุมชนคุ้งบางกะเจ้า และวัดจากแดง ซึ่งเป็นความคิดและการปฏิบัติที่ไปในทิศทางเดียวกันกับกลุ่มสหพัฒน์ จึงยินดีที่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ ในการสร้างพฤติกรรมการจัดการกับขยะ

ภายใต้โครงการ Care the Whale ของตลาดหลักทรัพย์ที่กล่าวข้างต้น จึงได้เกิดความร่วมมือกับหลายฝ่ายธุรกิจ ให้มีแคมเปญ Care the Whale : ขยะล่องหน ร่วมกับวัดจากแดง และบริษัท สหพัฒนพิบูล จำกัด (มหาชน) ชวนประชาชนในชุมชนคุ้งบางกะเจ้า จ. สมุทรปราการ ทั้งหมด ๖ ตำบล ซึ่งเดิมมีปริมาณขยะกว่า ๔ ตันต่อเดือน สร้างโมเดลสถานีขยะล่องหน ผ่านแคมเปญ **"เก็บ แยก แลก จ้า"** เชิญชวนประชาชนนำขยะ ได้แก่ พลาสติกขวดใส ขวดขุ่น ถุงแกง และเสื้อผ้าไม่ใส่แล้วมาแลกเป็นของใช้อุปโภคบริโภค (ซึ่งทางบริษัทจัดมาร่วมโครงการนี้ เช่น บะหมี่สำเร็จรูป ฯลฯ) ได้เกิดสถานีขยะล่องหนคุ้งบางกะเจ้า เก็บ แยก แลก ของ (ใช้) ที่บริษัทสหพัฒนพิบูลจัดมาถวายไว้ที่วัดจากแดง และนำขยะนั้นไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์คืนสู่ชุมชน พร้อมทั้งยังได้ช่วยเหลือชุมชนในช่วงโควิด-19 อีกด้วย

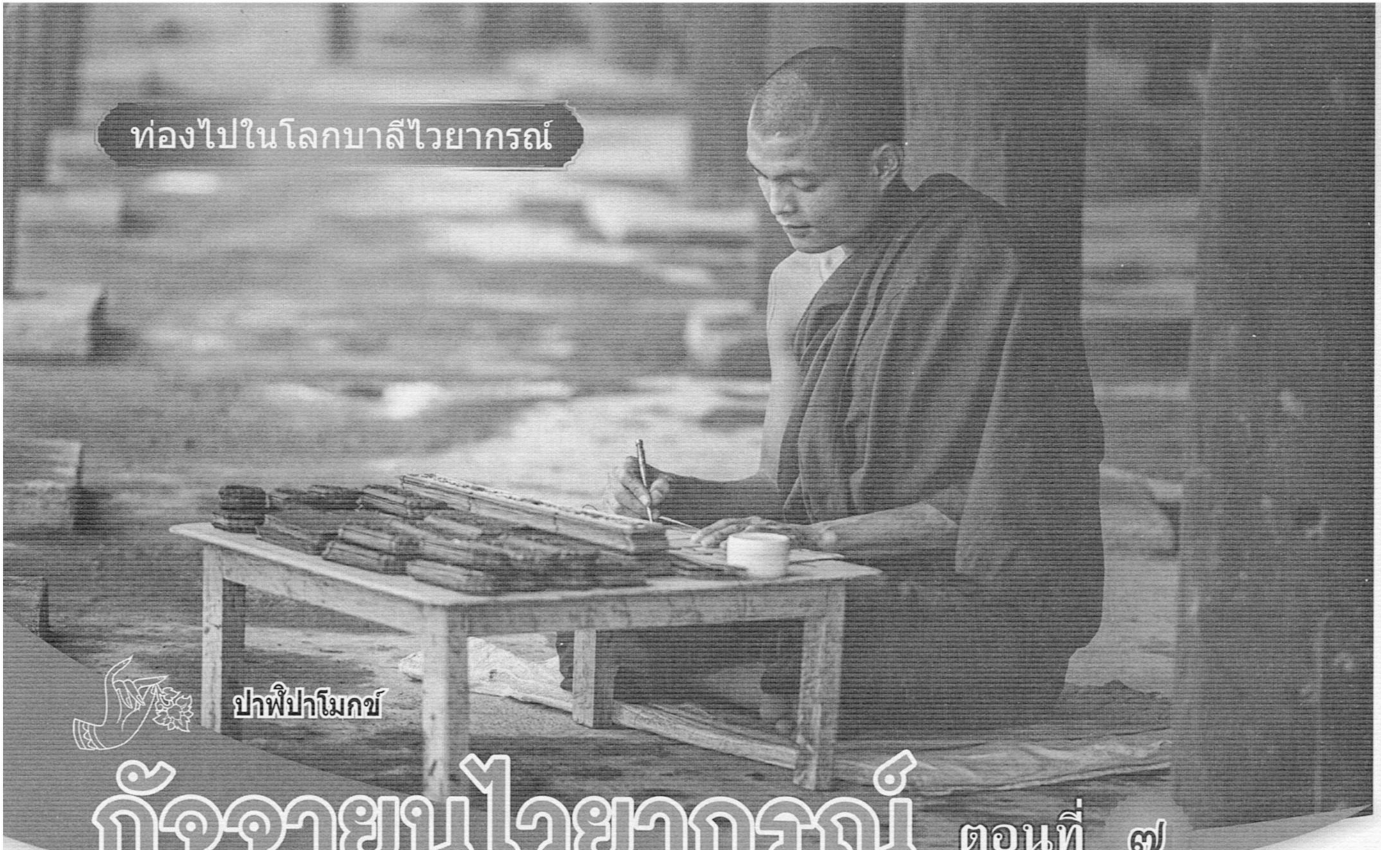
ขยะที่คนไม่เห็นคุณค่า ก็จะถูกมองเป็นของไร้ประโยชน์ เพราะไม่งดงาม มีกลิ่นเหม็น อีกมุมหนึ่งขยะที่คนมองเป็นวัตถุดิบในการผลิตสินค้า ก็จะเห็นคุณค่าของขยะนั้น

และในอีกมิติหนึ่ง การเก็บขยะก็สามารถทำให้มีวิมานเกิดรออยู่ในสวรรค์ได้ ดังมีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎก คือ ในพระวินัยปิฎก หากพระภิกษุไม่เก็บขยะ ไม่ปัดกวาดกุฏิ วิหาร ไม่ทำความสะอาด มีการปรับอาบัติทุกกฎ เป็นโทษตามพระวินัยของสงฆ์ หากเก็บกวาดทำความสะอาดเรียบร้อยก็ไม่ต้องอาบัติ ถือว่ามีข้อวัตรสมบูรณ์ทางวินัย ส่วนในพระสุตตันตปิฎก หากไม่เก็บกวาดทำความสะอาด ทิ้งขยะไม่เรียบร้อย ผลของการทิ้งไม่เป็นระเบียบจะทำให้ป่วยเป็นโรคผิวหนัง

การเก็บขยะมีอานิสงส์ถึง ๕ ข้อ คือ

๑. มนุษย์รักใคร่ ๒. เทวดารักใคร่
๓. มีความสุขใจ มีผิวพรรณผ่องใส ๔. ได้ทำตามคำสั่งสอน
๕. วิมานบนสวรรค์เกิดรอ * (อัง.ปัญจกนิบาต)

ในการปฏิบัติธรรม ขั้นต้นต้องเก็บกวาดกุฏิที่พักให้เรียบร้อยก่อนเข้าปฏิบัติธรรม ถ้าไม่เก็บกวาดทำความสะอาดสถานที่ให้เรียบร้อย ถือว่ามีปลิโพธ คือความกังวลเล็กๆ น้อยๆ ที่ขัดขวางการปฏิบัติธรรมไม่ให้วิปัสสนาญาณเกิดขึ้นได้โดยง่าย ฯ

ปาฬิปาโมกข์

กัจจายนไวยากรณ์ ตอนที่ ๗

จำนวนสูตรในกัจจายนไวยากรณ์

คัมภีร์การิกาที่แต่งในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ได้กำหนดสูตรในกัจจายนไวยากรณ์ว่ามี ๖๗๒ สูตร แบ่งออกเป็น ๘ กัณฑ์ ดังนี้

๑. **สนธิกัณฑ์** ว่าด้วยการเชื่อมคำ มี ๕๑ สูตร

๒. **นามกัณฑ์** ว่าด้วยวิภัตตินามและการประกอบวิภัตตินามเป็นบทนาม มี ๒๑๘ สูตร

๓. **การกกัณฑ์** ว่าด้วยอรรถของวิภัตตินาม มี ๔๕ สูตร

๔. **สมาสกัณฑ์** ว่าด้วยการเชื่อมบทนาม ๒ บทขึ้นไปเป็นบทเดียว มี ๒๘ สูตร

๕. **ตัทธิตกัณฑ์** ว่าด้วยการลงตัทธิตปัจจัยท้ายบทนาม มี ๖๒ สูตร

๖. **อาขยาตกัณฑ์** ว่าด้วยวิภัตติอาขยาตและการประกอบวิภัตติอาขยาตกับธาตุ เป็นกิริยาอาขยาต มี ๑๑๘ สูตร

๗. **กิพพิธานกัณฑ์** ว่าด้วยกิตก์ปัจจัยและการประกอบกิตก์ปัจจัยกับธาตุเป็นนามกิตก์ และกิริยากิตก์ มี ๑๐๐ สูตร

๘. **อุณาทิกัณฑ์** ว่าด้วย ณุ ปัจจัย เป็นต้นที่เป็นบทกิตก์ซึ่งสำเร็จรูปเป็นบทนาม มี ๕๐ สูตร

ดังข้อความว่า

สนฺธิมฺหิ เอกปญฺญาสํ นามมฺหิ ทฺวิสตํ ภเว
อฏฺฐารสาธิกญฺเจว การเก ปญฺจตาลีสํ.
สมาเส อฏฺฐวีสญฺจ ทฺวาสฏฺฐิ ตทฺธิเต มตํ
อฏฺฐารสสตาขฺยาเต กิเต สุตฺตสตํ ภเว.
อุณาทิมฺหิ จ ปญฺญาสํ สุตฺตเมตํ ปกาสิตํ
กจฺจายเนน เถเรน ติโลกติลเกตุนา.

(การิกา ๕๑-๕๒)

"ในสนธิกัณฑ์มี ๕๑ สูตร ในนามกัณฑ์มี ๒๑๘ สูตร ในการกกัณฑ์มี ๔๕ สูตร ในสมาสกัณฑ์มี ๒๘ สูตร ในตัทธิตกัณฑ์มี ๖๒ สูตร ในอาขยาตกัณฑ์มี ๑๑๘ สูตร ในกิตกกัณฑ์มี ๑๐๐ สูตร ในอุณาทิกัณฑ์มี ๕๐ สูตร พระกัจจายนเถระผู้เปรียบดั่งธงชัยแห่งไตรโลกได้แสดงสูตรดังกล่าว"

ตามข้อความข้างต้น ท่านกล่าวว่า ในนาม

กัณฑ์มี ๒๑๘ สูตร แต่ความจริงในนามกัณฑ์ ฉบับปัจจุบันมี ๒๑๙ สูตร จึงมีกัจจายนสูตร ๖๗๓ สูตร ผู้เขียนเข้าใจว่าในสมัยท่านผู้แต่งการิกาคงจะมีสูตร ๒๑๘ สูตรในนามกัณฑ์ และมีกัจจายนสูตร ๖๗๒ สูตร ท่านจึงแต่งตามฉบับที่พบในสมัยนั้น

จำนวนสูตรในปทรูปสิทธิปกรณ์

อย่างไรก็ตาม เมื่อเทียบสูตรในกัจจายนไวยากรณ์กับสูตรในปทรูปสิทธิปกรณ์จะพบว่าจำนวนสูตรไม่ตรงกัน โดยปทรูปสิทธิปกรณ์มีสูตรทั้งหมด ๖๘๔ สูตร ตามกัณฑ์เหล่านี้ คือ

๑) สนธิกัณฑ์ มี ๕๙ สูตร
๒) นามกัณฑ์ มี ๒๒๓ สูตร
๓) การกกัณฑ์ มี ๔๗ สูตร
๔) สมาสกัณฑ์ มี ๓๑ สูตร
๕) ตัทธิตกัณฑ์ มี ๖๓ สูตร
๖) อาขยาตกัณฑ์ มี ๑๒๑ สูตร
๗) กิพพิธานกัณฑ์ มี ๑๔๐ สูตร

สาเหตุที่ทำให้จำนวนสูตรในคัมภีร์ทั้งสองแตกต่างกัน

สาเหตุที่ทำให้จำนวนสูตรที่กล่าวไว้ในปทรูปสิทธิปกรณ์แตกต่างกับจำนวนสูตรที่พบในกัจจายนไวยากรณ์ ก็เนื่องจากว่าปทรูปสิทธิปกรณ์นำกัจจายนสูตรมาลำดับใหม่เพื่อให้ประกอบรูปศัพท์ได้ง่าย จึงอาจนำสูตรจากกัณฑ์อื่นมาไว้ในกัณฑ์ต่างๆ ตามสมควร เช่น สูตรว่า **ทุมฺหิ ครุ** และ **ทีโฆ จ** พบในกัจจายนไวยากรณ์ กิตกกัณฑ์ สูตร ๖๐๒ และสูตร ๖๐๓ แต่ปทรูปสิทธิปกรณ์นำมาไว้ในสนธิกัณฑ์ สูตร ๖ และสูตร ๗ นอกจากนั้น ยังมีสาเหตุอื่นๆ อีก ๕ ประการ คือ

๑. ปทรูปสิทธิปกรณ์เห็นว่า อุณาทิกัณฑ์เป็นกัณฑ์ย่อยของกิตกกัณฑ์ จึงแบ่งออกเป็น ๗ กัณฑ์ โดยรวมสูตรในอุณาทิกัณฑ์ เข้าไว้ในกิตกกัณฑ์ ดังข้อความว่า

สนฺธิ นามํ การกญฺจ สมาโส ตทฺธิตํ ตถา
อาขฺยาตํ กิตกํ กณฺฑา สตฺติเม รูปสิทฺธิยํ.
(รูป. ๖/๖๘๔)

"กัณฑ์เหล่านี้ ๗ หมวดมีอยู่ในปทรูปสิทธิปกรณ์ คือ สนธิกัณฑ์ นามกัณฑ์ การกกัณฑ์ สมาสกัณฑ์ ตัทธิตกัณฑ์ อาขยาตกัณฑ์ และกิตกกัณฑ์"

๒. การกกัณฑ์ในปทรูปสิทธิปกรณ์มีสูตรที่ตั้งชื่อการก และลงวิภัตติซ้ำกับสูตรเหล่านั้นที่กล่าวไว้แล้วในนามกัณฑ์ ท่านกล่าวซ้ำอีกในการกกัณฑ์เพื่อให้นักศึกษาเรียนรู้ได้ง่าย สูตรเหล่านั้นมีทั้งหมด ๑๕ สูตร คือ

๒.๑ ยสฺมา ทเปติ ภยมาทตฺเต วา ตทปาทานํ. (กจฺ. ๒๗๑, รูป. ๘๘ + ๓๐๘)
๒.๒ ยสฺส ทาตุกาโม โรจเต ธารยเต วา ตํ สมฺปทานํ. (กจฺ. ๒๗๖, รูป. ๘๔ + ๓๐๒)
๒.๓ โยธาโร ตโมกาสํ. (กจฺ. ๒๗๘, รูป. ๙๓ + ๓๒๐)
๒.๔ เยน วา กยิรเต ตํ กรณํ. (กจฺ. ๒๗๙, รูป. ๘๒ + ๒๙๒)
๒.๕ ยํ กโรติ ตํ กมฺมํ. (กจฺ. ๒๘๐, รูป. ๗๕ + ๒๘๕)
๒.๖ โย กโรติ ส กตฺตา. (กจฺ. ๒๘๑, รูป. ๗๗ + ๒๙๔)
๒.๗ ยสฺส วา ปริคฺคโห ตํ สามี. (กจฺ. ๒๘๓, รูป. ๙๑ + ๓๑๖)
๒.๘ ลิงฺคตฺเถ ปฐมา. (กจฺ. ๒๘๔, รูป. ๖๕ + ๒๘๓)
๒.๙ กรเณ ตติยา. (กจฺ. ๒๘๖, รูป. ๘๓ + ๒๙๑)
๒.๑๐ กตฺตริ จ. (กจฺ. ๒๘๘, รูป. ๗๘ + ๒๙๓)

๒.๑๑ สมฺปทาเน จตุตฺถี.

(กจ. ๒๙๓, รูป. ๘๕ + ๓๐๑)

๒.๑๒ อปาทาเน ปญฺจมี.

(กจ. ๒๙๕, รูป. ๘๙ + ๓๐๗)

๒.๑๓ กมฺมตฺเถ ทุติยา.

(กจ. ๒๙๗, รูป. ๗๖ + ๒๘๔)

๒.๑๔ สามิสฺมึ ฉฏฺฐี.

(กจ. ๓๐๑, รูป. ๙๒ + ๓๑๕)

๒.๑๕ โอกาเส สตฺตมี.

(กจ. ๓๐๒, รูป. ๙๔ + ๓๑๙)

๓. ปทรูปสิทธิปกรณ์เห็นว่า บางสูตรในกัจจายนไวยากรณ์ฉบับปัจจุบันไม่มีความสำคัญ อาจเป็นสูตรที่ถูกเพิ่มเติมในภายหลัง จึงตัดสูตรดังกล่าวทิ้งไปไม่กล่าวถึง สูตรเหล่านั้นมีทั้งหมด ๕ สูตร คือ

๓.๑ **โส วา** (กจ. ๑๐๕)

๓.๒ **อิตฺถิปุมนปุํสกสงฺขฺยํ.** (กจ. ๑๓๑)

๓.๓ **สมาเส จ วิภาสา.** (กจ. ๑๕๔)

๓.๔ **อนฺเต นิคฺคหีตญฺจ.** (กจ. ๓๗๗)

๓.๕ **อรหสกฺกาทีหิ ตุํ.** (กจ. ๖๓๗)

๔. ปทรูปสิทธิปกรณ์เห็นว่า สูตรบางสูตรในกัจจายนไวยากรณ์ฉบับปัจจุบันมีความสำคัญน้อย ท่านจึงไม่ได้กล่าวถึงวุตติและอุทาหรณ์ของสูตรเหล่านั้น เพียงเอ่ยถึงการใช้สูตรดังกล่าวไว้ในกรณีที่ติดตามไปสูตรหน้า หรือในกรณีที่อนุญาตวิธีทางไวยากรณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง สูตรเช่นนี้ไม่มีเลขสูตรในปทรูปสิทธิปกรณ์กำกับไว้ มี ๒ สูตร คือ

๔.๑ **กาเล.** (กจ. ๒๕๖)

๔.๒ **สจชานํ กคา ณานุพนฺเธ.** (กจ. ๖๔๐)

๕. ปทรูปสิทธิปกรณ์เห็นว่า สูตรบางสูตรมีความสำคัญในการประกอบรูปศัพท์ แต่ไม่พบในกัจจายนไวยากรณ์ฉบับปัจจุบัน เพราะคัมภีร์นยาสะท้วงติงว่าสูตรเหล่านั้นไม่มีประโยชน์ เป็นสูตรที่ถูกเติมมาภายหลัง ท่านจึงนำสูตรเหล่านั้นจากคัมภีร์นยาสะมาแสดงไว้ในปทรูปสิทธิปกรณ์ สูตรเหล่านั้นมี ๒ สูตร คือ

๕.๑ **โอภาโว กฺวจิ โยสุ วการสฺส.** (รูป. ๑๐๙)

๕.๒ **ภทนฺตสฺส ภทฺทนฺต ภนฺเต.** (รูป. ๑๑๑)

สูตรทั้งสองเหล่านี้พบในคัมภีร์นยาสะ นามกัณฑ์ที่ ๔ ฉบับพม่า ทำเครื่องหมายสูตรเป็นอักษร ก. และ ข. อยู่หน้าสูตรว่า **โภ เค ตุ** (กจ. ๒๔๓) และอยู่หลังสูตรว่า **อการปิตาทฺยนฺตานมา** (กจ. ๒๔๔) โดยคัมภีร์นยาสะกล่าวว่า

อนนฺตรสุตฺเต ตุคฺคหเณเนว สิชฺฌนโต นิรตฺถโก เจโส, น เจโส ปุริมปาโฐ. (นฺยาส หน้า ข)

"อนึ่ง สูตรนี้ไม่มีประโยชน์ เพราะสำเร็จได้ด้วย **ตุ** ศัพท์ ในสูตรก่อนที่อยู่ติดกัน (สูตรว่า **โภ เค ตุ**) และไม่ใช่ปาฐะเดิม"

สูตรแรกในกัจจายนไวยากรณ์

ตามข้อความที่กล่าวมาแล้ว สูตรในปทรูปสิทธิปกรณ์มี ๖๘๔ สูตร เพราะมีหมายเลขสูตรกำกับไว้ในปทรูปสิทธิปกรณ์ ฉบับบาลี และปทรูปสิทธินิสสัยของพม่าฉบับต่างๆ อย่างไรก็ตาม ที่จริงสูตรในปทรูปสิทธิปกรณ์ควรมี ๖๘๓ สูตร โดยเว้นสูตรแรกคือ **อตฺโถ อกฺขรสญฺญาโต** (เนื้อความย่อมหมายรู้ได้ด้วยอักษร) เพราะปทรูปสิทธิปกรณ์เห็นว่าข้อความว่า **อตฺโถ อกฺขรสญฺญาโต** ไม่ใช่สูตรที่เป็นกฎเกณฑ์ทางไวยากรณ์ จึงไม่ควรนับเป็นสูตรแรก แต่สูตรแรกคือสูตรว่า **อกฺขราปาทโย เอกจตฺตาลีสํ**

ตามความเห็นของปทรูปสิทธิปกรณ์ ประโยคว่า **อตฺโถ อกฺขรสญฺญาโต** เรียกว่า อภิเธยฺยปฺปโยชนวากฺย คือ ประโยคแสดงประโยชน์ของอักษรซึ่งเป็นเนื้อความ[ของไวยากรณ์] หมายความว่าสูตรว่า **อตฺโถ อกฺขรสญฺญาโต** นี้แสดงประโยชน์

ของอักษรว่า ทำให้รู้ความหมายของศัพท์ต่างๆ ซึ่งนั่นก็คือ บุคคลจะเข้าใจความหมายต่างๆ ที่พระพุทธเจ้าสื่อได้ก็ต้องมีความเข้าใจไวยากรณ์บาลีเสียก่อนนั่นเอง ดังข้อความว่า

ตตฺถ ชินสาสนาธิคมสฺส อกฺขรโกสลฺลมูลกตฺตา ตํ สมฺปาเทตพฺพนฺติ ทสฺเสตุํ อภิเธยฺยปฺปโยชนวากฺยมิทมฺวุจฺจเต. (รูป. ๑/๑)

"ประโยคแสดงประโยชน์ของอักษรซึ่งเป็นเนื้อความ [ของไวยากรณ์] ต่อไปนี้ [ข้าพเจ้า] กล่าวไว้ในคัมภีร์ปทรูปสิทธินั้นเพื่อแสดงว่า ความเข้าใจคำสอนของพระชินเจ้า ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญในอักษรเป็นพื้นฐาน [ดังนั้น] บุคคลพึงยังความเชี่ยวชาญในอักษรนั้นให้ถึงพร้อมเถิด"

สรุปความว่า ประโยคว่า **อตฺโถ อกฺขรสญฺญาโต** เป็นเพียงประโยคเริ่มแรก (ปุพฺพวากฺย) ที่กล่าวนำสูตรไว้ก่อน ยังไม่นับว่าเป็นสูตรแรกของกัจจายนไวยากรณ์และปทรูปสิทธิปกรณ์ เพราะท่านถือว่าสูตรต้องเป็นกฎหรือข้อกำหนดที่บังคับให้ต้องมีการปฏิบัติตาม แต่คำว่า อตฺโถ อกฺขรสญฺญาโต ไม่มีลักษณะของสูตรดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม คัมภีร์มุขมัตตสาระกล่าวว่าสูตรนี้เป็นปริภาสาสูตร คือ สูตรที่มีเนื้อความครอบคลุมสูตรอื่นๆ ดังข้อความว่า

ปุพฺพวากฺยนฺติทํ สุตฺตํ วทนฺตาจริยา'ปเร
สุตฺตนามานุรูเปน ปริภาสาติ โน มติ.

(คำนำของพาลาวตารฎีกาใหม่ หน้า ฆ)

"อาจารย์ท่านอื่นกล่าวสูตรนี้ว่าเป็นประโยคเริ่มแรก แต่ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นปริภาสาสูตร โดยคล้อยตามชื่อสูตร"

แต่ผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็นของปทรูปสิทธิปกรณ์ เพราะตามหลักการแต่งประโยคในภาษาบาลีโดยทั่วไป ประโยคที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า **ตตฺถ** (ในบรรดา...เหล่านั้น) จัดเป็นประโยควิตถาระ

คือประโยคขยายความ ส่วนประโยคหน้าของประโยคนั้นเรียกว่า ประโยคสังเขปะ คือประโยคย่อความ เมื่อตรวจสอบสูตรของกัจจายนไวยากรณ์แล้วพบว่า สูตรว่า **ตตฺโถทนฺตา สรา อฏฺฐ** (ในบรรดาอักษรเหล่านั้น อักษร ๘ เสียง มี โอ เป็นที่สุด ชื่อว่า สระ) อยู่หลังสูตรว่า **อกฺขราปาทโย เอกจตฺตาลีสํ** (เสียงทั้งหลายมี อ เป็นเบื้องต้น ๔๑ เสียง ชื่อว่า อักษรข้างต้น) ดังนั้น สูตรว่า **อกฺขราปาทโย เอกจตฺตาลีสํ** จึงควรเป็นสูตรแรกของกัจจายนไวยากรณ์ เพราะเป็นประโยคสังเขปที่อยู่หน้าประโยควิตถาระคือ **ตตฺโถทนฺตา สรา อฏฺฐ**

ด้วยเหตุดังกล่าว สูตรว่า **อตฺโถ อกฺขรสญฺญาโต** จึงควรเป็นประโยคเริ่มแรกก่อนจะเข้าสู่เนื้อหาของสูตรที่จะกล่าวต่อไปในสูตรว่า **อกฺขราปาทโย เอกจตฺตาลีสํ** อย่างไรก็ตาม แม้ปทรูปสิทธิปกรณ์จะถือว่าเป็นประโยคเริ่มแรก ไม่ใช่สูตรแรก แต่เพื่อให้จำง่ายจึงใส่เลขสูตรไว้ใน **อตฺโถ อกฺขรสญฺญาโต** แล้วนับรวมเข้าในกัจจายนสูตร ๖๗๓ สูตร และสูตรในปทรูปสิทธิปกรณ์ ๖๘๔ สูตร

ฉบับต่อไปจะกล่าวถึงสูตรบางสูตรที่คัมภีร์นยาสะเห็นว่า ถูกเพิ่มเติมมาจากเดิม ไม่ใช่ปาฐะเก่าที่พระกัจจายนะแต่งไว้ อย่างไรก็ตาม สูตรบางสูตรเหล่านั้นก็มีวิธีใช้ตามไวยากรณ์สันสกฤตและพบตัวอย่างในคัมภีร์อรรถกถา ซึ่งผู้เขียนจะวิจารณ์เรื่องดังกล่าวต่อไป

ประทีปธรรมแห่งบาลี ตอนที่ ๕

ปาฬิปาโมกข์

สทฺทเห ทยฺ’มญฺเญสํ   ตนุวิสฺสาสํ ตุ มา อกา
อชฺชวํ หุชฺชุโน โหติ   สฐานํ ติขิณาวุธํ.

ควรเชื่อน้ำใจ แต่อย่าเดิมพันกับน้ำใจ เพราะความซื่อของคนซื่อตรง เป็นอาวุธที่ดีเยี่ยมของคนโกง

คาถาข้างต้นมีคำแปลตามศัพท์ว่า

(ปุคฺคโล อ.บุคคล) **สทฺทเห** พึงเชื่อ **ทยํ** ซึ่งความกรุณา (**ชนานํ** ของชน ท.) **อญฺเญสํ** เหล่าอื่น ฯ (ปุคฺคโล อ.บุคคล) **มา อกา** อย่าได้กระทำแล้ว **ตนุวิสฺสาสํ** ซึ่งความเชื่อใจในความกรุณานั้น ฯ **หิ** เพราะว่า **อชฺชวํ** อ.ความเป็นแห่งคนซื่อสัตย์ **อุชุโน** ของคนซื่อสัตย์ **ติขิณาวุธํ** เป็นอาวุธอันคมกล้า **สฐานํ** ของคนโกง ท. (**โหติ** ย่อมเป็น) ฯ

คำอธิบายโดยย่อ

๑. คำว่า **สทฺทเห** มาจาก **สํ** บทหน้า + **ธา** ธาตุ (**ธารเณ** = ทรงไว้) + **อ** ปัจจัย + **เอยฺย** วิภัตติ แปลง **ธา** เป็น **ธาธา**, แปลง **ธ** ของ **ธา** ตัวหน้าเป็น **ท**, รัสสะ **อา** ของ **ท** เป็น **อ**, แปลง ธ ของ ธา ตัวหลังเป็น **ห**, รัสสะ **อา** ของ **หา** เป็น **อ**, ซ้อน **ทฺ** เป็น **ทฺท**, ลบนิคคหิตท้าย **สํ** อุปสรรค และแปลง **เอยฺย** วิภัตติเป็น **เอ** ได้รูปว่า **สทฺทเห**

โดยทั่วไป **ธา** ธาตุมีความหมายว่า ทรงไว้ แต่เมื่อมี **สํ** อุปสรรคอยู่หน้าก็มีความหมายว่า เชื่อ, เชื่อถือ เพราะธาตุทั้งหลายมีอรรถมากเป็นอเนก อุปสรรคที่อยู่หน้าธาตุทำให้อรรถของธาตุนั้นๆ ปรากฏชัดเจนตามฐานะ ดังข้อความว่า

ธสฺสุ หีสาสงฺฆาเตสุ   ธา ธารทานโปสเน
นิ ตุ นฺยาเส วิ กรเณ   อา อาโรเป’ภิ ภาสเน.
สํ สทฺทหนสนฺธีสุ   อปิ อจฺฉาทเน ปริ
นิวาเส อว สวเน   อนฺตโร จุ อทสฺสเน.

(ธาตฺวตฺถ. ๒๐๑-๒)

“ธสฺสุ ธาตุ ในความหมายว่า เบียดเบียน และประชุม [เช่น ธสฺ สติ]

ธา ธาตุ ในความหมายว่า ทรงไว้, ให้ และเลี้ยงดู [เช่น ทธาติ]

ลง นิ เป็นบทหน้า ใช้ในความหมายว่า ฝัง

[เช่น **นิทหติ, นิเธติ**]

ลง **วิ** เป็นบทหน้า ใช้ในความหมายว่า กระทำ [เช่น **วิทธาติ**]

ลง **อา** เป็นบทหน้า ใช้ในความหมายว่า ยกขึ้น [เช่น **อาเธติ, สมาธิ**]

ลง **อภิ** เป็นบทหน้า ใช้ในความหมายว่า กล่าว [เช่น **อภิธาติ, อภิธานํ**]

ลง **สํ** เป็นบทหน้า ใช้ในความหมายว่า เชื่อ และเชื่อมต่อ [เช่น **สทฺทหติ, สทฺเธยฺยวจสา อุปาสิกา, สนฺธิ**]

ลง **อปิ** เป็นบทหน้า ใช้ในความหมายว่า ปิด [เช่น **อปิธาติ, ปิทหติ**]

ลง **ปริ** เป็นบทหน้า ใช้ในความหมายว่า นุ่ง [เช่น **ปริทหติ**]

ลง **อว** เป็นบทหน้า ใช้ในความหมายว่า ฟัง [เช่น **โอทหติ, โอเธติ, โอหิตโสโต**]

ลง **อนฺตร** เป็นบทหน้า เป็นจุราทิคณะ ใช้ในความหมายว่า ไม่เห็น [เช่น **อนฺตรธายติ, สา เทวตา อนฺตรหิตา**]"

๒. คำว่า **ทยมญฺเญสํ** ตัดบทเป็น **ทยํ** + **อญฺเญสํ**

คำว่า **ทยา** เป็นอิตถีลิงค์ สัททนีติปกรณ์ (ธาตุมาลา) กล่าวว่า **ทยา** ศัพท์มีความหมาย ๒ ประการ คือ เมตตา หรือกรุณา ตามฐานะอันควร ดังข้อความว่า

ทยาติ เมตฺตาปิ วุจฺจติ กรุณาปิ. ทยาปนฺโนติ เอตฺถ หิ เมตฺตา ทยาติ. เมตฺตจิตฺตตํ อาปนฺโนติ หิ อตฺโถ. อทยาปนฺโนติ เอตฺถ ปน กรุณา ทยาติ วุจฺจติ. *(นีติ.ธาตุ. ๑๙๑)*

"เมตตาหรือกรุณา เรียกว่า **ทยา** กล่าวคือ ในคำว่า **ทยาปนฺโน** (ถึงความเมตตา, มีเมตตา) นี้ เมตตาเรียกว่า **ทยา** เป็นความจริงที่มีความหมายว่า ผู้ถึงเมตตาจิต แต่ในคำว่า **อทยาปนฺโน** (ผู้ไม่ถึงความกรุณา, ผู้ไม่มีกรุณา) นี้ กรุณาเรียกว่า **ทยา**"

๓. คำว่า **อกา** มาจาก **กร** ธาตุ + **อา** หิยยัตตนีวิภัตติ แปลง **กร** เป็น **กา** และลง อ อักษรเป็นอาคม ได้รูปว่า **อกา**

๔. คำว่า **อชฺชว** มาจาก **อุชุ** ศัพท์ + **ณ** ปัจจัยในภาวตัทธิต แปลง **อุ** เป็น **อา**, ซ้อน **ชฺ** เป็น **ชฺช**, รัสสะ **อา** เป็น **อ**, แปลง **อุ** ของ **ชุ** เป็น **โอ** แล้วแปลง **อุ** เป็น **อว** ได้รูปว่า **อชฺชว** คำนี้มีรูปวิเคราะห์ว่า

- **อุชุโน ภาโว อชฺชวํ** = ความเป็นแห่งคนซื่อสัตย์ ชื่อว่า อัชชวะ (**อุชุ** ศัพท์ + **ณ** ปัจจัยในภาวตัทธิต)

๕. คำว่า **หุยุชุโน** ตัดบทเป็น **หิ** + **อุชุโน**

๖. คำว่า **ติขิณาวุธ** มีรูปวิเคราะห์ว่า

- **ติขิณญฺจ ตํ อาวุธญฺจาติ ติขิณาวุธํ** = อาวุธอันคมกล้า ชื่อว่า ติขิณาวุธะ (วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส)

ขออนุโมทนาผู้ร่วมจัดพิมพ์วารสารนี้

๑. คุณกาญจนา เรืองจินดา
๒. คุณรัชนี ตรีพิพัฒน์กุล
๓. คุณสุวรรณา เตชะวิบูลย์
๔. คุณอภิญญา แจ้งอริยวงศ์
๕. คุณจิรวรรณ ศิริจิตร และครอบครัว
๖. พลโทนรวีร์ คุณเสริมสุข ปัทมสถาน
๗. คุณสุวพร หทัยสุทธิธรรม และครอบครัว
๘. คุณมานิต คุณมาลี และคุณก้องรัฐ ศิริมิตรผล
๙. คุณพัชรพิมล ยังประภากร

สนทนาภาษาพระพุทธเจ้า

นายธรรมดา

โภนฺโต สามาชิกา

สวัสดีครับ มิตรรักแฟนบาลีทุกท่าน

เอตฺถนฺตเร โรโค อตีว ภยานโก โหติ.

ในช่วงนี้ โรคระบาด ช่างเลวร้ายน่ากลัวเสียเหลือเกิน

ตสฺมา สพฺเพ สามาชิกา สมฺมา อตฺตานํ รกฺขนฺตุ.

จึงขอให้มิตรรักแฟนบาลีทุกท่านจงดูแลตนเองให้ดีด้วยครับ

น จิรสฺเสว มยํ ตมฺหา มุจฺจิสฺสามาติ สทฺทหามิ.

กระผมเชื่อว่า อีกไม่นานพวกเราจะพ้นจากวิกฤตโรคระบาดนี้ได้ครับ

หนฺท ทานิ มยํ ยถาปุเร ปาฬิยา กถาสลฺลาปํ กโรม.

เอาเถิด ตอนนี้ พวกเรามาสนทนาภาษาบาลีเหมือนแต่ก่อนกัน

คำกริยาน่าฉงน

เรารู้ดีว่า คำกริยาในภาษาบาลีโดยตรงคือ **กริยาอาขยาต** ซึ่งสร้างมาจากส่วนสำคัญ ๒ ส่วน คือ **ธาตุ** กับ **วิภัตติ** (ส่วนปัจจัย เช่น วิกรณปัจจัย ถือว่าเป็นเพียงตัวเสริมเท่านั้น)

ด้วยเหตุนี้ หากท่านทั้งหลายต้องการจะใช้กริยาในภาษาบาลี ก็จะต้องนึกถึง ธาตุ กับวิภัตติเป็นลำดับแรก ตัวอย่างเช่น เวลาเราไปเที่ยวบ้านเพื่อน ก่อนขึ้นบ้านเขา เราจะต้องถอดรองเท้าก่อน ในสถานการณ์เช่นนี้ คำศัพท์ที่เราควรจะนึกถึงได้แก่ รองเท้า ถอด สวมใส่ เช่น ใส่รองเท้า (สวมรองเท้า) ถอดรองเท้า ฯลฯ

อนึ่ง ในภาษาบาลีนั้น คำว่า **รองเท้า** ซึ่งเป็นคำนาม มีคำเรียก (โวหาร) อยู่ ๒ คำ คือ **อุปาหโน** (อุปาหนา, อุปาหนํ) กับ **ปาทุกา** (ปาทุ) ซึ่งในส่วนของ **อุปาหน** นั้น เป็นคำนามประเภทไตรลิงค์ (แม้ว่าในคัมภีร์อภิธานัปปทีปิกาจะระบุว่าเป็น ๒ ลิงค์ แต่ในความเป็นจริง มีตัวอย่างการใช้ถึง ๓ ลิงค์ คือ ปุงลิงค์ **อุปาหโน** อิตถีลิงค์

อุปาหนา และนปุงสกลิงค์ **อุปาหนํ**

นั่นหมายความว่า เราสามารถนำ **อุปาหน** ศัพท์ ซึ่งลงท้ายด้วย อะ อักษร หรือที่เรียกว่า **อการันต์** มากระจาย (แจกคำ) ตามปุริสาทิคณะ กัญญาทิคณะ และ จิตตาทิคณะ ได้ตามอัธยาศัย ซึ่งการนำคำไปกระจายด้วยวิภัตตินาม (นามิกวิภัตติ) เช่นนี้ ในภาษาบาลีท่านเรียกว่า **ปทมาลา** มีความสำคัญมาก นักเรียนบาลีท่านใดไม่สามารถกระจายปทมาลานี้ได้ ก็ชื่อว่า ยังไม่รู้จักคำนามก็ว่าได้ (ไม่ใช่เฉพาะแต่คำนามเท่านั้น แม้แต่คำกริยาอาขยาต ก็ต้องทำโดยทำนองเดียวกันครับ)

ดังนั้น หากเราต้องการพูดบาลีเก่ง เบื้องต้นจะต้องสามารถแจกปทมาลาทั้งนามและอาขยาตให้ได้คล่องแคล่วเสียก่อน จึงจะถือว่า OK ครับ

สมมุติว่าเมื่อเราได้คำนามว่า **อุปาหโน อุปาหนา อุปาหนํ** แล้ว หรือหากไม่ต้องการใช้คำนี้ เราก็สามารถเปลี่ยนเป็นคำว่า **ปาทุ** หรือ **ปาทุกา** ได้ครับ (ทั้ง **ปาทุ** และ **ปาทุกา** ต่างก็เป็นคำศัพท์ประเภทอิตถีลิงค์ **ปาทุ** แจกตาม **ยาคุ** ส่วน **ปาทุกา** แจกตาม **กญฺญา**)

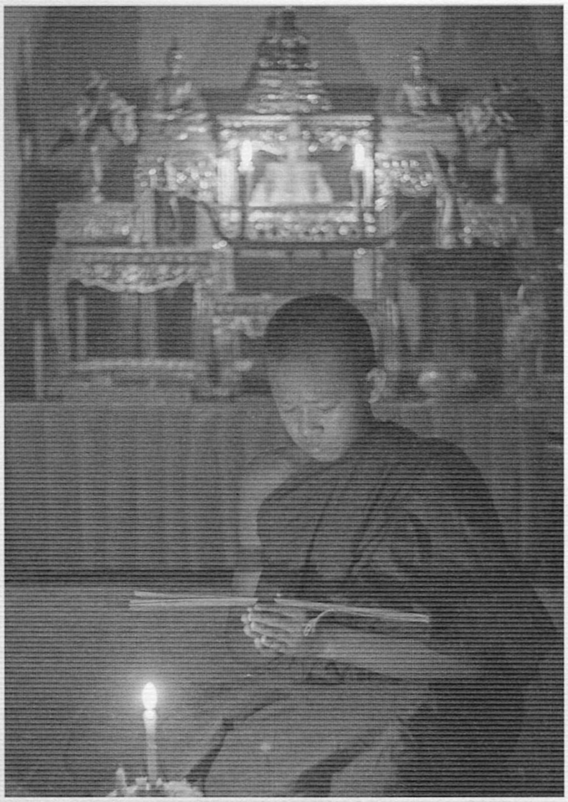
เมื่อได้คำนามแล้ว เราก็มาหาคำกริยา ซึ่งคำกริยาที่เกี่ยวกับรองเท้าที่พบบ่อยก็คือ กริยาการสวมใส่ และ การถอด = ใส่รองเท้า ถอดรองเท้า

การใส่รองเท้า ในภาษาบาลีใช้ **อาโรหติ, อารุหติ** (**อา** อุปสรรค + **รุห** ธาตุ + **ติ** วัตตมานา) แปลว่า ขึ้น = ขึ้นรองเท้า = ใส่รองเท้า

ตัวอย่าง : **อุปาหนํ อาโรหติ, อุปาหนํ อารุหติ**

หรือจะใช้คำว่า **ธาเรติ ธารยติ** (ทรงไว้) ก็ได้ เช่น **อุปาหนํ ธาเรติ** (ทรงไว้ซึ่งรองเท้า = สวมรองเท้า)

เราอาจจะเขียนเป็นประโยคพอให้ได้ความดังนี้ว่า

อหํ วนํ คจฺฉนฺโต อุปาหนํ อาโรหามิ.
เมื่อผมจะเข้าป่า จึงได้สวมรองเท้า

ตฺวํ อุปาหนํ อภิรุหิตฺวา คจฺฉาหิ.
ท่านจงใส่รองเท้าไป

ภิกฺขุ อตฺตโน สารุปฺปํ อุปาหนํ ธาเรติ.
พระภิกษุสวมรองเท้าที่เหมาะสมกับสมณสารูป

หรือหากเราต้องการจะใช้สำนวนอื่นๆ ที่ไม่ต้องใช้กริยาอาขยาตก็ได้ เช่น จะหันมาใช้ พหุพพีหิสมาส หรือ อัสสัตถิตัทธิต ก็ได้ เช่น

อหํ สอุปาหโน วนํ คจฺฉามิ. (พหุพพีหิ.)
อหํ อุปาหนี วนํ คจฺฉามิ. (อัสสัตถิ.)

ข้าพเจ้าใส่รองเท้าเข้าป่า

แล้วหากเราต้องการจะพูดว่า "ห้ามใส่รองเท้าเข้าวัด" เราก็สามารถพูดได้หลายทาง เช่น เราอาจจะพูดว่า

อุปาหนํ ธาเรตฺวา วิหารํ ปวิสิตุํ นานุญฺญาตํ. ก็ได้ (หรือ)

วิหารํ ปวิสิตุํ มา อุปาหนํ ธาเรหิ.

โปรดอย่าใส่รองเท้าเข้าวัด

เมื่อใส่รองเท้าแล้วก็มาถึงคราวที่จะต้อง **ถอดรองเท้า**กันบ้าง ซึ่งธาตุหรือกริยาที่นิยมนำมาใช้ในการถอดรองเท้าก็คือ มุจธาตุ ที่เป็นรุธาทิคณะ ซึ่งหมายถึง กลุ่มธาตุมี รุธธาตุ เป็นต้น ที่ลง อวิกรณปัจจัย พร้อมกับ นิคหิตข้างหน้า

อนึ่ง มุจธาตุ ที่มีความหมายว่า "ถอด" นี้เป็นไปในลักษณะการผลักไสวัตถุสิ่งของบางอย่างออกให้พ้นจากตนเอง บางครั้งจึงแปลว่า "ปล่อยออก" หรือ "สลัดออก"

ในคัมภีร์ธาตุที่ชื่อว่า **"ธาตวัตถสังคหะ"** ท่านพระอาจารย์วิสุทธาจารมหาเถระ ผู้รจนา ท่านได้เขียนนิยามเกี่ยวกับมุจธาตุไว้ว่า

มุโจ โมกฺเข ทิ จาคิ รุ

มุโจ มุจธาตุ **ทิ** ที่เป็นทิวาทิคณะ **วตฺตติ** ย่อมเป็นไป **โมกฺเข** ในการหลุดหรือพ้น **รุ** ส่วนที่เป็นรุธาทิคณะ **วตฺตติ** ย่อมเป็นไป **จาคิ** ในการปล่อย, สลัด, ถอด

ด้วยเหตุนี้ เวลาที่เราจะแนะนำใครให้ถอดรองเท้านั้น เราก็สามารถพูดเป็นภาษาบาลีว่า

ตฺวํ อุปาหนํ ปฏิมุญฺจาหิ. (ปฏิ + มุจ + หิ)

ตฺวํ อุปาหนํ โอมุญฺจาหิ. (อว + มุจ + หิ)

ตฺวํ อุปาหนํ มุญฺจาหิ. (มุจ + หิ)

"ท่าน โปรดถอดรองเท้า"

หมายเหตุ : ปฏิ และ อว (โอ) อุปสรรคใน **ปฏิมุญฺจาหิ** และ **โอมุญฺจาหิ** พึงทราบว่า ไม่ได้มีความหมายพิเศษครับ

เอาละครับ กระผมหวังว่ามิตรรักแฟนบาลีคงจะใส่รองเท้า และถอดรองเท้าด้วยภาษาบาลีเป็นแล้วนะครับ

สพฺเพ สามาชิกา อโรคา โหนฺตุ สุขิตา โควิด อิติ สญฺญิตา ปปฺผาสทูสนโรคโต จ มุจฺจนฺตุ.

ขอให้มิตรรักแฟนบาลีทุกท่าน จงมีสุขภาพแข็งแรง มีความสุขกายสุขใจ และอยู่รอดปลอดภัยจากโรคระบาดโควิดครั้งนี้ด้วยนะครับ พ

เรียนเชิญ

วารสารโพธิยาลัยขอเรียนเชิญท่านผู้อ่านและผู้สนใจในการเขียนบทความ หรือวีนิพนธ์ธรรมะ ส่งบทความที่ท่านเขียนขึ้นเอง มาให้กองบรรณาธิการพิจารณาคัดเลือก เพื่อให้ได้รับการตีพิมพ์ต่อไป ทั้งนี้เป็นการแสวงหาเพชรเม็ดใหม่มาประดับวงการหนังสือธรรมะในยุคสมัยของเรา ซึ่งนักเขียนระดับคุณภาพหายากขึ้นทุกที นับเป็นเรื่องน่าเสียดายเป็นอย่างยิ่ง วารสารโพธิยาลัยในฐานะที่เป็นสื่อที่มีเป้าหมายชัดเจนในการทำนุบำรุง รักษา ต่ออายุ พระพุทธศาสนา และรักษาคุณค่าอันงดงามในความเป็นไทย มีความตระหนักว่า เราควรเสาะหาบุคคลรุ่นใหม่มาทำหน้าที่อันมีความสำคัญยิ่งนี้

หากท่านสนใจ กรุณาส่งบทความ หรือกวีนิพนธ์ของท่าน กรณีเป็นบทความ ควรมีความยาวประมาณ ๑ – ๔ หน้ากระดาษ A4 ขนาดตัวอักษรประมาณ ๑๖ – ๑๘ พ้อยท์ กรณีเป็นบทกวี หรือวีนิพนธ์ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ความยาว ๕ - ๑๒ บท อาจสั้นหรือยาวสามารถยืดหยุ่นได้

โดยส่งบทความหรือวีนิพนธ์ของท่านมาที่ **พระครูประคุณสรกิจ email : pk.krun21@gmail.com** หรือสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมที่ email ดังกล่าวได้เช่นกัน

โปรดอย่าลังเลที่จะเขียน ที่จะทดลอง เรามีผู้เชี่ยวชาญที่สามารถให้คำแนะนำต่างๆ แก่ท่านได้ เพื่อพัฒนาการเขียนต่อไป เริ่มเขียนตั้งแต่วันนี้ วันหน้าท่านอาจเป็นนักเขียนที่ดีได้ ขอเพียงมีความพยายามและตั้งใจจริง

พุทธคยา มรดกโลก มรดกชาวพุทธ

ตอนที่ ๑ เมื่อพุทธคยาอยู่ในความครอบครองของคนต่างศาสนา

อรชร ตั้งวงษ์เจริญ

พุทธคยา สถานที่สำคัญทางศาสนาพุทธที่ชาวพุทธทั่วโลกเดินทางมาจาริกแสวงบุญ พุทธคยาตั้งอยู่ในอำเภอคยา รัฐพิหาร ประเทศอินเดีย เป็นที่รู้จักในฐานะสถานที่ตรัสรู้ของพระศาสดาของศาสนาพุทธ ภายใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ หนึ่งในสี่สังเวชนียสถานที่ชาวพุทธจะเดินทางมาสักการะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยความศรัทธาในคำสอนที่พระองค์ทรงตรัสรู้มานานกว่า ๒,๖๐๐ ปี

สังเวชนียสถานที่ระลึกถึงความเพียร

กามํ ตโจ จ นหารุ จ, อฏฺฐิ จ อวสิสฺสตุ,
อุปสุสฺสตุ นิสฺเสสํ, สรีเร มํสโลหิตํ
น ตฺเววาหํ สมฺมาสมฺโพธึ อปฺปตฺวา
อิมํ ปลฺลงฺกํ ภินฺทิสฺสามีติ

"แม้เนื้อและเลือดจะเหือดแห้งไป เหลือเพียงหนังเอ็น และกระดูก ก็ตามที เรายังไม่บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณจักไม่ทำลายบัลลังก์นี้"

นี้เป็นคำอธิษฐานของเจ้าชายสิทธัตถะ ในขณะที่ทรงออกผนวชและบำเพ็ญทุกรกิริยามานานกว่า ๖ ปี จนค้นพบว่าหนทางแห่งการตรัสรู้ต้องเดินทางสายกลาง ภายใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่เงียบสงบในคืนเพ็ญเดือน ๖ ด้วยสัจจอธิษฐานที่จะไม่ลุกจากที่นั่งหากยังไม่ค้นพบหนทางแห่งการหลุดพ้น สุดท้ายในคืนนั้น พระองค์ทรงบรรลุธรรม

สถานที่แห่งนี้ จึงเป็นสถานที่ระลึกถึงความเพียรขององค์พระศาสดาที่ทรงปฏิบัติเป็นตัวอย่าง ให้ทุกคนได้ดำเนินรอยตาม

พุทธคยาในยุครุ่งเรือง

พ.ศ. ๒๒๘-๒๔๐ พระเจ้าอโศกมหาราช องค์อัครศาสนูปถัมภกของพุทธศาสนา ได้เสด็จมาสักการะสถานที่ตรัสรู้ และเพื่อให้ชาวพุทธทั้งหลายได้ระลึกถึงพระพุทธองค์ พระเจ้าอโศกมหาราชทรงสร้างถาวรวัตถุขึ้น ๔ อย่าง คือ ๑. สถูปขนาดย่อม เพื่อเป็นพุทธบูชา ๒. เสาอโศก เพื่อจารึกความสำคัญของสถานที่นี้ ๓. พระแท่นวัชรอาสน์ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ เพื่อระลึกถึงพระที่นั่งในการตรัสรู้ธรรม ๔. รั้วหินรอบต้นพระศรีมหาโพธิ์

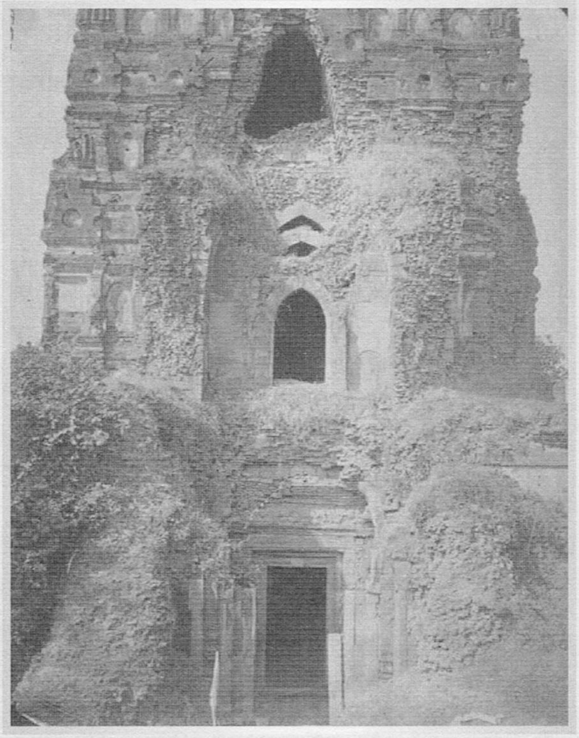

พุทธคยา จึงกลายสภาพจากป่ามาเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ สวยงาม และเป็นศูนย์รวมศรัทธาของชาวพุทธ

พ.ศ. ๖๗๔-๖๙๔ พระเจ้าหุวิชกะ ทรงบูรณะปรับปรุงสถูปให้ใหญ่ขึ้น เป็นศิลปะต้นแบบในยุคนั้น ทรงเรียกสถูปนี้ว่า มหาโพธิวิหาร เป็นเจดีย์รูปเหลี่ยมทรงกรวย มี ๒ ชั้น ชั้นบนมีเจดีย์บริวารทรงเดียวกันอีก ๔ องค์ ชั้นล่างประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัยสร้างจากหินแกรนิตสีดำ ชั้นบนประดิษฐานพระพุทธรูปปางประทานพร พระพุทธรูปทั้งสององค์สร้างในสมัยปาละ

พ.ศ. ๙๔๕-๙๕๐ หลวงจีนฟาเหียนได้เดินทางมาสักการะพุทธคยา และเขียนบันทึกบรรยายถึงความงามของเจดีย์พุทธคยา และความศรัทธาที่มีพระภิกษุและชาวพุทธเดินทางมาสักการะอย่างไม่ขาดสาย ต่อมาประมาณปี พ.ศ. ๑๑๗๐ หลวงจีนเหี้ยนจึง หรือพระถังซัมจั๋งได้เดินทางมาศึกษาพระไตรปิฎกที่มหาวิทยาลัยนาลันทา และได้มีโอกาสเดินทางมากราบมหาโพธิวิหาร ที่พุทธคยา ก็จดบันทึกการเดินทางและพรรณนาถึงความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อสถานที่นี้ บันทึกนี้ เป็นหลักฐานให้นักโบราณคดีชาวอังกฤษได้ใช้ในการติดตามหาสถานที่สำคัญของพุทธศาสนาในเวลาต่อมา

* จักไม่ทำลายบัลลังก์ = จักไม่เลิกนั่งขัดสมาธิ

พุทธคยาถูกทิ้งร้าง

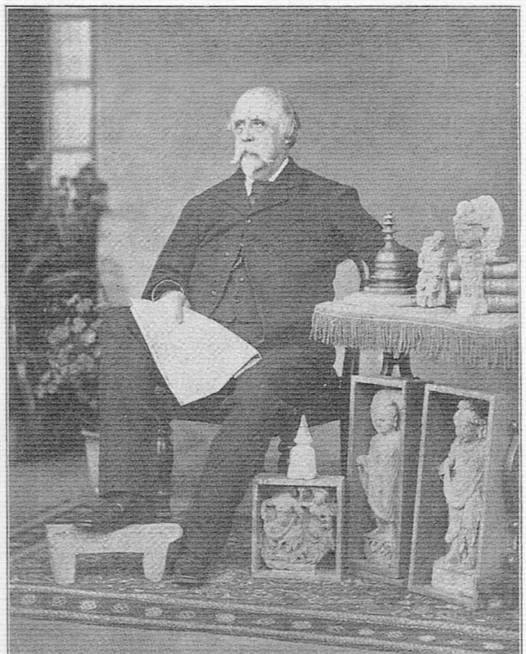
พ.ศ. ๑๑๔๓ พระเจ้าศศางกา กษัตริย์รัฐเบงกอลนับถือศาสนาฮินดู ยกทัพมาทำลายพุทธสถานรวมทั้งที่พุทธคยาและต้นพระศรีมหาโพธิ์อย่างย่อยยับ แต่ก็ได้สิ้นพระชนม์ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ เมื่อพระเจ้าปูรณวรมัน กษัตริย์แคว้นมคธยกทัพมาตีเบงกอลและยึดพุทธคยาคืนมาได้สำเร็จ พระองค์ได้บูรณะและปลูกต้นพระศรีมหาโพธิ์ขึ้นใหม่ ทดแทนต้นเดิมในที่เดิม

ทั้งนี้ มหาโพธิวิหารใหม่ เอาเค้าโครงแบบเทวลัยในศาสนาพราหมณ์ผสมกับเจดีย์มหาโพธิ์ของพุทธ คือ ยอดสถูปตอนกลางเป็นปรางค์ ตอนล่างเป็นวิหาร แล้วดัดแปลงมหาโพธิวิหารเป็นเช่นปัจจุบัน โดยมีความมุ่งหมายผสมผสานเอกลักษณ์ของพุทธกับพราหมณ์เข้าด้วยกัน เพราะสิ่งนี้คือวัฒนธรรมอินเดีย

พ.ศ. ๑๗๖๐ กองทัพเติร์กมุสลิมยกทัพมายึดแคว้นมคธได้สำเร็จ ทำความหายนะแก่พระพุทธศาสนา พระสงฆ์ วัด วิหาร มหาวิทยาลัยนาลันทา ถูกทำลายหมดสิ้น พุทธคยาก็ไม่พ้นการถูกทำลายด้วยเช่นกัน หลังจากทำลายถาวรวัตถุแล้ว เติร์กมุสลิมได้ยกมหาโพธิวิหารที่พุทธคยาให้พราหมณ์ฮินดู นิกายมหันต์ดูแลเก็บผลประโยชน์ เพื่อตอบแทนที่ชาวฮินดูกลุ่มนี้ให้ความช่วยเหลือในยามศึกสงคราม

จากนั้น พุทธคยา ต้นพระศรีมหาโพธิ์ มหาโพธิวิหาร ก็ถูกทิ้งร้าง เสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา และถูกลืมเลือน พระพุทธศาสนาในอินเดียก็สูญสิ้น ไม่หลงเหลือวัด พระภิกษุและพุทธศาสนิกชนเป็นเวลานานกว่า ๗๐๐ ปี

พ.ศ. ๒๑๓๕ เมื่ออังกฤษเข้าปกครองอินเดีย ได้มีการสำรวจโบราณสถาน โบราณวัตถุต่างๆ ทั่วประเทศอินเดีย กลับพบหลักฐานสำคัญๆ ทางศาสนาพุทธในดินแดนแห่งนี้ อย่างน่าอัศจรรย์

MAJOR-GENERAL SIR ALEXANDER C. CUNNINGHAM, K.C.S.I., C.I.E.,
LATE BENGAL ENGINEERS.

เซอร์อเล็กซานเดอร์ คันนิ่งแฮม

อังกฤษจึงตั้ง **"กรมโบราณคดีอินเดีย"** (Archaeological Survey of India) ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๐๔ โดยแต่งตั้งเซอร์อเล็กซานเดอร์ คันนิ่งแฮม (Sir Alexander Cunningham) เป็นผู้อำนวยการกรม ออกสำรวจหาโบราณสถานทั่วประเทศอินเดีย ทั้งนี้ เซอร์คันนิ่งแฮม ได้อาศัยบันทึกของหลวงจีนเหี้ยนจึง เป็นแผนที่ในการเดินทางสำรวจไปทั่วอินเดีย และได้ค้นพบสังเวชนียสถานทั้ง ๔ จึงได้ประกาศเป็นโบราณสถานทำการบูรณะซ่อมแซมต่อมา นับว่าท่านเซอร์คันนิ่งแฮมเป็นผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่งคนหนึ่ง

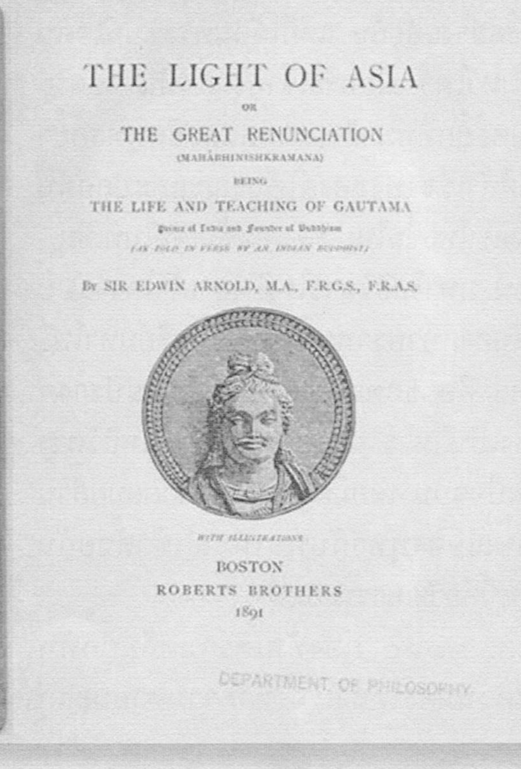
พุทธคยา ในความครอบครองของพราหมณ์

พ.ศ. ๒๔๒๒ เซอร์เอ็ดวิน อาร์โนลด์ (Sir Edwin Arnold) ได้เขียนหนังสือ ประทีปแห่งเอเชีย (The Light of Asia) โดยประพันธ์เป็นบทกวีภาษาอังกฤษเล่าประวัติพระพุทธเจ้าตั้งแต่ประสูติจนถึงตรัสรู้ด้วยสำนวนภาษาที่สละสลวย ได้รับการยกย่องว่าเป็นหนังสือที่ทรงคุณค่ายิ่ง ทำให้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาได้เผยแพร่ออกไปในหมู่ชาวยุโรป (ปัจจุบันมีการแปลเป็นภาษาไทยหลายสำนวน เช่น แปลโดยภัทหรัตตา พ.ศ. ๒๔๘๐, เจ้าศักดิ์ประเสริฐ นครจำปาศักดิ์ พ.ศ. ๒๔๘๓, โรจนกร พ.ศ. ๒๔๙๒)

พ.ศ. ๒๔๓๓ เซอร์เอ็ดวิน อาร์โนลด์ ได้เดินทางไปพุทธคยา เพื่อสักการะพระพุทธเจ้า แต่กลับพบสิ่งที่น่าเศร้าสลดจนนำมาเขียนเป็นบทความลงหนังสือพิมพ์เดอะเดลี่เทเลกราฟ

"บรรดาสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล ต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่พุทธคยา คือสิ่งที่มีค่าและศักดิ์สิทธิ์ของชาวพุทธทั่วทั้งเอเชีย ทำไมหรือ เพราะว่า ปัจจุบันตกอยู่ในมือของนักบวชพราหมณ์ ผู้ไม่ได้ดูแลวัดเลย นอกจากว่าจะถือเอาเป็นกรรมสิทธิ์เท่านั้น และพวกเขา ได้ตักตวงเอาผลประโยชน์ เป็นอย่างมาก

THE LIGHT OF ASIA
OR
THE GREAT RENUNCIATION
(MAHÂBHINISHKRAMANA)
BEING
THE LIFE AND TEACHING OF GAUTAMA
Prince of India and Founder of Buddhism
(AS TOLD IN VERSE BY AN INDIAN BUDDHIST)
BY SIR EDWIN ARNOLD, M.A., F.R.G.S., F.R.A.S.
WITH ILLUSTRATIONS
BOSTON
ROBERTS BROTHERS
1891
DEPARTMENT OF PHILOSOPHY

นักบวชในศาสนาพราหมณ์ที่นับถือพระศิวะมาถึงที่นี้ และตั้งหลักปักฐาน ณ ที่ตรงนี้ ได้เริ่มครอบครองสิ่งที่อยู่รอบๆ และก่อตั้งโรงเรียนสอนศาสนา พวกเขามีกำลังมากจึงเข้ายึดครองเป็นเจ้าของวัดพุทธคยา เมื่อรัฐบาล เบงกอลได้เข้ามาบูรณะพื้นที่รอบพุทธคยา ในปี พ.ศ. ๒๔๒๓ (ค.ศ. ๑๘๘๐) ได้ขอส่วนหนึ่งของรั้วเสาหินสมัยพระเจ้าอโศก จากพวกพราหมณ์นิกายมหันต์ ซึ่งพวกเขาได้นำไปสร้างบ้าน เพื่อนำกลับมาตั้งไว้ ณ ที่เดิม แต่พวกมหันต์ไม่ได้คืนมา และท่านเซอร์อาชเลย์ เอเดน (Sir Ashley Eden) ผู้ว่าการรัฐเบงกอลในขณะนั้น ก็ไม่สามารถผลักดันการบูรณะให้แล้วเสร็จได้

คุณอาจสังเกตเห็นสิ่งที่น่าระทมใจ พระพุทธรูปสมัยโบราณได้ถูกใช้เป็นฐานรองรับบันไดที่ท่าตักน้ำ สระมุจลินท์ ใกล้กับคลองชลประทาน

ข้าพเจ้าได้พบชาวนาในหมู่บ้านรอบๆ วิหารพุทธคยา พวกเขาใช้แผ่นสลักที่มีความงดงามจากวิหาร มาทำเป็นขั้นบันไดของพวกเขา ข้าพเจ้าได้พบภาพสลักสูง ๓ ฟุต ซึ่งมีสภาพดีเยี่ยม จมอยู่ใต้กองขยะด้านตะวันออกของวังมหันต์ อีกส่วนหนึ่ง ติดอยู่กับผนังด้านตะวันออกของสวนมะม่วงริมแม่น้ำ และรั้วเสาหินพระเจ้าอโศกซึ่งเป็นสิ่งที่มีค่าสูงสุดของอินเดีย ซึ่งล้อมวิหาร แต่ปัจจุบันกลายเป็นส่วนหนึ่งของห้องครัวพวกมหันต์

สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นศูนย์กลางที่ยิ่งใหญ่ของศรัทธา ดังเช่นนครเมกกะ และเยรูซาเลม (Mecca and Jerusalem) เป็นศูนย์กลางศรัทธาของศาสนิกชนนับล้านคน เมื่อข้าพเจ้าได้พักที่โรงแรมที่พุทธคยาปีสองปีที่ผ่านมา ข้าพเจ้ารู้สึกเศร้าใจที่เห็นเครื่องบูชาสาร์ท (Shraddh) ของพวกฮินดูในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เช่นนี้ และวัตถุโบราณที่มีค่าจำนวนมากหลายพันชิ้น ซึ่งจารึกด้วยภาษาสันสกฤตได้ถูกทิ้งจมอยู่ในดิน ข้าพเจ้าได้ถามนักบวชฮินดูว่า

"ข้าพเจ้าจะขอใบโพธิ์จากต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่ศักดิ์สิทธิ์ได้หรือไม่"

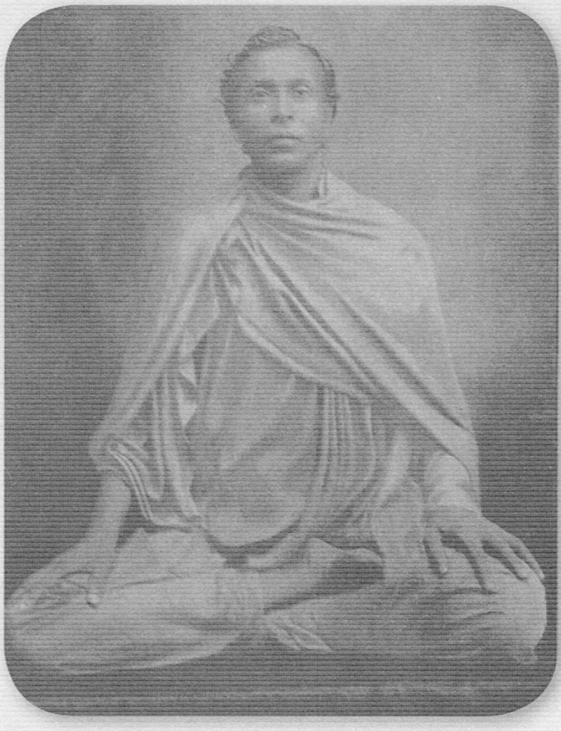
"เจ้านาย จงหักเอาเท่าที่คุณชอบ มันไม่มีค่าอะไรสำหรับเรา" นี้เป็นคำตอบจากพวกเขา

ไม่มีความละอายจากอาการที่พวกเขาไม่สนใจใยดี ข้าพเจ้าเก็บใบโพธิ์ ๓-๔ ใบ อย่างเงียบๆ ซึ่งพวก พราหมณ์มหันต์ได้หักมาจากกิ่งบนหัวของพวกเขา และข้าพเจ้าได้นำใบโพธิ์ไปยังศรีลังกา เมื่อได้คัดลอกจารึกที่เป็นภาษาสันสกฤต ที่นั้น (ศรีลังกา) ข้าพเจ้าได้พบว่า ใบโพธิ์เป็นสิ่งมีค่าสำหรับชาวพุทธที่ศรีลังกา ซึ่งต้อนรับด้วยความกระตือรือร้นและศรัทธา ใบโพธิ์ที่ข้าพเจ้าถวาย ได้ถูกนำไปที่เมืองแคนดี้ และได้ใส่ไว้ในผอบที่มีค่าและได้รับการบูชาทุกๆ วัน

อนาคาริก ธรรมปาละ กับการทวงคืนพุทธคยา

จากบทความของเซอร์เอ็ดวิน อาร์โนลด์ ทำให้ อนาคาริก ธรรมปาละ ชาวศรีลังกา ที่อุทิศตนเพื่อพุทธศาสนา ตัดสินใจเดินทางมาพุทธคยา เพื่อเห็นด้วยตาตนเองพร้อมกับพระโกเซน คุณรัตนะ (๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๓๔) สิ่งที่ท่านอนาคาริกต้องตกใจคือ สภาพสถานที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าถูกยึดครองและอยู่ในกรรมสิทธิ์ของพราหมณ์นิกายมหันต์ รูปเคารพ และสิ่งที่เป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาถูกทำลาย และจัดการตามใจชอบโดยไม่ได้คำนึงถึงความควรหรือไม่ควร

"หลังจากขับรถออกมาจากคยา ๖ ไมล์ (ประมาณ ๑๐ กม.) พวกเราได้มาถึงสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ภายในระยะทาง ๑ ไมล์ ท่านสามารถ

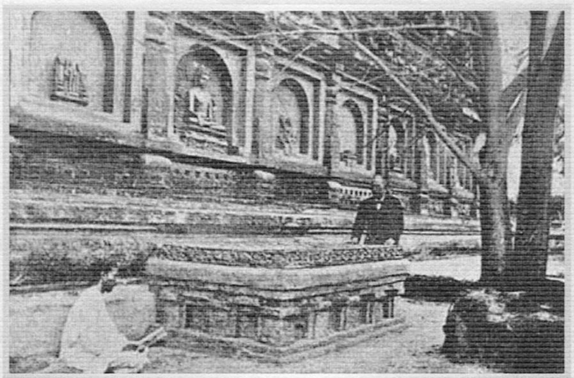
อนาคาริก ธรรมปาละ

เห็นซากปรักหักพังและภาพสลักที่เสียหายเป็นจำนวนมาก ที่ประตู ทางเข้าวัดของพวกมหันต์ ตรงหน้ามุข ทั้งสองด้าน มีพระพุทธรูปปางสมาธิและปฐมเทศนาติดอยู่ จะแกะออกได้อย่างไร พระวิหารที่ศักดิ์สิทธิ์ พระพุทธรูปประดิษฐานอยู่บนบัลลังก์ งดงามมาก ซึ่งแผ่ไปในใจของพุทธศาสนิกชนสามารถทำให้หยุดนิ่งได้ ช่างอัศจรรย์จริงๆ ทันใดนั้นเอง ข้าพเจ้าได้มานมัสการพระพุทธรูป ช่างน่าปลื้มอะไรเช่นนี้ เมื่อข้าพเจ้าจรดหน้าผาก ณ แท่นวัชรอาสน์ แรงกระตุ้นอย่างฉับพลันก็เกิดขึ้นในใจ แรงกระตุ้นดังกล่าวนั้นกระตุ้นให้ข้าพเจ้าหยุดอยู่ที่นี่ และดูแลรักษาพุทธสถานอันศักดิ์สิทธิ์ อันเป็นสถานที่ตั้งแห่งต้นพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งเจ้าชายศากยะสิงหะ (พระสิทธัตถะ) ได้ประทับตรัสรู้ และเป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์อย่างไม่มีที่แห่งใดในโลกมาเทียมเท่านี้

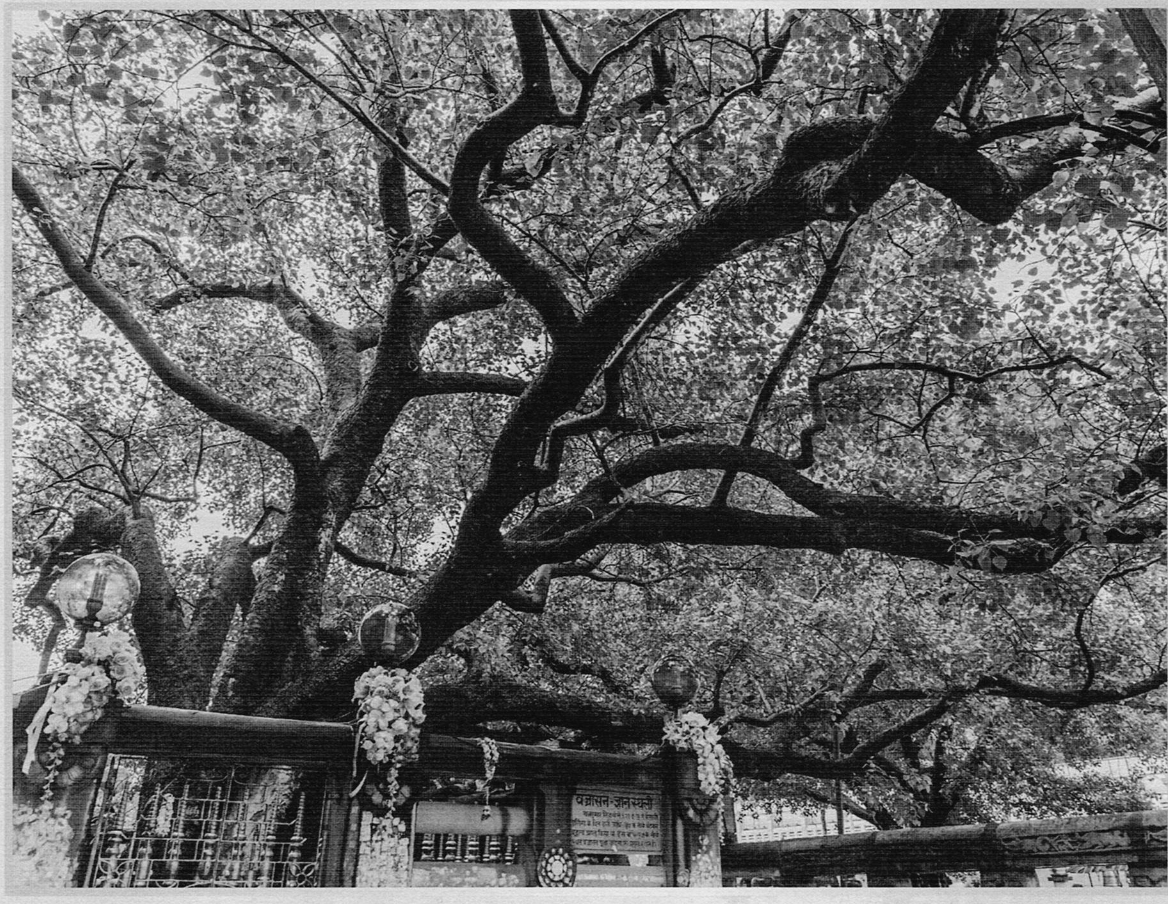
เมื่อมีแรงบันดาลใจ ข้าพเจ้าถามท่านโกเซน คุณรัตนะว่า ท่านจะร่วมมือกับข้าพเจ้าหรือไม่ และท่านได้ตอบตกลงอย่างเต็มใจ และมากไปกว่านั้น ท่านเองก็มีความคิดเช่นเดียวกัน เราทั้งสองสัญญากันอย่างลูกผู้ชายว่า พวกเราจะพักอยู่ที่นี้ จนกระทั่งมีพระสงฆ์บางรูปมาดูแลสถานที่แห่งนี้ ”

ปฏิบัติการทวงคืน พุทธคยา จึงเกิดขึ้น ณ วินาทีนั้น

การที่จะได้พุทธคยาคืนจากพราหมณ์ผู้ครอบครองมานานกว่า ๗๐๐ ปี ไม่ใช่ของง่าย ท่านอนาคาริก ธรรมปาละ ต้องเสียทั้งทรัพย์สินและเกือบเอาชีวิตไม่รอด มาติดตามตอนต่อไปว่าท่านจะสามารถทวงพุทธคยาคืนมาเป็นของชาวพุทธได้ด้วยวิธีใด มีใครบ้างร่วมช่วยเหลือ และนานเท่าใดกว่าพุทธคยาจะได้กลับมาเป็นพุทธสถานของชาวพุทธ อีกครั้งหนึ่ง พ

อนาคาริก ธรรมปาละ สักการะแท่นวัชรอาสน์ ณ พุทธคยา

อ้างอิง

๑ พระราชธรรมมุนี (เกียรติ สุกิตฺติ), จดหมายเล่าเรื่องอนาคาริกธรรมปาละ. กรุงเทพ 2543 ธรรมสาส์นชาวพุทธ

๒ พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย. กรุงเทพ : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, 2546

๓ พระมหาบุญไทย ปุญญมโน เรียบเรียง, อนาคาริกธรรมปาละ : ผู้ฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในอินเดียยุคใหม่, พิมพ์เผยแผ่ครั้งแรกในวารสาร «ปัญญา»

๔ http://www.dmc.tv/forum/index.php?showtopic=15551

๕ http://www.cybervanaram.net/25-50-08-07-04-2010-97/13-37-43-14-17-12-2009?showall

๖ http://www.buddhanet.net/bodh_gaya/

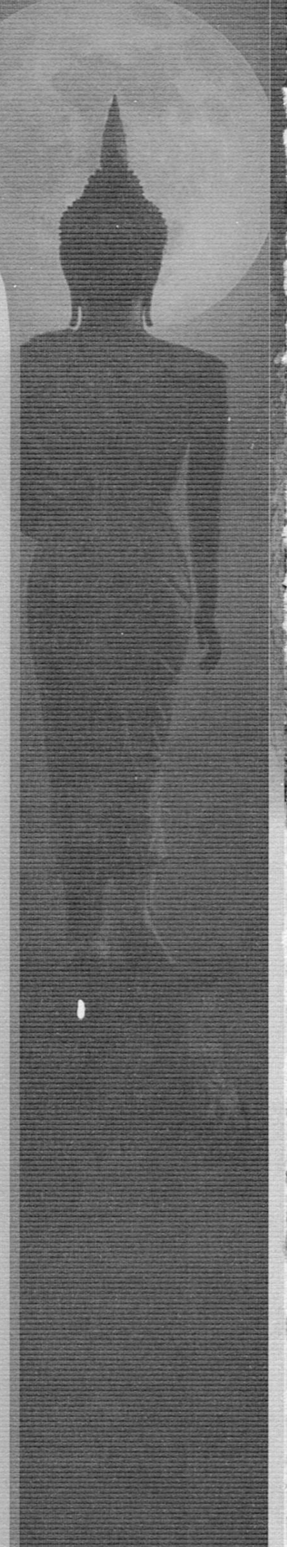
๗ http://www.watthaibuddhagaya935.com/historybuddhagaya.html

๘ https://www.banmuang.co.th/news/inter/84993
ชาวพุทธเศร้า! ต้นพระศรีมหาโพธิ์พุทธคยาหักโค่น ศุกร์ที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐ โดย พระมหาบุญโฮม สุราษฎร์ธานี

๙ รูป มาจาก เว็บ https://www.tsemrinpoche.com/tsem-tulku-rinpoche/travel/anagarika-dharmapala-the-revered-buddhist-revivalist-and-writer-of-the-20th-century.html

ผู้ประพันธ์ พระมหาวิสุทธิ ฐานากโร

คืนวันที่ ๒๖ พ.ค. ๒๕๖๔

• พฤษภาคม คืนสำคัญ พระจันทร์จ้า   วันวิสาขสุขสันต์แสงจันทร์ฉาย
ฉันนั่งมองหน้าต่างอย่างเดียวดาย   ได้กลิ่นคล้ายเย็นฉ่ำหอมกำยาน

• ได้ยินเสียงเพียงเพลงเปล่งเสียงพร้อม   ว่ากราบน้อมคำนับในศัพท์สาร
ฉันเข้าใจได้ยินด้วยวิญญาณ   เกิดบันดาลสุขล้ำท่วงทำนอง

ในเสียงนั้นกล่าวนำเรื่องกำเนิด   ว่าการเกิดพันธุ์เผ่าแห่งเราผอง
ธรรมดา สามัญ ตามครรลอง   ก็สอดคล้องกันอยู่ทุกผู้ไป

แต่มนุษย์ผู้ประเสริฐเกิดมาแล้ว   ย่อมแน่แน่วหมายมั่นไม่หวั่นไหว
มุ่งทางดีมีธรรมประจำใจ   จังหวะใดลำบากก็พากเพียร

เกิดเพื่อกอปรปัญญาพาฝึกฝน   ใช่เพื่อตนแต่หวังตั้งเสถียร
เพื่อผู้อื่นแน่วนำโดยจำเนียร   เกิดเพื่อเปลี่ยนเปลื้องโศกให้โลกเย็น

• ฉันนิ่งนั่งฟังเสียงเพียงพินิจ   เหมือนใกล้ชิดสันติสุขเปลื้องทุกข์เข็ญ
มีกี่ครั้งนั่งมองจันทร์ผ่องเพ็ญ   จะงามเด่นเท่าคืนนี้ไม่มีเลย

ในสำเนียงลำนำบอกรำลึก   ผ่านการฝึกก็รู้ยิ่งทุกสิ่งเผย
ผลของความพยายามงามงอกเงย   อาจอ้างเอ่ยคืนนั้นสำคัญจริง

ชีวิตซึ่งถึงปัญญาค่าสูงสุด   ยิ่งได้หยุดเปลือกสุขเสียทุกสิ่ง
เข้าถึงแกนแก่นงามตามอ้างอิง   แล้วมอบสิ่งดีต่อเกื้อก่อพลัน

ใครหนอช่างพากเพียรเขียนเพลงร้อง   ท่วงทำนองเหมือนกับฉันหลับฝัน
แต่เหมือนตื่นในหลับเป็นกลับกัน   เพลงประพันธ์กล่าวกลอนด้วยอ่อนโยน

• แล้วพลันเหงาเศร้าหมองเหมือนร้องไห้   เหมือนหัวใจขาดห้วงจากห่วงโหน
ว่าชีวินสิ้นไปเหมือนใจโจน   แต่ยังโชนแสงผ่องส่องปัญญา

เมื่อมนุษย์ทั้งมวลล้วนต้องจาก   เหลือสิ่งฝากเลิศล้วนยามหวนหา
ชนมาชีพประเทืองเรืองโลกา   เหมือนจันทราประเทืองเรืองจิตใจ

เพลงสดับรีบทำนำประโยชน์   เว้นทางโทษพลั้งผิดคิดแก้ไข
วันวิสาสำคัญกับวันวัย   ที่จะใช้หลักธรรมเห็นสำคัญ

• ฉันจึงน้อมประนมมือด้วยซื่อสัตย์   ปรมัตถ์ธรรมแท้ไม่แปรผัน
พอฉันมอง "พุทธะ" ผ่านพระจันทร์   น้ำตาพลัน ไหลอาบ ซาบซึ้งใจ

ใต้ฟ้าวัดจากแดง

มิถุนายน กรกฎาคม สิงหาคม ๒๕๖๔

วัดจากแดงได้ร่วมดำเนินงานในคณะทำงานด้านการจัดการขยะ ภายใต้โครงการ Our Khung Bangkachao (คุ้งบางกะเจ้าของเรา) ในการจัดตั้งต้นแบบศูนย์การจัดการขยะแบบครบวงจร ทั้งขยะอินทรีย์และขยะ Recycle (รีไซเคิล) จากการดำเนินงานในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ - ๖๓ ที่ผ่านมา สามารถรวบรวมและจัดการขยะได้กว่า ๑๓๓ ตัน และมีคณะศึกษาดูงานและเข้าอบรมด้านการจัดการขยะจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา จำนวนกว่า ๑๐,๒๔๐ คน

ในการศึกษาปรับปรุงและนำมาใช้ในด้านต่างๆ ได้มีการพัฒนาปรับปรุงผลิตภัณฑ์จากขวด PET หรือขวดพลาสติกที่ใช้แล้ว แปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นชุด PPE เพื่อพระสงฆ์ได้มีชุดป้องกันเชื้อไวรัสในการทำงานด้านศาสนสงเคราะห์/สาธารณสงเคราะห์ และยังจัดทำชุด PPE เพื่อสัปเหร่อ และชาวบ้านที่ขับซาเล้ง พนักงานเก็บขยะ เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานด้านการจัดการขยะ และสร้างความเข้าใจในการสร้างมูลค่าให้กับขยะ ตามแนวทาง Circular Economy (ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียน) จึงได้นำไปสู่การเสนอโครงการ "แยกขวด สู้ภัยโควิด" โดยโครงการนี้ทางวัดจากแดง มีจุดประสงค์ให้ชุมชนวัดจากแดงที่ช่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมของวัด ช่วยกันผลิตชุด PPE เพื่อสงเคราะห์พระสงฆ์ สามเณร สู้ภัยโควิด-19 จำนวน ๑๐,๐๐๐ ชุด ซึ่งเป็นที่น่ายินดีที่ได้รับการสนับสนุนอุปถัมภ์การผลิตนี้ จากหลายฝ่ายเช่น กลุ่มเซ็นทรัล บริษัท ปตท.จีซี ท็อปส์ซุปเปอร์มาร์เก็ต กลุ่มบริษัทสยามจตุจักรจำกัด บริษัท ซิลเวอร์ ซี เอ็กโซติกเลเธอร์ จำกัด แบรนด์ Suvimol, SVM, Rough Cut, MeiMei, Tiny Tart, ร้าน Kanom รวมทั้งเอกชนอื่นๆ ที่สนใจ และเห็นความสำคัญของงานรักษา ดูแลสิ่งแวดล้อม ร่วมกับวัดจากแดงมาโดยตลอด

วัดจากแดง และองค์กรต่างๆ ที่ร่วมมือในครั้งนี้ เล็งเห็นว่า การคัดแยกขยะและการแปรรูปขยะ จะสามารถช่วยจัดการปัญหาขยะได้อย่างครบวงจร ตามแนวทางเศรษฐกิจหมุนเวียนด้วย เท่ากับได้เป็นประโยชน์ถึงสองอย่างในเวลาเดียวกัน อีกทั้งยังมีประโยชน์ที่มองไม่เห็นเป็นรูปธรรม นั่นคือการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนเล็งเห็นว่า วัสดุต่างๆ ที่จะทิ้งเป็นขยะ สามารถนำมาใช้ให้เกิดคุณค่าได้อีก

ในช่วงหลายเดือนที่ผ่านมา ตัวเลขผู้ติดโควิดมีจำนวนสูงขึ้นเป็นทวีคูณอย่างน่าเป็นห่วง ทางวัดมิได้นิ่งนอนใจ นอกจากการดูแลเรื่องสุขอนามัยให้แก่พระสงฆ์ และเจ้าหน้าที่ภายในวัดจากแดงแล้ว ทางวัดยังได้ร่วมมือกับชุมชน **ให้ความรู้ชาวบ้านในการปลูกต้นฟ้าทะลายโจร** และเมื่อต้นปี ก็ได้จัดกิจกรรม**รณรงค์การปลูกต้นกระชายขาว** ซึ่งทางวัดได้มีอาสาสมัครมาช่วยเย็บถุงจากวัสดุที่ทางวัดผลิตขึ้นจากขวดพลาสติกเพื่อปลูกต้นไม้ และยังได้แจกหัวกระชายมากมายที่ได้มาจากการบริจาคของหลายฝ่าย เพื่อนำมาให้ชาวบ้านปลูก ตลอดจนแนะนำการนำหัวกระชายมาทำเป็นน้ำสมุนไพร สำหรับดื่มและใช้ในการปรุงอาหาร

มาถึง**เรื่องอาหารต้านโควิด** วัดจากแดงเล็งเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีกองสนับสนุนช่วยเหลือเรื่องอาหารต้านโควิด เพื่อแจกจ่ายไปยังโรงพยาบาลสนาม หรือจุดกักตัวผู้ที่มีความเสี่ยงการติดเชื้อโควิดที่มาพักพิงในจุดต่างๆ ภายในบริเวณคุ้งบางกะเจ้า วัดจากแดงจึงได้ร่วมมือกับหลายหน่วยงาน ช่วยกันผลิตอาหารต้านโควิดเพื่อนำไปแจกจ่ายแก่ศูนย์กักตัวในรัศมีใกล้เคียง เมนูอาหารที่สำคัญคือส้มตำที่ปราศจากผงชูรส และเต็มไปด้วยสมุนไพรไทย พวกหอม กระเทียม พริก มะนาว ผิวมะกรูด โดย**บริษัท ปตท. ได้มอบกุ้งแห้ง ๑๐๐ กิโลกรัม** เพื่อให้เจ้าหน้าที่ และชาวชุมชนวัดจากแดงช่วยกันทำเมนู "ส้มตำล้ำคุณค่าอาหาร เพิ่มปริมาณสมุนไพร" ทุกวัน และยังมีมะขามป้อมยำ ซึ่งมะขามป้อมเป็นผลไม้ที่อุดมด้วยวิตามินซี เพื่อเพิ่มภูมิต้านทานในร่างกาย ไปแจกจ่ายแก่ผู้ที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงด้วย

วัดจากแดงยังได้รับความร่วมมือจาก**ชมรมสมุนไพรไทย** ช่วยแนะนำสมุนไพรเพื่อนำมาต้มและใช้ในการสูดดมเพื่อให้จมูกโล่ง โดยทางชมรมได้มอบสมุนไพรแก่ทางวัดเพื่อแจกจ่ายให้แก่สถานกักตัวผู้เริ่มติดโควิดเป็นต้น พร้อมกับหม้อต้มที่มีผู้บริจาคมา และทางวัดได้มอบหมายให้เจ้าหน้าที่จัดหาอุปกรณ์ และให้ช่างของวัดดัดแปลงมาใช้ในการต้มสมุนไพรและสูดดม สามารถใช้เวลา ๑๕ นาทีต่อครั้งต่อคน วันละสองครั้ง เช้า-เย็น หรือครั้งเดียวก็เพียงพอ และแบ่งปันไปยังคนต่อไป ซึ่งหม้อต้มนี้จะมีน้ำสมุนไพรเดือดอยู่ตลอดวัน ทางวัดจะนำหม้อต้มสมุนไพรนี้ไปมอบตามสถานที่กักตัว ให้ผู้ที่เริ่มติดโควิด ที่มีน้ำมูกและหายใจไม่สะดวก เมื่อได้นำไปทดลองใช้แล้ว ได้ผลดี ทำให้ผู้ป่วยหายใจได้ดีขึ้น จมูกโล่ง รับออกซิเจนได้มากขึ้น หม้อต้มสมุนไพรที่ทำในครั้งนี้มีจำนวน ๑,๐๐๐ ใบ ได้รับการสนับสนุนจาก**ชมรมใฝ่ธรรมวันพุธ** และผู้มีจิตศรัทธาทั่วไป ขณะนี้มีผู้สนใจหม้อต้มนี้มาก คาดว่าอีกสักระยะหนึ่งหม้อต้มนี้จะเสร็จเรียบร้อย และใช้การได้อย่างเพียงพอในราคาย่อมเยา

น้อมคุณค่าวิสาขะ

สมณะเพาะพุทธ จันทเสฏฐโฐ

โพธิยาลัยล้ำเลิศประเสริฐแล้ว   โพธิธรรมนำแก้วสู่กลางจิต
เห็นนิพพานเป้าหมายของชีวิต   เพียรสะสมหน่วยกิตแห่งนิพพาน

วันสำคัญพุทธศาสนานั้นหรือ   ทุกวันคือสำคัญไม่ฝันหวาน
แต่เอาจริงแบบพระองค์ผู้ทรงญาณ   ปลูกต้นไม้ริมสายธารแห่งพุทธะ

วันประสูติราชกุมารผ่านมาสู่   โลกแห่งการ ตรัสรู้ เสียสละ
ประกาศสิ่ง เลิศล้ำ คือธรรมะ   ถึงสุดท้ายพุทธะปรินิพพาน

ในวันเพ็ญเดือนหก-หายากยิ่ง   มีความจริงยืนยันกัลปาวสาน
พระผู้รู้พระผู้ตื่นพระผู้เบิกบาน   พระผู้ผ่าน พระผู้พ้น วังวนวัฏฏ์

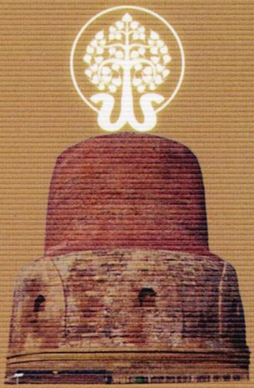
มวลมนุษย์หนักหน่วงด้วยบ่วงบาป   มีคาวคราบ ราคี ที่ข้องขัด
มีความชอบความชังรุงรังรัด   ก็สละสลัดให้หลุดเช่นพุทธองค์

เถอะพากเพียรเรียนพุทธมิหยุดยั้ง   โถมพลัง ละโลด โลภ โกรธ หลง
แม้เหนียวหนืดฝืดฝืนกลืนไม่ลง   ความมั่นคง ตัดกิเลส ด้วยเจตนา

เพราะมีองค์พระสัมพุทธพิสุทธิ์ล้ำ   เป็นผู้นำแน่วเนื่องอยู่เบื้องหน้า
มีจำนวนเกินเม็ดทรายสายธารา   พระนำพาพ้นกิเลสวิเศษแล้ว

วิชาพุทธสุดประเสริฐกำเนิดพระ   เรียนลดละราคินทุกถิ่นแถว
นำพ้นทุกข์สุกสกาววับวาวแวว   ผู้พราวแพรวพริ้งเพริศกำเนิดพระ

เราเรียนเถิดเรียนพุทธไม่หยุดอยู่   เป็นผู้รู้ และผู้บรรลุ สาธุสะ
เป็นผู้ถึง ที่สุด โลกุตระ   เป็นผู้พิชิต ชัยชนะ นิรันดร์เทอญ

ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒๒ เดือนพฤษภาคม - กรกฎาคม ๒๕๖๔